

विश्वे जैन ग्रन्थमाला

महोपाध्यायमेघविजयगणिविरचित.

दिग्विजयमहाकाव्य

[मूल-संस्कृत ग्रन्थ तथा ग्रन्थकारकृतटिप्पणी, प्रस्तावना, विशेषनामसूच्यादि समन्वित]

संपादक

पण्डित अस्वालाल प्रेमचन्द्र शाहा

(न्याय-व्याकरण तीर्थ)

प्रकाशक

श्री जयन्तकृष्ण ह० दये, एम्. ए., एल्.एल्. बी.,

अंतरी राविद्वार

भारतीय विद्या भवन

वंवई

विद्यमान्द २००१] * प्रथमावृत्ति: पंचशत प्रति * [१९४५ विद्याभू

७० * * (मूल्य

* ८०

॥ सिंघीजैनग्रन्थमालासंस्थापकप्रशस्तिः ॥

अस्ति यद्भामिधे देशे सुप्रसिद्धा मनोरमा । मुर्शिदाबाद इत्याख्या पुरी वैभवशालिनी ॥
यह्यो निवसन्त्यत्र जैना ऋकेदार्यराजाः । घनाढ्या नृपसदृशा धर्मकर्मपरायणाः ॥
धीहालचन्द्र इत्यासीत् सेप्वेको बहुभाग्यवान् । साधुवत् सचरित्रो यः सिंघीकुलप्रभाकरः ॥
शास्य पद्मागतो यश्च कर्तुं व्यापारविस्तृतिम् । कलिकातामहापुर्यां कृतधर्मार्थनिश्चयः ॥
सुराग्रीयस्वयुद्धये सद्गत्या च सुनिष्ठया । उपार्ज्य विपुलां लक्ष्मीं कोट्यधिपोऽजनिष्ठ सः ॥
तस्य मधुकुमारीति सन्नारीकुलमण्डना । अमूत् पतिव्रता पत्नी शीलसीभाग्यभूषणा ॥
धीयद्दादुरसिंहाप्यो गुणयोस्तनयस्तयोः । अभवत् सुकृती दानी धर्मप्रियश्च धीनिधिः ॥
प्राप्ता पुण्यवता तेन पत्नी तिलकसुन्दरी । यस्याः सौभाग्यचन्द्रेण भासितं तत्कुलाम्बरम् ॥
धीमान् राजेन्द्रसिंहोऽस्य ज्येष्ठः पुत्रः सुशिक्षितः । यः सर्वकार्यदक्षत्वात् पितुर्दक्षिणबाहुवत् ॥
नरेन्द्रसिंह इत्यास्यस्तोजस्वी मध्यमः सुतः । सुनुर्यारेन्द्रसिंहश्च कनिष्ठः सौम्यदर्शनः ॥
सन्ति त्रयोऽपि सत्पुत्रा आत्मभक्तिपरायणाः । विनीता- सरला भव्याः पितुर्मांगानुगामिनः ॥
अन्येऽपि यह्यस्तस्यामयन् स्वभ्रादिवान्धवाः । धनैर्जैनेः समृद्धः सन् स राजेव ध्यराजत ॥

अन्यथा-

सरस्वत्यां सदासक्तो भूत्वा लक्ष्मीप्रियोऽप्ययम् । तत्राप्यासीत् सदाचारी तच्चित्रं विदुषां खलु ॥
नादकारो न दुर्भायो न विलासो न दुर्व्ययः । हृष्टः कदापि तद्गोहे सतां तद् विस्मयास्पदम् ॥
मक्तो गुरुजनानां स विनीतः सज्जनान् प्रति । यन्धुजनेऽनुरक्तोऽभूत् प्रीतः पोष्यगणेष्वपि ॥
देश-कालस्थितिर्दोऽसौ विद्या-विज्ञानपूजकः । इतिहासादि-साहित्य-संस्कृति-सत्कलाप्रियः ॥
समुप्रायं समाजस्य धर्मस्योत्कर्षहेतवे । प्रचाराय च शिक्षाया दत्तं तेन धनं धनम् ॥
गत्या समा-समित्यादी भूत्वाऽप्यक्षपदान्वितः । दत्त्वा दानं यथायोग्यं प्रोत्साहिताश्च कर्मठाः ॥
एवं धनेन वेदेन ज्ञानेन शुभनिष्ठया । अकरोत् स यथाशक्ति सत्कर्मणि सदाशयः ॥
अद्यान्यदा प्रसङ्गेन स्वपितुः स्मृतिहेतवे । कर्तुं किञ्चिद् विधिष्टं स कार्यं मनस्यचिन्तयत् ॥
पुत्र्यः पिता सदैवासीत् सम्यग्-ज्ञानवचिः स्वयम् । तस्मात् तज्ज्ञानवृद्धयर्थं यतनीयं मयाऽप्यरम् ॥
विचार्यैवं स्वयं चित्ते पुनः प्राप्य सुसम्मतिम् । श्रद्धास्पदस्वमिच्छाणां विदुषां चापि तादृशाम् ॥
जैनमानप्रसाराय स्याने शान्ति नि केत ने । सिंघीपदाङ्कितं जैन शान पीठ मतीष्ठिवत् ॥
धीजिनविजयः प्राज्ञो मुनिनाम्ना च विश्रुतः । स्वीकर्तुं प्रार्थितस्तेन तस्याधिष्ठायकं पदम् ॥
तस्य सौजन्य सौहार्द-स्वयंदायादिसहृणैः । पश्याभूय मुदा येन स्वीकृतं तत्पदं परम् ॥
कपीन्द्रेण रवीन्द्रेण स्वीयपावनपाणिना । रत्न-नीगाङ्क-चन्द्राण्डे तत्प्रतिष्ठा व्यधीयत ॥
प्रारब्धं मुनिना चापि कार्यं तदुपयोगिकम् । पाठनं ज्ञानलिप्सूनां तथैव ग्रन्थगुम्फनम् ॥
तस्यैव प्रेरणां प्राप्य धीसिंघीकुलकेतुना । स्वपितृधेयसे वैषा प्रारब्धा ग्रन्थमालिका ॥
एदारचेतसा तेन धर्मशीलेन दानिना । व्ययितं पुष्कलं द्रव्यं तत्तत्कार्यसुसिद्धये ॥
छात्राणां वृत्तिदानेन नैकेषां विदुषां तथा । ज्ञानाभ्यासाय निष्कामसाहाय्यं स प्रदत्तवान् ॥
जलपातादिकानां तु प्रातिकूल्यादसौ मुनिः । कार्यं त्रियार्थिकं तत्र समान्यान्वय चालितः ॥
तत्रापि सततं स्वयं साहाय्यं तेन यच्छता । ग्रन्थमालाप्रकाशाय महोत्साहः प्रदर्शितः ॥
नन्द निर्व्यङ्ग-धन्वराध्ने जाता पुनः सुयोजना । ग्रन्थायत्याः स्थिरत्वाय विस्तराय च नूतना ॥
ततः सुहृत्परामर्शात् सिंघीयंशनमसता । मा यि चा म घ ना येयं ग्रन्थमाला समर्पिता ॥
आसीत्तस्य मनोरमाऽप्युत्तमां ग्रन्थकाशने । तदर्थं व्ययितं तेन लक्षापधि द्वि रूप्यकम् ॥
सुर्विलासाद् विप्रेर्हस्त । दामार्ग्याद्यात्मवन्धनाम् । स्वपेनेयाद्य कालेन स्वर्गं स सुकृती ययौ ॥
इन्दु-श-द्वय-नेत्राण्डे भासे आपादसम्पत्के । कलिवाताह्वयपुर्यां स प्राप्तवान् परमां गतिम् ॥
पितृमैत्र्यं तत्रपुत्रैः प्रेयसे पितृपारमनः । तथैव प्रपितुः स्मृत्यै प्रकाशयतेऽपुना पुनः ॥
एवं ग्रन्थावलिः धेष्टा मेष्टा प्रज्ञापतां प्रया । मूपाद् मूल्ये सतां सिंघीकुलकीर्तिप्रकाशिका ॥
विद्वज्जनहृताह्लाषा शपिदानन्ददा सदा । चिरं नन्दरिवयं लोके धीसिंघी ग्रन्थपदतिः ॥

॥ सिंधीजैनग्रन्थमालासम्पादकप्रशस्तिः ॥

स्वस्ति श्रीमेदपाट्टाख्यो देशो भारतविश्रुतः । रूपाहेलीति सन्नाम्नी पुरिका तत्र सुस्थिता ॥
सदाचार-विचाराभ्यां प्राचीननृपतेः समः । श्रीमच्चतुरसिंहोऽत्र राठोडान्वयभूमिपः ॥
तत्र श्रीबुद्धिसिंहोऽभूद् राजपुत्रः प्रसिद्धिभाक् । क्षात्रधर्मधनो यश्च परमारकुलाग्रणीः ॥
मुञ्ज-भोजमुखा भूपा जाता यस्मिन् महाकुले । किं वर्ण्यते कुलीनत्वं तत्कुलजातजन्मनः ॥
पत्नी राजकुमारीति तस्याभूद् गुणसंहिता । चातुर्य-रूप-लाघण्य-सुवाक्सांजन्यभूषिता ॥
क्षत्रियापीप्रभापूर्णा शौर्योद्दीप्तमुखाकृतिम् । यां दृष्ट्वैव जेनो मेने राजन्यकुलजा ह्यसौ ॥
पुत्रः किसनसिंहाख्यो जातस्तयोरतिप्रियः । रणमद्भु इति चान्यद् यन्नाम जननीकृतम् ॥
श्रीदेवीहंसनामाऽत्र राजपूज्यो यतीश्वरः । ज्योतिर्मपञ्ज्यविद्यानां पारंगामी जनप्रियः ॥
आगतो मरुदेशाद् यो भ्रमन् जनपदान् बहून् । जातः श्रीबुद्धिसिंहस्य प्रीति-श्रद्धास्पदं परम् ॥
तेनाथाप्रतिमप्रेम्णा स तत्सुनुः स्वसन्निधौ । रक्षितः, शिक्षितः सम्यक्, कृतो जैनमतानुगः ॥
दौर्भाग्यात् तच्छिशोर्वात्ये गुरु-तातौ दिवंगतौ । विमूढः स्वगृहात् सोऽथ यदृच्छया विनिर्गतः ॥

तथा च-

आगत्वा नैकेषु देशेषु सेवित्वा च बहून् नरान् । दीक्षितो मुण्डितो भूत्वा जातो जैनमुनिस्ततः ॥
ज्ञातान्यनेकशास्त्राणि नानाधर्ममतानि च । मध्यस्थवृत्तिना तेन तत्त्वातत्त्वगवेषिणा ॥
अधीता विविधा भाषा भारतीया युरोपजाः । अनेका लिपयोऽप्येवं ब्रह्म-नूतनकालिकाः ॥
येन प्रकाशिता नैके ग्रन्था विद्वत्प्रशंसिताः । लिखिता बहवो लेखा पतिह्यतथ्यमुष्मिताः ॥
स बहुभिः सुविद्वद्भिस्तन्मण्डलैश्च सत्कृतः । जिनविजयनाम्नाऽसौ ख्यातोऽभवद् मनीषिषु ॥
यस्य तां विश्रुतिं श्रुत्वा श्रीमद्गान्धीमहात्मना । आहूतः सादरं पुण्यपत्तनात् स्वयमन्यदा ॥
पुरे चाहम्मदावादे राष्ट्रीयशिक्षणालयः । विद्यापीठ इति ख्यातः प्रतिष्ठितो यदाऽभवत् ॥
भाचार्यत्वेन तत्रोद्यैर्नियुक्तः स महात्मना । रस-मुनि-निंघीन्द्रेण्ये पुरा तत्त्वा ख्यमन्दिरे ॥
वर्षाणामष्टकं यावत् सम्भूय तत् पदं ततः । गत्वा जर्मनराष्ट्रे स तत्संस्कृतिमधीतवान् ॥
तत आगत्य सँहृद्यो राष्ट्रकार्ये च सक्रियम् । कारावासोऽपि सम्प्राप्तो येन स्वराज्यपर्वणि ॥
क्रमात् ततो विनिर्मुक्तः स्वितः शान्तिनिकेतने । विश्ववन्द्यकवीन्द्रधीरवीन्द्रनाथभूषिते ॥
सिंधी पदपुत्रं जैनज्ञानपीठं तदाधितम् । स्थापितं तत्र सिंधीश्रीडालचन्द्रस्य सुनुना ॥
श्रीवहादुरसिंहेन दानधीरेण धीमता । स्मृत्यर्थं निजतातस्य जैनज्ञानप्रसारकम् ॥
प्रतिष्ठितश्च तस्यासौ पदेऽधिष्ठातृसञ्चके । अध्यापयन् वरान् शिष्यान् ग्रन्थयन् जैनवाङ्मयम् ॥
तस्यैव प्रेरणां प्राप्य श्रीसिंधीकुलकेतुना । स्वपितृधेयसे होपा प्रारब्धा ग्रन्थमालिका ॥
अधैयं विगतं यस्य वर्षाणामष्टकं पुनः । ग्रन्थमालाविकासार्थप्रवृत्तिषु प्रयस्यतः ॥
याणं-रत्न-नैवेन्द्रेण्ये मुंबाईनगरीस्थितः । मुंशीति विरुद्व्यातः कन्हैयालालधीसधः ॥
प्रवृत्तो भारतीयानां विद्यानां पीठनिर्मितौ । कर्मनिष्ठस्य तस्याभूत् प्रयत्नः सफलोऽचिरात् ॥
विदुषुं श्रीमतो योगात् संस्था जाता प्रतिष्ठिता । भारती य पदोपेत विद्या भव न सञ्चया ॥
आहूतः सहकाराय सुहृदा स मुनिः कृतौ । ततः प्रवृत्ति तत्रापि सहयोगं प्रदत्तवान् ॥
तद्भवनेऽन्यदा तस्य सेवाऽधिका ह्यपेक्षिता । स्वीकृता नम्रभावेन साऽप्याचार्यपदाधिता ॥
नन्द-निधेयद्वे-चन्द्रान्दे वैक्रमे विहिता पुनः । पतद्ग्रन्थावलीस्थैर्येकत्वेन नव्ययोजना ॥
परमशोत् ततस्तस्य श्रीसिंधीकुलभास्वता । भा विद्या भव नायेयं ग्रन्थमाला समर्पिता ॥
प्रदत्ता दशसाहस्री पुनस्तस्योपदेशतः । स्वपितृस्मृतिमन्दिरकरणाय सुकीर्तिना ॥
द्वैयदन्ते गते काले सिंधीवयो दिवंगतः । यस्तस्य ज्ञानसेवायां साहाय्यमकरोत् महत् ॥
पितृकार्यप्रगत्यपे यत्नशीलेस्तदाम्भजे । राजेन्द्रसिंहमुख्यैश्च सत्कृतं तद्वचस्ततः ॥
पुण्यश्रीकपितुर्नाम्ना ग्रन्थागारकृते पुनः । बन्धुज्येष्ठो गुणधेयो ह्येकैकं प्रदत्तवान् ॥
ग्रन्थमालाप्रसिद्धयर्थं पितृवत्तस्य कांक्षितम् । धीसिंधीबन्धुभिः सवै तद्गिराऽनुविधीयते ॥
विद्वज्जनरुताह्लादा सधिदानन्ददा सदा । चिरं नन्दत्विषं लोके जिनविजयभारती ॥

सिंधी जैन ग्रन्थमाला

ॐ अद्यावधि मुद्रित ग्रन्थनामावलि ॐ

१ मेरुज्ञाचार्यरचित प्रबन्धचिन्तामणि मूलग्रन्थ. २ पुरातनप्रबन्धसंग्रह. ३ राजशेखरसूरिरचित प्रबन्धकोश. ४ जिनप्रभ-
सूरिकृत विविधतीर्थकल्प. ५ मेघविजयोपाध्यायविरचित देवानन्दमहाकाव्य. ६ यशोविजयोपाध्यायकृत जैनतर्कभाषा. ७ हेमचन्द्रा-
चार्यकृत प्रमाणमीमांसा. ८ भद्रकलङ्कदेवकृत अकलङ्कप्रबन्धवपी. ९ प्रबन्धचिन्तामणि—हिन्दी भाषान्तर. १० प्रभाचन्द्रसूरिरचित
प्रभावचरित. 11 Life of Hemachandrāchārya : By Dr. G. Buhler. १२ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायविरचित भातुचन्द्र-
गणितरचित. १३ यशोविजयोपाध्यायविरचित ज्ञानविन्दुप्रकरण. १४ हरिप्रेणाचार्यकृत बृहद् कथाकोश. १५ जैनपुस्तकप्रशस्तिसंग्रह-
प्रथम भाग. १६ हरिभद्रसूरिविरचित धूर्तोत्थान. १७ मेघविजयोपाध्यायकृत दिग्विजयमहाकाव्य. १८ दुर्गदेवकृत रिष्टसमुच्चय.

* *

ॐ संप्रति मुद्र्यमाण ग्रन्थनामावलि ॐ

१ सारतरंगच्छत्रुर्नावलि. २ कुमारपालचरित्रसंग्रह. ३ विविधगच्छीयपट्टावलिंसंग्रह. ४ जैनपुस्तकप्रशस्ति संग्रह, भाग २.
५ विश्वसिद्धेखसंग्रह. ६ उद्गतोतनसूरिकृत कुवलयमालाकथा. ७-८ उदयप्रभसूरिकृत धर्मार्थयुद्धमहाकाव्य तथा कीर्तिकौमुदी आदि
अन्यान्य अनेक प्रशस्त्यादि कृतिसंग्रह. ९ जिनेश्वरसूरिकृत कथाकोषप्रकरण. १० शान्त्याचार्यकृत न्यायावतारवार्तिककृति. ११ महासुनि-
गुणपालविरचित जंबूचरित्र (प्राकृत). १२ जयबाहुजनाम निमित्तशास्त्र. १३ कोङ्कलविरचित लीलावती कथा (प्राकृत).
१४ गुणचन्द्रविरचित मंत्रीकर्मचन्द्रसंग्रहप्रबन्ध. १५ नयचन्द्रविरचित हामीरमहाकाव्य. इत्यादि, इत्यादि.

* *

ॐ मुद्रणार्थ निर्धारित एवं सज्जीकृत ग्रन्थनामावलि ॐ

१ भातुचन्द्राणिकृत विवेकविलासटीका. २ पुरातन एस-भासादिसंग्रह. ३ प्रकीर्ण वाक्य प्रकाश. ४ भद्रबाहुसूरिकृत
भद्रबाहुसंहिता. ५ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायविरचित कारवदत्ता टीका. ६ जयसिंहसूरिकृत धर्मोपदेशमाला. ७ देवचन्द्रसूरिकृत मूलशुद्धि-
प्रकरणरति. ८ अन्नभाष्यरचित उपदेशमाला टीका. ९ यशोविजयोपाध्यायकृत अनेकान्तव्यवस्था. १० जिनेश्वरचार्यकृत प्रमा-
संशय. ११ महासुनीयसूत्र. १२ तद्व्यप्रभाचार्यकृत आवश्यकशालावबोध. १३ राजेश वंशावलि. १४ उपदेशगच्छप्रबन्ध.
१५ सिद्धिचन्द्रकृत काव्य प्रकाशसंग्रह. १६ वर्द्धमानाचार्यकृत गगरजमहोदधि. १७ प्रतिष्ठासोमकृत सोमसौभाग्यकाव्य. १८ नेमि-
चन्द्रकृत पट्टीघानक (पृथक् पृथक् ३ बालावबोध युक्त). १९ लीलावतीरचित महापुरुष चरित्र (प्राकृत महाप्रथम).
२० बंधपदविरचं (प्राकृत). २१ नम्मयसुंदरीकथा (प्राकृत). २२ नेमिनाद चरित्र (अध्यास महाप्रथम). २३ उपदेश पददीप
(वर्द्धमानाचार्यकृत). २४ निर्वाणलीलावती कथा (सं. कथा प्रथम). २५ समवृत्तारचरिचं (संस्कृत काव्य प्रथम). २६ राजवज्र
पाठप्रकृत भोजचरित्र. २७ प्रमोदमणिसूरिकृत मागमदालंकारकृति. २८ सोमदेवकृत विदग्धसुखमग्नकृति. २९ समयसुन्दरकृत
पुण्यलक्षररति. ३० परिश्रुतदर्शन ३१ पुरातनप्रबन्धसंग्रह—हिन्दी भाषान्तर. ३२ भुवनभातुचरित्र बालावबोध. ३३ भुवनसुन्दरी
चरित्र (प्राकृत कथा) इत्यादि, इत्यादि.

* *

स म र्प ण म्

यद्विद्यासरसीमवाप्य तृपितास्तुष्टाश्च जिज्ञासव

आङ्गला मालव-गौर्जरा मरुजना नैकेऽपि ये मादृशाः ।

तस्मै दिग्विजयाख्यमर्पयति योऽभ्वालालनामाऽऽदरात्

श्रीविद्याविजयाय काव्यमनघं संपादकः कृत्यवित् ॥

सिंधी जैन ग्रन्थमाला

७७ अद्यावधि मुद्रित ग्रन्थनामावलि ७७

१ मेघदूताचार्यविरचित प्रबन्धचिन्तामणि मूलग्रन्थ. २ पुरातनप्रबन्धसंग्रह. ३ राजशेखरसूरिविरचित प्रबन्धकोश. ४ जिनप्रवृत्त विविधतीर्थकल्प. ५ मेघविजयोपाध्यायविरचित देवानन्दमहाकाव्य. ६ यशोविजयोपाध्यायकृत जैनतर्कभाषा. ७ हेमचन्द्राचार्यकृत प्रमाणमीमांसा. ८ भद्रकालद्वैतवृत्त अकलद्वैतग्रन्थत्रयी. ९ प्रबन्धचिन्तामणि-हिन्दी भाषान्तर. १० प्रभाचन्द्रसूरिविरचित प्रभावकचरित. 11 Life of Hemachandrāchārya : By Dr. G. Buhler. १२ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायविरचित मातृचन्द्रगणितचरित. १३ यशोविजयोपाध्यायविरचित ज्ञानविन्दुप्रकरण. १४ हरिवेणाचार्यकृत बृहत् कथाकोश. १५ जैनपुस्तकप्रशस्तिसंग्रह-प्रथम भाग. १६ हरिभद्रसूरिविरचित धूर्ताख्यान. १७ मेघविजयोपाध्यायकृत दिग्विजयमहाकाव्य. १८ दुर्गादेवकृत रिपुसमुच्चय.

* *

७७ संप्रति मुद्र्यमाण ग्रन्थनामावलि ७७

१ खारतरगच्छयुवावलि. २ कुमारपालचरित्रसंग्रह. ३ विविधगच्छीयपद्यवलि-संग्रह. ४ जैनपुस्तकप्रशस्ति संग्रह, भाग २. ५ विष्णुसिद्धेश्वरसंग्रह. ६ सप्तोत्तमसूरिकृत कुवलयमालाकथा. ७-८ उदयप्रभासूरिकृत धर्माभ्युदयमहाकाव्य तथा कीर्तिकौमुदी आदि अग्न्याय धनेक प्रशस्त्यादि कृतिसंग्रह. ९ जिनेश्वरसूरिकृत कथाकोशप्रकरण. १० शान्साचार्यकृत न्यायावतारवार्तिककृति. ११ महासुविशुण्डपालविरचित जंघुचरित्र (प्राकृत). १२ जयपाहुडनाम निमित्तशाव. १३ कौकिलविरचित लीलावती कथा (प्राकृत). १४ गुणचन्द्रविरचित मंत्रीकर्मचन्द्रवैद्यप्रबन्ध. १५ नयचन्द्रविरचित हम्मीरमहाकाव्य. इत्यादि, इत्यादि.

* *

७७ मुद्रणार्थ निर्धारित एवं सज्जीकृत ग्रन्थनामावलि ७७

१ मातृचन्द्रगणिकृत विवेकमिलासटीका. २ पुरातन रास-भासादिसंग्रह. ३ प्रकीर्ण वाच्य प्रकरण. ४ भद्रबाहुसूरिकृत भद्रबाहुसंहिता. ५ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायविरचित वासवदत्ता टीका. ६ जयसिंहसूरिकृत धर्माभ्युदयमहाकाव्य. ७ देवचन्द्रसूरिकृत मूलशुद्धि-प्रकरणशक्ति. ८ रत्नप्रभाचरित उपदेशमाला टीका. ९ यशोविजयोपाध्यायकृत अनेकान्तव्यवस्था. १० जिनेश्वरचार्यकृत प्रमाण-रक्षण. ११ महासुविशुण्ड. १२ तरुणप्रभाचार्यकृत आवदयकबालावबोध. १३ राठोड वंशावलि. १४ उपकेशगच्छप्रबन्ध. १५ सिद्धिचन्द्रकृत काव्य प्रकाशखण्डन. १६ वर्द्धमानाचार्यकृत गणरत्नमहोदधि. १७ प्रतिशासोमकृत सोमसौभाग्यकाव्य. १८ नेमिचन्द्रकृत पद्मोत्तमक (शुभकृ शुभकृ ३ बालावबोध युक्त). १९ श्रीलंकाचार्य विरचित महापुरुष चरित्र (प्राकृत महासंग्रह). २० चंद्रपद्मचरित्र (प्राकृत). २१ नम्मायसुंदरीकथा (प्राकृत). २२ नेमिनाथ चरित्र (अपभ्रंश महासंग्रह). २३ उपदेश पदवीधर (वर्द्धमानाचार्यकृत). २४ निर्वाणशीलावती कथा (सं. कथा संग्रह). २५ युगलभारचरित्र (संस्कृत काव्य संग्रह). २६ राजवन्धन पठककृत मोक्षचरित्र. २७ प्रमोदमणिकवचरित सामभयलंकारकृति. २८ सोमदेवकृत विदग्धसुखमण्डनशक्ति. २९ तामयसुन्दरकृत इतरप्रकाशकृति. ३० पद्मिनीदर्शन. ३१ पुरातनप्रबन्धसंग्रह-हिन्दी भाषान्तर. ३२ भुवनमातृचरित्र बालावबोध. ३३ भुवनसुन्दरी चरित्र (प्राकृत कथा) इत्यादि, इत्यादि.

* *

अनुक्रम ।

स्व० चावूश्री वहादुर सिंहजी सिंघी
प्रास्ताविक - मुख्यसंपादक लिखित
प्रस्तावना

५

दिग्विजयमहाकाव्य-विषयानुक्रम

	पृ०		
१ जम्बूद्वीपवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ।	१-१३	९ प्रस्थानवर्णनो नाम नवमः सर्गः ।	
२ धीभरतवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ।	१४-१९	१० नगरवर्णनो नाम दशमः सर्गः ।	
३ कथानायकवंशमूलस्य श्रीवीरस्य भगवतो दिग्विजयवर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ।	२०-२७	११ पूर्वदिक्प्रयाणवन-भवन-नगरमार्गवर्णनो नाम एकादशः सर्गः ।	१
४ कथानायकगुरोर्दिविजयवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।	२८-३६	१२ पूर्वोत्तन-विहारनगर-धीचिन्तामणि- पार्श्वप्रभुस्तुतिवर्णननामा द्वादशः सर्गः ।	१
५ कथानायकस्य उत्तराशाविजयवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ।	३७-४८	१३ श्रीतीर्थराजगिरि-श्रीगौतमस्वामि- सुधर्मस्वामिस्तुतिवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ।	१
६ कथानायकस्य ईशानदिग्विजयवर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ।	४९-५४	१ परिक्षिप्तम् ।	१
७ पश्चिमदिग्विजयो नाम सप्तमः सर्गः ।	५५-६६	२ विशिष्टनामसूचिः ।	१
८ श्रीशिवपुरीस्थित-शङ्खेश्वरपार्श्ववर्णनो नाम अष्टमः सर्गः ।	६७-८०		

अनुक्रम ।

— २० —

स्व० बाबूश्री बहादुर सिंहजी सिंघी
प्रास्ताविक - मुख्यसंपादक लिखित
प्रस्तावना

४

दिग्विजयमहाकाव्य-विषयानुक्रम

	पृ०	
१ जम्बूद्वीपवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ।	१-१३	९ प्रस्थानवर्णनो नाम नवमः सर्गः ।
२ धीभरतवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ।	१४-१९	१० नगरवर्णनो नाम दशमः सर्गः ।
३ कथानायकवंशमूलस्य धीवीरस्य भगवतो दिग्विजयवर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ।	२०-२७	११ पूर्वदिक्प्रयाणवन-भवन-नगरमार्गवर्णनो नाम एकादशः सर्गः ।
४ कथानायकगुरोर्दिग्विजयवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।	२८-३६	१२ पूर्वपत्तन-विहारनगर-श्रीचिन्तामणि- पार्श्वप्रभुस्तुतिवर्णननामा द्वादशः सर्गः ।
५ कथानायकस्य उत्तराशाविजयवर्णनो नाम पञ्चमः सर्गः ।	३७-४८	१३ श्रीतीर्थराजगिरि-श्रीगौतमस्वामि- सुधर्मस्वामिस्तुतिवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ।
६ कथानायकस्य ईशानदिग्विजयवर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ।	४९-५४	१ परिशिष्टम् ।
७ पश्चिमदिग्विजयो नाम सप्तमः सर्गः ।	५५-६६	२ विशिष्टनामसूचिः ।
८ धीशिवपुरीस्थित-शङ्खेश्वरपार्श्ववर्णनो नाम अष्टमः सर्गः ।	६७-८०	

— २० —

स्व० बाबू श्री बहादुर सिंहजी सिंघी

अने

सिंघी जैन ग्रन्थ माला

मारा अनन्य आदर्शपोषक, कार्यसहायक, उत्साहप्रेरक अने सहृदय जेहास्पद बाबू श्री बहादुर सिंहजी सिंघी, जेमणे मारी विशिष्ट प्रेरणापी, पोताना खर्गवासी साधुचरित पिता श्री डालचंदजी सिंघीना पुण्य-स्मरण निमित्त, आ 'सिंघी जैन ग्रन्थ माला' नी कीर्तिकारिणी स्थापना करीने, एना निमित्ते दरवर्षे हजारा रूपीआ खर्च करवानी आदर्श उदारता प्रकट करी हती; अने जेमनी आवी असाधारण ज्ञानभक्ति साथे अनन्य आर्थिक उदारवृत्ति जोईने में पण, मारा जीवननो विशिष्ट शक्तिशाली अने बहू ज मूखवान् अशेप उत्तर काळ, ए ग्रंथमाल्याना ज विकास अने प्रकाशने माटे सर्वात्मनाए समर्पित करी दीयो; तथा जेमणे आ ग्रंथमाल्यांतुं विगत १३-१४ वर्षांमां धावुं सुंदर, समृद्ध अने सर्वादरणीय कार्यफल आवेळें जोईने भविष्यमां आना कार्यने वधारे प्रगतिमान् अने वधारे विस्तीर्ण रूपमां जोवानी पोताना जीवननी एक मात्र परम अभिलाषा राखी हती; अने तदनुसार, गतवर्षमां ज मारी प्रेरणा अने योजनाने अनुसरिने, प्रस्तुत ग्रंथमाल्यानी कार्यव्यवस्था 'भारतीय विद्याभवन'ने समर्पित करी देवानी महती उदारता बतार्थीने जेमणे आना भावी अंगे निश्चित थवानी आशा राखी हती, ते पुण्यवान्, साहित्यरसिक, उदार आत्मा आजे हवे आ ग्रंथानुं यएळें प्रकाशन प्रत्यक्ष नजरे जोवा, आ संसारमां विद्यमान् नथी. गतवर्ष (सन् १९४४) जुलाई मासनी ७ मी तारीखे, ५९ वर्षनी उमरे ए महान् आत्मा आ लोकमांथी प्रस्थान करी गयो. एमना खर्गवासने एक वर्ष पुरूं ययुं छे, अने ए वर्षता अंते प्रस्तुत ग्रंथ छपाईने बहार पडे छे तेथी एमना जीवननी थोडीक सूचक हकीकत अहिं आपवामां आवे छे.

सिंघीजीना जीवन साथेना मारा खास खास स्मरणोतुं विस्तृत आलेखन में हिंदीमां कयुं छे अने ते खास करीने सिंघीजीना ज 'स्मारक ग्रंथ' तरीके प्रकट करवामां आवेला 'भारतीय विद्या' नामक पत्रिकाना त्रीजा भागनी अनुपूर्तिरूपे प्रसिद्ध करवामां आग्युं छे. सिंघीजी विषे विशेष जाणवानी इच्छा वाळा वाचकोने ए 'स्मारक ग्रंथ' जोवानी मळामण छे.

बाबू श्री बहादुर सिंहजीनो जन्म बंगालना मुर्शिदाबाद जिल्लामां आवेला अजीमगंज नामक स्थानमां, संवत् १९४१ मां ययो हतो. तेजो बाबू डालचंदजी सिंघीना एक मात्र पुत्र हता. तेमनी माता मन्नुकुमारी अजीमगंजना ज भैद कुटुंबना बाबू जयचंदजीनी पुत्री पती हती. श्री मन्नुकुमारीनी एक व्हेन जगत्सेठने त्यां परणावेळी हती अने बीजी व्हेन सुप्रसिद्ध नाहार कुटुंबमां परणावेळी हती. कलकत्ताना स्व० सुप्रसिद्ध जैन स्कॉलर अने आगोथान व्यक्ति बाबू पूरणचंदजी नाहार, बाबू बहादुर सिंहजी सिंघीना मासीआई माई पता हता. सिंघीजीनो विवाह, बाळुचर-नीआगंजना सुप्रसिद्ध धनाढ्य जैन गृहस्थ लक्ष्मीपत सिंहजीनी पौत्री अने छत्रपत सिंहजीनी पुत्री श्रीमती तिलकसुंदरी साथे संवत् १९५४ मां ययो हतो. ए रीते श्री बहादुर सिंहजी सिंघीनो कौटुंबिक संबंध बंगालना खास प्रसिद्ध जैन कुटुंबो साथे गाढरीते संज्याएळो हतो.

बाबू श्री बहादुर सिंहजीना पिता बाबू डालचंदजी सिंघी बंगालना जैन महाजनोमां एक बहू ज प्रसिद्ध अने सचरित पुरुष थई गया. तेजो पोताना एकीटा जात पुरुरार्थ अने उद्योगधी, एरु बहू ज साधारण स्थितिना व्यापारीनी कोटिमांथी मोटा करोडधिपतिनी स्थिति, पहोंथ्या हता अने साक्ष्य बंगालमां एक सुप्रनिष्ठित अने

प्रामाणिक व्यापारी तरीके तेमणे विशिष्ट ह्याति प्राप्त करी हती. एक बखते तेओ, बंगालनो सौथी मुख्य व्यापार जे जूटनो गणाय छे तेना, सौथी मोटा व्यापारी बई गया हता. तेमना उरुपार्थथी, तेमनी व्यापारी पेढी जे हरिसिंह निहालचंदना नामे चालती हती ते बंगालमां जूटनो व्यापार करनारी देशी तथा विदेशी पेढीओमां सौथी मोटी पेढी गणाती बई हती.

बाबू डालचंदजी सिंधीनो जन्म संवत् १९२१ मां ययो हतो, अने १९३५ मां तेमनुं श्री मन्नुकुमारी साथे लग्न ययुं. १४-१५ वर्षनी उम्रमां डालचंदजीए पोताना पितानी दुकाननो कारभार, जे ते बखते, बहु ज.साधारण रूपमां चालतो हतो, ते ह्यापमां लीघो. तेओ अजीमगंज छोडी कलकत्ते आव्या अने त्यां पोतानी हौशियारी अने खंतपडे ए कारभारने धीमे धीमे खूब ज कथार्यो अने अंते तेने एक सौथी मोटी फर्मना रूपमां स्थापित कर्यो. कलकत्तामां प्यारे जूट वेल्स एसोसीएशननी स्थापना बई ह्यारे बाबू डालचंदजी सिंधीने तेना सौथी पहेला प्रेसीडेन्ट बनाबवामां आव्या हता. जूटना व्यापारमां आधी रीते सौथी मोटुं स्थान मेळवीने पछी तेमणे पोतानुं लक्ष्य बीजा बीजा उद्योगो तरफ पण दोख्युं. एक तरफ तेमणे मध्यप्रांतांमां आवेला कोरीया स्टेटमां कोलसानी खापोना उद्योगनो पायो नांख्यो अने बीजी तरफ दक्षिणना शक्ति अने अकलतरानां राज्योमां आवेली नूनाना पत्यरोनी खापोना, तेम ज बेळगाम, सावंत-पाटी, इचलकरंजी जेवा स्थानोमां आवेली 'बोनसाइट'नी खापोना विकासनी शोध करवा पाळळ पोतानुं लक्ष्य परोख्युं. कोट्टराना उद्योग अर्थे तेमणे 'मिसर्स डालचंद बहादुरसिंह' ए नामथी नवी पेढीनी स्थापना करी जे आजे दिंदुस्थानमां एक अग्रगण्य पेढी गणाय छे. ए उपरांत तेमणे बंगालना चोवीस परगणा, रंगपुर, पूर्णिया अने मालदहा भिगेरे जिल्हाओमां मोटी जमीनदारी पण खरीद करी अने ए रीते बंगालना नामांकित जमीनदारोमां पण तेमणे पोतानुं रास स्थान प्राप्त कर्युं. बाबू डालचंदजीनी आधी सुप्रसिद्धा केकळ व्यापारिक क्षेत्रमां ज मर्यादित न्होती. तेओ पोतानी उदारता अने धार्मिकता माटे पण एटला ज सुप्रसिद्ध हता—तेमनी परोपकारवृत्ति पण तेटली ज प्रशंसनीय हती. परंतु, परोपकारसुलभ प्रसिद्धिथी तेओ प्रायः दूर रहेता हता. घणा मागे तेओ गुनरीते ज अर्थिजनने पोतानी उदारतानो लाभ आपता. तेमणे पोताना जीवनमां लाखोनुं दान कर्युं हशे पण तेनी प्रसिद्धि के नोंध तेमणे भाग्ये ज करवा इच्छी हशे. तेमना सुपुत्र बाबू श्री बहादुर सिंहजीए प्रसंगोपात्त चर्चा करता जणाव्युं हतुं, के तेओ जे काई दान आदि करता, तेनी खबर तेमने पोताने (पुत्रने) पण भाग्ये ज यती. आधी तेमना जाहेर दानो अंगीनी मात्र नीचेना २-४ प्रसंगोनी ज माहिती मळी शकी हती.

सन १९२६ मां 'चिचरंजन सेवा सदन' माटे कलकत्तामां फाळो करवामां आव्यो ह्यारे एक वार खूद महात्माजी एमना मंत्रने गया हता अने ते बखते तेमणे वगर मांग्ये ज महात्माजीने ए कार्य माटे १०००० रुपिया आया हता.

१९१७ मां कलकत्तामां 'गवर्नमेंट हाउस'ना मेदानमां, लॉर्ड कार्पाईकलना आश्रय नीचे रेडक्रॉस माटे एक मेळ्वारडो यघो हतो तेमा तेमणे २१००० रुपिया आया हता. तेम ज प्रथम महायुद्ध बखते तेमणे ३,००,००० रुपिया आना 'बॉर बॉण्डस्' खरीद करीने ए प्रसंगे सरकारने फाळ्यामां मदद करी हती. पोतानी छेह्दी अवस्थामां तेमणे पोताना निस्ट बुटुंवीजनो—के जेमनी आर्थिक स्थिति बहू ज साधारण प्रकारनी हती तेमने—रुपिया १२ लाख खेची आगवाणी तेमणे व्ययस्था करी हती जेनो अमळ तेमना सुपुत्र बाबू बहादुर सिंहजीए कर्यो हतो.

बाबू डालचंदजीनुं गार्हस्थ्य जीवन बहू ज आदर्शरूप हतुं. तेमना धर्मपत्नी श्रीमती मन्नुकुमारी एक आदर्श अने धर्मपरायण पत्नी हता. पतिपत्नी बने सदाचार, सुविचार अने सुसंस्कारनी मूर्ति जेवा हता. डालचंदजीनुं जीवन बहू ज सादुं अने साधुचर भरेलुं हतुं. व्यवहार अने व्यापार बनेमां तेओ अत्यंत प्रामाणिक अने नीति पूर्वक बनेनाग हता. सभागे तेओ रूय ज शान्त अने निरभिमानी हता. ज्ञानमार्ग उपर तेमनी ऊंडी श्रद्धा हता. तत्त्वज्ञान विषयक पुस्तकोनुं वाचन अने श्रयण तेमने अत्यंत प्रिय हतुं. फ्रिज नगर कॉलेजना एक अध्यात्मलक्षी बंगाली प्रोफेसर

नामे बाबू ब्रजलाल अधिकारी—जेओ योगविषयक प्रक्रियाना अच्छा अभ्यासी अने तत्त्वचिंतक हता—तेमना सहवासपी बाबू डालचंदजीने पण योगनी प्रक्रिया तरफ खूब रुचि धई गई हती अने तेथी तेमणे तेमनी पासेयी ए विषयनी केटलीक खास प्रक्रियाओनो ऊंडो अभ्यास पण कर्यो हतो. शारीरिक स्वास्थ्य अने मानसिक पाबित्र्यनो जेनाभी विकास थाय एवी, केटलीक व्यावहारिक जीवनने अत्यंत उपयोगी बौगिक प्रक्रियाओनो तेमणे पोताना पत्नी तेम ज पुत्र-पुत्री आदिने पण अभ्यास करवानी प्रेरणा करी हती.

जैन धर्मना विशुद्ध तत्त्वोना प्रचार अने सर्वोपयोगी जैन साहित्यना प्रसार माटे पण तेमने खास रुचि रहेती हती अने पंडितप्रवर सुखलालजीना परिचयमां आब्या पछी, ए कार्य माटे काईक विशेष सक्रिय प्रयत्न करवानी तेमनी सारी उत्कंठा जागी हती. कलकत्तामां २-४ लाखना खर्चे आ कार्य करनारं कोई साहित्यिक के शैक्षणिक केन्द्र स्थापित करवानी योजना तेओ विचारी रहा हता, ए दरम्यान सन् १९२७ (वि. सं. १९८४) मां कलकत्तामां तेमनो खर्गबास थयो.

बाबू डालचंदजी सिंधी, पोताना समयना वंगाल निवासी जैन समाजमां एक अत्यंत प्रतिष्ठित व्यापारी, दीर्घदर्शी उद्योगपति, मोठा जमीनदार, उदारचित्त सदगृहस्थ अने साधुचरित सपुरुष हता. तेओ पोतानी ए सर्व संपत्ति अने गुणावत्तानो समग्र वारसो पोताना एक मात्र पुत्र बाबू बहादुर सिंहजीने सोंपता गया, जेमणे पोताना ए पुण्यश्लोक पितानी स्थूल संपत्ति अने सूक्ष्म सत्कीर्ति—बंनेने घणी सुंदर रीते वधारीने पिता करताय सवाई श्रेष्ठता मेळववानी विशिष्ट प्रतिष्ठा प्राप्त करी.

बाबू श्री बहादुर सिंहजीमां पोताना पितानी व्यापारिक कुशलता, व्यावहारिक निपुणता अने सांस्कारिक सन्निरा तो संपूर्ण अंशे वारसागतरूपे उतरलेली हती ज परंतु ते उपरांत तेमनामां बौद्धिक विशदता, कलात्मक रसिकता अने विविध विषय ग्राह्णिणी प्राज्ञल प्रतिभानो पण उच्च प्रकारनो सन्निवेश थयो हतो अने तेथी तेओ एक असाधारण व्यक्तित्व धरावनार महानुभावोनी पंक्तिमां स्थान प्राप्त करवानी योग्यता मेळवी शक्या हता.

तेओ पोताना पिताना एक मात्र पुत्र होवाथी तेमने पिताना विशाल कारभारमां नानपणथी ज लक्ष्य आपवानी फरज पवी हती अने तेथी तेओ हाईस्कूलनो अभ्यास पूरो करवा सिवाय कॉलेजनो विशेष अभ्यास करवानो अवसर मेळवी शक्या न हता. छातां तेमनी ज्ञानरुचि बहु ज तीव्र होवाथी, तेमणे पोतानी मेळे ज, विविध प्रकारना वाचननो अभ्यास खूब ज वधार्यो हतो अने तेथी तेओ इंग्रजी उपरांत, बंगाली, हिंदी, गुजराती भाषाओ पण खूब सरस जाणता हता अने ए भाषाओमां लखाएलां विविध पुस्तकोना वाचनमां सतत निमग्न रहेता हता.

नानपणथी ज तेमने प्राचीन वस्तुओना संग्रहनो भारे शोध लागी गयो हतो अने तेथी तेओ जूना शिक्राओ, चित्रो, मूर्तिओ अने तेथी बीजी बीजी बीजोनो संग्रह करवाना अत्यंत रसिक थई गया हता. इवैरातनो पण ते साथे तेमनो शोध खूब बग्यो अने तेथी तेओ ए विषयमां पण खूब ज निष्णात थई गया हता. एना परिणामे तेमणे पोतानी पासे शिक्राओ, चित्रो, हस्तलिखित बहुमूल्य पुस्तको विंगेरेनो जे अपूल्य संग्रह मेगो कर्यो हतो ते आजे हिंदुस्थानना गणपागांठ्या एका संग्रहोमां एक महत्त्वतुं स्थान प्राप्त करे तेवो छे. तेमनो प्राचीन शिक्राओनो संग्रह तो एटलो थयो विशिष्ट प्रकारनो छे के जेथी आखी दुनियामां तेतुं शीशुं के चोथुं स्थान आजे तेम छे. तेओ ए विषयमां एटला निपुण थई गया हता के मोठा मोठा म्युजिअमोनो सरकारी क्युरेटरो पण वारंवार तेमनी सलह अने अभिप्राय मेळववा अर्थे तेमनी पासे आयता जाता.

तेओ पोताना एवा उच्च सांस्कृतिक शोधने लईने देश-विदेशानी आबी सांस्कारिक प्रवृत्तिओ माटे कार्य करती अनेक संस्थाओना सदस्य विंगेरे बग्या हता. दाखटा तरीके—वॉयल एशियाटिक सोसायटी ऑफ बंगाल, अमेरिकन

व्यापारिक सोसायटी न्युयार्क, वंगीय साहित्यपरिषद् कलकत्ता, न्युमेस्मेटिक सोसायटी ऑफ इन्डिया विगेरे अनेक प्रसिद्ध संस्थाओना तेओ उत्साही सभासद् हता.

साहित्य अने शिक्षण विषयक प्रवृत्ति करनारी जैन तेम ज जैनेतर अनेक संस्थाओने तेमगे मुक्त मने दान आपी ए विषयोना प्रसारमा पोतानी उक्त अमिस्चिनो उत्तम परिचय आप्यो हतो. तेमगे आवी रीते केट-केटली संस्थाओने आर्थिक सहायता आपी हती तेनी संपूर्ण यादी मळी शकी नथी. तेमनो स्वभाव आबी कार्यामा प्रायः मौन धारण करवानो हतो अने ए माटे पोतानी प्रसिद्धि करवानी तेओ आकांक्षा न्होता राखता. तेमनी साथे कोई यखते प्रसंगोचित वार्तालय यता आवी बावतनी जे आडकतरी माहिती मळी शकी तेना आधारे तेमनी पासेथी आर्थिक सहायता मेळववारी केटलीक संस्थाओनां नामो विगेरे आ प्रमाणे जाणी-शकायां छे-

हिंदु ऐकेडेमी, दोळतपुर (बंगाल), रु० १५०००)

तत्की-उर्दू बंगाला, ५०००)

हिंदी साहित्य परिषद् भवन (इलाहाबाद), १२५००)

विद्युद्दानंद सरस्वती मारवाडी हॉस्पिटल, कलकत्ता, १००००)

एक मेटर्निटीहोम, कलकत्ता, २५००)

वनारस हिंदु युनिवर्सिटी, २५००)

जीयागंज हाईस्कूल, ५०००)

जीयागंज लंडनमिशन हॉस्पिटल, ६०००)

कलकत्ता-मुर्शिदाबादना जैन मन्दिर, ११०००)

जैनधर्म प्रचारक सभा, मानभूम, ५०००)

जैन भवन, कलकत्ता, १५०००)

जैन पुस्तक प्रचार मंडळ, आगरा, ७५००)

जैन मन्दिर, आगरा, ३५००)

जैन हाईस्कूल, बंवाला, २१००)

जैन गुरुकुळ, पाठीताणा, ११०००)

जैन प्राकृत कोष माटे, २५००)

ए उपरांत हजार-हजार पांचसो-पांचसोनी नानी रकमो तो तेमगे सेंकडोनी संख्यामां आपी छे जेनो सरवाळो छाल-दोढ छाल जेटलो यवा जाय.

साहित्य अने शिक्षणनी प्रगति माटे सिंधीजीनो जेटलो उत्साह अने उद्योग हतो तेठलो ज सामाजिक प्रगति माटे पण ते हतो. अनेकवार तेमगे आवी सामाजिक सभाओ विगेरेमां प्रमुख तरीके भाग लईने पोतानो ए विपिनो आन्तरिक उत्साह अने सहकारभाव प्रदर्शित करीं हतो. जैन श्वेतांबर कॉन्फरन्सना सन् १९२६ मां मुबईमां भराएला पास अधिवेशनना तेओ प्रमुख बन्धा हता. उदयपुर राज्यमां आवेला केशरीयाजी तीर्थना वहीयटना विषयमां स्टेट साथे जे झपडो उमो ययो हतो तेमां तेमगे सौथी बधारे तन, मन अने धननो भोग आप्यो हतो. आ रीते तेओ जैन समाजना दितनी प्रवृत्तियोमां यथायोग्य संपूर्ण सहयोग आपता हता परंतु ते साथे तेओ सामाजिक मूढता अने सांप्रदायिक कट्टरताना पण पूर्ण विरोधी हता. बीजा बीजा धनवानो के आगेवानो गणाता रूढीभक्त जैनेनी माफक तेओ संकीर्ण मनोवृत्ति के अन्धश्रद्धा पोषक निरुक्त भक्तिथी सर्वया पर हता. आचार, विचार के व्यवहारमां तेओ बहू ज उदार अने विवेकशील हता.

तेमनुं गृहस्थ तरीकेतुं जीवन पण बहू ज साहुं अने सारिक हतुं. बंगालना जे जातना नवावी गणाता यातारणमां तेओ जन्मया हता अने उठयां हता ते यातारणनी तेमना जीवन उपर कशी ज खराब असर घई न हती अने तेओ एगमग ए यातारणथी तरन अलिप्त जेमा हता. आटया मोटा श्रीमान् होमा छतां, धीमंतादना खोटा निवास के मोटा आदंरपी तेओ सदा दूर रहेता हता. दुर्व्यय अने दुर्व्यसन प्रत्ये तेमनो भारे तिरस्कार हतो. तेमनी स्थितिना धनयानो प्यारे पोताना मोन-शोग, आनन्द-प्रमोद, विद्यास-प्रवास, समारंभ-महोत्सव इत्यादिमां लाखो रुपिया उडावता होमये प्यारे सिंधीजी तेनाथी तरन निमुग रहेता हता. तेमने शोख मात्र सारा वाचननो अने कालमय यस्तुओ प्रदर्शनां हतो. प्यारे शुओ प्यारे, तेओ पोतानी गादी उपर बेठा बेठा साहित्य, इतिहास, स्यापल, चित्र, विज्ञान,

भूगोल के भूगर्भविद्याने लगतां सामयिको के पुस्तको बांचता ज सदा देखाता हता। पोताना एवा विशिष्ट वाचनना शोखने छीधे तेओ इंग्रेजी, बंगाली, हिंदी, गुजराती आदिमां प्रकट यता उच कोटिना, उक्त विषयोने लगता विविध प्रकारनां सामयिक पत्रो अने जर्नलस् आदि नियमित मंगावता रहेता हता। आर्ट, आर्किऑलॉजी, एपीग्राफी, न्युमेस्मेटिक, प्योग्राफी, आइकोनोग्राफी, हिस्टरी अने माइनींग आदि विषयोनां पुस्तकोनी तेमणे पोतानी पासे एक सारी सरखी लाइब्रेरी ज बनावी छीधी हती।

तेओ स्वभावे एकान्तप्रिय अने अल्पभापी हता। नकामी वातो करवा तरफ के गप्पांसण्यां मारवा तरफ तेमने बहू ज अभाव हतो। पोताना व्यावसायिक व्यवहारनी के विशाल कारभारनी बावतोमां पण तेओ बहू ज मितभापी हता। परंतु ज्यारे तेमना प्रिय विषयोनी—जेवा के स्थापन, इतिहास, चित्र, शिल्प आदिनी—चर्चा जो नीकळी होय तो तेमां तेओ एटल निमन थई जता के कलाकोना कलाको बही जता तो पण तेओ तेपी थाकता नहीं के कंटाळता नहीं।

तेमनी बुद्धि अत्यंत तीक्ष्ण हती। कोई पण वस्तुने समझवामां के तेनो मर्म पकडवामां तेमने करी वार न लागती। विज्ञान अने तत्त्वज्ञाननी गंभीर बावतो पण तेओ सारी पेटे समजी शकता हता अने तेमनुं मनन करी तेमने पचावी शकता हता। तर्क अने दलीलमां तेओ मोटा मोटा कायदा शास्त्रीओने पण आंटी देता। तेम ज गमे तेवो चालक माणस पण तेमने पोतानी चालाकीयी चकित के मुग्ध बनावी शके तेम न हतुं।

पोताना सिद्धान्त के विचारमां तेओ खूब ज मकम रहेवानी प्रकृतिना हता। एक वार विचार नकी कर्या पछी अने कार्यनो स्वीकार कर्या पछी तेमांपी चलित धवानुं तेओ बिबुल पसंद करता नहीं।

व्यवहारमां तेओ बहू ज प्रामाणिक रहेवानी वृत्तिवाळा हता। बीजा बीजा धनवानोनी माफक व्यापारमां दगा-फटका के साच-झूठ करीने धन मेळववानी चृष्णा तेमने यत्किंचिद् पण यती न हती। तेमनी आशी व्यावहारिक प्रामाणिकताने लक्ष्मीने इंग्लैंडनी मर्केटाईल बैंकनी डॉयरेक्टरोनी वॉर्डे पोतानी कलकत्तानी शाखानी वॉर्डेमां, एक डायरेक्टर धवा माटे तेमने खास विनंती करी हती के जे मान ए पहेलां कोई पण हिंदुस्थानी व्यापारीने मळुं न होतुं।

प्रतिभा अने प्रामाणिकता साथे तेमनामां योजनाशक्ति पण घणी उच्च प्रकारनी हती। तेमणे पोतानी ज स्वतंत्र बुद्धि अने कुशळता द्वारा एक तरफ पोतानी घणी मोटी जमीनदारीनी अने बीजी तरफ कोलीयारी विगेरे माइनिंगना उद्योगनी जे मुख्यवसा अने मुघटना करी हती ते जोईने ते ते विषयना ज्ञाताओ चकित यता हता। पोताना घटना नानामां नाना कामयी ते छेक कोलीयारी जेवा मोटा कारखाना मुधीमां—के ज्यां हजारो माणसो काम करता होय—बहू ज नियमित, व्यवस्थित अने सुयोजित रीते काम चाल्यां करे तेवी तेमनी सदा व्यवसा रहेती हती। छेक दरवानयी लई पोताना समोवडीया जेवा समर्थ पुत्रो मुधीमां एक सखुं उच प्रकारनुं शिक्ष-याजन अने शिष्ट-आचरण तेमने थां देखातुं हतुं।

सिंधीजीमां आवी समर्थ योजकशक्ति होवा छतां—अने तेमनी पासे संपूर्ण प्रकारनी साधनसंपन्नता होवा छतां, तेओ धमालवाळा जीवनपी दूर रहेता हता अने पोताना नामनी जाहेरतने माटे के लोकनोमां मोटा माणस गणावानी स्वातंत्र्य तेओ तेवी करी प्रवृत्ति यरता न हता। रावबहादुर, राजाबहादुर के सर-नार्ड विगेरेना सत्कारी खेतावो धारण करवानो के काउन्सिलोमां जई ऑनरेबल मॅबर बनवानी तेमने क्यारोय इच्छा थई न हती। एवी खावी आठम्वरवाळी प्रवृत्तिना पैसानो दुर्व्यय करवा करतां तेओ सदा साहित्योपयोगी अने शिक्षणोपयोगी कर्षोमां पोताना धननो सद्व्यय यरता हता। भारतवर्षनी प्राचीन षड्या अने तेने लगती प्राचीन वस्तुओ तरः तेमनो उच्च अनुगम हतो अने तेपी ते माटे तेमणे थापो रुपीया खर्चा हता।

व्याप्रांशिकल सोसायटी न्युपार्क, वंगीय साहिलपरिपट्ट कलकत्ता, न्युमेस्मेटिक सोसायटी ऑफ इन्डिया विने अनेक प्रसिद्ध संस्थाओंना तेओ उरसाही समासद् हता.

साहिल अने शिक्षण विपयक प्रवृत्ति करनारी जैन तेम ज जैनेतर अनेक संस्थाओंने तेमणे मुक्त मने दान आपी ए विपयोना प्रसारमां पोतानी उक्कट अमिश्चिनो उत्तम परिचय आप्यो हतो. तेमणे आवी रीते केट-केटवी संस्थाओंने आर्थिक सहायता आपी हती तेनी संपूर्ण यादी मळी शकी नथी. तेमनो स्वभाव आर्ष कर्षोमां प्रायः मौन धारण करवानो हतो अने ए माटे पोतानी प्रसिद्धि करवानी तेओ आकांक्षा न्होता रखता. तेमनी साथे कें वखते प्रसंगोचित वार्तालाप पतां आनी वाकतनी जे आढकतरी माहिती मळी शकी तेना आधारे तेमनी पाठेथे आर्थिक सहायता मेळननारी केटवीक संस्थाओंनां नामो विगरे आ प्रमाणे जाणी-शकायां छे-

हिंदु ऐकेडेमी, दोलतपुर (वंगाल), रु० १५०००)

तारकी-उर्दू वंगाल, ५०००)

हिंदी साहिल परिपट्ट मवन (इलाहाबाद), १२५००)

विशुद्धानंद सरस्वती मारवाडी हॉस्पिटल, कलकत्ता, १००००)

एरू मेडर्निसिटी, कलकत्ता, २५००)

वनारस हिंदु युनिवर्सिटी, २५००)

जीयागंज हाईस्कूल, ५०००)

जीयागंज छंदनमिशान हॉस्पिटल, ६०००)

कलकत्ता-मुर्शिदाबादन जैन मन्दिर, ११०००)

जैनधर्म प्रचारक सभा, मानभूम, ५०००)

जैन मयन, कलकत्ता, १५०००)

जैन पुस्तक प्रचार मंडळ, आगरा, ७५००)

जैन मन्दिर, आगरा, ३५००)

जैन हाईस्कूल, अंबाला, २१००)

जैन गुरुकुल, पाळीताणा, ११०००)

जैन प्राइवट कोप माटे, २५००)

ए उपरंत हजार-हजार पांचसो-पांचसोनी नानी ररुमो तो तेमणे सेंकडोनी संस्थामां आपी छे अने सरकळो लाख-दोह लाख जेटलो यवा जाय.

साहिल अने शिक्षणनी प्रगति माटे सिंधीजीनो जेटलो उरसाह अने उद्योग हतो तेदलो ज सामाजिक प्रगति माटे पण ते हतो. अनेखवार तेमणे आवी सामाजिक समाओ विगरेमां प्रमुख तरीके भाग लईने पोतानो ए विनेने आन्तरिक उरसाह अने सहकारमान प्रदर्शित करीं हतो. जैन श्वेतांबर कॉन्फरन्सना सन् १९२६ मां मुबईमां मगरज खास अधिवेशनना तेओ प्रमुख बन्या हता. उदयपुर राज्यमां आवेला केशरीयाजी तीर्थना वहीवटना विपयमां स्टेट साथे वे शयदो उमो ययो हतो तेमां तेमणे सौधी वधारे तन, मन अने धननो भोग आप्यो हतो. आ रीते तेओ जैन समाजना दितनी प्रवृत्तियोमां ययायोग्य संपूर्ण सहयोग आपता हता परंतु ते साथे तेओ सामाजिक मूढता अने सांप्रदायिक यदरताना पण पूर्ण त्रिधो ही हता. बीजा बीजा धनवानो के आगेवानो गणाता रूढीमक्त जैनेनी माफरु तेओ संकीर्ण मनोवृत्ति के अन्धश्रद्धा पोपक निरुक्त भकिषी सर्वेया पर हता. आचार, विचार के व्यनहारमां तेओ बहु ज उदार अने विवेकशील हता.

तेमनुं गृहस्थ तरिकेनुं जीवन पण बहु ज सादुं अने सारिरुक्त हतुं. वंगालना जे जातना नवावी गणतन्त्र यानारणमां तेओ जन्या हता अने उठयीं हता ते यातावरणनी तेमना जीमन उपर कशी ज खराब असर यई न हती अने तेओ छगमग ए यातावरणपी तदन अरिप्त जेना हता. आटला मोटा श्रीमान् होवा छतां, धीमंताहना खोय विरुक्त के मोटा आंदरणी तेओ सदा दूर रहेता हता. दुर्व्यय अने दुर्व्यसन प्रत्ये तेमनो भारे तिरस्करं हतो. तेमनी स्थिति धनवानो ध्यारे पोताना मोन-शोग, आनन्द-प्रमोद, निवास-प्रवास, समारंभ-महोत्सव इत्यादिमां लाखो रुपिया उदावण होव छे सारे सिंधीजी तेनापी तदन निमुच रहेता हता. तेमने शोख मात्र सारा वाचननो अने कळामय वचुओ जोरा-संप्रदयनो हतो. सारे सुओ सारे, तेओ पोतानी गादी उपर चेठा वेठा साहिल, इतिहास, स्वापल, चित्र, विद्वान,

ग्रंथमाळ्याना कार्य साथे एक प्रकारे दरस्पर सहायक स्वरूपनी ज प्रवृत्ति होवायी, मने ए पूर्व-अंगीकृत कार्यमा बाधक न पतां उंचटी साधक ज जणाई अने तेथी में एमां यथाशक्ति पोतानी विशिष्ट सेवा आपवानो निर्णय कर्यो. सिंघीजीने ए वधी वस्तुस्थितिनी जाण करवामां आवतां तेओ पण भवनना कार्यमां रस धरावता यथा अने एना संस्थापक-सदस्य वनी एना कार्य माटे पोतानी पूर्ण सहायुभूति प्रकट करी.

जेम में उपर जणाव्युं छे तेम, ग्रंथमाळ्याना विकास माटे सिंघीजीनो उत्साह अत्यंत प्रशंसनीय हतो अने तेथी हुं पण मारा स्वास्थ्य विगेरेनी कशी दरकार राख्या वगर, ए कार्यनी प्रगति माटे सतत प्रयत्न कर्या करतो हतो. परंतु ग्रंथमाळ्यानी व्यवस्थानो सर्व भार, मारा एकटाणा पंड उपर ज आश्रित पईने रहेलो होवायी, माहं शरीर ज्यारे ए व्यवस्था करतुं अटकी जाय, ल्यारे एनी शी स्थिति धाय तेनो विचार पण मने वारंवार थयां करतो हतो. बीजी बाबु सिंघीजीनी पण उत्तरावस्था होई तेओ वारंवार अलस घवा लाग्या हता अने तेओ पण जीवननी अस्थिरतानो आभास अनुभववा लाग्या हता. एटले ग्रंथमाळ्याना भावी विपे कोई स्थिर अने सुनिश्चित योजना घडी काढवानी कल्पनां हुं कर्या करतो हतो.

भवननी स्थापना थयां पटी ३-४ वर्षमां ज एना कार्यनी विद्वानोमां सारी पेटे प्रतिदि अने प्रतिष्ठा जाम-वां लागी हती अने विविध विपना अध्ययन-अध्यापन अने साहित्यना संशोधन-संपादननुं कार्य सारी पेटे आगळ वधवा लाग्युं हतुं, ए जोई सुबद्धर श्रीमुंशीजीनी खास आकांक्षा यई के सिंघी जैन ग्रंथमाळ्यानी कार्यव्यवस्थानो संबंध जो भवन साथे जोडी देवामां आवे तो तेथी परस्पर वनेना कार्यमां सुंदर अभिवृद्धि घवा उपरांत ग्रंथमाळ्याने स्थायी स्थान मळ्यो अने भवनने विशिष्ट प्रतिष्ठानी प्राप्ति थयो; अने ए रीते भवनमां जैन शाखेना अध्ययननुं अने जैन साहित्यना प्रकाशननुं एक अद्वितीय केन्द्र बनयो. श्रीमुंशीजीनी ए शुभाकांक्षा, ग्रंथमाळा विपेनी मारी भावी चिंतानी योग्य निवारक लागी अने तेथी हुं ते विपेनी योजनानो विचार करवा लाग्यो. यथावसर सिंघीजीने में श्रीमुंशीजीनी आकांक्षा अने मारी योजना सूचित करी. तेओ भा. वि. म. ना स्थापक-सदस्य हता ज अने तदुपरान्त श्रीमुंशीजीना खास खेदास्पद मित्र पण हता; तेथी तेमने पण ए योजना वधात्री लेवा लायक लागी. पण्डितप्रवर श्रीमुखलाळजी जेओ आ ग्रंथमाळ्याना आरंभयी ज अंतरंग हितचिंतक अने सक्रिय-सहायक छे तेमनी साथे पण ए योजना संवदे में उचित परामर्श कर्यो अने संवत् २००१ ना वैशाख शुद्धमां (मे, सन १९४३) सिंघीजी कार्यप्रसंगे मुंबई आवेला ल्यारे, परस्पर निर्णति विचार-विनिमय करी, आ ग्रंथमाळ्यानी प्रकाशन संबंधी सर्व व्यवस्था भवनने स्वाधीन करवामां थायी. सिंघीजीए, ए उपरान्त, ते अवसरे मारी प्रेरणाथी भवनने बीजा १० हजार रुपीआनी उदार रकम पण आपी जेना घडे भवनमां तेमना नामने एक हॉल वंधाववामां आवे अने तेमां प्राचीन वस्तुओ तेम ज चित्र विगेरेनो संग्रह राखवामां थावे.

भववनी प्रबंधक समितिए सिंघीजीना आ विशिष्ट अने उदार दानना प्रतिबोधरूपे भवनमां प्रचलित 'जैन शाख-शिक्षण' विभागने स्थायीरूपे 'सिंघी जैन शास्त्रशिक्षा पीठ' ना नामे प्रचलित राखवानो सविशेष निर्णय कर्यो.

५

ग्रंथमाळ्याना जनक अने परिपालक सिंघीजीए, आरंभयी ज एनी सर्व प्रकारनी व्यवस्थानो भार मारा उपर सुफीने तेओ तो फक्त खास एटली ज आकांक्षा राखना हता के ग्रंथमाळ्यामां केम वधारे ग्रंथो प्रकट थाय अने केम तेमनो वधारे प्रसार थाय. तेमना जीवननी एक मात्र ए ज परम अभिलाषा हती के आ ग्रंथ-माळ्या द्वारा जेटला वने तेटला सारा सारा अने महत्त्वना ग्रंथो जल्दी जल्दी प्रकाशित थाय अने जैन साहित्यनो खूब प्रसार थाय. ए अंगे जेटले रचर्च थाय तेटलो ते वड्ड ज उत्साहधी आपवा उत्सुक हता. भवनने ग्रंथमाळ्या समर्पण करती वस्तुते तेमणे मने वक्तुं के- 'अल्यार सुधी तो वर्षमां तरेरास ३-४ ग्रंथो प्रकट थना आख्या छे परंतु जो आप प्रकाशित करी दाको तो, दरमहिने वन्वे ग्रंथो पण प्रकाशित थना जोई हुं धराउं तेम नथी. ज्यां सुधी थापनी

સિંધી સાથેનો મારો પ્રલક્ષ પરિચય સન્ ૧૯૩૦ માં શરુ થયો હતો. તેમની ઇચ્છા પોતાના સદ્ગત પુણ્ય-શોક પિતાના સ્મારકમાં જૈન સાહિત્યનો પ્રસાર અને પ્રવચન થાય તેવી કોઈ વિશિષ્ટ સંસ્થા સ્થાપન કરવાનો હતો. મારા જીવનના સુદીર્ઘકાલીન સહકારી, સહચારી અને સન્નિત પંદિતપ્રવચ શ્રી મુહુલાજી, જેઓ વાઘુ શ્રી શાલ-ચંદ્રજીના વિરોધ શ્રદ્ધામાજન હોઈ શ્રી વઢાદુર સિંહજી પણ એમની ડપર તેટલો જ વિશિષ્ટ સદ્ભાવ ધરાવતા હતા, એમના પરામર્શ અને પ્રસાદથી, તેમણે મને એ કાર્યની યોજના અને વ્યવસ્થા હાથમાં લેવાની વિનંતિ કરી અને મેં પણ પોતાને અમીયતમ પ્રવૃત્તિના આદર્શને અનુરૂપ ઉત્તમ કોટિના સાધનની પ્રાપ્તિ થતી જોઈ તેનો સહર્ષ અને સોહાસ સ્વીકાર કર્યો.

સન્ ૧૯૩૧ ના પ્રારંભ દિવસે, વિશ્વવંચ ધત્રીન્દ્ર શ્રી રવીન્દ્રનાથ ઠાગોરલાં વિમૂતિવિહારસમા વિશ્વલિપ્યાત શાન્તિનિકેતનના વિશ્વમારતી-વિધામચનમાં 'સિંધી જૈન જ્ઞાનપીઠ'ની સ્થાપના કરી અને ત્યાં જૈન સાહિત્યના અધ્યયન-અધ્યાપન અને સંશોધન-સંપાદન આદિનું કાર્ય ચાલુ કર્યું. આં વિવિધ કોટલીક પ્રાથમિક હકીકત, આ ગ્રંથમાત્રાના સૌથી પ્રથમ પ્રકટ થયેલા 'પ્રવચચિન્તામણિ' નામના ગ્રંથની પ્રસાધનામાં મેં આપેલી છે, તેથી તેની અહિં પુનઃક્રમિ કરવાની જરૂર નથી.

સિંધીજીએ મારી પ્રેરણાથી, 'સિંધી જૈન જ્ઞાન પીઠ'ની સ્થાપના સાથે, જૈન સાહિત્યના ઉત્તમોત્તમ પ્રચરણને આધુનિક શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ સુન્દર રીતે સંશોધિત-સંપાદિત કરી-કરાવી પ્રકટ કરવા માટે અને તેમ કરી જૈન સાહિત્યની સાંવજનિક પ્રતિષ્ઠા સ્થાપિત કરવા માટે, આ 'સિંધી જૈન ગ્રંથ માણ', પ્રકટ કરવાની વિશિષ્ટ યોજનાનો પણ સ્વીકાર કર્યો અને એ માટે આવશ્યક અને અપેક્ષિત અર્થવ્યય કરવાનો ઉદાર ઉત્સાહ પ્રદર્શિત કર્યો.

પ્રારંભમાં, શાન્તિનિકેતનને ડક્ષીને એક ૩ વર્ષનો કાર્યક્રમ ઘઢી વાઢવામાં આવ્યો અને તે પ્રમાણે ત્યાં કામનો પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો. પરંતુ એ ૩ વર્ષના અનુમત્તના અંતે શાન્તિનિકેતન મને મારાં પોતાના કાર્ય અને સ્વાસ્થ્યની દૃષ્ટિએ વધાર અનુકૂલ ન ડાગવાથી, અનિચ્છાયે મારે એ સ્થાન છોડવું પડ્યું અને અમદાવાદમાં, ગુજરાત વિદ્યાપીઠના સાન્નિધ્યમાં 'અને કાન્ત વિહાર' વનાવી ત્યાં આ કાર્યની પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાહી. આ ગ્રંથમાણમાં પ્રકટ થયેલા ગ્રંથોની ઉત્તમ પ્રસાસા, પ્રસિદ્ધિ અને પ્રતિષ્ઠા પછી જોડેને સિંધીજીનો ઉત્સાહ સ્વૂ વધ્યો અને તેમણે એ ધંગે જેટલો સર્વ થાય તેટલો સર્વ કરવાની અને જેમ વને તેમ વચારે ગ્રંથો પ્રકટ થયેલા જોવાની પોતાની ઉદાર મનોવૃત્તિ મારી આગળ વારંગર પ્રકટ કરી. હું પણ તેમના યથા અપૂર્વ ઉત્સાહથી પ્રેરાઈ યથારાકિ આ કાર્યને વચારે-ને-વચારે વેગ અને વિસ્તાર આપવા માટે પ્રયત્નવાનુ રહેતો.

સન્ ૧૯૩૮ ના જુલાઈમાં, માપ પરમ સુહૃદ શ્રીપુત વઢેવાલાલ માણેકલાલ મુંસરીનો - જેઓ તે વખતે મુંસરીની કોંગ્રેસ ગવર્નમેન્ટના ગૃહમંત્રીના ઉચ્ચ પદ પર અધિષ્ઠિત હતા - અરુસ્માદ એક પત્ર મને મઢ્યો જેમાં એમણે સૂચવ્યું હતું કે 'સેટ મુંગાલાલ ગોપરનણ એ એ જાલ રૂપીયાની એક ઉદાર રક્ત એમને સુપ્રત કરી છે જેનો ઉપયોગ ભારતીય-વિદ્યાઓના કોઈ વિશ્વસામ્લક કાર્ય માટે કરવાનો છે અને તે માટે નિચાર-નિનિમય કરવા તેમ જ તદુપયોગી યોજન ઘઢી વાઢવા ધંગે મારી જરૂર હોવાથી મારે તરત મુંસરી આવવું વિનૈરે'. તદનુસાર હું તરત મુંસરી આવ્યો અને અને વઢેવ સાથે વેસી એ યોજનાની રૂપરેખા ટૈયાર કરી; અને તે અનુસાર, સંનદ ૧૯૩૫ ની કાર્તિક સુદી પૂર્ણિમાના દિવસે શ્રી મુંસરીજીના નિવાસસ્થાને 'ભારતીય વિદ્યામચન' ની, એક મોટા સમારંભસાથે સ્થાપના કરવામાં આવી.

મચનના વિનય માટે શ્રીમુંસરીજીનો અચરુ ડયોગ, અર્થલંક ઉત્સાહ અને ઉદાર આમમોગ જોઈ, મને પણ એના કાર્યમાં યથામોગ્ય સહનર આપવાની પૂર્ણ ડકંઠા થઈ અને હું તેની આંતરિક વ્યવસ્થામાં પ્રમુખપણે માગ લેવા ડાગ્યો. મચનની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં સાહિત્ય પ્રચારન સંબંધી જે એક વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિ સ્ત્રીસરલામાં આવી હતી તે મારી આ

ग्रंथमाळाना कार्य साथे एक प्रकारे परस्पर सहायक स्वरूपानी ज प्रवृत्ति होवाची, मने ए पूर्व-अंगीकृत कार्यामां बाधक न घतां उंचटी साधक ज जणाईं अने तेथीं में एमां यथाशक्ति पोतानी विशिष्ट सेवा आपवानो निर्णय कर्यो. सिंधीजीने ए वधी वस्तुस्थितिनी जाण करवामां आवतां तेओ पण भवनना कार्यामां रस धरावता थया अने एना संस्थापक-सदस्य वनी एना कार्य माटे पोतानी पूर्ण-सहातुभूति प्रकट करी.

जेम में उपर जणाव्युं छे तेम, ग्रंथमाळाना विकास माटे सिंधीजीनो उत्साह अत्यंत प्रशंसनीय हतो अने तेथीं हुं पण मारा स्वास्थ्य विगेरेनी कधी दरकार राख्या वगर, ए कार्यानी प्रगति माटे सतत प्रयत्न कर्या करतो हतो. परंतु ग्रंथमाळानी व्यवस्थानो सर्व भार, मारा एकळाना पंड उपर ज आश्रित घईने रहेछो होवाची, मारं शरीर च्यारे ए व्यवस्था करतुं अटकी जाय, त्यारे एनी शी स्थिति थाय तेनो विचार पण मने वारंवार घयां करतो हतो. बीजी वाडु सिंधीजीनी पण उचरावस्था होई तेओ वारंवार अस्वस्थ घया लाग्या हता अने तेओ पण जीवननी अस्विरतानो आमास श्रुतभववा लाग्या हता. एटले ग्रंथमाळाना भावी विपे कोई स्थिर अने सुनिश्चित योजना घडी काढवानी कल्पना हुं कर्या करतो हतो.

भवननी स्थापना घयां पछी ३-४ वर्षमां ज एना कार्यनी विद्वानोमां सारी पेटे प्रसिद्धि अने प्रतिष्ठा जाय-वां लागीं हती अने विविध विपना अध्ययन-अध्यापन अने साहित्यना संशोधन-संपादननुं कार्य सारी पेटे आगळ वधवा लाग्युं हतुं, ए जोई सुद्वंद्वर श्रीमुंशीजीनी खास आकांक्षा घई के सिंधी जैन ग्रंथमाळानी कार्यव्यवस्थानो संबंध जो भवन साथे जोडी देवामां आवे तो तेथी परस्पर बनेना कार्यामां सुंदर अभिवृद्धि घया उपरांत ग्रंथमाळाने स्थायी स्थान मळशे अने भवनने विशिष्ट प्रतिष्ठानी प्राप्ति घशे; अने ए रीते भवनमां जैन शास्त्राना अध्ययननुं अने जैन साहित्यना प्रकाशननुं एक अद्वितीय केन्द्र बनशे. श्रीमुंशीजीनी ए शुभाचारंक्षा, ग्रंथमाळा विपेनी मारी भात्री चित्तानी योग्य निवारक लागीं अने तेथी हुं ते विपेनी योजनानो विचार करवा लाग्यो. यथावसर सिंधीजीने में श्रीमुंशीजीनी आकांक्षा अने मारी योजना सूचित करी. तेओ भा. वि. म. ना स्थापक-सदस्य हता ज अने तदुपरान्त श्रीमुंशीजीना खास केहापद नित्र पण हता; तेथी तेमने पण ए योजना वधावी लेवा लायक लागी. पण्डितप्रवर श्रीमुखलाळजी जेओ आ ग्रंथमाळाना आरंभधी ज अंतरंग हितचिंतक अने सक्रिय-सहायक छे तेमनी साथे पण ए योजना संबधें में उचित परामर्श कर्यो अने संवद २००१ ना वैशाख सुदमां (मे, सन १९४३) सिंधीजी कार्यप्रसंगे मुंबई आवेला सारे, परस्पर निर्णित विचार-विनिमय करी, आ ग्रंथमाळानी प्रकाशन संबंधी सर्व व्यवस्था भवनने स्वाधीन करवामां आची. सिंधीजीए, ए उपरान्त, ते अवसरे मारी प्रेरणाधी भवनने बीजा १० हजार रुपीश्रानी उदार रकम पण आपी जेना घडे भवनमां तेमना नामनो एक हॉल वंधाववामां आवे अने तेमां प्राचीन वस्तुओ तेम ज चित्र विगेरेनो संग्रह राखवामां आवे.

भववनी प्रबंधक समिति ए सिंधीजीना आ विशिष्ट अने उदार दानना प्रतिघोरूपे भवनमां प्रचलित 'जैन शास्त्र-शिक्षण' विभागने स्थायीरूपे 'सिंधी जैन शास्त्रशिक्षण पीठ' ना नामे प्रचलित राखवानो सविशेष निर्णय कर्यो.

ग्रंथमाळाना जनक अने परिपाळक सिंधीजीए, आरंभधी ज एनी सर्व प्रकारानी व्यवस्थानो भार मारा उपर सुक्तीने तेओ तो फक्त खास एटळी ज आकांक्षा राखता हता के ग्रंथमाळामां केम घधारे ग्रंथो प्रकट थाय अने केम तेमनो घधारे प्रसार थाय. तेमना जीवननी एक मात्र ए ज परम अभिलाषा हती के आ ग्रंथ-माळा द्वारा जेटला वने तेटला साता साता अने महत्त्वना ग्रंथो जल्दी जल्दी प्रकाशिन थाय अने जैन साहित्यनो रस प्रसार थाय. ए अंगे जेटलो रस घाय तेटलो ते वहु ज उदाहाची आपवा उम्वुः हता. भवनने ग्रंथमाळा समर्पण करती वस्तुते तेमणे मने कलुं के-अत्यार सुची तो घपमां सरेंदास ३-४ ग्रंथो प्रकट थना आव्या छे परंतु जो आप प्रकाशित करी दाको तो, दरमहिने नव्ये ग्रंथो पण प्रकाशित थना जोई हुं धराउं तेम नथी. ज्यां सुधी आपनी

अने मारी जीदगी छे खां सुधी, जेटछं साहिल्य प्रकट करवा-कराववानी आपनी इच्छा होय ते प्रमाणेनी आप व्यवस्था करो. मारा तरफधी पैसानो संकोच आपने जराय नहीं जणाय'. जैन साहित्यना उद्धार माटे आनी उल्कट आकांक्षा अने आधी उदार चित्तवृत्ति धरावनार दानी अने विनम्र पुरुष, में मारा जीवनमां बीजो कोई नथी जोयो. पोतानी हयाती दरम्यान तेमणे मारा हस्तक ग्रन्थमाळा खाते लगभग ७५००० पोगोलाख रुपीआ खर्च कर्या हसे; परंतु ए १५ वर्षना गाळा दरम्यान तेमणे एकवार पण मने एम नथी पूछुं के कई रकम कया ग्रन्थ माटे खर्च करवामां आवी छे के कया ग्रन्थना संपादन माटे कोने शुं आपवामां आग्युं छे. ज्यारे ज्यारे हुं प्रेस इत्यादिना बीजो तेमनी उपर मोकलतो स्यारे स्यारे, तेओ ते मात्र जोईने ज ऑफिसमां ते रकम चुकववामा शेरा साथे मोकली देता. हुं तेमने कोई बीजनी विगत संमजाववा इच्छतो, तो पण तेओ ते विपे उरसाह न बतावता अने एनाथी विरुद्ध ग्रन्थ-माळ्यानी साइड, टाईप, प्रीटिंग, बाइंडिंग, हेडींग आदिनी बाबतमां तेओ खूब क्षीणवटयी विचार करता रहेता अने ते अंगे विस्तारथी चर्चा पण करता. तेमनी आवी अपूर्व ज्ञाननिष्ठा अने ज्ञानभक्ति ए ज मने तेमना ज्ञेहपाशमां बद्ध कर्यो अने तेथी हुं पत्किचित् आ जातनी ज्ञानोपासना करवा समर्थ थयो.

उक्त रीते भवनने ग्रन्थमाळा समर्पित कर्या बाद, सिंधीजीनी उपर जणावेली उल्कट आकांक्षाने अनुलक्षीने मने प्रस्तुत कार्यमाटे वधारे उरसाह थयो अने जो के मारी शारीरिक स्थिति, ए कार्यना अखिरत श्रमथी प्रतिदिन वधारे-न-वधारे झडपथी क्षीण घती जाय छे, छतां में एना कार्यने वधारे वेगवान् अने वधारे विरतृत बनाववानी दृष्टि ए केटलीक विधिष्ट योजना करवा मांडी, अने संपादनना कार्यमां वधारे सहायता मळे ते माटे केटलक विद्वानोना नियमित सहयोगनी पण व्यवस्था करवा मांडी. अनेक नाना-मोटो ग्रन्थो एक साथे प्रेसमां छापवा आप्या अने बीजा तेवा अनेक नवा नवा ग्रन्थो छपाववा माटे तैयार करवा मांड्या. जेटला ग्रन्थो अखार सुधीमां कुल प्रकट थया हता तेदज्ज ज बीजा ग्रन्थो एक साथे प्रेसमां छपावा शुरु थया अने तेथी पण बमणी संख्याना ग्रन्थो प्रेस काँपी आदिना रूपमां तैयार थवा लाग्या.

ए पछी घोडा ज समय दरम्यान, एटले सप्टेंबर १९४३ मां, भवन माटे कलकत्ताना एक निवृत्त प्रोफेसरनी मोटी लाईब्रेरी खरीद करवा, हुं खां गयो. सिंधीजी द्वारा ज ए प्रोफेसर साथे वाटाघाट करवामां आनी हती अने मारी प्रेरणाथी ए आखी लाईब्रेरी, जेनी किंमत रु. ५० हजार जेटली मांगवामां आवी हती, सिंधीजी ए पोताना तरफथी ज भवनने मेट करवानी अतिमहनीय मनोवृत्ति दर्शावी हती. परंतु ते प्रोफेसर साथे ए लाईब्रेरी अंगेनो योग्य सोदो न थयो अने तेथी सिंधीजी ए, कलकत्ताना सुप्रसिद्ध खर्गवासी जैन सद्गृहस्थ बाबू पूरणचंद्रजी नाहारानी मोटी लाईब्रेरी लई लेवा विपे पोतानी सलाह आपी अने ते अंगे पोते ज योग्य रीते एनी व्यवस्था करवातुं माये लीधुं.

कलकत्तामां अने आखाय बंगालमां ए वर्ष दरम्यान अन्न-दुर्मिशनो भयंकर कराळ काळ बर्ता रह्यो हतो. सिंधीजी ए पोताना वतन अजीमगंज, मुर्शिदाबाद तेम ज बीजां अनेक सखे गरीबोने मफत अने मध्यवित्तोने अल्प-मूल्यमां प्रतिमास हजरो मण धान्य वित्तीर्ण करवानी मोटी अने उदार व्यवस्था करी हती, जेना निमित्ते तेमणे ए वर्षमां लगभग त्रण-साडा त्रण लाख रुपीआ खर्च खाते मांडी वाज्या हता. बंगालना वतनीयोमां अने जमीनदारोमां आवो मोटो उदार आर्थिक भोग ए निमित्ते अन्य कोई ए आप्यो होय तेम जाणवामां नथी आग्युं.

अक्टोबर-नवेंबर मासमां तेमनी तबियत बागडवा मांडी अने ते धीरे धीरे वधारे-ने-वधारे शिथिल थती गई. जान्युआरी (१९४४) ना प्रारंभमां हुं तेमने मळवा फरी कलकत्ता गयो. ता. ६ ठी जान्युआरीनी संख्या ए तेमनी साथे बेसीने ३ कलाक सुधी ग्रन्थमाळ, लाईब्रेरी, जैन इतिहासना आलेखन आदि अंगेनी खूब उरसाहपूर्वक बातोचीतो करी परंतु तेमने पोताना जीवननी अल्पतानो आभास जाणे थई रह्यो होय तेम वचे वचे तेओ तेवा उद्गारो पण काव्या करता हता. ५-७ दिवस रहिने हुं मुंबई आबवा नीकळ्यो स्यारे छेडी मुटाकात वषते तेओ बद्ध ज

માનવને હૃદયે મને વિદાય આપતા બોલ્યા કે—'કોણ જાણે હવે આપણે કરી મઝીશું કે નહીં ?' હું એમના એ દુઃખદ વાક્યને વહુ જ દવાઈલા હૃદયે સાંમઝતો અને સદ્ગુણ પામતો, એમના યી સદાના માટે હૃદયે પઢ્યો. તે પછી તેમની સાથે મુલાકાત થવાનો પ્રસંગ જ ન આવ્યો. ૫-૬ મહિના તેમની તવિષત સારી-નરસી રહ્યાં કરી અને આખરે હુલાઈની (સન્ ૧૯૪૪) ૭ મી તારીખે તેઓ પોતાના બિનશર વેહને છોડી પરલોકમાં ચાલ્યા ગયા. મારી સાહિયોપાસનાને મહાન્ સહાયક, મારી સેવાનો મહાન્ પરીશ્રક અને મારી નિદાનો મહાન્ પ્રેરક સહૃદય સુપુરુષ આ અસાર સંસારમાં મને શૂન્ય હૃદય બનાવી પોતે મહાશૂન્યમાં વિલીન થઈ ગયો.

સિંધીજી જો કે આ રીતે નાશવંત સ્કૂલ શરીરની સંસારમાં વિહસ થયા છે પરંતુ તેમણે સ્વાપેલી આ પ્રન્યમાલ્યા દ્વારા તેમનું યશઃશરીર સેકંદો વર્ષો સુધી આ સંસારમાં વિચમાન રહી તેમની ક્ષીર્તિ અને સ્મૃતિની પ્રદાસિનો પ્રમાત્રક પારિવય સતત આપ્યાં કરશે.

સિંધીજીના સુપુત્રોનાં સત્કાર્યો

સિંધીજીના સર્ગવાસથી જૈન સાહિત્ય અને જૈન સંસ્કૃતિના મહાન્ પોષક નરરત્નની જે મોટી છોટ પઢી છે તે તો સહજમાથે પૂરાય તેમ નથી. પરંતુ મને એ જોઈને હૃદયમાં ડંચી આશા અને આશ્વાસક આલ્હાદ થાય છે કે તેમના સુપુત્રો—શ્રીરાજેન્દ્ર સિંહજી, શ્રીનરેન્દ્ર સિંહજી અને શ્રીવૈરેન્દ્ર સિંહજી પોતાના પિતાના મુયોગ્ય સન્તાનો હોઈ પિતાની પ્રતિષ્ઠા અને પ્રસિદ્ધિના કાર્યમાં અનુરૂપ માગ મજવી રહ્યા છે અને પિતાની માવના અને પ્રવૃત્તિને સદારમાથે પોષી રહ્યા છે.

સિંધીજીના સર્ગવાસ પછી એ સંપુજોર પોતાના પિતાના દાન-પુણ્ય નિમિત્ત અજીમગંજ વિગેરે સ્થાનોમાં ડગમગ ૫૦-૬૦ હજાર રૂપીઆ ડર્ચ કર્યા હતા. તે પછી યોડા જ સમયમાં, સિંધીજીના વૃદ્ધમાતાનો પળ સર્ગવાસ થઈ ગયો અને તેથી પોતાના એ પરમ પૂજનીયા દાદીમાના પુણ્યાર્થે પળ એ સંપુજોર ૭૦-૭૫ હજાર રૂપીઆનો વ્યય કર્યો. 'સિંધી જૈન પ્રન્યમાલ્યા' ઢાતે પળ એ સિંધી સંપુજોર વિગત વર્ષમાં, પિતાજીએ નિર્ધારેલ વિચાર પ્રમાણે પૂર્ણ ઉત્સાહથી ડર્ચ ડપાડી લીધો, અને તે ડપરાન્ત કલકત્તાના ઇન્ડીયન રીસર્ચ ઇન્સ્ટીટ્યુટને વંગાડીમાં જૈન સાહિત્ય પ્રકટ કરવા માટે સિંધીજીના સ્મારકરૂપે ૫૦૦૦ રૂપીઆની પ્રારંભિક મદત આપી.

સિંધીજીના જ્યેષ્ઠ ચિરંજીવ વાલુ શ્રી રાજેન્દ્ર સિંહજીએ, મારી ઇચ્છા અને પ્રેરણાના પ્રેમને વસા થઈ, પોતાના પુણ્ય-શોક પિતાની અજ્ઞાત ઇચ્છાને પૂર્ણ કરવા માટે, ૫૦ હજાર રૂપીઆની નાદર રકમ મારતીય વિષામત્રને દાન કરી, અને તેના યદે કલકત્તાની ડક નાહાર ડાઈરેરી ડરીદ કરીને મત્રને એક અનૂચ્ચ સાહિત્યિક નિધિરૂપે મેટ કરી છે. મત્રની એ મવ્ય ડાઈરેરી 'વાલુ શ્રી વહાલુર સિંહજી સિંધી ડાઈરેરી'ના નાને સદા ઓઢ્ઢાડારો અને સિંધીજીના પુણ્યાર્થે એ એક મોટામાં મોટી જ્ઞાનપરવ વનસો. વાલુ શ્રી નરેન્દ્ર સિંહજીએ, પોતાના પિતાએ વંગાલની સરાક જાતિના સાનાજિક અને ધાર્મિક ડયાન નિમિત્તે જે પ્રવૃત્તિ ચાલુ કરી હતી, તેને અપનાવી લીધી છે અને તેના સંચાલનનો માર પ્રમુલ પળે પોતે ડપાડી લીધો છે. ગત (સને ૧૯૪૪) નવેંવર માસમા કલકત્તામાં ડિગેંવર સમાજ તરફથી સજવાઈલા 'યૈશસાસ જવન્તી મહોસવ'ના પ્રસંગે તેના કાઢ્યામાં એમણે ૫૦૦૦ રૂપીઆ આપ્યા હતા તેન જ કલકત્તામાં જૈન સેતાંવર સમુદાય તરફથી વાંધવા ધારેલા "જૈન મત્રન" માટે ૩૧૦૦૦ રૂપીઆ દાન કરી પોતાની ડદાતતાની શુભ શરુઆત કરી છે. મનિષ્યનાં 'સિંધી જૈન પ્રન્યમાલ્યા' નો સર્ગ આર્થિક માર આ વંને સંપુજોર ડસાહ પૂર્વક સ્વીકારી લેવાની પોતાની પ્રસંસનીય મનોમાત્રના પ્રકટ કરીને, પોતાના પિતાના એ પરમ પુનીત ડશોનન્દિરને ડરોવર ડત્રન સરૂપ આપવાનો શુભ સંકલ્પ કર્યો છે. તયાસુ.

રવેડી પદ્માવતીની અનર્વિરૂપે આલેખાનેડી છે; અને દૂંઢનાં ઘટનાઓનો કન સાલવાર આપણા જમ છે. આવી પદ્માવતી આવા કવિત્વ દષ્ટિર આલેખાનેડા કાવ્યનાં પૂરક બને ઇતુળી પરિક્ષિતરૂપે જાણે છે.

૨. કવિનો પરિચય

કૃતિનેતરિત્રવ ડનાખ્યાયનો જન્મ, સાન કે ગૃહસ્વાવસ્થાનો પરિચય ક્યાંદેથી જાણી શકાયો તેમના જ્ઞાન જીવનનાંની ધીજી કોઈ પળ માહિતી મજ્જી નથી.

ટેજોર પોઠાની પ્રલેક કૃતિઓના અંતે પ્રજાલિ રચી છે; જેનાં પોઠાતું નામ, ગુરુ અને શ્રીવિજયમસૂરિ પ્રતિ મન્દિ-અતિરેક દર્શાવતી પંક્તિઓ મઝી આવે છે. ડનાખ્યાવરદ જાણેડું તેથી તેમની પ્રતિ તેઓ આ પ્રકારે કૃતજ્ઞતા દર્શાવતા, ઇન જગાઈ આવે છે.

ટેજો સાહિત્યના પ્રચર અખ્યાસી મહાકવિ હતા; ઇ તેમની અનેક કાવ્યરચનાઓથી જગાઈ જાણે ડિગ્ગ, માગ, નેપથ, નેપદૂવ આદિ કાવ્યનાં સવલ વાચનેથી તેમને સમસ્ત કાવ્યો કંઠસ્ય હશે, ઇ તેમની કાવ્યોની મનમ્યાર્વિઓથી નાટન પઢી આવે છે. તેઓ દર્શન-નરચહ્વાનના પંડિત હતા; ઇ તેમના પરથી જગાઈ આવે છે. ઇ નાટકનાં તેમને તે ચરવના પ્રધાનવઃ ડિગંબર નવાતુયાપી ડાવેદ્યૂર્લક સંઢન કયું છે અને તેથી ડુવરદર્મનોના સંઢનાત્મક દુઢનાર્ગને મૂકીને જૈનદર્શનના સંધાવકતું મુન્દિપૂર્લક સંઢન કરવાનો નવોન માર્ગ ડપનાવ્યો છે. ડ્યાકરપનાં તેમને 'દેમકૌલુરી' જગા 'શંઢપ્રમા' રસીને શ્રીદેમચંઢમૂરિની 'મિલ્લદેમચંઢશંઢાનુસાસન-હુપુટિ' ને ગોઠવી સરલ અને વિદ્યુત્ત વચાનો પ્રવજ્ઞ કયો છે. ઇ સિવાય તેમને ઇથી નાની 'હુપુપ્રક્રિયા' અને તેથી ડે નાની 'દેમસંઢચંઢિકા' તે બેઢાકરન ડરિકેની ક્યાલિ ડજ્ઞવલ ડનાવી છે. સૌથી ઘ્યાન સ્ત્રીચે તેવા તેમના ડ્યોતિવિવરલ ડાવેલે ડગડા પ્રંયો છે. ડૈન આચાર્યોનાંથી શ્રીમદ્રવાહુર રવેડી પઢ્યાદેશ વિપયક 'મદ્રવાહુસંઢિવા' અને શ્રીશંઢવતી રવેડી 'કાલકસંઢેરા'નાં નામો મલે છે, પળ હલ્લરેઢાના વિપયમાં 'હસસંઢીવન' જેવું સ્પષ્ટ અને વિલ્લુત સંઢુટની વિપ્પ ડીઢા સાથે ઢીજા કોઈર આલેલેડું જગાતું નથી. તે સિવાય 'ડદ્યદીપિકા', 'ચંરસી' 'પ્રમમુરુરી' ઢગેર પ્રંયો ડો ડ્યોતિવિપ્લા વિગિટ અખ્યાસી ડરિકેલું તેમલું અપૂર્વ કૌશલ ઢવાવી આપે છે. તે અખ્યાનમરિરપના ડન મોડા વિઢાન હવા ઇ તેમના 'માટુકામસાદ' અને 'અદેદીવા' ઢગેર પ્રંયોથી ડર ડઢાય છે. તેમલું 'મનસંધાન મહાકાવ્ય' ડો ઇક અદુવ પ્રંય છે; જેમાંથી સાવ મહાપુલ્કનો ઢતે ઇક ડ પદમાંથી માગ અર્થ ડાપ નીકલે છે; ઇ તેમનો અનેકાર્યક જ્ઞચંઢંઢોલ ઢવાવી આપે છે. તેઓ ગુજરાતી માપાના ડળ સિદ્ઢહજ્ઞ કવિ-લેલ્લક છે; ઇ તેમની કેટલીક ગુજરાતી કૃતિઓ ડનાં જાણી ડઢાય છે.

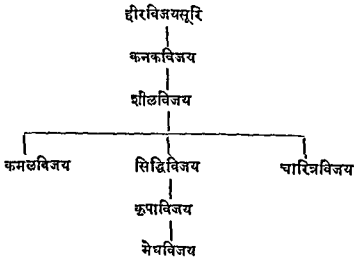
આમ ડેજો પ્રતિમાઢાડી કવિ, સુરુત્તમતિ ઢાર્ણનિક, પ્રયોગવિમુલ્ક વૈયાકરણ, સમયજ્ઞ ડાણેડી આખ્યાયિક આનમઢાની હતા; ઇ તેમના પ્રંયોમાંનાં ડરિવિપયક આલેરનો પરંથી જાણી શકાય છે.

ટેજો ડજા ઢયોરિત્રવ અને ડજા ઢિનપરિત્રવના સમકાલીન વિઢાન હવા, ડઠાં ઇક ઢીજાને ઢતી કોડું નામ રલેલું મધી; ડેથી જૈન પાંપડમાં ઢાડી આવતી નામ ન ડલેલ્લકાની રુઢિધી જાણી ઢજાય છે. ડેજો ઢત તેમના લેલા ઢ મમર્થ હતા અને ડેથી સમાન સામર્પ્યના કારણે ઇક ઢીજાને ન ડલેલ્લકા ડજા ડજા ડજા છે.

मुनिराज श्रीदर्शनविजयजी द्वारा संपादित 'पट्टावलीसंमुख्य' नामना ग्रंथमां मुनिवर्य श्रीचारित्रविजयजी ए छांलेखेली पृ० १०९ परनी 'गुरुमाला' मां श्रीमेघविजय उपाध्यायनो परिचय आपेळो छे पण ए परिचय अग्रान्त नथी; केमके ते समयमां कंईक आगळपाळळ मेघविजय नामना वे विद्वानो थया छे. तेमांकी एक तो श्रीविजयसेनसूरिना हस्तदीक्षित शिष्य ह्वा अने तेओ ठेठ श्रीविजयरत्नसूरि सुधी लगभग सोपीये बंधु वृषो सुधी जीवित रही, छेवट सुधी रचना कर्ये जाय ए संभवित नथी. तेथी ए मेघविजय तो 'विजयतिलक-सूरिरास' मां जणावेलो नंदिविजय याचकना समानशील सहकारी ह्वा अने जेमने सं० १६५६ मां उपाध्यायपदवी आप्यानुं सूचन 'विजयप्रशस्तिमहाकाव्य' ना पृष्ठ ५९७-९८ मां करायुं छे. पण आ मेघविजय तो ते पछी थयेला श्रीकृपाविजयना शिष्य ह्वा. छतां आ बने मेघविजयने एक समजी लई तेमां वर्णन करेलुं छे. तेमना शिष्योनुं वंशवृक्ष पण तेमां सूचवेलुं छे ते पण ए ज रीते सेळभेळ नामोनुं घनेलुं होवाथी यास्तिक नथी. छतां श्रीमेघविजयनुं शिष्यमंडळ मोडुं हशे तेमां शक नथी. तेमणे नीचे जणावेलो ग्रंथोनी प्रशस्तिमां फेटलाक ग्रंथो तो पोताना अमुक अमुक शिष्योने भगवा माटे बनाव्या; एवुं सूचन नामोल्लेखपूर्वक कर्युं छे.

तेमना गुरु श्रीकृपाविजयजीनी 'श्रीविजयप्रभसूरि निर्वाणरास' सिवाय कोई रचना उपलब्ध थई नथी छतां तेओ मोटा कवि ह्वा ए तेमणे ज्यां त्यां करेला उल्लेखोथी जणाई आवे छे. वळी तेओ पट्टावलीना प्रखरवेत्ता अने साहित्य तेमज सिद्धान्तना पण्डित ह्वा. श्रीकृपाविजयजीना दीक्षा अने शिक्षा गुरु क्रमशः श्रीकमलविजयजी अने श्रीसिद्धिविजयजी ह्वा. ते वने गुरुओए सन्मानक नगरमां छुम्पाकोने हरावी जयथी प्राप्त करी ह्ती.

तेमना गुरुओनुं वंशवृक्ष आ प्रमाणे छे:-

कविना ग्रंथोमां छेह्वामां छेलुं सं० १७६० मां रचायेलुं 'सप्तसंधानमहाकाव्य' मळी आवे छे अने 'विजयदेवमाहात्म्यविवरण' जेनी लिपि सं० १७०९ मां यथानी पहेलवहेली रचना साल मळे छे. आम

१ "यः पदतर्कवितर्ककर्मक्षमतिः साहित्य-सिद्धान्तविद् प्राणमसितिपः कृपादिविजयः प्राज्ञो विनेयस्त्वयोः ।
 सत्यादाम्बुजप्रभेघविजयोपाध्यायलभ्याऽऽत्मना ग्रन्थो मेरुमहीधरावधिरयं सिद्धिधिये नन्दतात्" ॥ १६ ॥
 - युक्तिप्रबोधनाटक, प्रान्तप्रशस्ति ।

२ "आयः श्रीकमलादिगय विजयस्तस्मात्तुजन्मा युधः श्रीसिद्धेर्विजयोऽत्र तो मम गुरोर्दीक्षाऽनुष्णिसागुरुः ।
 श्रीसन्मानकनाम्नि पामि महसो इत्थे विजिल क्षणाल्लुम्पाकेन्द्रगणान् जयधियम् संप्रापत्तुर्विश्रुताम् ॥ १५ ॥
 - युक्तिप्रबोधनाटक, प्रान्तप्रशस्ति ।

પ્રાસ્તાવિક

સિંધી જૈન ગ્રન્થમાળાના ૧૪ મા મળિ તરીકે 'અજે મહોપાધ્યાય મેઘવિજય ગણિહૃત આ 'દિગ્વિજય મહાકાવ્ય' પ્રકાશ પામે છે. આ મહો-

પાધ્યાયની આવી જ એક મહાકાવ્ય સ્વરૂપની શ્રૌટ ગ્રન્થકૃતિ, ગ્રન્થમાળાના ૭ મા મળિ તરીકે 'દેવાનન્દમહાકાવ્ય' નામે પૂર્વે પ્રકાશિત થયેલી છે. એ પૂર્વે પ્રકાશિત કાવ્યમાં ગ્રન્થકારે, મુખ્ય કરીને વિજયપદેવ સૂરિનું ચરિતવર્ણન કર્યું છે ત્યારે પ્રસ્તુત કાવ્યમાં એ સૂરિના પટ્ટધર વિજયપ્રભ સૂરિનું ચરિત્ર વર્ણવ્યું છે. મહોપાધ્યાય મેઘવિજય ગણિ, પોતાના ગચ્છપતિ આચાર્ય વિજયદેવ સૂરિ તથા તેમના પટ્ટધર વિજયપ્રભ સૂરિના ચહુ જ ભક્ત જગાય છે. કારણ કે તેમણે એ આચાર્યોનું ગુણવર્ણન કરવા માટે નાનાં મોટાં ૩-૪ કાવ્યોની રચના કરી છે. 'દેવાનન્દ કાવ્ય' તથા પ્રસ્તુત 'દિગ્વિજય કાવ્ય' ઉપરાંત તેમની મેઘદૂત-કાવ્યની સમસ્યાપૂર્તિરૂપે 'મેઘદૂતસમસ્યાલેસ' નામની પણ એક કાવ્યાર્તમક રચના છે, જેમાં વિજયપ્રભ સૂરિની ગુણવર્ણના કરવામાં આવી છે. એ ઉપરાંત 'વિજયદેવમાહાત્મ્ય' નામક ચરિત્રગ્રન્થ કે જેની રચના સ્વરતરગચ્છીય શ્રીવલ્લભપાઠકે કરી છે તેના ઉપર પણ મેઘવિજયજીએ વિવરણ લખીને એ ચરિત્રનાયક પ્રત્યેની પોતાની વિશિષ્ટ ભક્તિ પ્રદર્શિત કરી છે.

વિજયદેવ સૂરિ અને વિજયપ્રભ સૂરિના પરિચય માટે મેં દેવાનન્દકાવ્યની તેમ જ વિજયદેવમાહાત્મ્યની પ્રસ્તાવનામાં સંક્ષેપમાં કેટલુંક લખ્યું છે તેથી કરી અહીં તેની પુનરાવૃત્તિ કરવાની જરૂર નથી.

મહોપાધ્યાય મેઘવિજયજી પોતાના સમયના એક વહુશુભ અને વિશદ પ્રતિભાવાનુ વિદ્વાન હતા, એ તેમની આવી અનેક કૃતિયોના અવલોકનથી સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. વ્યાકરણ, કાવ્ય, જ્યોતિષ, અધ્યાત્મ વિગેરે કેટલાક વિષયોના તેઓ વહુ જ સમર્થ જ્ઞાતા અને શ્રૌટ ગ્રન્થકાર હતા. ગ્રન્થ-રચના વિષયક તેમનો યોગ્ય પણ અધક હતો એમ તેમણે રચેલા વિવિધ વિષયોના સંખ્યાવન્ધ ગ્રન્થોની નામાવલી ઉપરથી જોઈ શકાય છે. વિવિધ વિષયોના અનેક ગ્રન્થોની રચના કરનારા જૈન યતિયોમાં તેઓ સૌથી છેલ્લા હોય એમ જાણે છે. તેમના પછીના વિગત અહીંસો વર્ષોમાં એવો કોઈ સમર્થ જૈન ગ્રન્થકાર થયો નથી.

તેઓ વ્યાકરણ, કાવ્ય વિગેરે વિષયોમાં તો પારંગત હતા જ પરંતુ જ્યોતિષ, નિમિત્ત, રમલ અને મંત્ર-ચંત્ર શાસ્ત્રોમાં પણ વહુ નિપુણ હતા અને એ વિષયોનો તેમનો ત્યાગ ગંભીર અભ્યાસ હતો એમ તેમના વનાવેલા વર્ષપ્રવૃત્તિ, હસ્તસંજીવન, રમલશાસ્ત્ર, ચંત્રવિધિ, પ્રભસુન્દરી વિગેરે વિગેરે ગ્રન્થોના અવલોકનથી જાગી શકાય છે. તેમનો રચેલો 'વર્ષપ્રવૃત્તિ'—જેનું વીજું નામ 'મેઘમહોદય' પણ છે—ગ્રન્થ તો જૈનેતર વિદ્વાનોમાં પણ સુલભ અધ્યસનીય થયેલો છે, અને તેનું પ્રકાશન પણ જૈનેતર પળિહતો એ કરેલું છે. હસ્તરેલાવિષયક 'હસ્ત-સંજીવન' નામનો તેમનો વનાવેલો ગ્રન્થ પણ ઘટલો જ ઉપયોગી અને વિદ્વત્પ્રિય છે. હસ્તરેલાને લગતી અનેક ધર્મી નવીન ઘાવતો એ ગ્રન્થમાં તેમણે આપેલી છે જે ધર્મી ગ્રન્થોમાં ઉપલબ્ધ થતી નથી. વર્ષપ્રવૃત્તિ અને હસ્તસંજીવન એ વજ્રે ગ્રન્થો, એ વિષયના રસિક વિદ્વાનોને ત્યાગ અધ્યયન કરવા જેવા છે અને તે ઉપર તુલનાત્મક દૃષ્ટિ આલોચન-પ્રસ્તાલોચન પણ કરવા જેવું છે. સિંધી જૈન ગ્રન્થમાળામાં આ વજ્રે ગ્રન્થોની સંશોધિત અને મુસંપાદિત આવૃત્તિયો પ્રકટ કરવાનો મનોરથ છે જ.

ન્યાય-વ્યાકરણતીર્થ પંઢિત શ્રી અન્વાલાલ પ્રે. શાહાએ આ દિગ્વિજય મહાકાવ્યનું સુન્દર રીતે સંશોધન-સંપાદન કરી તથા કેટલાક વિષયમય શબ્દો ઉપર ટિપ્પણી આદિ લખીને, ગ્રન્થને સુપાઠ્ય વનાવવાનો યોગ્ય પ્રયાસ કર્યો છે. આજ્ઞા છે કે પના અભ્યાસિયોને એ અવશ્ય ઉપકારક થશે.

ધાવળી પૂર્ણિમા, સં. ૨૦૦૧
તા. ૨૪-૮-૧૫; મા. વિ. મ. સુંવર્ષ. }

જિન વિજય મુનિ

प्रस्तावना

१. प्रति परिचय

प्रस्तुत "दिग्विजय महोत्सव" ना संपादनमां मने वे प्रतिओ प्राप्त धई हती. एक प्रति आगराना श्रीविजयधर्म-लक्ष्मी-ज्ञानमंदिरमांभी मुनिराज श्रीविद्याविजयजी महाराज द्वारा अने धीजी पूताना भांडारकर ईन्स्टिट्यूटमांभी-विद्वद्वर्ष आचार्य श्रीजिनविजयजी द्वारा मळी हती. ए माटे वंने विद्वानोनो आभार मातुं छुं.

वंने प्रतिओ लगभग शुद्ध हती अने लिपि पण सरस हती. आगरानी प्रतिमां १९ मुं पत्र नहोतुं; जेयी सेटलो भाग में पूतानी प्रति परधी लीधो छे; बाकीनो समग्र पाठ में आगरानी प्रतिने आदर्श राखीने लीधो छे.

आगरानी प्रतिना हांशियामां कठिन शब्दोनं टिप्पणो आपेलां छे; ते ज टिप्पणो दिग्विजय काव्यना कठिन शब्दोना टिप्पणोवाली एक छ पानानी प्रति मने आगराना ते ज विजयधर्मलक्ष्मीज्ञानमंदिरमांभी मळी हती, तेनी साथे मळतां हतां. यद्यपि तेमां कर्तातुं नाम जणाव्युं नथी पण केवल सप्तम सर्गनां टिप्पणोनी अन्ते "इति श्रीदिविजयकाव्ये महोपाध्याय-श्रीमेघविजयगणिकृते सप्तमसर्गविवरणम्" आ उदेलथी केवल सातमा सर्गनां ज नहीं परन्तु-सप्तम काव्यनां टिप्पणो ग्रन्थकर्त्तानां पोतानां ज होय एवं मारं अनुमान छे. केमके शब्दालंकार जेवा कठिन शब्दोना अर्थो, कर्त्ता सिवाय आटलां खुट वीजा न करी शके. वळी 'दिवानन्द काव्य'तुं टिप्पण कर्ताए पोते ज रचेछुं छे तेथी आ समग्र टिप्पण पण कर्त्ताए पोते ज रचेछुं हरो; एम मानी में पहेला वृष्ठमां ज "ग्रन्थकारकृतानि टिप्पणानि" ए मथाळा नीचे ज अर्थो आप्या छे. तेनी नीचेतुं टिप्पण जे अंग्रेजी आंकडा-धोपी-"संपादककृतानि टिप्पणानि"ना मथाळा नीचे आय्युं छे, ते मारं छे. लगभग आठ सर्ग सुधीं ज कर्त्तातुं टिप्पण मळी आवे छे. ते पछीना सर्गो पर हरो के केम ते जाणी शकातुं नथी परंतु पाछळना-सर्गो सरळ अने तेमां काव्यदृष्टिं चर्णन होवार्थी तेना पर टिप्पणनी जरूर नथी एम समजीने में पण टिप्पणो आपवातुं मांटी चाळ्युं:

ग्रन्थकारना टिप्पणोमां निर्दिष्ट कोशोनां खळो शोधने तेना अध्याय, कांड आदि आपवा में यावत् शक्य-प्रयत्न कर्यो छे अने संपादनमां पण सावधानी राखी छे छतां क्याई अशुद्धिओ दृष्टिगोचर थाय तो विहा पाठकगण सूचित करवानी कृपा करे एवी आज्ञा राखुं छुं.

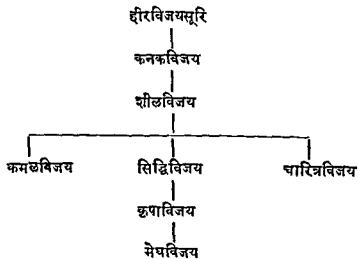
कविए पोतानी मोटी कृतिथी लईने यावत् नानी कृतिओमां पण पोतानी प्रशस्ति आपेली छे; ए तेमना समग्र ग्रंथोना अवलोकन परधी मालम पडे छे. ज्यारे आ विरहृत महाकाव्यनी अंते कविए कईं ज परिचय आप्यो नथी; एधी संभवतः आ काव्य कविनी अपूर्ण कृति हरो. छतां काव्यनो अंत जोतां कईं पण वर्ण्य वस्तु बाकी होय तेम जणातुं नथी. एम कहेवुं अघटित नथी के आ काव्य कविनी अंतिम कृति हरो अने तेथी पोतानो परिचय आपवातुं बाकी रही गयुं लागे छे.

काव्यान्ते एक "परिशिष्ट" आय्युं छे, ते आ कविनी ज कृति छे. तेमां श्रीहीरविजयसूरिणी लईने श्रीविजय-प्रभसूरि सुधीनी पट्टावली आपी छे, जेमां श्रीहीरविजयसूरि, श्रीविजयसेनसूरि, श्रीविजयदेवसूरि, श्रीविजय-सिंहसूरि अने श्रीविजयप्रभसूरिनां चरित्रोतुं चर्णन गद्यमां आपेछुं छे. आ पट्टावली श्रीधर्मसागर-उपाध्याये

मुनिराज श्रीदर्शनविजयजी द्वारा संपादित 'पट्टावलीसमुच्चय' नामना ग्रंथमां मुनिवर्य श्रीचारित्रविजयजी ए आलेखेली पृ० १०९ परनी 'गुरुमाला' मां श्रीमेघविजय उपाध्यायनों परिचय आपेळो छे पण ए परिचय अध्रान्त नथी; केमके ते समयमां कईक आगळपाछळ मेघविजय नामना वे विद्वानो थया छे. तेमांथी एक तो श्रीविजयसेनसूरिना हस्तदीक्षित-शिष्य हता अने तेओ ठेठ श्रीविजयरत्नसूरि सुधी लगभग सोधीये वधु वषों सुधी जीवित रही, छेवट सुधी रचना कर्ये जाय ए संभवित नथी. तेथी ए मेघविजय तो 'विजयतिलक-सूरिरास' मां जणावेलो नंदिविजय वाचकना समानशील सहकारी हता अने जेमने सं० १६५६ मां उपाध्यायपदवी आप्यालुं सूचन 'विजयप्रशस्तिमहाकाव्य' ना पृष्ठ ५९७-९८ मां करायुं छे. पण आ मेघविजय तो ते पछी थयेला श्रीकृपाविजयना शिष्य हता. छांतां आ बने मेघविजयने एक समजी लई तेमां वर्णन करेलुं छे. तेमना शिष्योतुं बंशवृक्ष पण तेमां सूचवेलुं छे ते पण ए ज रीते सेळभेळ नामोतुं वनेलुं होबाथी वास्तविक नथी. छांतां श्रीमेघविजयतुं शिष्यमंडळ मोतुं हसे तेमां शक नथी. तेमणे नीचे जणावेलो ग्रंथोनी प्रशस्तिमां केटलाक ग्रंथो तो पोताना अमुक अमुक शिष्योने भगवा माटे बनान्या; एतुं सूचन नामोद्वेखपूर्वक कर्युं छे.

तेमना गुरु श्रीकृपाविजयजीनी 'श्रीविजयप्रभसूरि निर्वाणरास' सिवाय कोई रचना उपलब्ध थई नथी छांतां तेओ मोटा कवि हता ए तेमणे ज्यां त्यां करेला बह्लेखोधी जणाई आवे छे. वळी तेओ पट्टदर्शनना प्रखरवेत्ता अने साहित्य तेमज सिद्धान्तना पण्डित हता. श्रीकृपाविजयजीना दीक्षा अने शिक्षा गुरु क्रमशः श्रीकमलविजयजी अने श्रीसिद्धिविजयजी हता. ते वझे गुरुओए सन्मानक नगरमां लुम्पाकोने हराधी जयश्री प्राप्त करी हती.^१

तेमना गुरुओतुं बंशवृक्ष आ प्रमाणे छे:—

कविना ग्रंथोमां छेहामां छेलुं सं० १७६० मां रचावेलुं 'सप्तसंवानमहाकाव्य' मळी आवे छे अने 'विजयदेवमाहात्म्यविवरण' जेनी लिपि सं० १७०९ मां थयानी पहिलवहेली रचना साल मळे छे. धाम

१ "यः षट्कर्तवितर्कैकैशमतिः साहित्य-विद्वान्तविर प्राणप्रक्षितिपः कृपादिविजयः प्राज्ञो विनेयस्तयोः ।
तत्पादाम्बुजप्रमेघविजयोपाध्यायलब्धाऽऽत्मना ग्रन्थो मेरुमहीधरावधिरयं सिद्धिधिये नन्दत्वात्" ॥ १६ ॥

— युक्तिप्रबोधनाटक, प्रान्तप्रशस्ति ।

२ "आपः धीकमलादिमथ विजयस्तसात्रुग्ना बुधः धीसिद्धेर्विजयोऽत्र तो मम गुरोर्दीक्षाऽनुशिक्षाशुक्र ।
धीसन्मानकनामि पात्रि महतो प्रजे विजिल क्षणालुम्पाकेन्द्रगणान् जयाधियमम् संप्राप्तुर्विश्रुताम् ॥ १५ ॥

— युक्तिप्रबोधनाटक, प्रान्तप्रशस्ति ।

રચેલી પદ્યાવલીની અનુપૂર્તિરૂપે આલેખાયેલી છે; અને ટૂંકમાં ઘટનાઓનો ક્રમ સાલવાર આપવા પ્રયત્ન કરેલો છે. આવી પદ્યાવલી આવા કવિત્વ દૃષ્ટિપ આલેખાયેલા કાવ્યમાં પૂરક વને એ દેતુથી પરિશિષ્ટરૂપે આપેલી છે.

૨. કવિનો પરિચય

શ્રીમેષવિજય ઉપાધ્યાયનો જન્મ, સ્થાન કે ગૃહસ્થાવસ્થાનો પરિચય ક્યાંઈથી જાણી શકાતો નથી, તેમ તેમના શ્રમણ જીવનમાંની વીજી કોઈ પણ માહિતી મળતી નથી.

તેઓ પોતાની પ્રલેક કૃતિઓના અંતે પ્રશસ્તિ રચી છે; જેમાં પોતાનું નામ, ગુરુ શ્રીકૃપાવિજયનું નામ અને શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ પ્રતિ ભક્તિ-અતિરેક દર્શાવતી પંક્તિઓ મળી આવે છે. શ્રીવિજયપ્રભસૂરિપ તેમને ઉપાધ્યાયપદ આપેલું તેથી તેમની પ્રતિ તેઓ આ પ્રકારે કૃતજ્ઞતા દર્શાવતા, એમ જણાઈ આવે છે.

તેઓ સાહિત્યના પ્રચર અભ્યાસી મહાકવિ હતા; એ તેમની અનેક કાવ્યરચનાઓથી જણાઈ આવે છે. કિરાત, માધ, નેપથ, મેષદૂત આદિ કાવ્યનાં સતત વાચનથી તેમને સમસ્ત કાવ્યો કંઠસ્થ હશે, એ તેમની તે તે કાવ્યોની સમસ્યાપૂર્વિઓથી માલમ પડી આવે છે. તેઓ દર્શન-તત્ત્વજ્ઞાનના પંડિત હતા; એ તેમના 'યુક્તિપ્રબોધ નાટક' પરથી જણાઈ આવે છે. એ નાટકમાં તેમણે તે ચરતના પ્રધાનતઃ ડિગંધર મતાનુયાયી ઘનારસીદાસના સિદ્ધાંતોનું આવેશપૂર્વક સંઘન કર્યું છે અને તેથી હ્તરદર્શનોના સંઘનાત્મક દૃઢમાર્ગને મૂકીને જૈનદર્શનના નવીનમત સંસ્થાપકનું યુક્તિપૂર્વક સંઘન કરવાનો નવીન માર્ગ અપનાવ્યો છે. વ્યાકરણમાં તેમણે 'દ્વૈમકૌમુદી' અપર નામ 'ચંદ્રપ્રભા' રચીને શ્રીદ્વૈમચંદ્રસૂરિની 'સિદ્ધદ્વૈમચંદ્રશબ્દાનુસાસન-લઘુવૃત્તિ' ને ગોઠવી સરલ અને વિશદ બનાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. એ સિવાય તેમણે એમી નાની 'લઘુપ્રક્રિયા' અને તેથી બે નાની 'દ્વૈમશબ્દચન્દ્રિકા' રચીને વૈયાકરણ તરીકેની ક્ષયાતિ ઉચ્ચજલ ધનાવી છે. સૌથી ધ્યાન રાખે તેવા તેમના જ્યોતિષવિષયક અભ્યાસને લગતા મંથો છે. જૈન આચાર્યોમાંથી શ્રીમદ્રવાહુપ રચેલી ફલગદેશ વિષયક 'મદ્રવાહુસંહિતા' અને શ્રીકાલકાચાર્ય રચેલી 'કાલકસંહિતા'નાં નામો મળે છે, પણ હસ્તરેખાના વિષયમાં 'હસ્તસંજીવન' જેવું સ્પષ્ટ અને વિસ્તારપુર્ક સંસ્કૃતની વિસ્તૃત ટીકા સાથે વીજા કોઈએ આલેખેલું જણાતું નથી. તે સિવાય 'ઉદયદીપિકા', 'વર્ષપ્રબોધ', 'પ્રશ્નસુંદરી' વગેરે મંથો તો જ્યોતિષના વિશિષ્ટ અભ્યાસી તરીકેનું તેમનું અપૂર્વ કૌશલ યતાવી આપે છે. તેઓ અષ્ટાત્મવિષયના પણ મોટા વિદ્વાન હતા એ તેમના 'માતૃકાપ્રસાદ' અને 'અર્હદ્વીવા' વગેરે મંથોથી જાણી શકાય છે. તેમનું 'સત્તસંધાન મહાકાવ્ય' તો એક અદ્ભુત મંથ છે; જેમાંથી સાત મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો એક જ પદમાંથી સાત અર્થ દ્વારા નીકળે છે; એ તેમનો અનેકાર્થક શબ્દમંડોલ ધવાવી આપે છે.

તેઓ ગુજરાતી ભાષાના પણ સિદ્ધહસ્ત કવિ-લેખક છે; એ તેમની કેટલીક ગુજરાતી કૃતિઓ ઉપરથી જાણી શકાય છે.

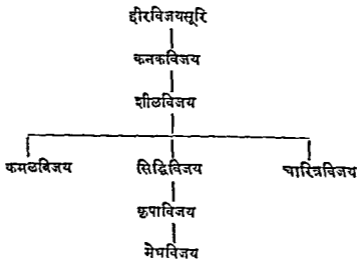
આમ તેઓ પ્રતિભાશાલી કવિ, સ્ફુરન્મતિ દાર્શનિક, પ્રયોગવિશુદ્ધ વૈયાકરણ, સમયજ્ઞ જ્યોતિષી, આધ્યાત્મિક આત્મજ્ઞાની હતા; એ તેમના મંથોમાંનાં તદ્વિષયક આલેખનો પરથી જાણી શકાય છે.

તેઓ ઉપા૦ યશોવિજય અને ઉપા૦ વિનયવિજયના સમકાલીન વિદ્વાન હતા, છતાં એક વીજાએ ક્યાંઈ કોઈનું નામ ઉલ્લેખ્યું નથી; તેથી જૈન પરંપરામાં ચાલી આવતી નામ ન ઉલ્લેખવાની રુઢિથી જાણી શકાય છે કે તેઓ પણ તેમના જેવા જ સમર્થ હતા અને તેથી સમાન સામર્થ્યના કારણે એક વીજાને ન ઉલ્લેખ્યાં હોય એ સ્વાભાવિક લાગે છે.

'मुनिराज श्रीदर्शनविजयजी द्वारा संपादित 'पद्मावलीसमुच्चय' नामना ग्रंथमां मुनियर्य श्रीचंद्रित्रविजयजी ए आलेखेली पृ० १०९ परनी 'गुरुमाला' मां श्रीमेघविजय उपाध्यायनो परिचय आपेलो छे पण ए परिचय अभाजन्त नथी; केमके ते समयमां कईक आगळपाळळ मेघविजय नामना वे विद्वानो थया छे. तेमांथी एक तो श्रीविजयसेनसूरिना हस्तदीक्षित शिष्य हता अने तेओ ठेठ श्रीविजयरत्नसूरि सुधी लगभग सोधीये वधु वृषों सुधी जीवित रही, छेवट सुधी रचना कर्ये जाय ए संभवित नथी. तेथी ए मेघविजय तो 'विजयतिलक-सूरिरास' मां जणावेला नंदिविजय घाचकना समानशील सहकारी हता अने जेमने सं० १६५६ मां उपाध्यायपदवी आप्यातुं सूचन 'विजयप्रशस्तिमहाकाव्य' ना पृष्ठ ५९७-९८ मां करायुं छे. पण आ मेघविजय तो ते पछी थयेला श्रीकृपाविजयना शिष्य हता. छतां आ वंने मेघविजयने एक समजी लई तेमां वर्णन करेलुं छे. तेमना शिष्योतुं वंशवृक्ष पण तेमां सूचवेलुं छे ते पण ए ज रीते सेळमेळ नामोतुं वनेलुं होवाधी वास्तविक नथी. छतां श्रीमेघविजयतुं शिष्यमंडळ मोटुं हसे तेमां शक नथी. तेमणे नीचे जणावेला ग्रंथोनी प्रशस्तिमां फेटलाक ग्रंथो तो पोताना अमुक अमुक शिष्योने भणवा माटे बनान्या; एतुं सूचन नामोलेखपूर्वक कर्युं छे.

तेमना गुरु श्रीकृपाविजयजीनी 'श्रीविजयप्रभसूरि निर्वाणरास' सिवाय कोई रचना उपलब्ध थई नथी छतां तेओ मोटा कवि हता ए तेमणे ज्यां त्यां करेला उलेखोधी जणाई आवे छे. वळी तेओ पददर्शनना प्रखरचेता अने साहित्य तेमज सिद्धान्तना पण्डित हता. श्रीकृपाविजयजीना दीक्षा अने शिक्षा गुरु क्रमशः श्रीकमलविजयजी अने श्रीसिद्धिविजयजी हता. ते वने गुरुओए सन्मानक नगरमां छुम्पाकोने हरावी जयश्री प्राप्त करी हती.

तेमना गुरुओतुं वंशवृक्ष आ प्रमाणे छे:-

कविना ग्रंथोमां छेहामां छेलुं सं० १७६० मां रचायेलुं 'सप्तसंधानमहाकाव्य' मळी आवे छे अने 'विजयदेवमाहात्म्यविवरण' जेनी लिपि सं० १७०९ मां थयानी पहेलवहेली रचना साळ मळे छे. आम

१ "यः षट्कर्तवितर्कैर्कृतमतिः साहित्य-सिद्धान्तवित् प्रागमक्षितिपः कृपादिविजयः प्राप्नो विनेयस्तयोः ।
 तत्पदानुक्रमभूतमेघविजयोपाध्यायलब्धाऽऽत्मना ग्रन्थो मेरुमहीधरावधिरयं सिद्धिधिये नन्दतात्" ॥ १९ ॥

- मुक्तिप्रबोधनाटक, प्रान्तप्रशस्ति ।

२ "भाषः धीकमलादिमघ विजयलब्धानुक्रमेण सुपः धीसिद्धेर्विजयोऽत्र तो मम गुरोर्दीक्षाऽनुमिशायक ।
 धीसन्मानकनाग्नि पात्रि मरुतो ब्रह्मे विजिल स्यात्सुम्पाकेन्द्रपानात् अयधियन्तु संप्राप्तुर्विभुताम् ॥ १५ ॥

- मुक्तिप्रबोधनाटक, प्रान्तप्रशस्ति ।

તેમનો ૫૦ વર્ષ સુધીનો ગ્રન્થોનો રચનાકાલ તો નોંધાયેલો મઠે જ છે; પણ તેમની ચાલ્યાવસ્થા અને છેલ્લી ઘટ્ટાવસ્થાનાં કુલ ૨૦-૨૫ વર્ષ ક્રમેટીપ તોયે ઓછામાં ઓછું તેઓ ૮૦ વર્ષ કે તે કરતાં યે વધુ જીવ્યુંતું અનુમાન થાય છે.

તેમની પ્રત્યેક કૃતિ સંશોધિત-સંપાદિત થઈ પ્રકાશમાં આવે તો તેમના અરંધ વ્યક્તિત્વની ક્ષાંતી થઈ શકે છતાં તેમના જૈટલા ગ્રન્થો મઠી આવે છે તેની નોંધ જ્યાં ત્યાંથી પરત્રિત કરી અને તેમાં શું વિષય આવે છે તે નીચે મુજબ વિષયવાર આપવા પ્રયત્ન કર્યો છે.

૩. ગ્રન્થકારે રચેલા ગ્રન્થોની વિષયવાર નોંધ

[કાવ્યગ્રંથો]

૧. ક્ષાંતિનાથચરિત્ર - તેમાં રચનાસમય નોંધ્યો નથી. આ કાવ્યમાં 'નૈપથીય-મહાકાવ્ય' ની સમસ્યા પૂર્તિ છે. તેમાં સોઝમા તીર્થંકર શ્રીક્ષાંતિનાથ મગવાનતું ચરિત્ર વર્ણન છે. વીરવિજય મુનિ સં. ૧૭૧૦ માં વિજયપ્રભસૂરિ વન્યા તે પછી આ કાવ્ય રચાયું હશે, કેમકે તેની પ્રશસ્તિમાં શ્રીવિજયપ્રભસૂરિનું સ્મરણ કરેલું છે. આ કાવ્ય 'જૈન વિવિધ સાહિત્ય શાસ્ત્રમાલા' માં પ્રકાશિત થયેલું છે.

૨. દેવાનન્દમહાકાવ્ય - સં. ૧૭૨૭ માં આ કાવ્ય મારવાઢના સાદઢી નગરમાં રચાયું હતું. આ કાવ્યમાં 'માઘકાવ્ય'ની સમસ્યાપૂર્તિ છે અને શ્રીવિજયદેવસૂરિ તેમજ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિનું ચરિતવર્ણન છે. આ કાવ્ય 'સિંધી જૈન ગ્રન્થમાલા'માં પ્રગટ થયું છે.

૩. કિરાત સમસ્યાપૂર્તિ (૧) - આ કાવ્યનું નામ શું છે તે જાણી શકાયું નથી. પણ તેમાં 'કિરાતાતુંનીય-કાવ્ય'ની સમસ્યાપૂર્તિ તો છે જ. ઘની ઇક પ્રતિ આચાર્ય શ્રીવિજયેન્દ્રસૂરિ પાસે હતી જેની પ્રેસકોપી મેં કેટલાયે વર્ષો અગાઢ તેમને કરી આપેલી, ઇ સ્મરણ ડપરથી જણાવું છું. તે પ્રતિ મને મઠી શકી નથી. તે ઢે ઇક સર્ગાત્મક જ હતી. સંભવતઃ ક્યાંઈ થી તેની પૂરી પ્રતિ પણ મઠી આવે.

૪. મેઘદૂતસમસ્યાલેખ - આમાં રચના સમય આપ્યો નથી. આ કાવ્ય 'મેઘદૂત' કાવ્યની સમસ્યાપૂર્તિ-રૂપ ઢોઈ ઇક પત્ર રૂપે છે. કવિઇ માઢપદ પાંચમ પછી આ પત્ર પોતાના ગચ્છાચાર્ય શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ, જેઓ તે સમયે ઢેવગાટગનાં સ્થિત હતા તેમને નવરંગપુર^૧-અવરંગવાઢથી લલ્લો છે. આ સમસ્યાના અંતે કવિઇ લલ્લું છે કે - વિજયદેવસૂરિની મક્તિમાટે માઘકાવ્યની સમસ્યાપૂર્તિઢ્વારા અને શ્રીવિજયપ્રભસૂરિની મક્તિ માટે મેઘદૂત કાવ્યની સમસ્યાપૂર્તિરૂપે તેમની પ્રશંસા કરી છે.^૨ આ કથનમાં પ્રંથકારે પોતાની ઢે કૃતિઓનો અનુક્રમ ઢતાઢ્યો છે તેથી જણાય છે કે માઘસમસ્યાપૂર્તિ પછી જ મેઘદૂતસમસ્યાપૂર્તિ ઢની. ઇટલે સં. ૧૭૨૭ પછી જ તે રચાયું. આ પ્રંથ 'આત્માનન્દજૈનસમા-માઘનગર' ઢરકથી પ્રગટ થયેલો છે.

૧ "ગચ્છાધીશરઢીશ્રીવિજયાસન્નાયે નિક્ષયે વિયાં પ્રેઢ્યઃ શ્રીવિજયપ્રભાસસ્યયુગ્મયોઃ શ્રીગત્તપાસસ્યે ગણે ।

શિઢ્યઃ પ્રાણમણેઃ કૃપાપિઢિવિજયસાસ્યસામાનાપ્રગાંશકે ઢાઢકનામમેઘવિજયઃ શર્લાં સમસ્યામિમામ્" ॥

- ક્ષાંતિનાથચરિત્ર, પ્રતિસર્ગવાન્તે ૧

૨ "મુનિઢવનાઢેન્દુમિતે (૧૭૨૭) વર્ષે હપ્પેંગ સાઢઢીનગરે । ગ્રન્થઃ પૂર્ણઃ સમજનિ ઢિઢવયઢઢ્યામિતિ ઢેઢ્યઃ" ॥ ૮૫ ॥

- દેવાનન્દમહાકાવ્ય, પ્રાન્તપ્રશસ્તિ ।

૩ "સાસિશ્રીમદ્ધવનઢિનઢઢીરણીયાંમિનેયુઃ પ્રાપ્યાઢેર્થં તપમણયઢેમ્ઢેઢનામા ઢિનેયઃ ।

જ્યેષ્ઠસ્થિલાં પુરમનુવત્તઢ નઢ્યરઢ્ઢં સવર્ને શિઢષચ્છાપાઢટશુ ઢઘતિ ઢામગિયાંશ્રમેયુઃ" ॥ ૧ ॥

- મેઘદૂતસમસ્યાલેખ, પ્રારંભ ।

૪ "માઘકાવ્યં ઢેઢવગ્રોમેઢઢદૂતં પ્રમખ્યોઃ । સમસ્યાર્થં સમસ્યાર્થં નિર્મમે મેઘવગ્ઢિઢ્ઢઃ" ॥ ૧૩૧ ॥

- મેઘદૂતસમસ્યાલેખ, પ્રાન્તમાઘ ।

५. सप्तसंधान महाकाव्य - रचना समय सं० १७६०. आ काव्य कर्तानी शक्ति माटे आश्चर्य कृतपत्र करावे तेवुं छे. केमके तेमां एक ज श्लोकमां सात पुरुषोनी कथा कहेवामां आवी छे. ऋषभदेव, शांतिनाथ, नेमिनाथ, पार्थनाथ, महावीरस्वामी, रामचंद्र अने कृष्णचंद्र-आ साते महापुरुषोनां जीवन चरित्र आ काव्यना प्रलेक श्लोकमां वर्णित छे. ग्रन्थ प्रमाण ४४२ श्लोकतुं छे. ग्रंथकार स्वयं लखे छे के, "आचार्य हेमचंद्रसूरिंतुं वनावेलुं 'सप्तसंधानकाव्य' हतुं परंतु ते हवे मळतुं न होवाथी में आ नतुं वनाव्युं छे." आ ग्रन्थ "जैन विविध साहित्य शास्त्रमाला"मां प्रगट थयेलो छे अने आचार्य श्रीअमृतसूरिजीए तेना पर टीका वनावी हमणां ज सूरत थी प्रगट करेलो छे.

६. दिग्विजय महाकाव्य - प्रस्तुत महाकाव्य. रचना समय आपेलो नथी. आमां श्रीविजयप्रभसूरिंतुं जीवनचरित्र छे. तेर सर्गोतुं आ काव्य ग्रंथकारे वनावेलां काव्योमां सौयी मोतुं छे.

७. लघुत्रिपट्टिशलाकापुरुषचरित्र - हेमचंद्राचार्ये रचेलो 'त्रिपट्टिशलाका'ना दशे पर्वेने संक्षेपमां लगभग ५००० श्लोक प्रमाणमां पद्यरूपे आलेख्यो छे. तेमां रचनासमय जणाव्यो नथी. आ ग्रंथ मुद्रित थयो नथी.

८. भविष्यदत्तकथा - पंचमीमाहात्म्य उपर भविष्यदत्तनी कथा, श्रीविजयरत्नसूरि सं० १७५० मां गच्छपति वन्या पछी पद्यरूपे आलेखेली छे. आ ग्रन्थ 'दानदयामृतहिम्मतग्रन्थमाला'मां प्रगट थयो छे.

९. पञ्चाख्यान - पूर्णभद्रे रचेलो मूळ पंचाख्यानने गद्यरूपे संस्कृतमां आलेखेलुं छे. आ ग्रन्थ मुद्रित थयो नथी.

१०. विजयदेवमाहात्म्य विवरण - [टीकाग्रंथ.] रचना समय अज्ञात छे. परंतु आ ग्रंथनी लिपि सं० १७०९ मां थई छे, तेथी मालम पडे छे के मूळ ग्रंथ एनी पहेलां बन्यो हशे अने विवरण मूळग्रंथनी साथे या पाठळ वन्युं हशे. मूळ ग्रंथ वृहत्परतरगच्छीय जिनराजसूरिसंतानीय श्रीज्ञानविमलशिष्य पाठक श्रीबृहन्न-उपाध्याये वनाव्यो छे. तेमां मुख्य विषय श्रीविजयदेवसूरिना जीवनतुं सविस्तर वर्णन छे. उपाध्याय मेघविजयजीए आ मूळ ग्रंथ पर विवरण कर्तुं छे. एटले कठिन शब्दोनी अर्थस्फोट कर्तौ छे. आ ग्रन्थ 'जैन-साहित्य संशोधक समिति' तरफथी प्रगट थई चुक्यो छे.

[न्यायग्रंथ]

११. युक्तिप्रबोध नाटक - (वाणारसीय-दिगम्बरमत-खण्डनमय) आ ग्रन्थ मूळ प्राकृत गायामां

- १ "विजयसुनीन्द्रा (१७६०) प्रमाणात् परिवत्सरे । इतोऽयमुद्यमः पूर्वाचार्यवर्गमस्तिष्ठितः" ॥
- सप्तसंधानमहाकाव्य, प्रान्तप्रशस्ति ।
- २ "धीष्टेमचन्द्रसूरिषेः सप्तसंधानमादिमम् । उचितं तदलाभे तु स्थादिं वृष्टये सताम्" ॥
- सप्तसंधानमहाकाव्य, प्रान्तप्रशस्ति ।
- ३ "छुपाविजयनामकवीन्द्राः सान्द्रचांद्रमहयो वराधा ते । तद्विनेयवग् विनयाऽऽन्ने निर्वमे जिनपतिप्रचारित्रम्" ॥६०३॥
- लघुत्रिपट्टिशलाकापुरुषचरित्र, प्रान्तप्रशस्ति ।
- ४ "तपागणाम्भोजगृहमातुः सूरिर्जयी श्रीविजयप्रमाहः ।
तपट्टीपः ध्रमणावनीपः प्रभापते श्रीविजयादिरदाः ॥ ७६ ॥
राज्ये तदीमे विजयिन्यजलं प्राज्ञाः छुपादेर्विजया बभूवुः ।
दिष्यो हि मेघाद् विजयसुरीयोऽन्वभूद्राध्यायपद्प्रतिष्ठा ॥ ७७ ॥
व्यतीरचद् धीराभीरवावा सुखावबोधाव कथाप्रबन्धम् ।
रा चाचकः पश्मिकृतगङ्गादेन भोक्तुं शिवरूपलक्ष्मीम्" ॥ ७८ ॥
- भविष्यदत्तचरित्र, प्रान्तप्रशस्ति ।
- ५ "स्तिष्ठितोऽयं ग्रन्थः पण्डितभीष्मीरकसोमगणि-शिष्यमुनिसोमगणिना सं० १७०९ वर्षे वैश्रवासे कृष्णपक्षे एघदशी-
तिथौ पुषे लिपितं राजनगरे धीतपागच्छाभिष्टन-भ० धीविजयदेवसूरिधरवित्रय(वि)उजये" ।
- विजयदेवमाहात्म्य, प्रान्तप्रशस्ति ।

અને તેના પર સ્વોપહ સંસ્કૃત ટીકા સહિત 'રચેલો છે. તેમાં તેમણે મુલ્યતઃ ચનારસીદાસની^૧ પદાન્તી નિશ્ચયનયતી માન્યતાને ચનારસીમત^૨-અધ્યાત્મમત જંગાવી તેનું આવેશપૂર્વક સ્વર્હન કર્યું છે. આ મત સં૦ ૧૬૮૦ માં નીકળ્યો એમ જગાવ્યું છે. 'દ્રવ્ય ક્રિયાઓ છે તે કષ્ટક્રિયાઓ છે માટે અધ્યાત્મમાં સ્ત્રીન રહેવું' પદી તે મતની માન્યતાનું અને દિગમ્બરો શ્વેતામ્બરોથી ૮૪: વાચતોમાં ભિન્ન પડે છે તે દિગમ્બરમતનું પણ સ્વર્હન કર્યું છે. આ ગ્રન્થનું પ્રમાણ ૪૩૦૦ શ્લોકનું છે.^૩ આ ગ્રન્થ શ્રીવિજયરત્નસૂરિના રાજ્યમાં સં૦ ૧૭૫૦ પછી ચનાવલો છે.^૪ આ ગ્રંથ રતલામ-ઋવભદેવ-કેશરીમલપેટી તરફથી પ્રગટ થયો છે.

૧૨. ધર્મમહુપા- આ ગ્રન્થનો રચના સમય મઠી શક્યો નથી. તેમાં હુંડકોના મન્તવ્યોનું સ્વર્હન છે. આ ગ્રંથ અમુદ્રિત છે, ઘડોદરા અને આગરામાં તેની પ્રતિઓ છે.

[વ્યાકરણગ્રંથ]

૧૩. ચન્દ્રપ્રભા (હૈમકૌમુદી)-રચના સમય ૧૭૫૭.^૫ આ ગ્રંથ વ્યાકરણનો છે. શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ રચિત 'સિદ્ધહેમચન્દ્રવ્યાકરણ' ને કૌમુદીના રૂપમાં મૂકીને પ્રસ્તુત ગ્રંથ ચનાવ્યો છે. આની રચના આગરામાં થઈ હતી, જેનું ગ્રંથ પરિમાણ ૮૦૦૦ શ્લોકનું છે.^૬ આ ગ્રંથ કૌમુદી માફક પોતાના શિષ્ય ખાનુવિજય માટે

૧ "સત્તરી સદીમાં ચનારસીદાસ નામના શ્રાવક હિંદીમાવાના શ્રેષ્ઠ જૈન કવિ થયા. તેઓ આગરાના રહેવાશી શ્રીમાલી સૈદ્ય હતા. તેમનો જન્મ સં. ૧૬૪૩ માં થયો હતો. તેમના પિતાનું નામ સ્વરગસેન હતું. તેમને શ્વેરાતનો વેપાર હતો. ચનારસીદાસ સ્વરસર ગાંધી મુનિ ખાનુચંદ્ર (મુનિ અભયધર્મ ઉપાધ્યાયના શિષ્ય) ના સમાગમમાં આવતાં ધાર્મિક ક્રિયાસૂત્રો સાથે ઇંદ, ઇલંકાર, કોષ અને વિવિધ વિષયના કેટલાક શ્લોકો કંઠસ્થ કર્યાં. તેઓએ પહેલો શૃંગાર વિષયનો ગ્રંથ રચ્યો હતો પણ સં૦ ૧૬૮૦ માં તેમનું મારે પરિવર્તન થયું. આગરામાં અર્ધમહુપાજી નામના એક અધ્યાત્મરસિક સજ્જન સાથે પરિચય થતાં ધીરાયમહુકૃત ચાલાવબોધ સહિત દિગમ્બરાચાર્ય શ્રીકુદકુંડકૃત 'સમયસાર-માટક' મનનપૂર્વક વાંચતાં કવિને સર્વેત્ર નિશ્ચય નય જ સ્વચ્છા લાગ્યો. તેમને વ્યવહાર નય પરથી શ્રદ્ધા જ કઠી થઈ, તેથી તેમણે 'જ્ઞાનપચીરી', 'અધ્યાત્મચચીરી', 'ધ્યાનવચીરી', 'શિવમન્દિર' આદિ કેવલ નિશ્ચય નયને જ પોષતી આધ્યાત્મિક વૃત્તિઓ રચી. ભગવાન પર ચહેલું નૈવેધ (નિર્માલ્ય) પણ તેઓ જાતા. ચંદ્રમાળ, ઉદ્યયકરણ, ધ્યાનમલજી આદિ મિત્રોની પણ એ જ દશા હતી. છેવટે તો તેઓ ચારે જણ એક ઓરદીમાં નમ્ર બની પોતાને પરિપ્રદ રહિત (દિગંબર મુનિ) માનીને ફરતા. તેથી શ્રાવકો ચનારસીદાસને "શ્લોસરામતી" કહેવા લાગ્યા. આ પદાન્ત દશા સં૦ ૧૬૯૨ થયી રહી."

-જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ, પૃ૦ ૫૦૬-૦૮

૨ "કવિ ચનારસીદાસના અનુયાયીઓમાંથી કુમારપાલ અને અમરચંદ આદિ, જેઓ પોતાને આધ્યાત્મિકો કહેવડાવતા હતા, તેમનો શ્લે૦ ઉપા૦ ધીયશોવિજયજીને આગરામાં સાક્ષાત્ પરિચય થયો અને તે મતનું સંહન કરવા તેમણે 'અધ્યાત્મમત સંહન' મૂલ્ય ૧૮ શ્લોક પર સ્વોપહવૃત્તિ સાથે અને 'અધ્યાત્મ મતપરીક્ષા' નામે પ્રાકૃતના ૧૧૮ શ્લોકો રચી તે પર સવેસ્તર ટીકા પણ રચી".

-જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ, પૃ૦ ૫૦૮ નું ટિપ્પણ.

૩ "ચતુઃસહસ્રીશ્લોકાની સાતનયસમન્વિતમ્ । પ્રમાણમસ્ય ગ્રન્થસ્ય નિર્મિતં તત્કૃતા સ્વયમ્" ॥ ૧ ॥

૪ "તત્પદ્મભૂષા મદસાડતિપૂષા યુવગૈનેર્મલ્યવિધાનભૂષા । વિરાજતે શ્રીવિજયાદિરજાઃ પ્રભુઃ પ્રમાધ્યાપિતદેવજ્ઞઃ ॥ ૪ ॥ તેણી રાજ્યે મુદાડકારિ વાસ્ત્યં યુક્તિબોધનમ્ । મેઘાદ વિજયસંજ્ઞેન વાચકેન સપક્ષિના ॥ ૫ ॥

-યુક્તિપ્રબોધનાટક, પ્રાન્તપ્રસાસિ ।

૫ "નિગ્રવન્તે તે શુભઃ સોલરાર્થાન્દુવત્સરે (૧૭૫૭) વેષામ્ । આદેશાદ્ દેશપતેઃ સ્થિતિઃ ક્ષુલા રાજધ્યાન્યન્તઃ" ॥ ૭ ॥

૬ "આડર્મોસ્થામણાં નામ્ના ધીઆગરાવત્સડપ્યામામ્ । નાનાયોગેરુષિતે રચિતા ચન્દ્રમ્ભા યુધિયા ॥ ૮ ॥

૭ "સાઠે શાષ્ટસહસ્રલક્ષગધરઃ ક્ષુભાભિષેકઃ દુરેઃ સેન્દ્રેઃ શાષ્ટસહસ્રમાનસહિતેઃ કુન્દ્રેશ્વ યુતેઃ સ્તુતઃ । ગ્રન્થેડ્યપ્રશ્નપ્રશ્નમિતતયા સદ્ધક્ષણેલેક્ષિતે કુર્યોત્ સોડ્યુદવં ચીરશિલોકીપુદઃ" ॥ ૧૪ ॥

बनाव्यो' अने सौभाग्यविजय तेमज मेरुविजये तपासो हतो.' आ ग्रंथ 'मेसाणा - भ्रैयस्कर मंडळ' तरफथी प्रगट थयेलो छे.

१४. हेमशब्दचन्द्रिका - आ व्याकरणग्रंथ विद्यार्थीने प्राथमिक प्रवेश माटे बहु ज संक्षेपमां बनावेल छे. आ ग्रंथ 'कच्छ-पत्री, खेतश्री खीयशी' तरफथी प्रगट थयो छे.

१५. हेमशब्दप्रक्रिया - आ व्याकरण ग्रंथ उपर्युक्त चंद्रिकाथी मोटो छे. तेनी प्रति पूनाना भांडारकर ईन्स्टिट्यूटमां छे.

[ज्योतिषग्रन्थ]

१६. वर्षप्रबोध - रचना समय ज्ञात नथी, परंतु ग्रंथनी प्रान्त प्रशस्तिमां श्रीविजयप्रभसुरिना पट्टपर श्रीविजयरत्नसुरिनी शासनपुरामां आ ग्रंथ बनाव्यो एतुं स्वयं ग्रन्थकारे ज लख्युं छे; तेथी प्रतीत थाय छे के आं ग्रंथनी रचना सं० १७३२ मां श्रीविजयरत्नसुरि आचार्य बन्या ते पछी थई; एम नथी थाय छे." पोताना शिष्य मेरुविजयतुं तेमां स्मरण कर्युं छे. ग्रंथमां तेर अधिकार छे; वत्पावप्रकरण, कर्पूरचक्र, पद्मिनी-चक्रमंडलप्रकरण, सूर्य अने चन्द्रना ग्रहणतुं फल, प्रत्येक मासमां धायुनो विचार, वरसाद लावयाना अने बन्ध करवाना मंत्र-यंत्र, साठ संवत्सरोनां फल, ग्रहोनी राशिओ ऊपर उदय अस्त वा वकीतुं फल, अयन मास पक्ष अने दिननो विचार, संक्रान्तिफल, वर्षना राजा मंत्री आदिनो, वरसादना गर्भनो, विश्वानो, आय-व्ययनो विचार, सर्वतोभद्रचक्र अने वरसाद जाणवाना शकुन आदि विषयोनो समावेश छे. ग्रन्थकारे उक्तग्रन्थनो संबंध 'स्थानाङ्गसूत्र' नामना त्रीजा अंग सूत्र साथे घटाय्यो छे. आतुं वीजुं नाम 'मेघमहोदय' पण छे. आ ग्रंथ संस्कृत-प्राकृत धने भाषामां छे, हिंदी-गुजराती भाषामां अनुदित थई प्रगट थयेल छे.

१ "श्रीमेघविजयनामोपाख्यायोऽव्यायतत्परः परमः । चन्द्रचन्द्रप्रभां चके भानुदयसुद्विदिकृती ॥ ११ ॥
मट्टोजिनाम्रा भवदीक्षितेन सिद्धान्तयुक्ता वर कौमुदी या ।

श्रीसिद्धहेमानुगता व्यकथि सेवाधिया भानुविभोदयाप ॥ १२ ॥

२ "हेमचन्द्रमुपुरोः विनयस्य सिद्धेः शास्त्रार्णवोऽलभत पूर्णदर्शां रसेन ।
पीपोत्तवस्य दिवसे इच्छलेन योऽप्यौ सौभाग्य-मेरुविजयादिभिरीक्ष्यमाणः ॥ १५ ॥

- चन्द्रप्रभाव्याकरण, पूर्वादिग्रान्तप्रशस्ति ।

३ "श्रीविजयप्रभसुरेः प्रेयः शिष्यः कृपादिविजयकवेः । श्रीमेघविजयवाचकवरः कृतां चन्द्रिकां चके ॥
प्रोडायाः सारसामां श्या विनिर्मोन्तु बालस्य । [भावाः चर्मदा मुग्धाया रूपश्रीः पठनकृतां श्रीबाहेतुः ॥]
टीका-श्रीविजयप्रभसुरेः सारसामां श्या विनिर्मोन्तु बालस्य । श्रीव विजयव तो श्रीविजयो तान्मां युक्ता प्रमा बुद्धिलोकः प्रतिष्ठा शोभा यस्मिन्, ईदृशः सूरिगणपतिसस्य सेवकः कृतप्रत्ययानां चन्द्रिकाभिव चन्द्रिकां प्रकाशरुपां चके ।
प्रोडाया इति हेमचन्द्रहस्तिसस्याः । के के भावाः ! वचनसूत्रव्यवस्थादवः चर्मं सुतं तस्य दापका न कश्चि, सर्वेऽपि मुखदाः यदा भस्या लपुलात् । मुग्धायाः वैचिलकलितायाः श्रीशामात्रप्रहतायाः रूपश्रीः रूपप्रसापनं सेव पठनकृतां सिलोचनहंतं श्रीबाहेतुः ॥

- हेमचन्द्रचन्द्रिकाव्याकरण, ग्रान्तप्रशस्ति ।

४ "श्रीमत्तपागणविभुः प्रयत्नप्रभाषः प्रसोतवे विजयतः प्रभनामसुरिः ।
तत्पट्टपरमिर्विजयपादिरत्नः खानी गणस्य मह्यं विजितपुरातः ॥
तच्छासने जयति विदधिमनासनेऽमृद् विद्वान् कृपादिविजयो दिविजन्मनेव्येः ।
विभ्योऽस्य मेघविजयाऽऽहववाचधेऽप्यौ ग्रन्थः कृतः सुहृत्तलाग्रहेऽत्र तेन ॥

- वर्षप्रबोध, ग्रान्तप्रशस्ति ।

१७. रमलशास्त्रं—यद्यपि आ. ग्रन्थ मन्त्रयो नर्था परन्तु उपर्युक्तं 'मेघमहोदय'मां तेनोः वहेख आत्वे छे. आ. ग्रन्थ पण पोताना शिष्य मेरुविजय माटे लख्यो हतो.
१८. हस्तसंजीवन—आ. ग्रन्थना ५२५ श्लोको छे: ते उपर कर्तानी स्तोपहृत्ति 'रेखाशास्त्र' नामे छे. आ. ग्रंथ हस्तरेखाना विषयमां भारतीय ज्योतिषतुं सप्रमाण सुरेख वर्णन पूरुं पाडे छे, तेतुं वीजुं नाम 'सिद्धज्ञान' पण छे. आ. ग्रंथ 'मोहनलालजी ग्रंथमाला'मां प्रगट थयो छे.
१९. उदयदीपिका—आ. ग्रंथमां प्रश्न काढवानी पद्धति माटेतुं विशद वर्णन छे. सं० १७५२ मां श्रावक मदनसिंह माटे प्रश्नोत्तररूपे रचेली छे. आ. ग्रन्थ छपायो नथी.
२०. प्रश्नसुन्दरी—आ. ग्रंथमां पण प्रश्न काढवानी पद्धतितुं टुंकमां वर्णन छे. आनी प्रशस्तिमां केटलाक मंथोनो रचनाक्रम पण जणाव्यो छे. आ. ग्रन्थ प्रगट थयो नथी.
२१. वीसायंत्रविधि—आमां वीसायंत्रनी विधितुं वर्णन छे. जे पद्मावती स्तोत्रना अन्तर्गत काव्य विवरण पर वृत्ति समान छे. तेमां अर्जुन पताका, विजययंत्र वापरवानी विधि छे. आ. सिधाय बीजां केटलांक यंत्रो रच्यो होय एम पण जणाव्य छे. आ. ग्रन्थ 'महावीर ग्रन्थमाला'मां प्रगट थयो छे.

१ "नलाडईतं पार्थमाखरूपं शङ्खेश्वरस्थितम् । श्रीशारदमदनात् सिद्धे धर्मलाभः प्रतन्यते ॥ १ ॥
छुपामुडेईतां धर्मं श्रीमेघविजयोद्भवः । गवां रसप्रसारेण भूयाद् जीवनसंपदे ॥ ३ ॥

—उदयदीपिका, प्रारम्भ ।

२ "वर्षाऽसौ प्रश्नसुन्दर्यां ध्रुवां माधुर्यंशालिनाम् । व्यानकेनीनुकार्यां (?) धार्यां तार्यादिभिः श्रिये ॥ १ ॥
प्रेष्यस्तापागणपतेर्विजयप्रभाष्यवहरीशिशुः कविकृपाविजयस्य शिष्यः ।
चके विचार्य रचनां साऽस्तु निला भोगश्रिये समस्तयोजितपर्मलाभात् ॥ २ ॥
सूर्याचन्द्रमसौ वावद् वाक्चमेरुमहीपरः । श्रीप्रश्नसुन्दरीसिद्धौ तावद् त्रिपुरसुन्दरी ॥ ३ ॥
पद्मावती नागलोके मध्यलोके प्रभावती । शुभदेवीश्वरी तर्ङ्गलोके त्रिपुरसुन्दरी ॥ ४ ॥
तद् मुख (?) मेघविजयैः श्लोकेः (वाचकैः) प्रश्नसुन्दरी । विहिता धर्मलाभेन कूरता सफली (मधुर्वती) श्रियाः ॥ ५ ॥
आयं सामुद्रिकं नाम्ना द्वितीयं लोकविश्रुतम् । सूक्ष्माक्षरं तृतीयं स्यात् तुर्थं त्रिपुरसुन्दरी ॥ ६ ॥
पद्मावत्यभिधानामं शब्दं प्रकरणं स्मृतम् । पञ्चमं पद्यमैवाच्यं संशोष्याधिकधीपनैः ॥ ७ ॥

—प्रश्नसुन्दरी, प्रान्तप्रशस्ति (आचार्य श्रीधरमाभद्रसूरिपासेयी प्राप्त) ।

३ "श्रीमेघविजयः प्रातोपाध्यायपदविश्रुतः । भूविधेलादिकाव्यस्य व्याख्यानं चकृवानिदम् ॥ १ ॥

विजययन्त्रप्रभावे—

४ "एवं धनुनखेदानां स्थानाद् विंशतिपञ्चकम् । निधितं मेघविजयश्रिया विभवशक्तिदम् ॥ २१ ॥

शर्हपदेन विंशत्यन्वयवस्था—

"श्रीपौनानुवर्गैस्त्रिभागदानादिहैषरोपेऽपि । कृतगुणयन्त्रं रचितं स्ववाणहृदयच्छं हवे सोमे ॥ २ ॥

"तन्मणानुगतश्रियोपाध्यायपदस्थमेघविजयेन । विहरजिनयन्त्रमिह स्पृष्टीष्टं विजयधरम् ॥ ३ ॥

"रेषस्य अखनलेनेनोत्तले पद्य वा स्थिताः । शर्हपदाद् विंशत्यन्त्रं मेघादिविजयोदितम् ॥ १२ ॥

पद्मावतीस्तवने कथितविंशतिपञ्चप्रतिष्ठा—

"वाचकं मेघविजयैर्विंशद्वयपञ्चसुस्रितम् । श्रीवीर-गार्धयत्पद्मानुभावादस्तु सिद्धिदम् ॥

त्रिभुवदप्रादपमगला यवनमतविंशतिपञ्चप्रतिष्ठा—

"देव्या पद्मावत्या भगवत्या स्तम्भपितृपद्मस्य । संवादायं विद्वतं वाचकमेघादिविजयेन ॥ १० ॥

"तपागच्छेत्परीशयिजयप्रमसेवचः । छुपादिविजयपीठानां शिष्योऽईच्छाननश्रिये ॥ ४९ ॥

—अनुभूतसिद्धविद्यादिकरणसंग्रह ।

[अध्यात्म]

२२. मातृकाप्रसाद—रचना समय सं० १७४७. आ ग्रंथ अध्यात्मविषयको छे. आ ग्रंथनां “ॐ नमः सिद्धम्” वर्णान्नाय पर विवरण कयुं छे अने ॐ शब्दनुं रहस्य स्वरूपे बतयुं छे. प्रस्तुत ग्रंथ धर्मनगर (धरमपुरी) मां बनयव्यो एवं स्वयं ग्रंथकारे ज लख्युं छे.^१

२३. ब्रह्मबोध—आ ग्रन्थ यद्यपि मळयो नथी परंतु संभवतः तेमां आध्यात्मिक विषयोनुं वर्णन हरो, एम लागे छे.

२४. अर्हद्गीता—आ ग्रंथना ३६ अध्यायो छे अने तेमां जैनदर्शननुं वर्णन स्वरूपे कयुं छे. आ ग्रंथ “महावीर ग्रन्थ माला”मां प्रगट थयो छे.^२

षष्ठी तेमणे ‘पंचतीर्थस्तुति-सटीक’, तेमज ‘भक्तामरस्तोत्र’ पर टीका रची छे. आ सिवाय कविए अनेक गुजराती कृतिओ—१ जैनधरम दीपक, २ जैन शासनदीपक ३ आहारगबेपणा, ४ श्रीविजयदेवसूरि निर्वाणरास, ५ कृपाविजय निर्वाणरास, ६ चोविश जिन स्तवन, ७ पार्श्वनामस्तोत्र, बगैरे रचेलां मळी आवे छे.

३. काव्य परिचय

प्रस्तुत ‘दिविजय महाकाव्य’ सत्तरमी-अठारमी शताब्दिना मेहान् प्रामाणिक अने महावीरखामीनी पट्टपरंपराना ६१ मा भट्टारकाचार्य श्रीविजयप्रभसूरिनुं चरितवर्णन आलेले छे अने प्रासंगिकरूपे तेमना शुक्र श्रीविजयदेवसूरिनुं पण चरित वर्णवे छे. यद्यपि श्रीविजयदेवसूरिनुं चरित प्रस्तुत काव्यना कर्ता महोपाध्याय श्रीमेधविजय गणिए ज स्वतंत्रपणे आलेखनुं ‘देवानन्द महाकाव्य’ रच्युं छे; तेमां पण तेमणे श्रीविजय-प्रभसूरिनुं वर्णन आपीने पोतानो भक्ति-अतिशय बतयव्यो छे. ए सिवाय खरतरगच्छीय उपाध्याय श्रीबल्लभ-पाठकनुं ‘विजयदेवमाहात्म्य’ पण तेमनुं चरित विस्तारथी आलेले छे.

प्रस्तुत काव्य अने उपर्युक्त ‘देवानन्दकाव्य’ना अभ्यासथी एम कहेनुं अत्युक्त नहि गणाय के आ धने काव्यो श्रीविजयदेवसूरि अने श्रीविजयप्रभसूरिना चरितवर्णनमां पूर्वाद्धे अने उत्तरार्द्धरूपे भाग भजवे छे; केमके ‘देवातन्दकाव्य’मां आरंभेलुं श्रीविजयदेवसूरि अने श्रीविजयप्रभसूरिनुं चरित वर्णन ‘दिविजयकाव्य’मां तेना ज अनुसन्धानरूपे आगळ बधे छे. ‘देवानन्दकाव्य’ ‘मापकाव्य’नी समस्यापूर्तिरूपे सात सर्गोमां छे, ब्यारे ‘दिविजयकाव्य’ तेर सर्गोमां स्वतंत्रपणे शब्दालंकार अने अर्थालंकारना कवित्वमय वर्णनथी भरेलुं छे. तेथी आमां प्रस्तुत आचार्यनुं वर्णन बहज ओलुं छे.

४. नामकरण

कविए आ काव्यनुं नाम ‘दिविजयकाव्य’ राख्युं छे, ते नामानुकरणना इतिहास तरफ दृष्टिपात करतां ‘शास्त्रदिविजय’ आदि दिग्विजयान्त काव्यनामोनुं स्मरण करावे छे. ‘दिविजयकाव्य’ एटले दिशाओना विजयनुं वर्णन; एथी श्रीविजयप्रभसूरिए करेला गाम, नगर के शहरेना विहारवर्णनद्वारा भौगोलिक माहिति धापे ए सहजे समजाय तेनुं छे. कविए उदयपुर, शंखेश्वर, सिरोही, आगरा, बनारस, पटना अने समेत-

१ “ओं नमः सिद्धमित्येवैर्बर्णान्नायस्य वर्णनम् । एके धीमेधविजयोपाध्यायो धर्मसाधनम् ॥

संवत्सोऽध्यायार्थेऽधूमिठे (१७४७) पोष उज्ज्वले । धीधर्मनगरे ग्रन्थः पूर्णधियमसिधियत्” ॥

—मातृकाप्रसाद, ग्रन्थप्रशस्ति ।

२ “इतोऽपि चं द्विषन मातृकाया न्यास्यनमादेधि मया कित्तव । धीतरघगीताहितव्रतवीताऽप्यायेषु ह्येवधियोत्तरैषु” ॥

—मातृकाप्रसाद ।

श्रीगुरुपं चितवेळं, इष्टं उपदेशधी निर्णोत करेलुं अने उपाध्याय श्रीरुमळविजय गणिनी अगुहापूर्वक आचार्यपद आपीने तेमंतुं नाम श्रीविजयप्रभसूरि राखुं. केमके विजयी, जगतने आराध्य, यशस्वी, प्रभाव-शाळी एवा भगवाननुं आद्य वर्णोधी 'श्रीविजयप्रभ' एवुं नाम जोडारुं होवाथी ए नाम पांडवामां आच्युं.

ते पछी गुरुप श्रीविजयप्रभसूरि साथे सूरत वंदरे ए चतुर्मास करी, राजनगरमां चतुर्मास क्युं. संघमां मुख्य (नगरसेठ) शा. सुराना पुत्र शा. घनजीए गुरुने विज्ञप्ति करी वंदन महोत्सव शरू कर्पो. ए महोत्सवमां एकठा थयेला अनेक मनुष्योने रहेवा माटे मोटा मोटा पटमंडपो एवां वांधवामां आल्या हवा के तेमां सूर्यना किरणतो संचार थई शके तेम न्होतो. अनेक प्रकारनां घबळगीतो सांभळवामां चित्रनी माफके एकाप्र धरेंली मानधमेदनीधी मुशोभित मोटा पटमंडपमां मूळेला सिंहासन पर श्रीविजयप्रभसूरिने स्थापीने गुरु श्रीविजयदेवसूरिए पोतानी समान ज तेमने गणवा-गणाववा माटे आगळ ऊमा रही सांरा सुहूर्चमां वंदन क्युं. आ जोई लोकोए आनंद कळरव कर्पो. ते पछी सर्व संघ समक्ष परमगुरुप क्युं, "जेवो हुं छुं तेवा आं छे माटे समप्र संघे तेमने उपासवा. संसारसागरमां प्रवास करता मानवीओने आ गुरु नौका समा होवाथी तेमने कदापि छोडवा नहि".

ते पछी श्रीविजयप्रभसूरि वंदन महोत्सवधी गणिनी माफक संस्कारशुद्ध थई अधिक तेज-प्रभावधी दीपवा लाग्या. ए समये शा. घनजीए अठार हजार महामूर्दिकानी प्रभावना करी अने सर्व संघनी परिधा-पनिका करी. ते पछी एरु चतुर्मास अहम्मदपुरमां करीने गुरुनी साथे श्रीविजयप्रभसूरिए श्रीयुगादिदेव (शत्रुंजयतीर्थ)नी यात्रा करीने दीवना रहेवासी भणशाली शा. रायचंद प्रमुख संघ साथे (गिरनार धगेरी) यात्रा करीने तेओ सौराष्ट्र-संघना आप्रहथी उन्नतपुर (ऊना) पधार्था.

सं० १७१३ नी अपाठ देवशायी एकादशीना दिवसे प्रातःकाळे श्रीविजयप्रभसूरिए निर्वांमना विधि कर्पो पछी श्रीविजयदेवसूरि स्वर्गें संचर्यो. भगवान महावीरस्वामीना निर्वांणधी जे दुःख गौतम गणधरने थयुं इतुं तेवुं श्रीविजयदेवसूरिना निर्वांणधी श्रीविजयप्रभसूरिने थयुं. केटलाक दिवमो आ दुःखावेगमां चही गया.

जीवन-भरण ए संसारनो स्वभाव छे, एवुं समजी शोक रहित थया त्यारे चतुर्विधसंघना आप्रहथी सं० १७१३ मां मारा मुहूर्ते श्रीविजयप्रभसूरिए भट्टारकपद उई गुरुनी पाटने अलंकृत करी. तेज दिवसधी शिवपुरी (सिरोही) प्रदेशमां यतिओना विद्वान्तो वे वर्षे पहेळांधी ज निषेध थयेलो होवाथी त्यांनी वधामणी आनी. ते ज वर्षे दीवना रहेवासी शाह नेमिदासे आठ हजार महामूर्दिकाना व्ययधी गुरुने साथे उईने शत्रुंजयतीर्थनो मोटो संघ काढ्यो.

ए प्रकारे गुरुप सौराष्ट्रमां दश चतुर्मासो कर्पो. तेमना तपःप्रभावधी सं० १७१५-१७ अने २० ना वर्षोमां पहेला त्रण दुष्काळो सौराष्ट्र देशमां प्रसार न पान्या; केमके जीर्णदुर्ग (जूनागड) अने गुजरातमां धान्य आन्या ज करतुं. सं० १७२३ ना वर्षे घोषा वंदरे जसू नामनी श्राविकाए भरावेली अनेक जिन-प्रतिमाओनी श्रीसूरिए प्रतिष्ठा करी. गुरुतुं माहात्म्य जोई विपक्षीओ विरस्कार पामवा शरमावा लाग्या अने गुरुनो महिमा वधवा लाग्यो.

[आम भट्टारक वन्या पछी गच्छनो मार वदन करतां उपदेश-प्रभावना उपरंत संघ साथेनी यात्राओ, बिंध प्रतिष्ठाओ योग-उपधान वदन वगैरे धर्म कार्यों अने महोत्सवो कर्पो. सोरठ, कच्छ, हालार, मरुधर, मेवाड, मालव अने दक्षिणने जैन संघ तेमनी आहामां हतो. तेमणे आवू, सुवर्णगिरि, शत्रुंजय, गिरनार, शंखेश्वर, चाराणसी अने समेतशिरर सुवीनां तीर्थ स्थळीनी यात्रा करी त्यांना धर्मस्थानोनी तेमज संघनी व्यनस्था

શિલ્પર આદિ મોટાં મોટાં સ્થલોતું વર્ણન કર્યું છે, તે હકીકત કરતાં કવિરવદષ્ટિને ઘણું સ્પર્શે છે. તેથી શ્રીવિજયપ્રભસૂરિતું ચરિત જાણવા માટે અન્તમાં આપેલ પરિશિષ્ટનો ભાવાનુવાદ આપ્યા પછી કાવ્યસાર નીચે આપવામાં આવે છે.

૬. પરિશિષ્ટનો ભાવાનુવાદ

શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ પ્રલય પ્રમાવશાહી, પ્રતિહાશીલ, જ્ઞાનાધ્યાસી, પ્રયંસંશોષક, પ્રતિભાવાપ્, ઉપદેશ-પ્રમાવનામાં પ્રયત્નશીલ અને ક્રિયાનિષ્ઠ હતા. તેઓ દુઃકર તપથી વિગ્નેને દૂર કરતા. ગચ્છને સ્મારણા-ધારણાંબિં વડે વ્યવસ્થિત રાસતા અને પોતાને આપીને ગીતાપોં તેમજ સંધના અધ્યુદય માટે યત્નશીલ રહેવા.

તેમનો જન્મ કચ્છના મનોહરપુરમાં સં૦ ૧૬૭૭ નાં માહસુદિ ૧૧ ના દિવસે થયો હતો. પિતાનું નામ શંઘગણ અને માતાનું નામ માનુમતી (માંખી) હતું. તેઓ યુદ્ધોપકેશવંશના અને ધોવા ગોત્રના હતા. પોતે નવ વર્ષની હણુ વયે ૯૮૯ સં૦ ૧૬૮૬ માં શ્રીવિજયદેવસૂરિ પાસે દીક્ષા લઈ શ્રીવીરવિજય નામ ધારણ કર્યું હતું. તેમને સં૦ ૧૭૦૧ માં પંચાસપદ અને સં૦ ૧૭૧૦ ના વૈશાલ્ય સુદિ ૧૦ ના દિવસે ગંધારમાં આચાર્યપદ મળતાં તેઓ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યાં.

એક સમયે પરમશુભ તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીવિજયદેવસૂરિ જિનશાસનની પટ્ટપરંપરાના પ્રવાહને વધારવા “મારા પછી શાસનાધીશ કોણ થયો;” એ પ્રકારે સૂરિમંત્રવડે ધ્યાન કર્યું ત્યારે વધવા તપ-જપથી આકર્ષિત થયેલા મંત્રાધિપ્રાયક દેવે તે સ્થલે આવીને નમસ્કારપૂર્વક સૂરિને વિદ્વન્નિ કરી કે, “હે સ્વામિન્ ! હજી શાસનના અધિષ્ઠાતાની દીક્ષા યે થઈ નથી. આપનું આયુષ્ય પળ લાંબું છે. તેથી આવી પિતા કરવાથી શું ? અયસરે સામાન્ય તપથી મને સંભારતાં હું આવીને તરત જ કહી જઈશ.” એ પ્રમાણે કહીને દેવ તિરોહિત થયા.

કેટલોક કાઠ ધીલ્યા પછી પોતાની પાટે જિનશાસનના અધિરાજની સ્થાપનાનો અવસર જોઈ ગંધપુર (ગંધાર) માં જઈને શુરુપ ધ્યાન કર્યું ત્યારે તે જ ક્ષણે મંત્રાધિપ્રાયક દેવે આવીને નિવેદન કર્યું કે, “હે સ્વામિન્ ! સૌભાગ્યનિધાન, વિદ્યા-મહાસાગર, ત્યાગી, ઉત્કટ ચારિત્રશીલ, સરલ સ્વભાવી શ્રીવીરવિજય (શ્રીવિજયપ્રભ-સૂરિ) મહારાજને પટ્ટે સ્થાપના યોગ્ય છે. તેઓ કેશવની જેવા ત્રણ ભુવનના ઉપકારક, પુરુષોત્તમની જેવા નરકના નાશ કરનાર, અને જગત્ને આનંદદાયી, શિવની જેમ મહાત્રતી, કામવિજેતા અને દક્ષ, પ્રજા પ્રતિ પ્રેમાલ, શૂદ્રસ્પતિની જેવા નિર્મલચુદિ તેમજ વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ છે. એમની આગલ માતથી યે મહિમા અધિક વધશે” આ પ્રમાણે કહી દેવ તિરોહિત થયા.

ગાંધીર્યસાગર શુરુપ સદ્દાર દેવવાળીને અનુમોદન આપતા શુભ શકુનો જોયાં તેથી શાસનના અધિનાયક માટે સંધને વિશ્વાસ આપ્યો અને દૃઢચિત્તે નિર્ણય કરીને રાજનગર (અમદાવાદ) થી તરત આવેલા રજા શાહ પ્રમુલ રાજનગરસંધના આમ્રહથી સ્વંભાવ, પાટળ, સૂરત વગેરે અનેક દેશ, નગર અને ગામોના સંધ સમક્ષ ગંધાર વંદરે અતિશયવાહી શ્રીમહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ આગલ, મંદિરના પ્રાંગણમાં વિક્રમસંવત્ ૧૭૧૦ ના વૈશાલ્ય સુદિ ૧૦ ને શુરુવારે પુષ્પનક્ષત્રમાં સારા સુહૃત્ શ્રીવિજયદેવસૂરિય શ્રીવીરવિજયને પોતાની પાટે સ્થાપ્યા.

એ સમયે ત્યાંના ચિત્રવિચિત્ર મોટા મોટા મંડપોની મઘ્ય શોભા નિહાલવા માનવમેદની કલટી હતી. વિવિધ વાંજિત્રોના નાદે આકાશ પ્રદેશને ક્યાંઈ સુધી વ્યાપ્ત કરી દીધો હતો. ધૂપાદિની સુગંધે વાતાવરણને મરી દીધું હતું અને વ્યાં ત્યાં ધર્પ-પ્રમોદમરી વાતાનો શરો વહી રહ્યો હતો. ત્યારે સજ્જત શિરોમણિ અલક્ષના પુત્ર વર્ષમાને પોતાની માતા સાહેબદેવી સાથે પ્રલેક ધરે રૂપિયા સહિત ધાહીની લાંબી કરી અને ચતુર્વિધ સંધને વસ્ત્રાદિ દાન વડે વસ્ત્રવની શોભા વધારી.

श्रीगुरुदेव चितवेष्ट, इष्ट उपदेशार्थी निर्णोत करेलुं अने उपाध्याय श्रीकमळविजय गणिनी अनुज्ञापुर्वक आचार्यपद आपीने तेमंतुं नाम श्रीविजयप्रभसूरि राख्युं. केमके विजयी, जगतने आराध्य, यशस्वी, प्रभाव-शाळी एवा भगवानंतुं आद्य वर्णोथी 'श्रीविजयप्रभ' एतुं नाम जोडातुं होवाथी ए नाम पाडवामां आव्युं.

ते पछी गुरुए श्रीविजयप्रभसूरि साथे सूरत बंदरे ए चतुर्मास करी, राजनगरमां चतुर्मास कर्युं. संघमां मुख्य (नगरशेठ) शा. सूरतना पुत्र शा. धनजीए गुरुने विज्ञप्ति करी वंदन महोत्सव शरू कर्यो. ए महोत्सवमां एकठा थयेला अनेक मनुष्योने रहेवा माटे मोटा मोटा पटमंडपो एवां बांधवामां आव्या हतां के तेमां सूर्यना किरणनो संचार धई शके तेम नहोतो. अनेक प्रकारनां धवलगीतो सांभळवामां चित्रनी माफक एकाग्र धर्येळी मानवमेदनीथी सुशोभित मोटा पटमंडपमां मूकेला सिंहासन पर श्रीविजयप्रभसूरिने स्थापीने गुरु श्रीविजयदेवसूरिए पोतानी समान ज तेमने गणवा-गणववा माटे आगळ ऊभा रही सारा मुहूर्त्तमां वंदन कर्युं. आ जोई लोकोए आनंद कळरव कर्यो. ते पछी सर्व संघ समक्ष परमगुरुए कथुं, "जेवो हुं छुं तेवा आं छे माटे समग्र संघे तेमने उपासवा. संसारसागरमां प्रवास करता मानवीओने आ गुरु नौका समा होवाथी तेमने कदापि छोडवा नहि".

ते पछी श्रीविजयप्रभसूरि वंदन महोत्सवथी गणिनी माफक संस्कारशुद्ध धई अधिक तेज-प्रभावथी दीपवा लाग्या. ए समये शा. धनजीए अठार हजार महामूदिकानी प्रभावना करी अने सर्व संघनी परिधा-पनिका करी. ते पछी एक चतुर्मास अहम्मदपुरमां करीने गुरुनी साथे श्रीविजयप्रभसूरिए श्रीयुगादिदेव (शत्रुंजयतीर्थ)नी यात्रा करीने दीवना रहेवासी भणशाली शा. रायचंद प्रमुख संघ साथे (गिरनार वगैरेनी) यात्रा करीने तेओ सौराष्ट्र-संघना आमहथी उन्नतपुर (ऊना) पधार्था.

सं० १७१३ नी अपाड देवशापी एकादशीना दिवसे प्रातःकाळे श्रीविजयप्रभसूरिए निर्वाणना विधि कर्यां पछी श्रीविजयदेवसूरि स्वर्ग संचर्या. भगवान महावीरस्वामीना निर्वाणथी जे दुःख गौतम गणधरने थयुं हतुं तेतुं श्रीविजयदेवसूरिना निर्वाणथी श्रीविजयप्रभसूरिने थयुं. केटलाक दिवसो आ दुःखावेगमां वही गया.

जीवन-मरण ए संसारनो स्वभाव छे, एतुं समजी शोक रहित थया त्यारे चतुर्विधसंघना आमहथी सं० १७१३ मां सारा मुहूर्त्त श्रीविजयप्रभसूरिए भट्टारकपद लई गुरुनी पादने अलंकृत करी. तेज दिवसथी शिवपुरी (सिरौही) प्रदेशमां यतिओना विहारनो वे वर्ष पहेलांथी ज निषेध थयेलो होवाथी त्यांनी वधामणी आवी. ते ज वर्षे दीघना रहेवासी शाह नेमिदासे आठ हजार महामूदिकाना व्यवथी गुरुने साथे लईने शत्रुंजयतीर्थनो मोटो संघ काढ्यो.

ए प्रकारे गुरुए सौराष्ट्रमां दश चतुर्मासो कर्यां. तेमना तपःप्रभावथी सं० १७१५-१७ अने २० ना वर्षमां पडेला त्रण दुष्काळो सौराष्ट्र देशमां प्रसार न पाग्या; केमके जीर्णदुर्ग (जूनागढ) अने गुजरातमां धान्य आव्या ज करतुं. सं० १७२३ ना वर्षे घोवा बंदरे जसू नामनी श्राविकाए भरावेली अनेक जिन-प्रतिभाओनी श्रीसूरिए प्रतिष्ठा करी. गुरुतुं माहात्म्य जोई विपक्षीओ तिरस्कार पामता शरमावा लाग्या अने गुरुनो महिमा वधवा लाग्यो.

[आम भट्टारक बग्या पछी गच्छनो भार वहन करतां उपदेश-प्रभावना उपरांत संघ साथेनी यात्राओ, बिंघ प्रतिष्ठाओ योग-उपधान वहन वगैरे धर्म कार्यां अने महोत्सवो कर्यां. सोरठ, कच्छ, हालार, मरुधर, मेवात, मालव अने दक्षिणनो जैन संघ तेमनी आज्ञामां हतो. तेमणे आबू, सुवर्णगिरि, शत्रुंजय, गिरनार, शंखेश्वर, चारणसी अने समेतशिखर सुधीनां तीर्थ स्थळोनी यात्रा करी त्यांना धर्मस्थानोनी तेमज संघनी व्यवस्था

શિખર આદિ મોટાં મોટાં સ્થલોનું વર્ણન કર્યું છે, તે હકીકત કરતાં કવિસ્વદષ્ટિને ઘણું સ્પર્શે છે. તેથી શ્રીવિજયપ્રભસૂરિનું ચરિત જાણવા માટે અન્તમાં આપેલ પરિશિષ્ટનો ભાવાનુવાદ આપ્યા પછી કાવ્યસાર નીચે આપવામાં આવે છે.

૫. પરિશિષ્ટનો ભાવાનુવાદ

શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ પ્રત્યક્ષ પ્રભાવશાહી, પ્રતિજ્ઞાશીલ, જ્ઞાનાભ્યાસી, મંથસંશોધક, પ્રતિભાવાદ, વપદેસ-પ્રભાવનામાં પ્રયત્નશીલ અને ક્રિયાનિષ્ઠ હતા. તેઓ દુષ્કર તપથી વિગ્નોને દૂર કરતા. ગચ્છને સ્મારણ-વારણાઈ વડે વ્યવસ્થિત રાખતા અને પોતાને આધીન ગીતાર્થો તેમજ સંપત્તા અખ્યુદય માટે યંત્રશીલ રહેતા.

તેમનો જન્મ કચ્છના મનોહરપુરમાં સં. ૧૬૭૭ નાં માહસુદિ ૧૧ નાં દિવસે થયો હતો. પિતાનું નામ શંભુગણ અને માતાનું નામ ભાનુમતી (માંળી) હતું. તેઓ દુહોપકેશવંશના અને ઘોષા ગોત્રના હતા. પોતે ત્રણ વર્ષની લઘુ વયે ઇ.સ. ૧૬૮૬ માં શ્રીવિજયદેવસૂરિ પાસે દીક્ષા લઈ શ્રીવીરવિજય નામ ધારણ કર્યું હતું. તેમને સં. ૧૭૦૧ માં પંચાસપદ અને સં. ૧૭૧૦ ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ના દિવસે ગંધારમાં આચાર્યપદ મળતાં તેઓ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા.

૧૬૮૬ માં તેમને પરમગુરુ તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીવિજયદેવસૂરિ જિનશાસનની પટ્ટપરંપરાના પ્રવાહને વધારવા “ભારા પછી શાસનાધીશ કોણ થયો;” એ પ્રકારે સૂરિમંત્રવડે ધ્યાન કર્યું ત્યારે વધતા તપ-જપથી આકર્ષિત થયેલા મંત્રાધિષ્ઠાયક દેવે તે સ્થલે આવીને નમસ્કારપૂર્વક સૂરિને વિજ્ઞાપિત કરી કે, “હે સ્વામિન્! હજી શાસનના અધિષ્ઠાતાની દીક્ષા ચે થઈ નથી. આપનું આયુષ્ય પણ લાંબું છે. તેથી આવી વિંતા કરવાથી શું! અવસરે સામાન્ય તપથી મને સંભારતાં હું આવીને તરત જ કહી જઈશ.” એ પ્રમાણે કહીને દેવ તિરોહિત થયા.

કેટલોક કાઠલ વીત્યા પછી પોતાની પાટે જિનશાસનના અધિરાજની સ્થાપનાનો અવસર જોઈ ગંધપુર (ગંધાર) માં જઈને ગુરુપ ધ્યાન કર્યું ત્યારે તે જ ક્ષણે મંત્રાધિષ્ઠાયક દેવે આવીને નિવેદન કર્યું કે, “હે સ્વામિન્! સૌભાગ્યનિધાન, વિદ્યા-મહાસાગર, લાગી, ઉત્કટ ચારિત્રશીલ, સરલ સ્વભાવી શ્રીવીરવિજય (શ્રીવિજયપ્રભ-સૂરિ) મહારાજને પદે સ્થાપવા યોગ્ય છે. તેઓ કેશવની જેવા ત્રણ મુવનના ઉપકારક, પુરુષોત્તમની જેવાં નરકના નાશ કરનાર, અને જગત્ને આનંદદાયી, શિવની જેમ મહાવ્રતી, કામવિજેતા અને દક્ષ, પ્રજા પ્રતિ પ્રેમાલ, દુહસ્પતિની જેવા નિર્મલ્લબુદ્ધિ તેમજ વિદ્વાનોમાં શ્રેષ્ઠ છે. એમની આગલ માનથી ચે મહિમા અધિક થયો” આ પ્રમાણે કહી દેવ તિરોહિત થયા.

ગાંધીર્યસાગર ગુરુપ વહાર દેવવાળીને અનુમોદન આપતા શુભ શક્તિનો જોયાં તેથી શાસનના અધિનાયક માટે સંપન્ને વિશ્વાસ આપ્યો અને દૃઢચિત્તે નિર્ણય કરીને રાજનગર (અમદાવાદ) થી તરત આવેલા રાજા શાહ પ્રસુલ રાજનગરસંપત્તા આપદથી સંભાવ, પાટણ, સૂરત વગેરે અનેક દેશ, નગર અને ગામોના સંઘ સમગ્ર ગંધાર વંદરે અતિશયવાહી શ્રીમહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ આગલ, મંદિરના પ્રાંગણમાં વિક્રમસંવત ૧૭૧૦ ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને ગુરુવારે પુષ્યનક્ષત્રમાં સારા સુહૃત્ શ્રીવિજયદેવસૂરિએ શ્રીવીરવિજયને પોતાની પાટે સ્થાપ્યા.

૧૭૧૦ માં તેમને વિવિધ વિચિત્ર મોટા મોટા મંડપોની ભવ્ય શોભા નિહાલવા માનવમેદની ઠલડી હતી. વિવિધ વાજિત્રોના નાદે આકાશ પ્રદેશને ક્યાંક સુધી વ્યાપ્ત કરી દીધો હતો. ધૂપાદિની સુગંધે વાતાવરણને ઘટ્ટી દીધું હતું અને જ્યાં જ્યાં હર્ષ-પ્રમોદમયી વાતાનો ફરો વહી રહ્યો હતો. ત્યારે સજ્જન શિરોમણિ અલ્લદના પુત્ર વર્ધમાને પોતાની માતા સાદેવદેવી સાથે પ્રત્યેક ઘરે રૂપિયા સહિત યાત્રીની લાંબી કરી અને ચતુર્વિધ સંપન્ને વસ્ત્રાદિ દાન વડે ઉત્સવની શોભા વધારી.

नवानगरे (जौमनगर) मां देवसूरि, चतुर्मास स्थित रहा. ते समये दक्षिण देशनी चतुरिका नामनी भक्त श्राविका देवसूरिने चांदवा आवी अने तेणे अनेक मूर्तिओनी प्रतिष्ठा करावी तेमज साधर्मिकवात्सल्यप्रथी त्यांना संघने प्रसन्न कर्यो.

चतुरिका जे, देवसूरिनी छेडां चार चतुर्मासमां आवीने तेमने दक्षिणमां पधारवा विज्ञप्ति करती हती; तेणे अवसर जोई व्याख्यान समये ज सविनय विनति करी के, गुरुदेव ! दक्षिणमां आपना पधारवाची अनेक प्रकारनां सुकृत-पुण्यकायो धवानी आशी छे.

आ प्रकारनी प्रतिदिन विज्ञप्ति करतां श्रीदेवसूरिप चतुर्मास पछी दक्षिण तरफ विहार कर्यो अने दक्षिणना औरंगाबादमां प्रथम चतुर्मास कर्यु. ते पछी बीजापूरमां चतुर्मास कर्यु ज्यां देवचंद्र नामना धनिक श्रावके देवसूरिहस्तक विचप्रतिष्ठा करावी. ते पछी देवसूरिप मोटा संघसहित कलिकुंड पार्श्व अने करदेडा पार्श्व नामना तीर्थानी यात्रा करी बीजापूर तथा बहानपुरमां वे चतुर्मास वीताव्यां. पछी तेओ तिलंगदेशमां विचर्या अने तेमणे भाग्यपुरमां. यवनपति (कुतुबसाहि) ने उपदेश आपी जिनिबिबनी प्रतिष्ठा करी. पछी तेओ बीजापूर आव्या अने त्यां चतुर्मास कर्यु अने तेमना उपदेशाची प्रभावित थयेला त्यांना पादशाह (इदलेसाहि.) प समप्र देशमां गोवधना निपेधनी आज्ञा फरमावी.

त्यां देवचंद्र नामना श्रावके जिनबिबनी प्रतिष्ठा करावी अने. अमरचंद्र नामना मुनिने वाचक पदवी अपावी.

देवसूरि दक्षिणमांची सीधा गुजरात तरफ आव्या अने श्रीविजयप्रभसूरिने आचार्य बनाव्या. गुरुश्री विजयप्रभसूरि आचार्यश्रेष्ठ देवसूरि साये सौराष्ट्रमां आव्या अने त्यां ऊनामां देवसूरि अनशन लई देवगत थया.

सर्ग. ५—ते पछी श्रीविजयप्रभसूरिप भट्टारकरूपे संघसमुदाय पर पोतानी आज्ञानो दोर जमाव्यो अने संधीय व्यवस्थाने वनावी राखवा उम विहारो कर्यो.

तेओ प्रथम दीव नगरमां आव्या अने त्यांही नावद्वारा दरियाने वटावी, गाम-नगरोमां उपदेश आपता झत्रुंजय तीर्थ आव्या. अने त्यां घनौघपुर (घोपा) मां चतुर्मास कर्यु. त्यांही पुनः विमलगिरिनां दर्शन करी तेओ अमदावाद आव्या अने त्यां वे चतुर्मास कर्यो. त्यांही तेओ शंखेश्वर तीर्थ धईने, तेमणे पाटण आवी चतुर्मास कर्यु. त्यांही पुनः शंखेश्वर धई उदयपुर (सिरोही) मां चतुर्मास वीतावी जीवा नामना श्रावकना दृढ आग्रहची उदयपुरमां पार्श्वजिननी प्रतिष्ठा करवाने अचलगिरि (अबू) गया. त्यांना मीळोना नायके गुरुना उपदेशाची व्रस प्राणीओनो वध न करवानी प्रतिज्ञा करी. त्यांही तेओ नाहीपूर धईने उदयपुर आव्या. त्यां भव्य समारोहपूर्वक तेमनुं स्वागत थयुं. त्यांना राणाप पोताना सेना-सरंजाम साधे शाहीरीते तेमनुं स्वागत करी श्रीविजयप्रभसूरिने वंदन कर्यु.

सर्ग. ६—गुरुराज त्यांही आदि जिनेश्वरना वंदन माटे खडग नामना चागड मंडळमां गया. त्यां चागड भूपतिने प्रतिबोध पमाडी तेओप पाछा उदयपुर आवीने चतुर्मास कर्यु अने त्यांना राणाने जैनधर्ममां ददानुरागी बनाव्यो.

चतुर्मास वीततां गुरुराजे मेवाढना प्रत्येक गामे विहरतां विरहतां जिनधर्मनो उपदेश कर्यो अने प्रतिष्ठा-महोत्सवो कर्यो.

सर्ग. ७—उदयपुरची तेओ सातच्छदिकपुर (सावही) आव्या. त्यांही मेदिनीपुर, नारायणपुर,

પળ કરી. આમ ઉપ વિહાર કરી કચ્છદેશમાં આવ્યા ત્યારે ત્યાંના રાજાએ તેમનું સન્માન કર્યું. દીવવંદરમાં મેષવાઈ નામની શ્રાવિકાને ગચ્છપતિને પધરાવવાનો ઉત્સાહ થતાં ત્યાંના સંઘનો શ્રીસૂરિને ઘોઠાવવાનો વિચાર થયો. આથી મેષવાઈએ પોતાની વહૂઓ વગેરે પરિવાર સહિત કચ્છ જઈ આચાર્યને વિનવતી કરી. આથી સૂરિ દીવ આવ્યા. અજાહરા પાર્શ્વનાથ, શ્રીવિજયહીરસૂરિનો યુમ વગેરેને વંદન કરીને તેઓ ડના પધાર્યા. આ ઉત્સવમાં મેષવાઈએ ઘણું દ્રવ્ય સ્વરચ્યું. ગુરુએ દીવમાં ઊગાગાગદ ચાર ઘોમાસાં કર્યાં. તે પછી જૈતાંવાઈએ શત્રુંજયનો સંઘ કાઢ્યો. તેમાં શ્રીગુરુપ સંઘ સાથે પાછા દીવ પધારીને નણલણ પાર્શ્વનાથને વંદન કર્યાં. દેશ દેશના સંઘપતિઓ અને મનુષ્યોએ આવીને પૂજા-પ્રમાવના કરી. દીવમાં સંઘપતિ અમયચંદ અને સામા નામના મંત્રીએ આગ્રહથી ગુરુને ત્રણ ઘોમાસાં કરાવ્યાં. ગુરુએ છઠ, અઠમ, નિત્ય ઇકાશન, આયંવિલ, નીવી વગેરે તપશ્ચર્યાઓ કરી. તે પછી ગુરુ ડના પધાર્યા અને ત્યાં સં. ૧૭૪૧ ના વૈશાખ વદિ ઇકાદશીને દિને અનશનપૂર્વક વડવિહાર બાદરી તેરસને દિને સ્વર્ગવાસ પામ્યા. પરિલ જેસંગ સુત વિજયસંગે તેરલંઠી મંઢાવી તેમાં શવને પધરાવ્યું ત્યારે શ્રાવકોની ઠઠ જામી હતી. જે સ્થલે શ્રીહીરવિજયસૂરિ અને વિજયદેવસૂરિના યુમે હતા તેની નજીકમાં જ સુગંધી દ્રવ્યથી શવનો સંસ્કાર કર્યો. ત્યાં પરિલ વિજયસંગે શ્રીવિજયપ્રમથસૂરિનો યુમ કરાવ્યો. તે પછી શ્રીવિજયરત્નસૂરિ પટ્ટપર થયા. [- જુઓ, 'શ્રીવિજયપ્રમથસૂરિ-નિર્વાણરાસ'.]

૬. કાવ્ય સાર

સર્ગ. ૧ - કવિએ કાવ્યારંભમાં ધોવિશ શ્લોકોમાં 'સલ્તિશ્રી' થી શરૂ થતા ધોવિશે તીર્થકરોની સ્તુતિ કરી છે. પછી શ્રીગૌતમ તથા ઇન્દ્રમૂતિ પ્રમુખ ગણધરોને સ્તવીને હુલેનનિંદા, કાવ્યદેહુ, કાવ્યનામ અને જંબૂ દ્વીપનું વર્ણન - જેમાં નદી, પર્વતો અને વનોનું વર્ણન 'સંપ્રહણી' મુજબ આપેલું છે.

સર્ગ. ૨ - ભરતક્ષેત્રનું આહું યે વર્ણન 'સંપ્રહણી' મુજબ આલેખ્યું છે.

સર્ગ. ૩ - ભગવાન્ મહાવીરના અતિશયો અને સમવસરણમાં રહીને ભગવાને ઉપદેશ કર્યો તેનું વર્ણન છે.

સર્ગ. ૪ - ભગવાન્ મહાવીરની પટ્ટપરંપરમાં થયેલા શ્રીવિજયપ્રમથસૂરિ સુધીના પટ્ટપર આચાર્યોનું વર્ણન છે, તેમાં શ્રીવિજયદેવસૂરિ ૬૦ મા મટ્ટારક થયા; તેમનું ચરિત વર્ણવે છે—

શ્રીવિજયદેવસૂરિ મટ્ટારક થયા તે પછી મારવાઢ, સૌરાષ્ટ્ર, ગૂજરાત, મેવાઢ આદિ દેશોમાં વિહરતો મઠ્ય પ્રાણીઓને ઉપદેશ આપ્યો. ૫ ઉપદેશથી ધર્મ પામેલાઓએ મોટાં મોટાં ચૈત્યો, જીર્ણોદ્ધારો અને પ્રવિષ્ઠાઓ કરાવી.

મેવાઢાવીશ રાજા જગત્સિંહે શ્રીદેવસૂરિના ઉપદેશથી ઉદયસાગર અને પીછોલા નામનાં બે મોટાં સરોવરોમાં ઘટી ડીવહિંસા વંધ કરી. વઢી રંઢિલ જિનમંદિરોનો ઉદ્ધાર પણ તે રાજા પાસે કરાવ્યો.

મેવાઢથી તેઓ વિહાર કરી અમદાવાદ આવ્યા અને પોતાના સમુદાયનો વધી પહેલો માર હલ્લવો કરવા તેમના શિષ્ય શ્રીવિજયસિંહસૂરિને યુવરાજપદે સ્થાપ્યા. શ્રીવિજયસિંહસૂરિએ પણ તે સમયના ઉપસ્થિત કઢઈ-શત્રૂઓને ડીતયા પ્રયત્ન કર્યો, અને નિર્મોહ માંવે ગુરુના હૃદયને ડીતી ડીધું. પોતાના સમુદાયને ઘરણ-સ્મારણાદિ શિક્ષાપ્રકારોથી વશમાં કર્યો.

પછી દેવસૂરિ ત્યાંથી વિમલગિરિની યાત્રાએ સંઘસહિત ચાલ્યા. તે સંઘમાં ઘીજા નગરોના અનેક સંધી આવીને મઢ્યા હતા. તેમાં અનેક રથ, ઘોઢા, ડંટ અને હાથીઓ હતા. સંઘના ઘનાલ્ય શ્રાવકોએ માર્ગના પ્રલેક ગામ-નગરોમાં ડંગપૂજા માટે અને ઢાનમાં સોના-રૂપાની પુલ્કલ સુદાઓ વાપરી, સૌરાષ્ટ્રનો પુણ્યોચિત કાર્યોથી ઉદ્ધાર કર્યો.

नवानगर (जौमनगर) मां देवसूरि, चातुर्मास स्थित रह्या. ते समये दक्षिण देशनी 'चतुरिका' नामनी भक्त श्राविका देवसूरिने बांदावा आवी अने तेणे अनेक मूर्तिओनी प्रतिष्ठा करावी तेमज साधर्मिकचात्सल्यपी त्यांना संधने प्रसन्न कर्यो.

चतुरिका जे, देवसूरिनां छेळां चार चतुर्मासमां आवीने तेमने दक्षिणमां पधारेवां विज्ञप्ति करती ह्ती; तेणे अवसर जोई व्याख्यान समये ज सविनय विनति करी के, गुरुदेव ! दक्षिणमां आपना पधारेवापी अनेक प्रकारनां सुकृत-पुण्यकार्यो यवानी आशा छे.

आ प्रकारनी प्रतिदिन विज्ञप्ति करता श्रीदेवसूरिए चातुर्मास पछी दक्षिण तरफ विहार कर्यो अने दक्षिणना औरंगाबादमां प्रथम चातुर्मास कर्युं. ते पछी बीजापुरमां चातुर्मास कर्युं ज्यां देवचंद्र नामना धनिक श्रावके देवसूरिहस्तक बिंबप्रतिष्ठा करावी. ते पछी देवसूरिए मोटा संघसहित कलिकुंड पार्श्व अने करहडा पार्श्व नामना तीर्थोनी यात्रा करी बीजापुर तथा घहानपुरमां वे चतुर्मास बीताव्यां. पछी तेओ तिलंगदेशमां विचर्यो अने तेमणे भाग्यपुरमां. यवनपति (कुतुबसाहि)ने उपदेश आपी जिनिबिघनी प्रतिष्ठा करी. पछी तेओ बीजापुर आव्या अने त्यां चतुर्मास कर्युं अने तेमना उपदेशपी प्रभावित थयेला त्यांना पादशाह (इदलसाहि) ए समप्र देशमां गोवधना निपेधनी आज्ञा फरमावी.

त्यां देवचंद्र नामना श्रावके जिनिबिघनी प्रतिष्ठा करावी अने अमरचंद्र नामना मुनिने वाचक पदवी अपावी.

देवसूरि दक्षिणमांथी सीधा गूजरात तरफ आव्या अने श्रीविजयप्रभसूरिने आचार्य बनान्या. गुरुश्री विजयप्रभसूरि आचार्यश्रेष्ठ देवसूरि साथे सौराष्ट्रमां आव्या अने त्यां ऊनामां देवसूरि अनशन लई देवगत थया.

सर्ग, ५—ते पछी श्रीविजयप्रभसूरिए भट्टारकरूपे संघसमुदाय पर पोतानी आज्ञानो दोर जमाव्यो अने संधीय व्यवस्थाने बनावी राखवा उप विहारो कर्यो.

तेओ प्रथम दीव नगरमां आव्या अने त्यांथी नावद्वार दरियाने वटावी, गाम-नगरमां उपदेश आपवा शत्रुंजय तीर्थ आव्या. अने त्यां घनौघपुर (घोघा) मां चतुर्मास कर्युं. त्यांथी पुनः विमलगिरिनां दर्शन करी तेओ अमदाबाद आव्या अने त्यां वे चतुर्मास कर्यो. त्यांथी तेओ शंखेश्वर तीर्थ थईने, तेमणे पाटण आवी चतुर्मास कर्युं. त्यांथी पुनः शंखेश्वर थई स्मयहृत्पिपुर (सिरोही) मां चतुर्मास बीतावी जीवा नामना श्रावकना दृढ आग्रहथी उदयपुरमां पार्श्वजिननी प्रतिष्ठा करवाने अचलगिरि (आयू) गया. त्यांना मीलोना नायके गुरुना उपदेशपी त्रस प्राणीओनो वध न करवानी प्रतिज्ञा करी. त्यांथी तेओ नाहीपूर थईने उदयपुर आव्या. त्यां भव्य समारोहपूर्वक तेमनुं स्वागत थयुं. त्यांना राणाय पोताना सेना-सरंजाम साथे शाहीरीते तेमनुं स्वागत करी श्रीविजयप्रभसूरिने बंदन कर्युं.

सर्ग, ६—गुरुराज त्यांथी आदि जिनेश्वरना बंदन माटे खडग नामना वागड मंडळमां गया. त्यां वागड भूपतिने प्रतिबोध पमाडी तेओए पाळा उदयपुर आवीने चतुर्मास कर्युं अने त्यांना राणाने जैनधर्ममां दबालुरागी बनान्यो.

चतुर्मास बीततां गुरुराजे मेवाडना प्रत्येक गामे विहरतां विरहतां जिनिघर्मनो उपदेश कर्यो अने प्रतिष्ठा-महोत्सवो कर्यो.

सर्ग, ७—उदयपुरथी तेओ साप्रच्छदिकपुर (सादही) आव्या. त्यांथी मेदिनीपुर, नाटयणपुर,

સંપ્રામપુર, માંત્યપુર, અને મારવાંડ ઓઢ્યા. મારવાંડમાં તેમણે [સં૦ ૧૭૩૨ માં] શ્રીવિજયરત્નસૂરિને આચાર્યપદે સ્થાપ્યા.

સર્ગ. ૮—તેઓ સં૦ ૧૭૩૭ માં શિવપુરી (સિરોહી) આવ્યા અને ત્યાંના શંકેશ્વર પાર્શ્વજિનને સ્તુતિ-પૂર્વક વંદન કર્યું. (કવિે તેતું ઘર્ણન અત્યંત કવિત્વમય વાણીમાં કરતાં આલો સર્ગ રોક્યો છે.)

સર્ગ. ૯—સિરોહીમાં યસતાં શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ ત્યાંના સંઘ અને પોતાના શિષ્યાદિ ઘર્ણને ઉપદેશ આપતા જ રહ્યા. ત્યાંથી તેઓ સુઘર્ણગિરિ (જાલોર) ગયા. તે ગિરિ પરનાં જિનચૈત્યોની લક્ષ્મી, પર્વતની શોભાને ઘઘારતી હતી. તેના પર રહેતા મોટા ઘનાઢ્યો (કોટ્યાધીશો), કવિઓ, પંડિતો અને ત્યાં વિદ્યાધરોની રમણીઓ આવતી હોવાથી ણ ગિરિ સર્ગ સમો ઢીસે છે. તેની નીચે જાલંધર (જાલોર) ગામ છે. ત્યાં ઘણેક જિનવિદ્યારો શોભે છે.

ત્યાંથી તેઓ મેદિનીપુર ગયા અને કેટલોક સમય ત્યાં પસાર કર્યો.

સર્ગ. ૧૦—ત્યાંથી તેઓ વિહાર કરતા કરતા ઘાદશાહ જહાંગીરના પાટનગર (આગરા) માં આવ્યા. આગરાની ઘાટિકાઓ, પ્રાકારો, જિહાંનાઘાદ, ઘાદશાહનો મહેલ, ઘેપારીઓની હ્લેલીઓ, ઘપવનો ઘગેરેતું ઘર્ણન કવિત્વદષ્ટિે કરાઘેલું છે.

સર્ગ. ૧૧—આગરાતું ઘર્ણન, ઘસુના, ગંગા, સરસ્ઘતી અને ઘ્રણે નદીઓથી ઘનેછી ઘિઘેણીતું ઘર્ણન, પાર્શ્વનાઘના જન્મસ્થલ ઘારાણસી નગરી અને ત્યાં ઘસતા લોકો, ત્યાંનાં ગૃહો, ઘપવનો ઘગેરેતું સુંદર, ઘર્ણન છે. ત્યાંથી પૂર્ઘદેશ તરફ વિહાર કરતાં પત્તન-પટના આવ્યા અને તેના માર્ગતું ઘર્ણન કરઘામાં આવ્યું છે.

સર્ગ. ૧૨—પટનાના જિનમંદિરો અને નાગરિકોતું ઘર્ણન તેમજ વિહાર નગરના નાગરિકો અને ત્યાંના સુંદર ઘવનોતું ઘર્ણન રોચકઘરી શૈલીે ફર્યું છે.

સર્ગ. ૧૩—આ સર્ગમાં સમ્મેતશિરપરતું ઘર્ણન છે. ઘઘાઘે પર્ઘતોમાં આ પર્ઘત શ્રેષ્ઠ અને પવિત્ર છે. ઘોવિરો સીર્ઘકરો અને ગણઘરોતું સ્તુતિપૂર્ઘક આ પર્ઘતતું માહાત્મ્ય કવિે ઘક્તિ-આઘેશમાં ઘર્ણવ્યું છે.

પ્રાન્તે, સાશ્વરરત્ન આચાર્ય શ્રીજિનવિજયજી અને વિદ્ઘર્ઘ્ય પં૦ ઘેચરઘાસજીે સમય સમય પર આપઘા ઘોઘ્ય સૂઘનાઓ અને પ્રેરણાઓ ન આપી હોત તો આ ઘ્રંઘતું સંપાઘન કાર્ય આ સ્ઘરૂપે ઘાઘ્યે જ પ્રકાશમાં આની શકઘ; ણ ઘઘલ તેમનો આઘાર માતું છે.

ઘમઘાઘાદ }
૧-૨-૪૪ }

ઘંઘરત્તલ ઘેઘ્ઘંઘ્ઘ ઘરાઘ

परिशिष्टोच्छ्रित-भट्टारकानां घटनाक्रमः ।

१ विजयसेनद्वारिः—

- सं० १६०४ नारदपुर्यां जन्म ।
 सं० १६१३ दीक्षा ।
 सं० १६२६ पंन्यासपदम् ।
 सं० १६२८ उपाध्यायपदपूर्वकमाचार्यपदम् ।
 सं० १६३२ चांपानेरदुर्गेऽर्हत्प्रतिमाशतानां प्रतिष्ठा ।
 सं० १६५२ भट्टारकपदम् ।
 सं० १६५४ विजयचिन्तामणिपार्श्वविम्बस्य शकन्दर-
 पुरे प्रतिष्ठा ।
 सं० १६७१ स्वर्गमनम् ।

२ श्रीविजयदेवद्वारिः—

- सं० १६३४ ईडरदुर्गे जन्म ।
 सं० १६४३ दीक्षा ।
 सं० १६५५ पण्डितपदम् ।
 सं० १६५६ उपाध्यायपदपूर्वकमाचार्यपदम् ।
 सं० १६५८ पत्तने गणानुद्धानन्दिमहोत्सवः ।
 सं० १६७१ भट्टारकपदम् ।
 सं० १६७३ कतिचिदुपाध्यायैः स्वकीयमतं
 प्रादुष्कृतम् ।
 सं० १६८७ मीरमोजाख्यभूपसमीपे सागरपाक्षिकैः
 सह धादः ।

- सं० १७०५ ईलादुर्गे प्रतिष्ठा कारिता ।
 सं० १७१३ जनानगरे स्वर्गमनम् ।

३ श्रीविजयसिंहद्वारिः—

- सं० १६४४ जन्म ।
 सं० १६५४ दीक्षा ।
 सं० १६७२ चाचकपदम् ।
 सं० १६८१ सुरिपदम् ।
 सं० १६८४ गणानुद्धानन्दिमहोत्सवः ।
 सं० १७०८ नयीनपुरे स्वर्गमनम् ।

४ श्रीविजयप्रभद्वारिः—

- सं० १६७७ मनोहरपुरे जन्म ।
 सं० १६८६ दीक्षा ।
 सं० १७०१ पंन्यासपदम् ।
 सं० १७१० आचार्यपदम् ।
 सं० १७१३ भट्टारकपदम् ।
 सं० १७१५ } सुराष्ट्रादेशे चानुर्मासकम् ।
 सं० १७१७ }
 सं० १७२० }
 सं० १७२३ घोषावन्दिरे जसूकारिताऽर्हत्प्रतिमानां
 प्रतिष्ठा कारिता ।

महोपाध्यायश्रीमन्मेघविजयगणिविरचितं

दिग्विजयमहाकाव्यम् ।

प्रथमः सर्गः ।

ओं ऐं ह्रीं श्रीं क्लीं अहं श्रीदाहेश्वरपार्श्वपरमेश्वरस्य
जगदीश्वराय जगदेकवीराय नमः ॥

स्वस्तिश्रीर्नृसुरासुरक्षितिभृतां वाङ्मन्यमभ्यस्यति
यत्पादाद्भुजसेवनापरिचयादुच्चीतपीतद्युतिः ।
तारुण्यातिशये जगत्प्रपजयं रूपेण लब्ध्वा स्वयं
कारुण्याद् भगवान् स नाभितनयः पुष्पात् पुष्पोदपम् ॥ १ ॥

ग्रन्थकारकृतानि टिप्पणानि

श्रीसहेश्वरपार्श्वार्होद्भवानोद्बुद्धधिया मया । काव्ये दिग्विजयाह्वाने किञ्चिद् विविपतेऽधुना ॥ १ ॥

[१] १ 'स्वस्तिश्रीः' मङ्गलश्लोकीः सर्वत्र [शुभकार्याऽऽ- चयाद्' अथ एव 'उच्चीतपीतद्युतिः'रिति हेतुलङ्कारः ।
रम्भे] बलमा । २ तत्र कवेरुपेक्षा 'यत्पादाद्भुजसेवनापरि-

संपादककृतानि टिप्पणानि

यत्कीर्त्तितगुणाम्भोधिविन्दुस्पर्शप्रसादितः । मादृशोऽप्यल्पमेघः सात् किं पुनः स्तुतिकृद् गणी ॥ १ ॥

पूर्वाऽऽचार्यरनेकैर्यद्गुणाम्भोधिनिमजने । कृतेऽपि न गताः पारं तद्गुणाम्भोधये नमः ॥ २ ॥

गुणाम्भोधिं श्रीमद्वीरं प्रणिपत्य च सद्वृत्तम् । अम्व्यालालाऽऽहविद्यार्थी कुरुते काव्यटिप्पणम् ॥ ३ ॥

[1] 1 'काव्यम्' विद्यताम् । 2 'अभ्यस्यति' अधीते । पीतवर्ण रजः स्यात् । 4 'नाभितनयः' नाभिनाम्रः राहः पुत्रः
3 'पीतद्युतिः' श्वरमन्वेद्यप्रभोः सुवर्णद्युतिमत्त्वात् । कर्मठेऽपि श्रीःप्रभदेवप्रभुः ।

श्री आचार्य विनयनन्द नाग ऋषयः

[दिग्विजय महाकाव्य

सिंघी जैनग्रन्थमाला]

स्त्रियेषामतदादेसाप्यवसुयसमापक्षरद्वयतोर्ध्वप्रद्वयकमं, वन्नीयाचानङ्गोमागद्विपय्यन्निश्चारत्वासाः पुनः स्त्रीः
 शिरश्चतुर्पदिशिचित्तमनादेवोत्तरेणक्षितः ॥१००॥ यावत्सेवादिमुमुक्षुगण्यद्वारेकुर्यात्कीर्त्तनीहीहितेनैव नानाङ्गमनाद्य
 चक्षुर्नित्यचित्तेदमक्षरयस्यराज्योदाकाङ्क्षे विद्यासमाक्षरामरसूत्रस्य ॥११॥ पक्षदिवस्त्रिभिर्वराङ्गोदित्वासमीपि
 समीहसिस्त्रीनीध्वानामविबन्धनेनसुहृत्प्रसासेनादित्यातेनसासेचामेनपत्न्यद्वयच्छिद्यमज्ञोऽण्डवत्कृतस्त्रोडाङ्ग
 कीर्त्तयिष्यामिः पुनरपिप्रापदीनतः स्मितः ॥१११॥ ॥ इतिप्रादियुविजयनाम्निप्रदाकृतोमन्त्रोपाध्यायी
 मेधाविज्ञयगणित्वादिदेउदयश्रीसकलितोश्रीतीर्थगङ्गनिर्गोतप्रद्योतिसौख्येश्वरिस्त्रोदितिवरीना
 मन्त्रोपाध्यायीः ॥ श्रीः ॥ कोयः ॥ ॥ श्रीकालेखकनयावक्तव्योस्सदावः ॥ ॥ श्रीः ॥

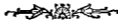
आगतस्थित ज्ञानमन्दिरस्य दिग्विजय महाकाव्यती प्रतिता अन्तिम पृष्ठी प्रतिरुति

महोपाध्यायश्रीमन्मेघविजयगणिविरचितं

दिग्विजयमहाकाव्यम् ।

प्रथमः सर्गः ।

ओं ऐं ह्रीं श्रीं क्लीं अहं श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वपरमेश्वराय
जगदीश्वराय जगदेकवीराय नमः ॥

खंस्तिश्रीर्दसुरासुरक्षितिभृतां बाल्लभ्यमंभ्यस्यति
यंतपादाम्बुजसेवनापरिचयादुन्नीतपीतद्युतिः ।
तारुण्यातिशये जगन्नयजयं रूपेण लब्ध्वा स्वयं
कारुण्याद् भगवान् स नाभितनयः* पुष्पातु पुष्पोदयम् ॥ १ ॥

अन्धकारकृतानि टिप्पणानि

श्रीसङ्खेश्वरपार्श्वार्हद्भ्यानोद्बुद्धधिया मया । काव्ये दिग्विजयाह्वाने किञ्चिद् वित्रियतेऽधुना ॥ १ ॥

[१] १ 'खंस्तिश्रीः' मङ्गलरुदमीः सर्वत्र [हुमकार्याऽऽ- चयात्' अत एव 'उन्नीतपीतद्युति'रिति हेतुरलङ्कारः ।
रम्भे] बहभा । २ तत्र कथेरुद्रेक्षा 'यत्पादाम्बुजसेवनापरि-

संपादककृतानि टिप्पणानि

यत्कीर्तितगुणाम्भोधिबिन्दुस्पर्शप्रसादितः । मादृशोऽप्यल्पमेधः स्यात् किं पुनः स्तुतिकृद् गणी ॥ १ ॥

पूर्वाऽऽचार्यैरनेकैर्यद्गुणाम्भोधिनिमज्जने । कृतेऽपि न गताः पारं तद्गुणाम्भोधये नमः ॥ २ ॥

गुणाम्भोधिं श्रीमद्वीरं प्रणिपत्य च सद्वृत्तम् । अम्बालालाऽऽहविद्यार्थी कुरुते काव्यटिप्पणम् ॥ ३ ॥

[1] 1 'बाल्लभ्यम्' प्रियताम् । 2 'अभ्यस्यति' अधीते । 3 पीतवर्णं रजः स्यात् । 4 'नाभितनयः' नाभिनाम्रः रात्रः पुनः
3 'पीतद्युतिः' ऋतपमदेवप्रभोः सुवर्णकान्तिमत्त्वात् । कमलैऽपि श्रीश्रीप्रभदेवप्रभुः ।

स्वस्तिश्रीरिव यस्य मूर्त्तिरमला मूर्त्तैव लोकप्रिया
सेव्या भव्यसुरासुरैर्नवरविप्रौढप्रभाभासुरैः ।

श्रीपद्मासनसंस्थिता करतले लीलाम्बुजालङ्कृता
सोऽस्माकं विजयाय नाम विजयास्तुर्जिनः स्ताद् भुवि ॥ २ ॥

स्वस्तिश्रीविभवाय शंभवविभूर्भूयात् तृतीयोऽर्हता
यस्य ध्यानविधाननिश्चितधियां सर्वे विधेयाः सुराः ।

आधेयं हृदि नामधेयमनिशं खाहामुजामीश्वरै-
ध्वयं निस्तुलरूपधेयमपि च स्यात् पुण्यनैपुण्यतः ॥ ३ ॥

स्वस्तिश्रीसरितां पयोनिधिरधिज्ञानं महासे(शे)वधिः

सिद्धीनामवधिर्विधिर्विधिक्रचां कारुण्यतारुण्यभाक् ।
आद्यः सर्वविदां विद्वान्तिकथृतिर्घ्यानेऽद्वितीयो गिरि-
मंरुमं रुचयेऽभिनन्दनविभू रत्नत्रयस्यास्तु सः ॥ ४ ॥

स्वस्तिश्रीरतिकर्मकर्मठमतिषां योगभाजां पतिः
सौभाग्यप्रकृतिः कृतिस्तुतिशतैर्घ्यावर्ण्यमानाऽऽकृतिः ।

नम्रांमर्त्यपतिः प्रतिष्ठितमहालक्ष्मीयशःसंतति-
स्तीर्थेशः सुमतिश्चिरं स जयति ध्वानाधिलीनाऽऽपतिः ॥ ५ ॥

[२] १ 'श्रीपद्मासनसंस्थिता करतले' इत्यादि लक्ष्मीः
करतले अम्मोर्जं धत्ते, पद्मासने तिष्ठति इयमपि करतले पद्मरे-
खयाऽद्विता ।

[३] २ 'विधेयाः' विनयस्याः । 'विधेये विनयस्यः स्ताद्'
इति [हे० कं० ३ श्लो० ९६] ।

[४] ३ 'अधिज्ञानम्' ज्ञानमधिहृत्त्व निधिरिव । ४ 'सिद्धी-

नाम्' अग्निमादीनाम् ['अणोर्भाषोऽणिमा, महानपि भवत्यणुः' ।
हे० कं० २ श्लो० ११६] । ५ 'विधिः' प्रज्ञा । ६ 'विधि-
क्रचाम्' विधयः क्रियाऽऽचाररूपास्तत्क्षणवेद्यादानाम् ।

[५] ७ 'ध्वानाधिलीनाऽऽपतिः' ध्वानेऽधिलीना स्वप्तीमूला
भावतिरत्तरकालो यस्य सः ।

[२] १ 'नवरविप्रौढप्रभाभासुरै' नव्यो यः सर्वस्वद्वन्द्वं प्रौढा
या प्रभा ताभिः देहीभ्यमानैः । २ 'विजयास्तु' 'विजया' मातु-
पुत्रः अजितनाथयमु ।

[३] ३ 'शंभवविभु' संभवनाथयमु । 'शंभवे संभवोऽपि
च' इति [अप्तरभाकरं, कं० १ श्लो० ४] ४ 'आधेयम्' आपातं
योग्यं स्वेवमिति यावत् । ५ 'खाहामुजामीश्वरै' देवतानामधिने-
इन्द्रैरिति । ६ 'निस्तुलरूपधेयम्' निरामं रूपधेयं रूपम् 'नामरूप-
मागद् धेय' ७-२-१५८ इति सिद्धहेमचन्द्रेण स्वार्थे धेयप्र-
त्ययः ।

[४] ७ 'महासेवधिः' महानिधिः 'तिष्ठानं तु कुनाभि- धेव-

विनिधिः' इति [हे० कं० २ श्लो० १०६] ८ 'विशान्तिकथृतिः'
विशेषेण दान्तिकानां तप हेचतहा धेयम् 'तप हेचतहा दान्तः'
इति [हे० कं० २ श्लो० ४७५]

९ 'अद्वितीयः' श्रेष्ठः । १० 'विभू रज' अत्र 'शे रे लृग् दीर्घ-
वाधितुतः' १-२-४१ इति सिद्धहेमचन्द्रेण रकारलोपः पूर्व-
उकारस्य दीर्घश्च । ११ 'रत्नत्रयस्य' ज्ञान-दर्शन-चारित्र्यरत्नत्रयस्य ।

[५] १२ 'सौभाग्यप्रकृतिः' योगिनो भगो रूपं श्रीर्वा यस्य स
सुभाग्यस्य भावः सौभाग्यं-सौभाग्या प्रकृतिः स्वभावः यस्य सः ।

१३ 'नम्रांमर्त्यपतिः' नम्राः अमर्त्याः देश-
सोपा पतिः ।

स्वस्तिश्रीर्मकराकरात् समुद्रभूच्छैवी कथाऽसौ वृथा
 किन्तु सात्रजदुग्धवार्धिकलिकासंलब्धजन्मा ह्यसौ ।
 तद् यस्य क्रमपूजनैर्बहुजनैः सद्यः समासाद्यते
 श्रीपद्मप्रभनामधेयभगवान् जीयात् स पद्माऽङ्कितः ॥ ६ ॥
 स्वस्तिश्रीर्वसति स्म विस्मयकरप्राज्यप्रभाभाजने
 यत्पादद्वितयाम्बुजन्मनि ततस्तत् स्वस्तिकालङ्कृतम् ।
 प्राणघ्नाभरमौलिरत्नरुचिभिश्चित्रीयितं दीव्यति
 श्रीमान् सोऽस्तु सुपार्श्वशाश्वतरविदोपाभिषोपाय नः ॥ ७ ॥
 स्वस्तिश्रीर्निजसोदरं जिनपतेर्यस्यांहियुग्मे स्थिरं*
 मत्वा पूर्णकलाधरं समुद्रितस्निग्धाऽऽशया सत्वरम् ।
 रेमेऽप्येव ततः प्रणेमुपि जने ह्येषा विशेषाऽऽदरा
 श्रीचन्द्रप्रभशम्भुरद्भुततया भाग्योदयायास्तु नः ॥ ८ ॥
 स्वस्तिश्रीकैरपीडनोत्सवविधौ बद्धावधानः प्रभुः
 प्रावीण्याद् धवलं दुकूलमर्द्धादांभूलचूलाऽऽवृतम् ।
 गङ्गाभङ्गतरङ्गसङ्गसुभगा तेनैव यस्य द्युतिः
 स श्रीमान् सुविधिर्विवोधैर्विधये साहाय्यकर्ताऽस्तु नः ॥ ९ ॥
 स्वस्तिश्रीः प्रतिलोकमोकैःसि गुणैः स्वस्यानुरूपं पतिं
 मन्येऽन्वेष्टुमिव प्रमन्यनुदिनं संगल्य मुञ्चत्यमुम् ।
 अन्तस्तापभृता वृता जिनपतिं यं शीतलत्वं श्रिता
 सारंस्यान्ननु शीतलः स भगवांस्तन्यादलं मङ्गलम् ॥ १० ॥

5

10

15

20

[६] १ 'स्वस्तिश्रीः' स्वस्तिश्रीनिवासविद्ममेवद् येन स्वस्ति- कालङ्कारः स्त्रीवसतो वद्वैशिष्ट्यात् ।

[6] 1 'मकराकरात्' समुद्रात् । 2 'शैवी कथा' शिवाम्नाया पौराणिकी कथा; यथा चतुर्दशरत्नानां मध्ये लक्ष्मीविशिष्टरत्नस्य जन्म समुद्रादयदिति । 3 'सात्रजदुग्धवार्धिकलिकासंलब्धजन्मा' [प्रभोः जन्मावधरे ज्ञानार्थं देवता मेरोः दिशिरे प्रभुं नयन्तीति ज्ञानात्रावत्सात्वात्] ज्ञानाद् समुद्रतो यो वार्धः समुद्रस्य कलिका वीचयस्त्राभ्यः प्राप्तजन्मा । 4 'असौ' लक्ष्मीः । 5 'पद्माऽङ्कितः' पद्मलच्छदेन चिह्नितः अथवा लक्ष्मीरेतया युक्तः ।

[7] 6 'अम्बुजन्मनि' कमले । 7 'प्राणघ्नाभरमौलिरत्नरुचिभिः' प्रकर्षेण वा समन्तात्प्राप्ताः प्रणताः ये अमरास्तेषां मत्स्येषु यानि रत्नानि तेषां कान्तिभिश्चित्रीयितम् । 'प्राणम' इत्यत्र 'अद्भु- रपसर्ग' २-२-७७ इति हैमवद्वेण पठम् ।

8 'दोषाऽभिषोपाय' रात्रीणां पापानां वा नाशाय ।
 [8] 9 'निजसोदरं' स्वप्रातरम् [चन्द्रोऽपि समुद्रादजनीति

प्रसिद्धेः] 10 'प्राणेमुपि' प्रणामं कर्तारि अत्र "अदुरपसर्ग" इत्य-
 नेन पठमाभावः ॥

[9] 11 'करपीडन' 'करपीडनं' विवाहः । 12 'दुकूलं' 'क्षौमं
 दुकूलं दुगूलं स्वाद्' इति [है० वा० ३ श्लो० ३३३]
 13 'अर्द्धादा' 'दुर्धार्णू' धारणे च इति धातोः शतन्याः रूपम् ।
 14 'आमूलचूलाऽऽवृतम्' पादाभ्यां आरभ्य मत्स्यशिक्षापदन्तं
 छत्रम् । 15 'विवोधविधये' सम्पृग्ज्ञानकर्मेण ।

[10] 16 'भोक्ति' शब्दे 'भोको निवास आवासो' इति [है०
 वा० ४ श्लो० ५७] 17 'प्रमन्ती' 'प्रम' चलने इति धातोः सन्प्र-
 लयत्वात् स्त्रीलिङ्गस्य रूपम् । 18 'वृता' सम्भ्रज्ज । 'वृश्' सम्भ्रज्जो
 'सम्भ्रजिः संसेवा' इति धातोः फप्रत्ययस्य रूपम् । 19 'सारस्यात्'
 सारसस्य भावः सारसं तस्यात् । 20 तन्याद् 'तनूयी' विस्तारे इति
 धातोः आशीलिङ्गे रूपम् ।

स्वस्तिश्रीमति योगशालिमनसि स्येयान् विमुक्तिस्त्रियाः
 प्रेषान् यः प्रसुरद्भुतैरतिशयैः श्रेषान् चिनेयान् प्रति ।
 जेषान् कर्मरिपून् धिजित्य सहसा मेषान् शिर्वस्याध्वनो
 ध्वेषान् घोषनयान् दिदेश सुहृशां पेयान् स नः श्रेयसे ॥ ११ ॥

स्वस्तिश्रीदिवपूजोपहितहितकृतां दीप्रदीपाङ्कुराणां
 व्याजाद् राजा सुराणामरुणकिरणभाग् या दृढौके पुरस्तात् ।
 सा नित्याऽऽसीद् यदंहयोर्दशनंखरशिखावेशतोऽशेषतोपं
 देवः श्रीवासुपूज्यः प्रथयतु परमानन्ददीपोत्सवं नः ॥ १२ ॥

स्वस्तिश्रीर्विमलंऽऽशयेऽनुरजति स्नानार्पदानादिभि-
 र्भक्तिच्यक्तिमुपेयुपी जिनगुणोद्धानस्पृशां भूस्पृशाम् ।
 यत्पादाब्जनखावलीमिपवलाल्लक्ष्मीप्रसूनप्रसू-
 स्तत्कण्ठस्थितकण्ठिका किमु वदत्येवं स देवो मुदे ॥ १३ ॥

स्वस्तिश्रीः ससुपाश्रयत् किमु मिपाद् यत्कौङ्कुमाऽऽलेपजाद्
 व्याख्यायां पुरुषोत्तमोऽयमिति तद्रागेण यस्य प्रभोः ।
 गौरीं देहसुखि विचिन्त्य निचितामङ्गे ह्यनन्तंप्रभो-
 र्भास्त्वेपा पतिवह्नुभेति हृदये स्पृष्ट्वाऽनुसंवर्धनात् ॥ १४ ॥

स्वस्तिश्रीः स्थिरतामुपैति नियतेः श्रीधर्मभक्ताऽऽत्मना-
 मिलेपाऽत्र जनश्रुतिः श्रुतिभृता निश्चीयते स्वरूपया ।
 येनानन्तचतुष्टयी रसमयी भूताऽतिपूताऽऽत्मना
 श्रीधर्मो भगवान् नवान् स विभवान् देयात् सतां सोत्सवान् ॥ १५ ॥

स्वस्ति श्रीविश्वसेनक्षितिषय ! भवते यस्य वंशोष्णकेतु-
 हंतुः कीर्त्तयमासेऽजनि जनितविपच्छान्तिरहं स शान्तिः ।
 राज्ञस्त्रांशेऽपि लब्धे विपति नियतितः सिंहिकेयो हिनस्ती-
 त्यामृष्टपाऽऽप्येस्य यस्य क्रमशरणमगाचारुगोकर्णतर्पणः ॥ १६ ॥

[१२] १ 'राजा' इत्यत्र स्त्रीया ।

[१४] २ 'कौङ्कुमाऽऽलेपजाद् मिपाद्' कौङ्कुमाऽऽलेपमिवेय
 स्वनिर्धारेवास्ति ३ 'गौरीदेहराषि' यतोऽयम-
 नन्तप्रभुर्देव्य गौरी भवतीति हेतुनिमित्तादाश्चिदा, इयं बहु-
 लया बहुधा । ४ 'अनन्तप्रभोः' अनन्तः दोषनागस्तदावरण-

त्वात् प्रमुक्तस्य ।

[१६] ५ 'श्रीविश्वसेनक्षितिषय !' इति सम्बोधनम् ।
 ६ भवते स्वसि अस्य । ७ 'राजाः' चन्द्रस्य । ८ 'सिंहिकेयो'
 राहुः सिंहश्च । ९ 'आयस्य' आयसं दधमं विषयम् । १० 'गोक-
 र्णतर्पणः' गोकर्णां भृगुविशेषस्य तर्पणः बालः ।

[११] १ 'मेषान्' धेयः वर्गः । [अस्मिन् श्लोके श्रेषांस्त-
 प्रभोः सार्धं देवो कश्चि परं धेयान्' इति शब्देन धेयांसानाद्यः
 शब्दोऽस्ति । २ 'विषम्याप्यन' कोशम्य मासंय ।

[१२] ३ 'अन्तर' अन्तरः अन्तः 'अन्ते नगरश्रीषु नतोऽश्री-'
 इति शब्दप्रमाणम् । [सं० १ अ० १०२]

[१३] ४ 'विमलऽऽशये' विमलभावे अथवा विमलप्रभोः
 शब्दे । ५ 'अपवर्णरिभिः' दृष्टव्यरिभिः 'अपवर्णं कर्म दृष्टव्य'

[१० सं० १ अ० ४०५]
 [१४] ६ 'पुरतोऽयम्' पुरपथेष्ठः कृष्णश्च । ७ 'अनन्तप्रभोः'
 अनन्तनायायस्य शम्भोश्च ।

[१५] ८ 'भूता' प्रजा । 'भूतः प्राणो' २-४-१५ इत्यारम्भ
 निधि भाषयते प्राणोऽस्ति इति 'भू'धातोः कप्रत्ययस्य रूपम् ।

९ 'अतिपूताऽऽत्मना' अतिपवित्रिताऽऽत्मना ।

[१६] १० 'प्राणे' सत्ये ।

खस्ति श्रीकुक्षयेऽस्तु स्तुतिशतमथचाञ्चैतु वै तुष्टिभाजां
 राजां स्वर्गस्य रम्भानदनघटनया धीरनीराजनां सा ।
 यस्यामश्यामकीर्त्तिंस्त्रिभुवनविजयी चक्रभृत्तीर्थनाथः
 पाथोर्धिवींधिवारां समजनि भगवान् कुन्वुनामाऽभिरामः ॥ १७ ॥

खस्तिश्रीहृदयप्रियैः सहृदयैर्योगीव षो गीपते
 भोगी श्रीभरतस्य मुक्तसमरः श्रीमानरंस्तीर्थकृत् ।
 विम्वे यस्य मणीमये सुंमनसां स्रक् कण्ठगा संक्रमाद्
 द्वे रूपे दधतीव वक्ति विमुतां तीर्थेशचक्रिभ्रियोः ॥ १८ ॥
 खस्तिश्रीभ्रमरीव यन्मणिमयाऽर्चासन्निधौ बन्ध्रमी-
 त्युत्फुल्लक्षवमल्लिकासुमनसामामोदमेदैखला ।
 खच्छन्दादमरीगतागतविधौ जातप्रतिच्छन्दत-
 भिन्न्यान्मल्लिजिनो जनेऽत्र धृजिनाज्जन्त्यान्यजन्यानि नः ॥ १९ ॥

खस्तिश्रीमुनिसुव्रतोऽभिदिशतादुद्दिश्य दिश्यं संतः
 पैर्धानन्दनसंज्ञयाऽङ्गमहसा विस्मारयन् स स्मरम् ।
 यत्पादप्रणमधूर्नाकिमुकुटज्योतिर्जलान्तर्ल-
 न्नङ्गस्यः कर्मठोऽपि कर्मठ इव प्रोद्गासते चर्यया ॥ २० ॥
 खस्तिश्री सैरसी इवामृततरसाऽऽपूषणं विभोलोचने
 यनीलोत्पलवैभवं जगृह्णतुश्चिन्नं न तत् किञ्चन ।
 तेनैतन्ननु सेवतेऽङ्गमिपतो यस्यांहिपङ्केरुहं
 पुत्रः श्रीविजयस्य नः स विजयं पुण्याजिनेन्दुर्नमिः ॥ २१ ॥

[१९] १ 'धीकुक्षये' धीनाश्रयाः राजपत्न्याः [कुन्वु-
 नाथप्रभोः मातुर्नाम धीसखाः] कुक्षये खस्ति अस्तु ।
 २ स्वर्गस्य राजां स्तुतितावं सा इतिः भवैतु प्रामोदु ।

[१९] ३ 'अत्रन्यानि' इत्ययः ।
 [२०] ४ 'दिश्यं' दिग्भवं वस्तु । २ सतः सज्जनात् उद्दिश्य
 दिशात्वात् । ५ 'पया' पमादेयी लक्ष्मीश्च ।

[१७] १ 'चक्रभृत् तीर्थनाथः' चक्रवर्तिसे तीर्थहरपदप्राप्तिः ।
 २ 'पाथोधिः' समुद्रः । ३ 'विंधिवारां' सम्यग्दर्शनरूपजलानाम् ।
 [१८] ४ 'धीभरतस्य भोगी' पदार्थगन्धारतस्य भोगुत्तेन
 चक्रवर्ती । ५ 'सुमनसाः' इति स्थाने 'नन्दिततरः' इति
 पाठान्तरं गूलप्रती दार्शितम् ।
 ६ धीनाथ, अरः, तीर्थहर, इति पदविभागः । ७ 'अरः'
 अरनाथपदम् । ८ 'सुमनसां' देवतानाम् । ९ 'संक्रमाद्'
 प्रतिविम्बनात् । १० 'तीर्थेशचक्रिभ्रियोः' तीर्थहर, चक्रवर्ती च
 एतेः धीः एतयोरेतयोः ।

१३ 'धृजिनात्' पाठान्तरम् । १४ 'जन्यानि अत्रन्यानि' उत्तरदिशानि
 अत्रन्यानि इत्ययः ।
 [२०] १५ 'पद्मानन्दन' पद्मायाः नन्दनः पुत्रः कनकदेवः
 १६ 'कुन्वुनाकिमुकुट' मनुष्यदेवतानां मुकुटः सिरध्यायः ।
 १७ 'कर्मठः' कच्छपः 'कच्छपः कर्मठः कर्मैः' इति [दे० वां-
 ४ श्लो० ४१९] प्रभोः कर्मठान्तरपुण्यपाठान्तरम् । १८ 'चर्यया'
 पूजया ।
 [२१] १९ 'नरसी' कनकतः 'कनकतः कनकतः' इति [दे० वां-
 १ श्लो० १९०] २० 'अहमिरतः' कान्ठनयन-
 [ममिनाथप्रभोः संज्ञकं पदमिति प्रसिद्धिः]

5

10

15

20

खस्तिश्रीपतिना त्रिखण्डभरते साम्राज्यरूपं रया-

ह्येभे वैरिवलं विजित्य सकलं यस्याङ्गसाहायकात् ।

सर्वाङ्गीणशिवाय सोऽस्तु भगवान् नेमिः शिवानन्दनो

भास्वाँश्चारुसुँदारुशैलशिखरे नित्योदयश्रीमयः ॥ २२ ॥

खस्तिश्रीमुखसंततिः शुभमतिर्विद्याऽनवद्या स्थितिः

नित्यं सज्जनसंगतिः शिवगतिः साम्राज्यलक्ष्मीः स्थिरा ।

यस्य श्रीपरमेश्वरस्य चरणाम्भोजन्मसंसेविनां

स-श्रीपार्श्वजिनोऽष्टसिद्धिविधये ध्येयस्त्रिसन्ध्यं बुधैः ॥ २३ ॥

खस्तिश्रीरनुगामिनी बहुरसा स्यात् कामिनीवाऽऽहता

विघ्नानां विलयस्तथा रिपुजयः क्षुद्रादिभीतिक्षयः ।

यस्य श्रीत्रिजगत्पतेः स्मृतिकृतां पञ्चास्यलक्ष्मा प्रभुः

श्रीवीरोऽतिगभीरधीरचरितैः पायादपायात् स नः ॥ २४ ॥

येषां विशेषाङ्गभृतां प्रवृत्तेरनेकपानामिव गौर्जितानाम् ।

धैर्यं धियां स्यान्नजिपाक्षिकाणां ते गौर्तमाया गणिनो जयन्तु ॥ २५ ॥

यंदङ्गशोभा त्रिपदीनिघन्धाद्भस्तेन येषां संकलार्थसिद्धिः ।

जालेय भद्रा गणनायकास्ते महेन्द्रभूतिप्रमुखाः सुखाय ॥ २६ ॥

[२५] १ 'विशेषाङ्गभृताम्' विशेषेण महाकायानां पक्षे व्याचाराद्यङ्गधारिणाम् । 'प्रवृत्तेः' प्रवृत्तिः वार्ता तस्याः ['वार्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्त उदन्तः' इति हे० वा० २ श्लो० १०४] पक्षे दानवारितस्य । २ 'अनेकपानाम्' अनेकान् पानित इत्यनेकपानेष्वपाम् । पक्षे [गजानाम्] ३ 'गौर्जितानाम्' मत्तानाम् ['मत्ते प्रसिद्ध गौर्जितौ' इति हे० वा० ४ श्लो० २८६]

४ 'धैर्यम्' साहसं पाण्डित्यञ्च ।

[२६] ५ 'त्रिपदी' गात्रबन्धः उत्पादादि [उत्पादव्युत्पत्तौ-व्यादि] पदत्रयी वा । ६ 'हस्तेन' गुणदादप्येन पाणिना वा । ७ 'महेन्द्रभूतिप्रमुखाः' इन्द्रभूत्यायाः [गणघटाः] शक्रभद्रौ प्रहृष्टाः ।

[२२] १ 'श्रीपतिना' कृष्णेन । [अस्मिन् श्लोके इतिद्वयं वर्तते तद् यथा-कृष्णजरासन्धयोर्द्वयसङ्गे यदवधेयं जरासन्धेन जरासन्धं हतं तेन नेमिनाथसदशितमूर्खाः साम्रज्यवारि भानेतुं कृण्वं प्रादिषीत् । कृष्णस्य प्रलापमनं यावत् नेमिनाथः सास्य भुजयत्नेन शत्रुसैन्यमशक्तः । वारि आनीय कृष्णेन सैन्यं जरासन्धमुक्तं पथात् शत्रुसैन्यं विजित्य जयलक्ष्मीं लेभे इति । २ 'सुदार' 'सुदारः पारियात्रकः' इति [हे० वा० ४ श्लो० १०] अत्र ऋचे रैवतक इष्टः पर सुदारशैलः पारियात्रकस्य नाथकः, न रैवतस्य । वसिना कुत्रचिद् सुदारशब्दः रैवतकनाची इष्टः स्यात् तेनान् प्रयोजितो ज्ञायते ।

[२३] ३ 'अष्टसिद्धिविधये' अणिमाद्यष्टसिद्धिविधानार्थम् । अष्टसिद्धयस्तावद्-

'लंपिमावधिते' शिवं प्रैवाम्यं महेन्द्राऽऽणिमा ।

यत्रकायावसायितं प्रैतिरैष्यमष्टया ॥

[इति हे० वा० २ श्लो० ११६]

[२५] ४ 'पञ्चासलक्ष्मा' सिंहलान्धनः । ५ 'अपायात्' विघ्नार्थं पायाद् वा ।

[२५] ६ 'गौर्तमायाः' गौर्तमगणघटादयः ।

[२६] ७ 'यदङ्गशोभा' यस्य शरीरकान्तिः पक्षे यस्य प्रभो-राचारचक्षणां कान्तिः । ८ 'त्रिपदी' द्वयोरपत्रद्वयोः पथिमजद्वायां गजस्य बन्धनम् 'त्रिपदी गात्रयोर्बन्ध एवस्त्रिपदपरेऽपि च' इति [हे० वा० ४ श्लो० २९६] ९ 'संकलार्थसिद्धिः' समप्रवृत्तार्थसिद्धिः । १० 'जालेय भद्रा' भद्रजातिवाः इत्यिषु भद्रजातिवाः गजाः श्रेष्ठा गण्यन्ते । पक्षे स्वभावेन ऋतुप्रकृतिवाः ।

एकोऽपि सूरिर्धनराशिभर्ता यदाऽऽगमो रोजगृहे शुभाय ।
 पदप्रसादाज्जगतीं पुनाना वन्द्या न किं सूरिपरम्परा सा ? ॥ २७ ॥
 संरखती संनिहिता हिताय जडेऽपि पद्माऽभ्युदयेन भूयात् ।
 आनन्दनीया कविना विनोदैर्या रोजहंसैः संरसोद्यतेऽर्थं ॥ २८ ॥
 ये संयता अप्यर्परस्य वन्द्यं विनाशनं वा जनयन्त्यवद्यम् ।
 दूरेण हेया न मुमुक्षुणा किं ते शृङ्खलाऽभासि खलाः फलायें ॥ २९ ॥
 असङ्ख्यकूटैः स्यंपुटाः प्रपातस्थानानि भीमां विलसन्महेभ्यः ।
 सैदोच्चगोत्रा अपि मेखलाऽङ्का हिताय तेषां भुवि पक्षपातः ॥ ३० ॥
 युक्तोऽतिजिह्वैर्विदपैरगम्यः प्रभृत्तिहेतुर्वह्निभ्रगानाम् ।
 गोत्रार्थरोऽप्यायतमेखलो यस्तस्मिन् वरत्राशिखराधिरोहः ॥ ३१ ॥

[पाठान्तरम्]

जैगज्जुगुप्सुः संमितिप्रयोगी सैदाप्यसाधुर्मलहृद्द विरागः ।
 स्फुरद्गुणग्रामकथासु मौनी निर्वन्धभेदं न चिर्वेदं किं सः ॥ ३२ ॥

[२७] १ 'सूरिः गुरः । २ 'धनराशिभर्ता' धनसमृद्धं
 पुष्पाति । ३ 'यदाऽऽगमः' यस्य सुरैरागमः सिद्धान्तः ।
 ४ 'राजगृहे' राजगृहनामनगरे । ५ 'शुभाय' [कल्याणाय]
 अभूदिति शेषः । पक्षे 'यदाऽऽगमः' यस्य गुरोः आगमनम् ।
 'राजगृहे' चन्द्रगृहे कर्कशाती उच्यस्थानत्वात् । ६ 'पदप्रसादाद्'
 पदानि वाचकदीनि प्रदानात् ।
 [२८] ७ 'सरस्वती' सरस्वती देवी । ८ 'संनिहिता' योजिता ।
 ९ 'जडे' मादो मूर्खे । १० 'प्रपातस्थानानि' लक्ष्मीवर्धनेन ।
 ११ 'आनन्दनीया' वर्द्धनीया । १२ 'कविना' पण्डितेन ।
 १३ 'राजहंसैः' राजसु हंसैः श्रेष्ठैः । १४ 'अर्थे सरसा' इति ॥
 [पक्षे 'सरस्वती' घाणा । 'जडेऽपि' जडेऽपि । 'प्रमा'
 लक्ष्मीः शोभा इति यावत् । 'राजहंसैः' चन्द्रसूर्यैः । 'ऊढते'
 धार्यते । चन्द्रार्कमण्डले लिरितौव ॥ 'सरस्वती' नदी । 'जडे'
 जले ['बलघोरैक्यम्' इति नियमात्] । 'कविना' प्रज्ञाना ।
 देवीपक्षेऽपि राजहंसैः ऊढते विशुद्धते]
 [२९] १५ 'संयता' अन्धोऽर्थं बद्धा । १६ 'अपरस्य वन्द्यं'
 जनयन्ति १७ 'विनाशानम्' अशानं भोजनं विना ।
 [पक्षे 'संयताः संवत्सुरायाः । 'अपरस्य वन्द्यम्' काव्यादि-
 संबन्धम् । 'विनाशानं जनयन्ति' विनाशनं प्रापयन्ति ॥
 [३०] १८ 'कुटैः' कूटानि शिखरानि एतानि वा । १९ 'स्य-
 पुटाः' विपमोक्षताः । २० 'प्रपातस्थानानि' प्रपातोऽवधटः रसतिष्ठं
 वा तदास्पदम् । २१ 'भीमाः' हताः । २२ 'विलसन्महेभ्यः'

विल सद्, महा, इत्य, इति पदविभागः [वचयोरैक्यमिति]
 विले सीदन्तीति विलसद्: सर्गाः महामहिषास्त्रयोऽपि ।
 २३ 'सदोच्चगोत्रा' विशिष्टवंशा अपि । २४ 'मेखलाऽङ्काः' मे,
 खल, अङ्का, इति पदविभागः । 'ने' मम, 'पञ्चाङ्काः' खलत्रयं,
 अङ्कत्रयं लक्षणं तेषां ॥
 [३१] २५ 'अतिजिह्वः' अतिवक्रः । २६ 'विदपैः' विदपाः
 शाखाः दुर्जनाश्च तैः । २७ 'प्रभृत्ति' शिक्षाकरः । २८ 'निभ्रगानाम्'
 असम्भारगानां पुंसाम् । २९ 'गोत्रार्थः' भूयते गोत्रेण हीनो
 वा । ३० 'अप्यायतमेखलः' अधिकं आयता मेखला यत्र ।
 अधि, आयतमे, खलः, इति पदविभागे प्रष्टव्यः अप्यायः
 अप्यायतमेखलः खलः दूषकः । ३१ 'तस्मिन् वरत्राशिखराधि-
 रोहः' तस्मिन् वरवया रत्नरुपा शिखरोऽधिरोहः । पर,
 प्राप्ति, खरे, अधिरोहः, इति पदविभागे प्रासोऽसिद्धशक्ति
 प्राप्ति [प्रासयतीति प्राप्ति इहृद्] खरोऽधिरोहो वरम् ॥
 [३२] ३२ 'जगज्जुगुप्सुः' संसारनिन्दकः संसारस्रष्टो वा ।
 ३३ 'समितिप्रयोगी' समितय दृष्टायाः समितिः कलहः [समि-
 तिप्रयोगी रगतत्वरः] ३४ 'सदाप्यसाधुः' सततान्धः सेव्यः
 [प्राप्योऽभिराम्य इति यावत् ; साधुः समनः] ३५ 'मण्डल'
 मलं पारं इति पक्षे मलो देवादिपूजायामप्रादुर्लभ्य इत्यं
 यस्य सः ; पक्षे पापद्वय] ३६ 'गुणग्रामकथासु' गुणग्रामजन-
 रूपास्वपि ग्रामकथासु । पक्षे गुणग्रामकथासु । ३७ 'मौनी'
 अमात्रकः देवाकथानिषेधात् । ३८ 'निवन्धभेदः' निवन्धः कर्म-
 बन्धनस्य प्रकारं पक्षे काव्यादिदोषम् । ३९ 'विषेद्' वेषि ।

[३०] १ 'अतिजह्वं महेभ्यः' महेभ्यः महाऽऽन्यः लक्ष्मी-
 कन्द अतिजह्वं मितार्थं करोति स । २ 'गोत्राः' पर्वणाः । ३
 'मेखला' इतिपुत्रं पर्वण्य मप्यमाणो वा । ४ 'पञ्चाङ्काः' पक्षे
 पञ्चः पञ्चानं वा पञ्चः नास इति दावत् ।

[३१] ५ 'निभ्रगानाम्' सरिताम् 'शोदयन्ती धुनी विन्दुः'
 सवन्दी निभ्रगाऽऽगम' इति [धनस्यः श्लो० २४]
 [३२] ६ 'अपरः' अप्यपरः हीनकदिने इति [द्वि० चं २
 श्लो० ११]

प्रयान्ति ये प्रेम जनेष्वप्येवं वैधेयराज्ञोऽपि विना निमित्तम् ।
परस्य वैकूलनियद्वचितास्ते सज्जनाः सन्तु मयि प्रसन्नाः ॥ ३३ ॥
मुंखे निबन्धस्य खलपवृत्तिं बुंघाः सुधावन्न सुधाऽऽद्रियन्ते ।
अवेद् विनैतां विलसत्पदा गौरैसौ रसौ न यतोऽद्भुताऽपि ॥ ३४ ॥

स भासतामन्यगुणानुरागः सभा संतामुल्लसतीव यस्मात् ।
प्रमोदयं प्राप्य गैवां रहस्ये प्रमोदयन्ती हृदयं कवीनाम् ॥ ३५ ॥
लभ्याः कवीनां सुकृतैः पुराणैः सभ्याः कृपापूर्णहृदां दिशन्तु ।
ययाऽल्लेख्युप्रभयेव लोकोऽपदोपवृत्तिर्गिरिसानुरागः ॥ ३६ ॥
जंगद्वरूणामतिगौरवेणाभिमन्य सम्यक् चरणारविन्द्रम् ।

प्रारभ्यतेऽपूर्वधियाऽनुभाष्यं श्रान्तं मया 'द्विग्विजयाख्यकान्यम्' ॥ ३७ ॥
इहास्ति जम्बूपपदः प्रथीयान्, द्वीपोऽवनीपः सकलाश्रयाणाम् ।
प्रदीपरूपः स्वसमीपवृत्त्योरुर्ध्वस्थिताऽधः स्थितलोकयोरेयः ॥ ३८ ॥
खर्णाऽऽतपत्रप्रतिमं सुमेरुमुच्चैर्दधानः क्षितिभृत्प्रधानः ।
शीतान्तिशीतोदकयो रथाभ्यां कृतोत्तरासङ्ग इवैप रेजे ॥ ३९ ॥

[३३] १ 'अपूर्वं प्रेम' अप्रेमो द्वेष इत्यर्थः ।

२ 'वैधेयराज्ञोऽपि' मूलं वरा अपि पक्षे विधेय एव वैधेयो विनयी उद्गारोऽपि । विनयकराः सन्तः । ३ 'विना निमित्तम्' निष्कारणं स्वार्थं विना पक्षे निरर्थकम् ।

४ 'परस्य वैकूलनियद्वचिताः' परदूषणलज्जनसः पक्षे वै निश्चितं परस्य कार्यानुरागिनसः ।

[३४] ५ 'गौः' वाणी मुरभिश्च ।

[३५] ६ 'सभा सतामुल्लसतीव' सतां सभा उल्लसतीव ।
७ 'प्रमोदयम्' ज्ञानोदयम् ।

[३६] ८ 'अपदोपवृत्तिः' अपगता दोषवृत्तिर्नकात् सः ।
९ 'गिरिसानुरागः' इति समरूपदोषे पर्वतेषु सानूनां शिल-
रगां रागो छेदिति ।

[३३] १ 'वैधेय' वैधेयो मूलः 'वैधेयो मानुशास्त्रितः' इति [६०] का० ३ श्लो० १६] 'वैधेय' विनयस्यः 'विधेये विनयस्य-
स्मात्' इति [६०] का० ३ श्लो० १६]

[३४] २ 'मुंखे' प्रारम्भे । ३ 'निबन्धस्य' ग्रन्थस्य । ४ 'खल-
पवृत्तिम्' दुर्जनप्रवृत्तिम् ।

५ 'बुंघाः' पण्डिताः बधयः ग्रन्थकर्तार इति यावत् ।
६ 'आद्रियन्ते' दृक्कन्ति । ७ 'विलसत्पदा' विलसन्ति पदानि
पादा वा यस्यां सा । ८ 'रहस्येषु' छद्मरत्नोपद्विरेतानां औपः प्रवाहः ।

[३५] ९ 'भासताम्' दीप्यताम् 'आशि' शीतो इति घटतोः
पक्षम्याः रूपम् । १० 'अन्यगुणानुरागः' अन्येया गुणानामनुरागः
श्रीतिः । ११ 'गवाम्' वाणीनाम् । १२ 'प्रमोदयन्ती' आनन्द-
यन्ती प्रमोदं कुर्वन्ती ।

[३६] १३ 'कृपापूर्णहृदयम्' हृदयाः प्रसादेन पूर्णोद्ये वे हृदयस्यम् ।
अथवा कृपाविजयः इति स्वयुगेनेन रच्यते । १४ 'अल्लेख्यु-
प्रभया' पूर्वबन्त्या । अथवा अतिप्रनायकस्य 'प्रभ' इत्यनेन श्रीप्रम-
सूद्रेः स्मरणम् । १५ गिरि सानुराग इति पदविभागे 'गिरि'
वाप्याम् । १६ 'सानुरागः' अनुरागेन श्रीला सह वर्तमान इति ।

[३७] १७ 'जंगद्वरूणाम्' जगतो गुरवस्तेषाम् । अत्र
'जंगद्वरू' इत्यनेन हीरविजयद्वरेः स्मरणं संभाव्यते तस्य
तथाविधविशदत्वात् ।

१८ 'अपूर्वधिया' अपूर्वबुद्ध्या अथवा 'पूर्वधिया' इति पदत्वे
पूर्वेया बुद्ध्या यथा पूर्वंः कथितं तथैव ।

१९ 'अनुभाष्यं' स्वयमनुभवमानं चरित्रविषयं स्वं प्रयुज्येति ।
२० 'आश्रयम्' श्रोतुं आश्रयितुं वा योग्यम् ।

[३८] २१ 'जम्बूपपदः' उप समीपे पूर्वं वा पदसेतुपदं
जम्बू उपपदं यस्य सः । जम्बूतदप्रधानलाञ्छाम्बूद्वीपः ।

२२ 'प्रथीयान्' विस्तृतः । 'योजनचतसहस्रविक्रमो जम्बू-
द्वीपः' इति [तत्पार्थः ३-५] २३ 'अवनीपः' अवनीं पृथ्वीं पारि-
रक्षतीत्यवनीपः राजा ।

[३९] २४ 'सर्गात्पत्रप्रतिमम्' सुवर्णस्य छत्रतुल्यम् । २५
'क्षितिभृत्प्रधानः' पर्वतेषु श्रेष्ठः । २६ 'शीतान्तिशीतोदकयोः' शीत-
कान्तिशीतलज्जल्लुण्ठयोः 'शीता' 'अतिशीता' इति नाश्री नयौ
२७ 'रथाभ्याम्' वेगाभ्याम् । २८ 'उत्तरासङ्गः' प्रावारः 'वैक्यं'
प्रावरोत्तरसतो बृहद्विद्याऽपि च' इति [६०] का० ३ श्लो० ३३६]

रत्नप्रभायाः प्रथमांशरूपे सिंहासनेऽप्यन्ननिचन्द्ररत्ने ।
 यस्तस्थिवान् दिग्वरकन्यकाभिर्न्याधूयमानानिलचामरश्रीः ॥ ४० ॥
 वेलाऽयलास्तुङ्गतरङ्गहस्तैः पयोनिधेर्यं समवाकिरन्ति ।
 संमीरनुन्ना मणिमौक्तिकानां ब्रजेन चर्द्धापनयोजितेन ॥ ४१ ॥
 यः स्वैर्मणीभिर्नगंराजजन्यैर्नदीमहावेगलघुप्रयुक्तैः ।
 रत्नाकरत्वं जलधेर्विधत्ते समानयोर्न्याय्यतमौचित्यम् ॥ ४२ ॥
 किं स्वर्निवासः स्फुटतामुपैति तारावतारात्रिशि भीतभीतः ।
 क्वचित् प्रभाते प्रपलाय्य याति स्थानेऽधिपः कौशिक एव तस्य ॥ ४३ ॥
 स्वर्गेऽपि सम्भाष्य भियाऽसुराणां चलाचलत्वं तदिदं सुराणाम् ।
 पुंरी सुमेरोः शिखरेऽधुवास द्वीपाधिराजः शरणं प्रपद्य ॥ ४४ ॥
 एकैव सिन्धुर्वनमेकमेव संरोऽपि चैकं दिवि वेद्यते ज्ञैः ।
 द्वीपे सहस्रप्रमितस्तंदिन्यः कोटिः प्रमाणं सरसां वनानाम् ॥ ४५ ॥
 मन्यामहे द्वीपधरे ह्यमुष्मिन् मंहौपधीमृतपयसां विशेषम् ।
 इन्द्राभिपेके तत एव तेषामादित्सयाऽऽयान्ति सुरा धरायाम् ॥ ४६ ॥
 रसो न ताहक दिवि देवभोज्ये सुधान्धसो द्वीपमुपेत्य तस्मात् ।
 जोह्वयमानं हचिरास्वदन्ते जाज्वल्यमाने ज्वलने प्रविश्य ॥ ४७ ॥
 तावद् विमानस्थललक्षपूर्णस्वर्गस्य लक्ष्मीविजयस्य चिह्नम् ।
 द्वात्रिंशद्वेते विजया विभान्ति द्वीपे जिनानां जनुपाऽतिपूताः ॥ ४८ ॥
 यत्प्राभूतं काञ्चनभूमिभागे तारावतारात् त्रिदिवं करोति ।
 मुक्तामयेऽराजत कुम्भशोभा तत्रेन्दुबिम्बप्रतिबिम्बनेन ॥ ४९ ॥
 दिवा विभूतिर्बहुधैव यस्य द्वीपाधिराजः प्रतिभाति रत्नैः ।
 तैत्संचरे रत्रिचरोद्भ्रजैः स्वर्गस्य शोभाऽभिनिवेशलेशः ॥ ५० ॥

[40] 1 'रत्नप्रभायाः' 'रत्नप्रभा' इति प्रथमनरकस्थित-
 पृथिव्या नाम तस्याः । "अथ रत्नप्रभा धर्मा" इति हैमः [अभि०
 चिं० कां० ५ श्लो० ३ स्थितशेषे श्लो० १] ।

[41] 2 'सगीजुजाः' पवनेन क्षिप्ताः । 3 'ब्रजेन' सम्-
 ह्वेन । 4 'वर्द्धापन' वधामणी इति भाषायाम् ।

[42] 5 'नगराजन्यैः' पर्वतराजोत्पन्नैः । 6 'रत्नाऽऽकर-
 लम्' रत्नानामकरत्नस्य भावः । 7 'समानयोः' नदीपर्वतयोः ।

[43] 8 'कौशिकः' इन्द्रः 'कौशिकः' पूर्वदिग्देवाऽऽप्सरःस-
 गंशचीपतिः इति हैमः [अभि० चिं० कां० २ श्लो० ८७] ।

[44] 9 'गुरी' अमरावती [अभि० चिं० कां० २ श्लो० ९२]

[45] 10 'सिन्धुः' स्वर्गहा । 11 'वनम्' नन्दनम् [अभि०
 चिं० कां० २ श्लो० ९२] 12 'सरः' नन्दीसरः [अभि० चिं०
 कां० २ श्लो० ९२] 13 'ज्ञैः' बुधैः । 14 'तदिन्यः' तद्यः ।

[46] 15 'महौपधीमृतपयसाम्' महती चातो औपधी च
 महौपधी मृत पयस इति ।
 दि० म० २

[47] 16 'सुधान्धसः' सुधाऽमृतमन्योऽर्धं भोज्यं वेपां ते
 देवाः 'अन्यः' पीयूषममृतं सुधा इति हैमः [अभि० चिं० कां० २
 श्लो० ३] ।

17 'जोह्वयमानम्' अतिशयेन ह्वयमानम् 'हुंक' दानादनयोः
 [दानमत्र हविप्रक्षेपः, अदनं मक्षयम्] इति धातोः यच्च कृते
 आनश् प्रत्ययस्य रूपम् । 18 'ज्वलने' अग्ने ।

[48] 19 'विजयाः' महाविदेहस्थितद्रात्रिणाद्रिजयाः ।
 20 'जनुपा' जन्मना [अथापि विशथविद्वरमानजिनानां विदेहे
 जन्मसम्भवात्] ।

[49] 21 'प्रासृतम्' दौक्यम् ।

[50] 22 'तस्यंचरे' तस्थिपाने ।
 23 'रात्रिचरोद्भ्रजैः' रात्रिचरश्चन्द्रः, उद्भ्रजि ताराधेति रात्रि-
 रोद्भ्रजि एव रत्नानि तैः ।

24 'अभिनिवेशलेशः' ईपद् निर्वन्धः 'निर्वन्धोऽभिनिवेशः
 स्यात्' इति हैमः [अभि० चिं० कां० ६ श्लो० १३६] ।

यद्गुणानां मणिमौक्तिकानां रात्रौ विद्यहर्षणयिम्बितानि ।
उत्पश्यतो नश्यति रूपगर्वः स्वर्गप्रदेशस्य तदैव सर्वः ॥ ५१ ॥
कविर्वुधो वा गुरुरेक एव स्वर्गं हरेर्मानसरञ्जनाय ।
समुद्भवन्त्यत्र सहस्रशस्ते कस्तेन नांकस्य तुलाविमर्शः ॥ ५२ ॥
द्वीपेन सार्धं तुलने गुणौघैर्यद्दुर्लभे लघुता बभूव ।
तेनायमुच्चैः स्थिरतामवाप निदर्शयन् स्वं त्रपया निशीव ॥ ५३ ॥
अत्याकुलो भौगिकुलेन नांगलोको द्विजिह्वाऽऽश्रयदोपबुद्ध्या ।
अधःकृतोऽतः परितापयोगाद् विषोपशान्त्यै पवमानमत्ति ॥ ५४ ॥
नै-वस्तुतः कश्च नै-भोगभावाद्देमुप्य लक्ष्म्यास्त्रिदिवेऽतिरेकः ।
नैक्षत्रलोकस्पृशि सम्भृतस्य जनेन संत्सङ्गरसङ्गतेन ॥ ५५ ॥
श्रीनन्दनोऽर्घ्यद्विभासरङ्गः कृष्णो न यस्मिन् ननु जिष्णुलोकः ।
न रूद्रता कापि महेश्वरेषु द्वीपोऽतिशेते स्वगुणैः स्वरेवम् ॥ ५६ ॥
वनेऽपि रम्भाः शतशोऽधिपात्रं नृणां सुखायांस्तरसां प्रसङ्गे ।
नासंख्यरूपा जनता समाऽस्मिन् द्वीपः कथं स्वर्गजयाय नालम् ॥ ५७ ॥
द्विजाधिपराजेऽपि कलङ्कपङ्कः सूर्येऽपि यत्र प्रहृणप्रसङ्गः ।
भोक्ता पुराणः पुरुषो रमायाः स्वर्वाससौख्यं त्वियतैव गम्यम् ॥ ५८ ॥
कलाविलासः सततं द्विजैश्च सूर्येऽत्र निर्दोषसुवृत्तभावः ।
लक्ष्म्या नु रागः पुरुषोत्तमानां द्वीपस्य न स्वर्विषयः प्रतीपः ॥ ५९ ॥
राजाऽपि कन्यां परिभोक्तुमीष्टे गुरोः कवेः काऽत्र नये जुगुप्सा ।
प्रभाकरो मीनमजं च भुङ्क्ते स्वर्वासिनां धर्मकथाव्यथाऽसौ ॥ ६० ॥

[५५] १ 'न वस्तुतः' नव । वस्तुतः इति पदविभागे नवीन-
स्तुतः वर्णितः । २ 'कश्चन भोगभावाद्' कश्च । नभोगभावाद् ।
इति पदविभागे देवसद्भावाद् । ३ 'अमुप्य' जम्बूद्वीपस्य ।
['कश्च । न । भोगभावाद्' इति पदविभागे कश्च न अस्ति । पक्षे
अमुप्य द्वीपस्य भोगभावाद् अतिशयः कश्चन वस्तुतः स्वर्गोऽपि
नास्ति] ४ 'त्रिदिवे' स्वर्गं । ५ 'अतिरेकः' अतिशयः । ६ 'नक्षत्र-

लोकस्पृशि' द्विभि । ७ 'सत्सङ्गरसङ्गतेन', सतां सङ्गस्य यो रसत्वं
प्राप्तेन; अथवा सन् यः सङ्गो न्यायरणसत्र सङ्गतो मिलितल्लेन ॥

[५६] ८ 'श्रीनन्दनः' व्यवहारी पक्षे सारः ।

[५७] ९ 'अप्सरसाम्' अर्चयुक्तानि सरांसि तेषाम् ।
१० 'नासत्यरूपा' नासत्यावधिनीकुमारी तद्वद् रूपं यस्याः सा ।

[52] 1 'कवि' गुरुः । 2 'बुध' सौम्यः । 3 'गुरु'
बृहस्पतिः । 4 'हरेः' इन्द्रस्य । 5 'नांकस्य' स्वर्गस्य ।
6 'तुलाविमर्शः' तुलनाविचारः ।

[54] 7 'भौगिकुलेन' सर्पाकुलेन । 8 'नांगलोक' नागकुमार-
देवतागणः ।

[56] [स्वर्गं स्मरस्यनस्रस्य कृष्णस्य कृष्णस्य; यदस्य महा-
देवस्य ददाता अस्ति] परमत्र द्वीपे [परिहारस्वरूपे] 9 'अत्रविभा-
सरः' व्यवहारी लोकः 10 'जिष्णुलोकः' विजयिलोकः कृष्णो न ।
11 महेश्वरेषु महाऽऽश्रेषु ददाता न । तस्माद् द्वीपः स्वगुणैः स्वरे
स्वर्गमतिशेते ।

[57] 12 'रम्भाः' ऋदस्यः अप्सरसव्य ।

13 'नासत्यरूपा' सर्वैररूपा, असत्यरूपा न ।

[58] 14 'द्विज' द्विजः चन्द्रमा । 15 'सुरे' सूर्ये ।
16 'प्रहृणप्रसङ्गः' रात्रौः प्रसन्नप्रसङ्गः । 17 'पुराणः' पुराणम् ।
18 'रमाया' लक्ष्म्याः स्वपुत्र्या भोकेति प्रसिद्धिः ।

[59] 19 'कलाविलासः' चतुःपथिकलानां विलासः वैभवः ।
20 'द्विजेष्टे' ब्राह्मणेष्टे । 21 'सुरे' सूर्ये, 'हरे' वीरे ।
22 'निर्दोषसुवृत्तभावः' निर्गतः दोषः यस्माद् स निर्दोषः ।
सुवृत्तः सुष्ठु वृत्तं चरितं यस्य सः सुवृत्तः । निर्दोषश्च सुवृत्तश्च निर्दो-
षसुवृत्तयोः भावः । 23 'प्रतीप' प्रतिकूलम् ।

[60] 24 'राजा' चन्द्रस्य कन्याराशेर्परिभोगत्वात् ।
25 'गुरोः' बृहस्पतेः । 26 'प्रभाकरः' सूर्यः ।

क्षमाधराणां गुरुतां प्रपन्नो जन्ः प्रवृत्तिं भजते सुशीलाम् ।
कलाधरोऽथःकुरुते भवाङ्गं द्वीपे ह्यसौ धार्मिकताऽसधर्मा ॥ ६१ ॥
पराक्रमाऽऽक्रान्तदिगन्तरालौ द्वीपस्य बाहू इव तौ विशालौ ।
शैलाधिराजौ निपधोऽथ नीलः पूर्वापरायामधरौ धरायाम् ॥ ६२ ॥

तन्मध्यगं भाति विदेहवपं विचित्ररूपैर्विजयैः सहर्षम् ।

द्वीपश्रियाऽमण्डि दुरोदराङ्गस्तद्व्याजतस्वार्द्धितपीजयाय ॥ ६३ ॥
नीलाद्रिणाऽमा निपधाचलेनाऽन्योऽन्यं युंयुत्सावशतो व्यंतायि ।

स्वं स्वं भुङ्गद्वन्द्वभिवैतदन्ताचंकासिरे ते किल हंस्तिदन्ताः ॥ ६४ ॥

माध्यस्थमास्थाय किमन्तरेऽस्याद् नगाधिराजोऽतिमहान् सुमेरुः ।

मंमेरुरूपैः कलितोऽपि चित्रं महात्मनां स्यादयमेव भावः ॥ ६५ ॥

अंपारिजातोऽपि सपारिजातस्त्रैलोक्यलक्ष्म्या इव नाभिभूतः ।

युक्तो वनैरप्यवनः सुराणां रराज राजेव स शैलराजः ॥ ६६ ॥

राशिमणीनां रमणीयभावं नीतः सुरैः क्रीडनहेतवे किम् ।

गंतीर्भवस्तेन जलैरपुरि स भूरिभिर्वारिनिधिप्रतीत्या ॥ ६७ ॥

क्वचित् स्फटिकसानुभिर्धवलभावमुद्गावयन्

क्वचिच्च बहुधातुभिर्बहलशोणिमानं वमन् ।

क्वचिन्मंगिमरीचिर्भिर्घनुरथैन्द्रमुल्लासयन्

करोति सुरयोपितां मनसि मंन्मथोदीपनम् ॥ ६८ ॥

[६१] १ 'भवाङ्गम्' कोपादिपक्षे ईषरदेहम् ।

[६१] २ 'अपारिजातोऽपि' [अपारिणि बहुनि जातानि समूहाः प्रक्रमाद् वरुणां तिरथां वा यत्र] अपगतानि [रलयो-
रैष्यत्वाद्] भाटिजातानि अनर्थसमूहा यत्र 'भातिः सत्पावटी

सेत्वनर्थेषु वितादाऽऽतावे' ह्यनेकार्थः ।

३ 'अवनः' सुराणां तर्पणम् । 'प्रीगनेऽवनतर्पणे' इति हेमः

[अभि० वि० कां० १ श्लो० १३८]

[61] 1 'क्षमाधराणाम्' पर्वतानां तपस्विनां च । 2 'कला-
धरः' यन्त्रः । 3 'अप.कुरते' तिरस्करते ।

[62] 4 'निपधाः' 'नीलः' इत्यादयो पर्वतौ । 5 'पूर्वा-
परायाम्' पूर्वानां पथिमायां दिशि । 6 'अधरौ' ओष्ठौ ।

[63] 7 'विदेहवपम्' विदेहनामकं क्षेत्रम् । 8 'विजयैः'
द्राधिपतिजयैः ।

9 'अमणिः' असोमि । 10 'दुरोदराङ्गः' सुनस्य पादकः ।
'दुरोदरं वेनवं च सुनमस्यवती पनः' इति हेमः [अभि० वि० कां०
१ श्लो० १५०] ।

[64] 11-12 'नीलाद्रिः'-'निपधाचलः'-इति नामकौ
पर्वतौ । 13 'युंयुत्सा' कोदुभिच्छा युंयुत्सा । 14 'मन्मथि' मन्मथिः
'सदृश' सन्तानशालनसोमिणि धानीः "पीपजन्तुप"-१-४-६७

इत्यनेन हेमस्त्रेण अयतन्यां कर्तवि निच् वा स्यात् । 15 'मुज-
द्वम्' मुग्धाद्वन्द्वम् । 16 'चकासिरे' दिरीपिरे । 17 'हंस्तिदन्ताः'
हस्तिनो दन्ताः अनेन वलयपटवित्वं द्वीपयमुद्रागामिति ज्ञेयम् ।

[65] 18 'नमेरुरूपैः' वृत्तविशेषरूपैः ।

[67] 19 'गतीमवन्' अगतेः गतेः भवन्निति 'चित्रलये'
गतीमवन् ।

[68] 20 'शोणिमानम्' श्लेहितम् । 21 'मनिमरीचिभिः'
मणीनां मरीचयः किरणमैः । 22 'घनुरथैन्द्रम्' ऐन्द्रं इन्द्र-
मन्थि घनुरः अदेलक्ष्यम् । 23 'सुरयोपिताम्' सुरललनानाम् ।
24 'मन्मथोदीपनम्' मन्मथस्य स्मरस्य भावः मन्मथं दल्यो-
रीपनम् ।

इतः शशिकरक्षरत्सलिलचान्द्रसान्द्रच्छटा-

मिलद्घनघटापटुं सृजति नित्यवर्षाऽऽगमम् ।

इतो रविकरैस्तपत्तपनरत्नजाताऽस्तपा-

त्रिद्वैघसमयः शमं नयति जाड्यमेणीदृशाम् ॥ ६९ ॥

इतो विद्युघसुन्दरी व्रजति साऽभिलापं दंरीः

प्रियेण सहसा हसन् मनसि मान्मथं विभ्रती ।

इतोऽर्जवरतं रतं सपदि कर्तुकामः स्फुरन्

सुरः सुरसभापितैर्नयति सान्त्वनं कामिनीम् ॥ ७० ॥

इतस्तपति धारणः सकलजन्तुसाधारणः

शमी शमितपातकः क्षपितमोहदुर्घातकः ।

इतोऽर्चनमहोत्सवं रचयनीह देवोऽर्हेतां

पटुर्घट्टवधूरितो नटति हावभावोद्भटम् ॥ ७१ ॥

गुञ्जन्मसृष्टदङ्गजङ्गमरसाऽऽश्वेशात् समादेशतः

स्वर्नाथस्य सभासु भासुरमणीहारान्विता स्वर्धूः ।

नृत्यन्ती जनयत्यनन्यजर्महो यूनां मयूनां हृदि

वैराग्यं शमिनामहो विपमता धात्रेतरप्राणिनाम् ॥ ७२ ॥

उचैयांजनलक्षसम्मिततनुः श्रीरत्नसानुर्महान्

मूर्द्धन्यार्हेतचैत्यनित्यविलसद्रत्नध्वजान्दोलनात् ।

जम्बुद्वीपमहीपतेर्मणिसुवां कोटीश्वरत्वं जने

किं प्रख्यापयतीव पीवरतरस्वर्णांशुभिर्भास्वरः ॥ ७३ ॥

द्वीपः श्रीपतिनर्मकर्मभवनं निर्दम्भसंरम्भभूः

स्तम्भस्तस्य सुरेन्द्रशैलमिपतो मध्ये यभावुच्छ्रितः ।

भित्तेः सा जगती प्रतीतिमदधाद् घौताम्युधेर्वीचिभिः

सूर्याचन्द्रमसोर्द्वयी वितनुते दीपक्रियां सर्वतः ॥ ७४ ॥

[69] 1 'ष्वान्द्र' चान्द्रं चन्द्रोपल. । 2 'तपनरत्न' तपन-
रत्नं सुदीपकः । 3 'निहापयमय' श्रीमन्मघलः । 4 'एणी-
रत्नम्' सुधीरत्नं घृणनपाननाम् ।

[70] 5 'विद्युघसुन्दरी' देवलयना । 6 'दंरी' मुदाः ।
7 'अनवरत्नम्' अवलम् । 8 'रतम्' सम्भोग । 9 'सुरमभा-
पितैः' सुशूरैः वेपु मापितेभ्यु सैः । 10 'कामिनीम्' कामुघीम् ।

[71] 11 'धारणः' सुरीलयः, 'धारणाय' सुरीलयः इति
द्वैम [अभि० वि० बं० २ श्लो० २४] । 12 'सृष्टवधूः' माणवध-
रिणः । 13 'हावभावोद्भटम्' हावभ [सविभट्टेति परत्र लुङ्गी
दृशी हाववट्टीति हावो भूत्वाघटनीं वट्टीतिरः] भावध [अल-
नन्वपनमपना वर्तमानं रूपवत्वं भावं भाववट्टीति भाव,
अट्टवन्तो विहारः] इति हाववन्तो लाज्यामुद्भटम् ।

[72] 14 'भासुरमणीहारान्विता' देखीप्यमानानां मणीनां
हावलेयुष्यः । 15 'महः' उन्मत्तः । 16 'मयूनाम्' किनरुणाम्
'किनरुणु' किनुपसुतुरज्जदतो मयुः इति द्वैमः [अभि० वि० बं०
२ श्लो० १-८] । 17 'धात्रेतरप्राणिनाम्' माद्येऽधिहृतः पार्थ
तन्माद्रिजानां जीवानाम् ।

[73] 18 'श्रीरत्नसानुः' लक्ष्मीसुतो मेरुः 'अथ मेरुः
वर्तमानः रत्नानुः' इति द्वैमः [अभि० वि० बं० ४ श्लो०
१७-१८] । 19 'कोटीश्वरत्नम्' कोट्यापीठनम् ।

[74] 20 'श्रीपतिनर्मकर्मभवनम्' लक्ष्मीपतेः शिष्योर्षो केडि-
कियामन्दिरम् । 21 'निर्दम्भसंरम्भभूः' निर्दोषोदमस्य भूमी ।
22 'सुरेन्द्रशैलमिपतः' मेरोर्भोजनः ।

भ्रहाहिमाद्रिर्नेनु रुक्मिणामा द्वीपे परौ द्वौ संहजाविर्वागौ ।
 दिशोरुद्रगदक्षिणयोर्दिहक्षोरन्तर्जंघन्पाविच रत्नसानोः ॥ ७५ ॥
 तदन्तराले हरिवर्ष-रम्यक्षेत्रे पुनर्भोगसुबौ प्रतीते ।
 कल्पवृक्षाऽऽमोदमिपाद् यशोभिः स्त्रीपैर्द्युलोकश्रियमाश्रयन्त्यौ ॥ ७६ ॥
 लघुर्हिमाद्रिः शिखरी द्वितीयोऽचलावमू तत्परतोऽतितुङ्गौ ।
 वार्द्धिं तृतीयू ह्व पाणिपादं विस्तार्य कार्यं कुरुनः प्रमायाः ॥ ७७ ॥
 हैमन्त-हैरण्यकनामधेयं क्षेत्रद्रुषी सौरुपमपीव भोगैः ।
 यस्या नरैः प्रागभवदानयोगाद् वदयाः क्रियन्ते त्रिदशा रसाऽऽह्वैः ॥ ७८ ॥
 तथोत्तरस्यां शिखरीन्द्रशैलदैरावतं वर्षमतर्पलोकम् ।
 यन्नाम रागादिच किं समागात् स्वर्गस्थितिः सूँरकलाधराद्यैः ॥ ७९ ॥
 वर्षाणि सप्तापि विभज्य शैलैर्निवेशयामास यथाऽर्हवृत्त्या ।
 यः सप्तलोकप्रभुतां स्वकीयां प्ररुपापयन् सर्वजने समृद्ध्या ॥ ८० ॥
 जम्बूद्वीपसमाश्रयन् निजकुले पत्रावलम्बीव यो
 द्वीपाम्भोनिधिवेष्टिनो निधिरिव स्वर्णाद्रिसान्द्रच्छविः ।
 पद्मीवोत्तमदैवतोत्तरकुरुक्षेत्रद्रुष्याऽऽभोगवान्
 संवासेन महोदयश्रियमयं द्वीपो दद्राव्यच्यपाम् ॥ ८१ ॥
 इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते
 जम्बूद्वीपवर्णने नाम प्रथमः सर्गः ॥ १ ॥

[७५] १ 'भ्रवतर्जंघन्पाविच रत्नसानोः' इत्यत्र मेररुच इति न शाश्वतो लस्यवधानमिति विषयं दूरस्थानात् । लघुना-

ऽपि वस्तुना दूरस्थमाध्याने ॥

[75] 1 'महाहिमाद्रिः' एतन्नाम पर्यंतः । 2 'रुक्मि-
नामा' 'रुक्मि' इत्याद्यधो गिरिः । 3 'मद्रुषी' भ्रान्तरी ।
4 'भगौ' पर्यंतौ । 5 'जघन्यां' वचनिके ।

[76] 6 'हरिवर्ष-रम्यक्षेत्रे'—एतन्नामो द्वीपे । 7 'वृष्य-
हमाऽऽमोदमिपाद्' वृष्यद्वयम् सुरमिवावतः ।

[77] 8 'लघुर्हिमाद्रिः' एतन्नाम पर्यंतः । 9 'शिखरी'
लघुनाहः पर्यंतः । 10 'प्रमायाः' मानस्य ।

[78] 11 'हैमन्त-हैरण्यकनामधेयम्' 'हैमन्त' 'हैर-
ण्य' इत्येवमेतौनामधेयमभिधानम् ।

[79] 12 'मृच्छान्पठयैः' लघुवचनमगवादी येषां तैः ।

द्वितीयः सर्गः ।

अथास्त्यमुष्मिन् दिशि दक्षिणस्यां हिमाद्रितः श्रीभरताऽऽख्यवर्षम् ।
तच्चारुतां द्रष्टुमिवोद्बुनेत्रैर्विभाति रात्रौ त्रिदिवं सतर्पम् ॥ १ ॥

सुवर्णमौलिर्हिमवान् नगेन्द्रो यस्योत्तमाङ्गे नृपचिह्नमाभात् ।
रूप्याद्विरस्याऽऽभरणं बभूव प्रैवेयकं रत्नमयूखपूर्णम् ॥ २ ॥

शुक्ताकलापश्रियमस्य घत्ते खंःसिन्धुसिन्धुद्वितयस्य धारा ।
पयोधिरूपं दधतो दुकूलं वेल्लाञ्जुकूलं नृपतेरिवात्र ॥ ३ ॥

वैताढ्यशृङ्गस्थितचैत्यमूर्द्ध्वध्वजैर्विजेत्रै र्जतप्रभागाम् ।
स्वर्गस्य शोभाजयजन्यमन्तस्तापं ध्वपाकर्तुमिवोद्यतो यः ॥ ४ ॥

काश्मीरजार्चिर्निचयैर्रजसं धृताङ्गरागोऽद्भुतकौशलाऽऽख्यः ।
बहून्संजीवां धनुराकृतिं स राजेव रजे भरतप्रदेशः ॥ ५ ॥

स्वर्गेऽन्धकारस्य विकारसत्ता स्वर्भाणुकाप्पर्णाद्रनुमीयते श्लैः ।
उच्चैः क्षिपन्त्यंशुभरं मणीनां यः सौहृदात् तामिव धिक् चिंकीर्षुः ॥ ६ ॥

सुरानुंभावान्मंदवार्त्तयैव स्वर्गोऽतिशेतां भरतप्रदेशात् ।
न तत्त्वतो यत्र चतुर्दशापि रत्नानि सिन्धोर्मथनाद् धृतानि ॥ ७ ॥

रंजा कलङ्की मंघवाऽपि गोत्रच्छेदी तथाऽभूर्द्धृपिदारजारः ।
प्रंजापतिः स्यां चकमेऽङ्गजातां स्वर्गेऽमुना किं संमतानयेन ॥ ८ ॥

[५] १ 'काश्मीरं' काश्मीरो देशः पक्षे काश्मीरं
कुङ्कुमम् । २ 'अङ्गरागः' अङ्गरागो विलेपनं पक्षे अङ्गो
देशाख्य रागः । ३ 'कौशलं' कौशलं पाण्डित्यं पक्षे कौश-

लाऽप्योच्यते ॥

[७] ४ 'सुरा' सुराः देवाः मदिरा च ।

[1] 1 'उद्बुनेत्रै' उद्बुनि तारका एव नेत्राणि चञ्चरीति ।

[2] 2 'सुवर्णमौलिः' सुवर्णं मौलिं शिचरेत यस्य सः ।

3 'उत्तमाङ्गे' मस्तके । 4 'नृपचिह्नम्' मुकुटम् । 5 'प्रैवेयकम्'

धीवाप्रदेशनिविष्टं कण्ठभूषणैः । 'धैवेयकं कण्ठभूषणं' इति हैमः

[अभि० वि० वा० ३ श्लो० ३२१] । 6 'रत्नमयूखपूर्णम्'

रत्नानां मयूखैः किरणैः पूर्णम् ॥

[3] 7 'प्रभाकरलीलामनुशीलतीव' इति वा पाठः मूलप्रती

तिर्दिष्टम् । 7 'मुकाकलापश्रियम्' मुकानां कलापः समूहस्तस्य

धीः शोभा ताम् । 8 'ख.सिन्धु' स्वर्गज्ञा । 9 'दुकूलम्'

क्षौमम् "क्षौमं दुकूलं दुगलं स्वाद्" इति हैमः [अभि० वि० वा०

३ श्लो० ३१३] । 10 'वेल्लाञ्जुकूलम्' समयातुकूलं समुद्रमंभसः

वदेदुत्तरं वा ।

[4] 11 'वैताढ्यशृङ्ग' वैताढ्यो नाम पर्वतस्यस्य शृङ्गं

शिराम् । 12 'विजेत्रै' विजयनशीलैः । 13 'रजतप्रभागाम्'

सुवर्णप्रभागाम् । 14 'अपाकर्तुम्' दरीकर्तुम् ।

[5] 15 'निचयै' समूहैः । 16 'अत्रसम्' नित्यम् ।

17 'संजीवाम्' जीवा ज्या तथा युक्ताम् । "इच्छावगाहोनावगाहा-

भ्यस्तस्य विष्कम्भस्य चतुरंगस्य वन्मूलं सा मण्डलक्षेत्रस्य जीवा

भवति" । 18 'घनु' इयुः । "ज्याविष्कम्भयोर्वर्गविशेषमूलं विष्क-

म्माच्छोष्यं शेषार्थमियुः भवति" ।

[6] 19 'श्लैः' पण्डितैः । 20 'अंशुभरम्' किरणसमूहम् ।

21 'ताम्' अन्धकारस्य विनाशताम् । 22 'चिंकीर्षुः' कर्तुमिच्छुः

'कृ'धातोः सनन्तत्वाद् कृतो दुःखस्यः ।

[7] 23 'सुरानुभावाद्' देवानां सुराया वा प्रभावात् ।

24 'मदवात्तया' गर्वप्रवृत्त्या ।

[8] 25 'राजा' चन्द्रः । 26 'मघवा' इन्द्रः । 27 'गोन-

च्छेदी' गोत्रं पर्वतं छिनत्ति भिनतीति । 28 'श्रुपिदारजारः'

विश्रामिभ्यो मेनकाया जारतया वासुकलेन प्रवृत्त इति प्रशिष्टैः ।

29 'प्रजापतिः' ब्रह्मा । 30 'चकमे' 'चकृ' कान्तौ - कान्तिरभिला-

पस्य परोद्देशात्तस्य ह्यम् । 31 'अङ्गजाताम्' 'सुरा' लक्ष्मीम् ।

32 'समतानयेन' सामन्वीत्या ।

स्वर्गस्य नाया बलिनो महेन्द्रसुख्या जितास्तेऽपि पुराऽसुराद्यैः ।
 अमुर्ष्य राजा किल चक्रवर्ती सुरासुरैरप्यहतप्रभावः ॥ ९ ॥
 गङ्गाप्रसङ्गाद्भर्ता कथञ्चित् स्वर्गोऽस्य साम्यं न तथाऽपि सम्यक् ।
 सिन्धुप्रबन्धव्यतिरेकतस्तत् स्पर्द्धाऽर्द्धरूपैव विवर्द्धनीया ॥ १० ॥
 द्वात्रिंशदस्मिन् वरसन्निवेशा देशाः सहस्राणि सुराऽऽलयाद् ये ।
 लक्षा चिमाना अपि नाधिकत्वं योगान्नराणामुत । किं नराणाम् ॥ ११ ॥
 न भूमिभागे भरतस्य रोगा भोगाश्च साऽऽभोगतया रसाढ्याः ।
 स्वर्गे न भोगा वपुषोऽनुयोगात् सविक्रियास्तेऽनिमित्तवृत्त्या ॥ १२ ॥
 पञ्चभूमिदेशा भरतप्रदेशे स्वर्गे पुनः द्वादशधा प्रयोगः ।
 संतुण्यनैपुण्यवशात् जेयो द्वाभ्यामथैकोऽपि च देशलेशः ॥ १३ ॥
 ध्रुवस्थलं किञ्चन देवलोके तत्रापि मेरोः सविधानुभावः ।
 सतैव तस्मिन् ऋषयोऽथ तेऽपि सारुन्धतीकाः प्रैगटव्यलीकाः ॥ १४ ॥
 तीर्थेश्वराश्चक्रभृतो बलाद्या आर्यान्धकार्याय कृतावताराः ।
 सहस्रशः सर्वेषु मुनीन्द्राः स्वर्गोऽस्य साम्यं न जडेन काम्यम् ॥ १५ ॥
 नैकेन जेयो भरतप्रदेशः स्वर्गेण युग्मे च मिथोऽनुबद्धे ।
 मुख्ये तथान्ये विघुषाऽऽलपानां मध्ये तदेकत्वमभीतिभावात् ॥ १६ ॥
 द्वयोर्द्वयोस्तावपयोश्च सारमादाय धाता विदधेऽशपटूकम् ।
 क्षेत्रस्य नूनं भरतस्य तस्मात् स्वःसङ्ख्यया पौर्णशता न युक्ता ॥ १७ ॥

5

10

15

[१६] १ 'मिथोऽनुबद्धे युग्मे' मुख्ये युग्मेऽनुबद्धेऽन्ये | युग्मेऽप्यनुबद्धे मध्ये, एक एकः स्वर्गः ।

[९] १ 'असुराद्यैः' तारकासुरैः । २ 'असुष्य' भारत-
 चर्षस्य ।

[१०] ३ 'गङ्गाप्रसङ्गाद्' भरतप्रदेशे यथा गङ्गा वरीवर्ति
 तथैव स्वर्गोऽपि गङ्गा वर्तते । ४ 'सर्द्धोऽर्द्धरूपैव' अर्धरूपैव सा
 स्पर्द्धा न पूर्णस्पर्द्धा ।

[११] ५ 'वरसन्निवेशाः' श्रेष्ठसंस्थानानि । ६ 'चिमानाः'
 वायुपाना विगतमाना वा सरलाधैर्यवर्णः । ७ 'किं नराणाम्' किञ्च-
 राणां वृत्तितपुरुषाणां वा ।

[१२] ८ 'साभोगतया' ज्ञानयुक्तया विस्तारेण सहितया वा ।
 ९ 'नभोगाः' देवाः, भोगाः नैत्ययोऽपि । १० 'अनिमित्तवृत्त्या'
 न निमित्तपत्ति लोचनेऽनिमित्तवृत्तस्य भावः ।

[१३] ११ 'पञ्चभूमिदेशाः'—'भरतचन्द्रास्य योजनात् चतु-
 र्दश सहस्राणि चलारि शतानि च पञ्चभागा विशेपोना ज्या वर्तते,
 तेन तस्य पञ्च भागाः वर्तन्ते' । १२ 'सन्तुण्यनैपुण्यवशात्' शौक्या-
 तिरेकात् सन्तुण्यकौशलमधिगन्तुं शक्याः । यथोक्तम्—'देवानां
 वृष्ट्यावसथिययुसालवाऽऽसादापद्धतचेतसाननवावगृहीतधवगानां

केवादिच कथञ्चित्तद्व्यवणसभवेऽप्यवश्यभोगकर्माधीनत्वदर्शममृ-
 त्वाव विरलभावत्वेन भरतप्रदेशो न जेयः' । १३ 'द्वाभ्याम्
 द्वाभ्यां स्वर्गाभ्यामेको माणोऽपि न जेयः ।

[१४] १४ 'सारुन्धतीकाः' चक्षिष्टपत्नी अदन्धत्यासहि-
 ताः । १५ 'प्रगटव्यलीकाः' व्यक्तदोषालोपां औपरिग्रहताः ।

[१५] १६ 'बलाद्या' बलमद्वादयः । १७ 'सर्वेषु' सर्व
 बोधनीति ।

[१६] १८ 'तदेकत्वमभीतिभावात्' भरतप्रदेशस्य वीरताऽऽ-
 दिगुणप्रकर्षेण तस्यैकत्वं भयाभावात् । स्वर्गेषु तावद् भयान्वितत्वेन
 मिथोऽनुबद्धः ।

[१७] १९ 'तावपयोः' स्वर्गयोः । २० 'पौर्णशता' अत्र द्विप-
 म्यराणां प्रत्यासोपेयो यत् तैरभिमतत्वात् स्वर्गाणां पौर्णशता न युजा ।
 सा चैवम्—'सौषर्मेणज्ञानतनुभारमाहोन्द्रनद्रप्रद्रोत्तरान्तवक्रपि-
 ष्टश्रुमहाशुक्रधतारपहसारेव्यानतश्चणयोऽरणाच्युतयोर्नैवसु प्रीदे-
 यकेषु विजयत्रयन्तारप्राजिषेयु स्वार्थविदो च' इति तत्सार्पराजवा-
 तिभ्यम् [अ० ४ सू० १९] ।

सौधर्मरूपं श्रमणाऽऽश्रमेषु श्राद्धास्तथेदानीदशा रसाऽऽख्याः ।

स्याद् ब्रह्मभूयं सुरतोपशान्ते सदानत-प्राणतता विनेये ॥ १८ ॥

महेन्द्रलक्ष्मीर्धरणीघवेषु सनत्कुमाराः पवनाधिकाराः ।

चक्रे सहस्रारविधिश्च शुक्राधिकत्वमङ्गे रसिकासुभाजाम् ॥ १९ ॥

ऐश्वर्यलक्ष्मी-घन-धर्म-कीर्ति-प्रज्ञा-प्रभा-वैभव-दर्शनेषु ।

परिस्फुरत्यच्युतता प्रजानामस्मिस्ततः किं दिवि" वस्तु शिष्टम् ॥ २० ॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

खानिः सुखानां विषयोन्मुखानां सुलोचनौदारिकदेहवृत्त्या ।

न साधुलोकेऽथ सुखं न किञ्चिद् येनोपमेयो भरतप्रदेशः ॥ २१ ॥

एको गुरुः पाठयिता न नव्यं शास्त्रं कुतस्तद् दिवि घोषवृद्धिः ।

नाम्ना न तच्चाद् विबुधाः सुधाशा पल्लेखंशालाजुप एव नित्यम् ॥ २२ ॥

यस्मिन्ननेके गुरवो विधेके प्रत्याश्रमं सातिशया नयार्थम् ।

विधाय शास्त्राणि नवानि बालानध्यापयन्ति भरतेऽतिदक्षाः ॥ २३ ॥

घनैर्न धर्मैर्न गुणैर्न घोषैः स्वर्गाधिकः स्याद् भरतात् ततोऽद्भः ।

शङ्के शशाङ्कार्कमुखैः प्रकाश्यं वर्षान्महेन्द्रो भजतीव वर्षम् ॥ २४ ॥

तस्मिंस्तृतीयारकदेश्यकाले मुख्योऽर्हतां श्रीवृषभो बभूव ।

धर्मस्थितिनां जनजीविकानां कर्ताऽपहर्ता युगलस्थितीनाम् ॥ २५ ॥

कल्पद्रुमाणां परिणामसारैरभीष्टकारैस्समहोपकारैः ।

सम्भूय भूयः सुखसम्पदर्थं प्रादुष्कृतो दुष्कृतकृन्तनाय ॥ २६ ॥

[18] 1 'सौधर्मरूपम्' सुधु धर्मस्य भावः सौधर्मस्य रूपम् । प्रथमदेश्ये । 2 'श्रमणाऽऽश्रमेषु' साधूनां वसति-
घटेषु । 3 'ईदानदशाः' इन्द्रियाः । द्वितीयदेश्ये । 4 'ब्रह्मभूयं' ब्रह्मणो भवनं ब्रह्मभूयं ब्रह्मण्येवं मोक्ष इत्यर्थः ।
पथमदेश्ये । 5 'सुरतोपशान्ते' समो गोपते सति । 6 'सदा-
नत-प्राणतता' सदातीला-मानवता समन्ताश्रमनक्रिया, प्राणतता
प्रहर्षेणाऽऽनमनक्रिया च । नम-दशमस्ये । 7 'विनेये' शिष्ये ।

[19] 8 'महेन्द्रलक्ष्मी' महोपाध्यायिन्द्रय महेन्द्रस्य
लक्ष्मी ऋषिः । अनुपसर्गः । 9 'धरणीघवेषु' राजेषु । 10 'सन-
त्कुमाराः' सान्तो मणिमन्त्रः कुमाराः । सनत्कुमारकवर्षा-
या च । लक्ष्मीदेश्ये । 11 'सहस्रारविधिः' सहस्रप्रकारेण
मन्त्रविधिः । अष्टमस्ये । 12 'शुक्राधिकत्वम्' वक्राधिकत्वम् ।
सप्तमस्ये । 13 'रसिकासुभाजाम्' रसिकप्रणयिणीनाम् ।

[20] 14 'ब्रह्मभूय' न प्यन इत्यनुनस्य भावः ।
दशमदेश्ये । 15 'गुणैर्न' नैर्न । 16 'शिष्टम्' "एषु त्रिषु
शेषेषु द्वादशदेश्येऽन्तं केवलं नमश्चतसरीति निरिष्टं, न गुण-

माह्वम् । देवलोहानां नामानुरूपं गुणलं तु भरतप्रदेशे एव
दस्यते तस्मात् तेषु स्वर्गेषु न किञ्चिद्विशिष्टं भरतप्रदेशात्" ।

[21] 17 'खानिः' श्वारः । "सादाशरः खनिः खानिर्गजा"
इति हेमः । [अमि० वि० वा० ४ श्लो० १०२] । 18 'औदारि-
कदेहवृत्त्या' औदारिकवृत्तप्रकारेण । ययोकम्— "औदारिकम्—
वदारं बृहद्वारं यद् अयं तत्रिर्द्वारौदारिकमसारस्फुटद्वयवर्णना-
समारब्धमौदारिकप्रयोगयुद्गलप्रहणप्रणयुद्गलविपाकौदारिकवृत्त-
नामकमौदरविषयकम्" ।

[22] 19 'उल्लसाला' स्वर्गः कुमाराकठस्थानम् ।

[23] 20 'भरते' श्रीनविशेषे क्षेत्रे याऽतिदक्षाः ।

[24] 21 'सशाङ्कार्कमुखैः' चन्द्र-सूर्यमुखैः ।

[25] 22 'तृतीयाऽऽद्भः' 'वृषभा' नामकमारकम् । "विष-
कोदिकोद्यः सारणोपमाणां वृषभा" । 23 'धर्मस्थितीनाम्' धर्मो-
पवृत्तरीतीनाम् । 24 'जनजीविकानाम्' मनुष्याणामानीविधा इति
जनजीविकाशेषानाम् ।

कौमारके विंशतिलक्षपूर्वाण्यतीत्य जाते जनकौशलार्थे ।
 राज्येऽभ्यपेचि त्रिंशदाधिपेन श्रीकौशलायां पुरि पौरहर्पात् ॥ २७ ॥
 त्रिपष्टिलक्षानतिगम्य राज्ये पूर्वाणि लोकान्तिकदेववाचा ।
 स्वयं प्रबुद्धोऽपि विशिष्य दीक्षां जिघृक्षुरासीद् बहुदानवर्षी ॥ २८ ॥
 राज्यं परित्यज्य नृणां हिताय प्रव्रज्य संबतसरदानयुक्त्या । 5
 तपोऽपि सांवत्सरमेव तप्यन् श्रेयांसतः पारणमप्यकार्पात् ॥ २९ ॥
 सहस्रवर्षाणि पुनस्तपांसि छद्मस्यभावे विविधानि तस्वा ।
 कैवल्यकेलिं कलयाम्बकार न्यग्रोधमूले स युगादिदेवः ॥ ३० ॥
 विशालसालत्रितयादिनीत्याऽस्याः स्थानभूमि रचिता सुरेन्द्रैः ।
 अध्यास्य यामाद्यविभुर्विरेजे पूर्वाद्विमूर्ध्नीव सहस्रभानुः ॥ ३१ ॥ 10
 तीर्थं व्यवस्थाप्य सभासदां स प्रबोधदानाय दिदेश धर्मम् ।
 संसारवादाँ निपतज्जनानामालम्बदायी ह्यविलम्बनेन ॥ ३२ ॥
 दैव्याख्यातुरीशस्य सुखासृतांशोज्ज्वलत्वेव साक्षात् प्रकटीयभूव ।
 प्रक्षालयन्ती जनमानसान्तस्तमः समग्रं दशनाऽऽलिदीप्तिः ॥ ३३ ॥
 ध्यानं मनोऽन्तस्थितमस्य शुद्धं प्रयत्नमानं बहिरुज्जगार । 15
 रागं पराकर्तुमिवोष्ठभागे निर्लीनमुच्चैर्दशानांशुदम्भात् ॥ ३४ ॥
 पदाक्षरव्यक्ततथैव वाचां प्रचारणेऽस्य द्विजराजकान्तिः ।
 वभौ विभोरुद्वलवाससा गौः प्रादुर्भवन्तीव मुखारविन्दे ॥ ३५ ॥
 यन्मृष्टताऽमृद् वचसां जिनस्य द्वेषाऽपि तापापनया त्रिलोक्याः ।
 शङ्के ततोऽसीं वसुधाऽवतीर्णा सुधाऽभिधावद् दशानांशुरूपा ॥ ३६ ॥ 25
 मांसे समांशेऽन्द्रसृजि प्रसक्ता दुग्धं परं मुग्धमपास्य कान्तिः ।
 भदन्तदन्ताऽऽवलिरदिमरूपात् तदा मदादेव विनिर्जगाम ॥ ३७ ॥

[27] 1 'त्रिंशदाधिपेन' इन्द्रेण । 2 'पौरहर्पात्' नागर-
 जनानामानन्दात् ।

[28] 3 'लोकान्तिकदेववाचा' लोकान्तिकाः देवास्तेषां वाण्या
 लोकान्तिकदेवानां तथैवाऽऽचारत्वात् । यपोक्तम्—'लोकान्तिकदेवाः
 किल भक्तिप्रवर्णीकृतचेतसाः सर्वदा जितेन्द्रजन्मादिप्रलोकनपराः शुभा-
 प्यवसायप्रायाः वतीवर्तन्ते' ।

[29] 4 'संबतसरदानयुक्त्या' वार्षिकदानसहितया । 5 'श्रेयां-
 सतः' श्रेयांसनामकच्छटभारवादिपुरुषात्, क्षीराजमादाय पारणाम-
 इत इति श्रुतिः ।

[30] 6 'कलयाम्बकार' समधिगमनात् । 7 'न्यग्रोधमूले'
 वदन्तस्यस्यधोभागे ।

[31] 8 'विशालसालः' दीपेप्राकाशः "समवसरणे देवाः
 रत्न-मुपने-रूप्यमयं प्राकार्थयं रचयन्ति" । 9 'अप्यास्य' उपविश्य ।
 दि० म० ३

10 'याम्' स्थानभूमिं समवसरणस्थितनिर्मलं रुद्रटिकमयं सिंहासनं
 तदुपाम् ।

[33] 11 'व्याख्यातुः' देवानाद्यतुः । 12 'सुखासृतांशोः'
 मुखचन्द्रस्य । 13 'दशनाऽऽलिदीप्तिः' दन्तसमूहानां कान्तिः ।

[34] 14 'निर्लीनम्' प्रच्छन्नम् । 15 'दशानांशुरूपात्'
 दन्तकिरणरूपदात् ।

[35] 16 'पदाक्षरव्यक्ततथैव' पदानि-अक्षराणि च पदाक्ष-
 रानि तयोः व्यक्ता प्राकृत्यं तेन । 17 'द्विजराजकान्तिः' चन्द्र-
 कीर्तिः । 18 'गौः' वाणी ।

[36] 19 'यन्मृष्टता' यन्मुद्धता । 20 'तापापनया' संतप्तं
 कर्तुं दृष्टीकरणेन । 21 'असीं' वाणीमुद्धता । 22 'सुधाऽभिधावद्'
 अश्रुतनामवत् ।

[37] 23 'अदृश्यजि' मेघसृजि ।

अद्धानुपद्गादिव जातरङ्गा गङ्गाऽप्यभङ्गा विलसत्तरङ्गा ।
 आह्लावयन्ती निरियायं भव्यास्तदा रंदांशुपधिना जिनस्य ॥ ३८ ॥
 सरस्वतीयं रदनच्छदांशुर्जटा घटाया रुचिरंकेपुत्री ।
 मन्दाकिनीह द्विजराजकान्तिर्व्याजाद् विरेजेऽत्र ततस्त्रिवेणी ॥ ३९ ॥
 5 यदुज्ज्वलत्वं दशनांशुजाले मुखारविन्दे रुरुचे विशाले ।
 प्रालेपरश्मेरपि विस्मयाय श्रियं जिगीपोर्दिनमात्रमेकम् ॥ ४० ॥
 घर्षर्ष हर्षाद् दशनांशुनीरैः सोत्साहमर्हन् जलवाह एषः ।
 रंसेन तस्माज्जनमानसानि प्रैर्ष्यं सन्तापमैपाचकार ॥ ४१ ॥
 यः स्पन्दनोऽभून्महसा शशाङ्कः साङ्कस्तु पूर्णो दिनमात्रमेव ।
 10 मुखाम्बुजं तज्जयमांशशंस जैनं सदैव द्विजराजिदीप्या ॥ ४२ ॥
 द्विजाधिपः किं द्विजमात्रकान्त्या विनिर्जितः खं त्रपयोत्पपात ।
 तदत्र जैनस्थितिरेव हेतुरहो ! महोत्साहदशाऽऽश्रयेण ॥ ४३ ॥
 दोषाकारोऽश्वैर्जमीनराशिमुद्योतते यद् द्विजनायकः खे ।
 तत्कारणं श्रीजिनवक्त्रपद्मसेवा द्विजानां प्रैष्टतांशुकानाम् ॥ ४४ ॥
 15 धौगदिव्यसिन्धोः सहसा रसान्तनिर्मज्ज्य सुलातचरी द्विजाऽऽली ।
 जैलाञ्जलीनातनुते जपान्ते घारा तं दीयांशुमिपात् ससार ॥ ४५ ॥
 उत्फुल्लमह्नीवनसौरभाणि श्वासो जिनानां जयतीत्यभाणि ।
 पुरातनैस्तद्विजकान्तिदम्भात् कर्षुरपूरः पुरतो लुलोठ ॥ ४६ ॥
 प्रौढी* जिनाऽऽस्याम्बुरुहप्रदेशाद् विनिर्गमे संभ्रमतो निपेतुः ।
 20 मुक्तालताया इव मौक्तिकानि दीयाकीर्यमाणद्विजरदिमदम्भात् ॥ ४७ ॥
 धंदास्यदास्यं भजते कैलाभृत् तीर्थंशितुस्तादृचयस्तदीयाः ।
 द्विजांशुदम्भादिव शश्वदेव स्फुरन्ति नूनं परितो मुखान्जम् ॥ ४८ ॥

[38] 1 'आह्लावयन्ती' ह्लावयन्ती । 2 'निरियाय' निरैनाय । 3 'भव्यान्' मोक्षगमनयोग्यपुराणम् । 4 'रंदांशुः पाधिना' दन्तकिरणोपाधिना ।

[39] 5 'अर्षुप्रो' अर्षुप्रो । 6 'मन्दाकिनी' गङ्गा । 7 'श्रिवेणी' गङ्गा ।

[40] 8 'प्रालेपरश्मे' शिरश्मे. चन्द्रसेलर्षः ।

[41] 8 'जलवाह' मेघः । 9 'रंसेन' धर्मदेवनाम्पवा-
 रिणः । 10 'स्पन्दं' संन्यस्य । 11 'तत्कारणम्' कथम् । 12 'अना-
 चरः' इतिहासः ।

[42] 13 'अपात्' त' कथयन्माप ।

[43] 14 'द्विजधिप' चन्द्रमा । 15 'विनिर्जित' परा-
 क्रान्तः । 16 'धं' प्रारोपणम् सर्गं इत्यस्योदकम् ।

[44] 17 'दीयाचरः' चन्द्रमा । 18 'अश्वन्' भयम् ।

19 'प्रयतांशुकानाम्' विकसितकिरणानाम् ।

[45] 20 'बागदिव्यसिन्धोः' बाणीरुपरिव्यनयाः । 21 'निर्-
 ज्य' मुक्तिः । 22 'जैलाञ्जलीनातनुते' जलेन संसृतान् अश्वीन
 प्रकरोति । 23 'तदीयांशुमिपात्' प्रभोः बाणीकिरणव्याजार् ।

[46] 24 'उत्फुल्लमह्नीवनसौरभाणि' उत्सुल्लं विकसितं मनी
 विकसितपुष्पविशेषस्य वनमुपानं तस्य सौरभाणि धौगप्यानि ।
 "अश्व [मक्षिभ] गन्धः श्वासः तीर्थं इत्यणामविद्यविद्येकः" ।
 25 'कर्षुरः' घनगारगम्हः ।

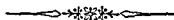
[47] 26 'अर्षु' बाणी । 27 'जिनाऽऽस्याम्बुरुहप्रदेशार्'
 त्रिनेत्रस्य मुगधनप्रदेशार् । 28 'व्यादीर्यमाणद्विजरदिमदम्भात्'
 विशिष्टाधन्त्रकिरणभेदां व्याजार् ।

[48] 29 'परायदास्यम्' यस्य प्रभोः मुक्तेयकृतम् ।
 30 'अनाचरः' चन्द्रः ।

वितीर्यमाणे किल बोधिदाने जिनेन तुर्याण्यभिनेदुरुचैः ।
 तत्राभवत् किं सुमनोऽभिवृष्टिः प्रसूत्वरैर्दन्तरुचां प्रचारैः ॥ ४९ ॥
 जिनस्य दिव्यध्वनिनोऽजितेन ज्ञानार्णवः पूर्णतया जगर्ज्ज ।
 पीयूषमांविर्भवति स्म तस्माद् द्विजन्मराजीरुचिकैतवेन ॥ ५० ॥
 अस्पष्टवर्णत्वमुंक्षन्ति चान्ये जिनेन्द्रवाचस्तदिदं विनेतुम् ।
 वर्णा रदांशुज्ज्वलवर्णवेषमाधाय वक्त्राम्बुरुहात्रिरीयुः ॥ ५१ ॥
 शब्दे गुणत्वं ह्यपरे दिशन्ति तदप्रमाणं द्विजकान्तिदम्भात् ।
 यन्निःसरन्नेव जिनस्य शब्दः प्रोज्जम्भतेऽत्युज्ज्वलवर्ण एव ॥ ५२ ॥
 सुरासुराद्यान् प्रतियोधयन् स क्षमापीठपावित्र्यविधित्सयैव ।
 मिथ्यामतध्वान्तर्मपास्य सर्वं भाखानिवोच्चैर्विजहार लोके ॥ ५३ ॥
 बिहृत्य चैकं किल पूर्वलक्षं धर्मं स्थिरीकृत्य सभासमक्षम् ।
 कैलासशैलेऽनशनेन मोक्षं स प्राप्य भेजे तदनन्तसौख्यम् ॥ ५४ ॥
 श्रीचक्रवर्ती भरताभिधानस्तर्दङ्गजन्मा महसा प्रधानः ।
 बभूविवान् दिग्विजयी नैयीशस्तदाख्यया वर्षमिदं सहर्षम् ॥ ५५ ॥
 क्रमेण तुर्याऽऽरकसंप्रवृत्तौ जज्ञे चतुर्विंशतिरर्हतां सा ।
 यस्याः स्मृतेर्ध्यानविधानतो वा जागर्त्ति लोकस्य महोदयश्रीः ॥ ५६ ॥

इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते

श्रीभरतवर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः ॥

[49] 1 'वितीर्यमाणे' इति । 2 'बोधिदाने' सन्मद-
 शानप्रदाने । 3 'तुर्याणि' वासिष्ठाणि । "इन्दुभिनाद् उच्चैर्भुवनव्यापी
 सादिति तीर्थकराणामतिशयविशेषः" । 4 'सुमनोऽभिवृष्टिः' पुष्पाणां
 वर्षा । "बहुवर्णपुष्पशृष्टिर्पि तीर्थकराणामतिशयविशेषः" ।

[50] 5 'दिव्यध्वनिः' पञ्चत्रिंशदावां गुणैर्मुक्तस्य शब्दस्य ।
 6 'अजितेन' उदादितेन । 7 'ज्ञानार्णवः' ज्ञानसमुद्रः । "अनेन
 प्रभोः ज्ञानातिशयो व्यज्यते" । 8 'पीयूषम्' अमृतम् । 9
 'आविर्भवति' उद्भवति । 10 'द्विजन्मराजीरुचिकैतवेन' दन्तसमुद्-
 क्षिणव्याजेन ।

[51] 11 'उरान्ति' इच्छन्ति 'वधह् कान्तौ' इति धातोः
 वर्तमानकालस्य "वधोरयलि" ४-१-८३ इति सिद्धेयमेतन्न एवति
 रूपम् । 12 'विनेतुम्' देष्टुम् ।

[52] 13 'शब्दे गुणत्वम्' 'शब्दगुणरूपाकाशम्' इति त्रैया-
 दिका मन्वते । 14 'यन्निःसरत्' यस्मात् गुणाभिःसरत् यद्दिग्-
 च्छत् । 15 'प्रोज्जम्भते' प्रक्षयते ।

[53] 16 'प्रतियोधयन्' उपदिशन् । 17 'क्षमापीठपावित्र्य-
 विधित्स्या' पृथ्वीतलस्य पवित्रतां विधातुमिच्छया । 18 'मिथ्या-
 मतध्वान्तम्' मिथ्यादृष्टीनां मतस्वरूपमन्वयस्वरूपम् । 19 'व्यास'
 निराहृत्य ।

[55] 20 'तद्वदन्त्या' तस्य क्वपमदेवस्य पुत्रः । 21
 'नयीयः' न्यायकर्तृणां स्वामी ।

[56] 22 'तुर्याऽऽरकसंप्रवृत्तौ' चतुर्थाऽऽरकऽऽरम्भे ।
 23 'व्या' महोदयश्रीः ।

तृतीयः सर्गः ।

श्रीचर्द्धमानभगवानुदियाय साक्षाद् विश्वोपकारकरणे 'करणे नियोगी' ।

प्राच्यार्हतां समुदितैर्मुदितैर्महोभिर्यो जातरूप इव निर्जितजातरूपः ॥ १ ॥

उच्चिद्रभक्तिभिरुपेन्द्रयुतैर्महेन्द्रैः सर्वैः सुपर्वकृतपर्वणि पर्वतेशे ।

क्षीराम्बुधेर्मधुरवारिभिरभ्यपेचि मेरौ जिनः प्रसवजातमहोत्सवाहे ॥ २ ॥

'लोकेश-केशव-महेश-सुरेशामुख्यैः शिष्यैरिवाप्तविनयैरभिनूयमानः ।

सांचीकृताननशचीजनपीयमानस्त्रात्रेण तेन विधिना भगवान् स रेजे ॥ ३ ॥

वादित्रचित्ररववैभवपूर्णलोकं 'लोकम्पृणं तदनृणं संपृणं जनानाम् ।

दिष्ट्या दिनं सकलजन्तुहितं यभूव भूवल्लभस्य बहुदुर्लभपुत्रसूत्या ॥ ४ ॥

सिद्धार्थपार्थिवकुलाम्बरभानुमाली ज्ञातान्ववायजलधौ कलधौतवर्णाः ।

सैन्द्रायते स महसामतिशायिवृत्त्या धुन्वन् द्विधापि रिपुचक्रमनुक्रमेण ॥ ५ ॥

श्रीडारसेन विलसन् विलसत्स्वरूपं वैतालभावमनुनीय सुरेण देवः ।

संच्रासितोऽपि न मनाग भयमाससाद् तेनाभवद् विभवसम्भविवीरनामा ॥ ६ ॥

पाल्यं व्यतीत्य ययसा जयशालिरूपं विभ्रन्मनोभवनवस्यहारि हारि ।

द्वेषापि दारपरिकर्मपराङ्मुखोऽपि चक्रे कैरग्रहमहं स्वजनानुवृत्त्या ॥ ७ ॥

मत्या विपेन तुलितान् विपयानसारानारादपारभवदुःखपरम्परायाः ।

दीक्षां जिवृक्षुरपि मङ्गु सुरैर्यद्योधि लोकान्तिकैर्जयपारवमीरयद्भिः ॥ ८ ॥

सांवत्सरं वितरणं तरणं भवान्घेर्दत्वाऽऽददे विरमणं रमणं शिवान्तः ।

त्यक्तवाऽऽश्रवान् स भगवान् विजहार भूम्यां सम्यक् तृणे मणिगणे समतां दधानः ॥ ९ ॥

[1] 1 'करणे' अधिकात्ताऽऽस्पदे ।

[1] 1 'उदियाय' आर्विर्भवत् । "प्रभोः घोरस्य जन्म विक्रमार्थं पूर्वं चतुःशतसप्ततितमे [४००] वर्षेऽभूदिति विद्वज्जनसम्मताम् । 2 'नियोगी' कर्मसचिवः । "नियोगी कर्मसचिव आयुक्तो व्यावृत्तय च ।" इति दैनः [अभि० वि० का० ३ श्लो० ३८१] । 3 'शार्चाहृताम्' पूर्वतीर्थतां प्रपन्नादिपार्थिव्येयन्तानाम् । 4 'समुदिते' समुपपत्तेः । 5 'जातरूपः' जातं रूपमस्य जातरूपमवृत्तस्वरूपं सुरीदेशं सुपत्यै घोरस्य सुवर्णवर्णत्वात् । 6 'निर्जितजातरूपः' पराजितः कर्मदेशे येन सः ।

[2] 7 'उच्चिद्रभक्तिभिः' जागरूकचेकामिः । 8 'सुपर्वकृतपर्वणि' देवशरपर्वणि । 9 'पर्वतेशे' श्रेष्ठपर्वते मेराविलयः । 10 'प्रसवजातमहोत्सवाहे' जन्मशतमहोत्सवदिपते ।

[3] 11 'लोकेश-केशव-महेश-सुरेशामुख्यैः' लोकेशः राजा, केशवः कृष्णः, महेशः महादेवः, सुरेशः इन्द्र-देवो मुख्यैः प्रपत्तैः । 12 'सांचीकृतानन' शिष्यवृत्तं मुणं देन । 'तिर्यग्भेषि' कृषिः इति दैनः [अभि० वि० का० ६ श्लो० १००] यथा- "एषि शोचनमुं रमन्ती" ।

[4] 13 'लोकम्पृणम्' लोकान् प्रीणाति, आनन्दयतीति तम् । 14 'संपृणम्' करणायुक्तम् । 15 'दिष्ट्या' सम्मदेन । 'दिष्ट्या सम्मदे' इति दैनः [अभि० वि० का० ६ श्लो० १६४]

[5] 16 'सिद्धार्थपार्थिव' सिद्धार्थनामा रुपः घोरस्य पितृ । 17 'ज्ञातान्ववायजलधौ' ज्ञातान्ववायजलधौ 'वंशोऽन्वयोऽन्ववायः' इति धनञ्जयः [श्लो० १२५] । 18 'कलधौतवर्णाः' सुवर्णवर्णाः 'तपनीयं कलधौतम्' इति धनञ्जयः [श्लो० १४] । 19 'सैन्द्रायते' चन्द्रमिवाचरतीति ।

[6] 20 'वैतालभावम्' वैतालिकस्वरूपं उच्येः तावदुपनिवृत्तस्वरूपं । 21 'अनुनीय' इत्या । 22 'संच्रासितः' भाषयमानः ।

[7] 23 मनोभवनवस्यहारि' कामदेवस्य नदीनो यः स्यत्सं हत इति । 24 'दारपरिकर्म' पत्नीपरिग्रहः । 25 'कर्मग्रहमहम्' विवाहोत्सवम् ।

[8] 26 'इरयद्भिः' कुर्वद्भिः ।

[9] 27 'विनरणम्' दानम् । 28 'वितरणम्' दानवि-पद्य-पायेभ्यः वितरणं वितरतिः । 29 'आश्रवान्' आश्रयन्ति कर्मणि देः द्विचत्वारिंशदकारैः तात् ।

सोढुं परीपहगणानुपसर्गवर्गैरक्षोभ एव सहसा स धर्षार्थनामा ।
 तीव्रैस्तपोभिरंघवधूतवधुविलासः कक्षीचकार किल केवलचोधलीलाम् ॥ १० ॥
 देवध्वनिध्वनितदिग्बलयः ससार व्योम्नस्तदा सुमनसो द्विविधाऽवतेरुः ।
 निर्दम्भदुन्दुभिर्भिरभ्ररवो जगर्ज संन्तर्जयन्निव विमोहमहोजितानि ॥ ११ ॥
 रत्नैः सुवर्णनिवहै रजतैर्निष्ठा साालत्रयी भगवतः परितो वभासे ।
 अस्याश्छलेन धलयाकृतिशैलराजाः प्राप्तास्त्रयोऽपि जिनऋद्धिदिहक्षयेव ॥ १२ ॥
 सिंहासनं समधिरुह्य जिनस्तदासांचक्रे मणीगणलसत्किरणैर्विचित्रम् ।
 भास्वानिबोदपनगोन्नतशृङ्गसङ्गी सङ्गीतवाद्यगणमाद्यदमन्दशब्दैः ॥ १३ ॥
 छत्रत्रयी द्युतिमयी प्रंचयीकृतानां सान्द्रेन्द्रनीलमणिमौक्तिककाञ्चनानाम् ।
 रेजे जैगत्रयनिविष्टपदार्थसार्थप्रोद्गासनाय वपुपस्त्रितयीव भानोः ॥ १४ ॥
 उंचामरावलिचिकीर्णसितप्रकीर्णकान्दोलनैरनिलमूर्च्छनतस्त्रिलोक्याः ।
 बाह्यस्तथान्तरगतः संमपैति तापः किं किं न शर्म महतामुदये जगत्याम् ॥ १५ ॥
 आखण्डलेन विधृतं जिनराजपृष्टे भ्रामण्डलं किल रराज करैरखण्डम् ।
 भार्तेण्डमण्डलमिवाऽऽर्हतसेवयेव निलोदयं न तमसा अमसादनीयम् ॥ १६ ॥
 निःशोक्तां समधिगच्छति सर्वलोकस्तीर्थंशसन्निधिवलादंचलातलेऽस्मिन् ।
 इत्येवमाह नवपह्लवनैर्जिनेन्दोराराटुपेत्य किमु चैत्यतरुर्हृशोकैः ॥ १७ ॥
 केचिज्जिनेशमभितुष्टपुरात्तुष्टया प्राचीकटन् नटनकर्मघटां च केचित् ।
 सर्वाङ्गसाङ्गविधिना जिनपूजनानि केचिद् व्यधुर्जनवरा नवरागभाजः ॥ १८ ॥
 पुंष्पाणि तत्र वधुर्बहुसौरभाणि संसिच्य मन्धसलिलैः परितो धरित्रीम् ।
 आजातुभागमपि मेघकुमारदेवाः सेवाविधेरसमयं समयं प्रतीक्ष्य ॥ १९ ॥

[10] 1 'अक्षोभः' न ह्युच्यो विचलितो वा । 2 'वर्षार्थ-
 नामा' अयमनतिक्रम्य 'महावीर' इति अर्थार्थं नाम यस्य सः ।

3 'अवधूतवधुविलासः' तिरस्कृतपञ्जीविलासः ।

[11] 4 'निर्दम्भदुन्दुभिः' दम्भः ऋषट्छेन रहितः निर्द-
 म्भवासी दुन्दुभिधेति । "भगवतः देवताकृतैकोनविंशतिरिदिश-
 यानां मध्ये द्वादशोऽतिशयः" । 5 'सन्तर्जयन्' तिरस्त्वर्थम् ।

[12] 6 'सालत्रयी' प्राक्पानिकम् । "समवतरणे रत्न-सुवर्ण-
 रूप्यमयं प्राकारत्रयं देवता रचयन्तीति सप्तमोऽतिशयः" । 7 'वल्-
 याऽऽकृतिशैलराजाः' वलयभारकाः श्रेष्ठदेवताः ।

[13] 8 'सिंहासनम्' शृगेन्द्रासनम्, "स्फटिकजालकृतमिति
 पृथिवीोऽतिशयः" ।

[14] 9 'छत्रत्रयी' "हे छत्रत्रयं देवता धारयन्तीति चतुर्भो-
 ऽतिशयः" । 10 'प्रचयीकृतानाम्' एकत्रोद्गातानाम् । 11 'जगत्रय-
 निविष्टपदार्थसार्थप्रोद्गासनाय । त्रिषु जगत्सु निविष्टः स्थितो यो
 पदार्थानां वस्तुनां स्वयं समूहस्य प्रोद्गासनाय प्रकाशनाय ।

[15] 12 'उंचामरावलिचिकीर्णसितप्रकीर्णकाऽऽन्दोलनैः

"उर्वं खे चमरा इति द्वितीयोऽतिशयः" । उंचामराणामावलिभिः
 विकीर्णाः, प्रधृताः सितप्रकीर्णकाः श्वेतरोमपुच्छासेषामान्दोलनैः
 संचालनैरिति । "चामरं बालव्यञ्जनं रोमपुच्छः प्रकीर्णकम्" इति
 दैम्यः [अथि० वि० कं० ३ खो० ३८१] 13 'समपैति' नश्यति ।

[16] 14 'आखण्डलेन' इन्द्रेण । 15 'भ्रामण्डलम्' "भार्वा
 प्रभाणां मण्डलमिति कर्मस्य यजस्तृतीयोऽतिशयः" ।

[17] 16 'अचलातले' पृथ्वीतले । 17 'चैत्यतरुर्हृशोकैः'
 "चैत्याभिधानो ह्यन्योऽशोकवृक्षो देवकृतो नवमोऽतिशयः" ।

[18] 18 'प्राचीकटन्' प्राकाशयन् । 19 'सर्वाङ्गसाङ्गविधिना',
 नवाङ्गपूजाऽऽप्रकारकविधियुक्तेन । साङ्गमाचारयत्नसूत्रं तस्मिन्
 कथितविधिना ।

[19] 20 'पुष्पाणि' "पद्मवर्णानां जानूत्तेषमगणपुष्पाणां
 वृष्टिरिति षोडशोऽतिशयः" । 21 'मन्धसलिलैः' "मन्धोदकैरिति
 पद्मदशोऽतिशयः" । 22 'आजातुभागम्' जानूत्तेषमगणम् ।
 23 'प्रतीक्ष्य' दृष्ट्वा ।

वदथा इवास्य परितो भुवनाधिभर्तुस्तस्युः प्रसन्नमनसः सुहृदाः सदस्याः ।

पीता वयोऽमृतसात्तरसाऽस्तमोहास्ते द्वादशाऽस्तविदिशस्त्रिदशाधिपाद्याः ॥ २० ॥

यत्कोटिकोटिगणितोऽप्यधियोजनान्तमास्ते स्म मानव-पशु-शुसदां समूहः ।

चित्रं न तत् किमु विभोः सकलोऽपि लोकोऽलोकश्च माति न विबोधमयाऽऽत्मदर्शं ॥ २१ ॥

आयोजनं जिनविभोर्ध्वनिर्ध्वनीनान् उद्बोधयन् शिर्वंगमे परमागमोक्तया ।

स्पष्टीकरोति भवसम्भववर्द्धिवार्द्धिक्षोभेण लाभमिह रत्नवरत्रयस्य ॥ २२ ॥

वाणी विभोरंमर-मर्त्य-पशुत्वभापासंवादमेव सुगमाधिगमं वितेने ।

मन्दाकिनीव सरसा त्रिपथप्रयाता मानानयैरेनु सहस्रमुखीति रूढा ॥ २३ ॥

"ईतिर्न भीतिरंपनीतिरंसत्प्रतीतिस्तन्मण्डले स्म न रंजा प्रंसरीसरीति ।

यत्र प्रसुः कैनकपद्मनिविष्टपादः कैवल्यभाग् विहरते वरतेजसाऽऽढ्यः ॥ २४ ॥

समयसरणलक्ष्मीलक्ष्णैरित्युदीता ज्वनपवनयोगार्दुल्लसत्केतुहस्तैः ।

नटति झटिति शुभ्रैर्दिव्यपुष्पैः प्रवृष्टैस्तदनु विहसतीव स्वामिसंसर्गतुष्टा ॥ २५ ॥

अथ प्रथमतः प्रसुच्छिंदशराज-भूमीभुजां

लसत्सदसि सङ्गते सुभगमङ्गले स्फुर्जति ।

पदत्रितयमादिशद् विशदसर्वभावे विशत्

यभूव गणभृद्वृगणस्तदनु तस्य मीमांसया ॥ २६ ॥

श्रीहृन्द्रभूतिरपरोऽग्निपदाद् विभूतिः श्रीवायुभूतिरिति गौतमवंशजाताः ।

घ्यक्तः सुधर्मगणभृद् गणिमण्डितोऽथ श्रीमौर्यपुत्र इति तद् द्वितयं गणेन्द्रौ ॥ २७ ॥

[21] 1 'कोटिकोटिगणितः' येषां 'मानव-पशु-शुसदाम्' वृ-तिर्यग्-देशानां कोटिकोटिगणेष्वन्तातः । 2 'अधियोजनान्तम्' "दोशनप्रमाणमिति कर्मशयनः प्रथमोऽतिशयः" । 3 'विबोध-मयाऽऽत्मदर्शं' केवलज्ञानरूपऽऽत्मरूपदृष्टौ ।

[22] 4 'अध्वनीनान्' पान्यान् "अध्वनीनोऽध्वगोऽध्वम्यः पान्यः पविच्छेदिसिद्धौ" इति हैमः [अभि० वि० ब० १ श्लो० १५५] । 5 'उद्बोधयन्' उद्देशयन् । 6 'शिर्वंगमे' मोक्षगमने । 7 'रत्नवरत्रयस्य' ज्ञान दर्शन चारित्र्यात्मकभेदत्रयत्रयस्य ।

[23] 8 'वाणी' भाषा अर्द्धमागयी । 9 'अमर-मर्त्य-पशु-समापासंवादम्' देव-नर-तिरस्यो भारगया संवदतीति "वाणी वृ-त्ति-र्षक-सुराभ्योऽसमापासंवादिनी वोजनगामिनी च" इति कर्मशयनो दिशोऽतिशयः [अभि० वि० ब० १ श्लो० ५९] । 10 'त्रियप-द्रवाणाम्' त्रिषु पविषु गता । 11 'मानयैः' विविधयैः "नया अने-वधिपारुष्येण चित्तं पवनं लक्ष्णयो निरिष्टं तत्प्रायश्चित्तमादि-रुद्धे" । 12 'मन-संघट्टे' मरुद्धार-पुण्ड्र-संघट्टा नया- "आय-ट्ट्यां दि-रिमेतो" इति लक्ष्णवृत्तम् [अ० १ सू० १४-१५] ।

[24] 12 'ईतिर्न' "अप्यनुग्रहस्य प्रसुगे मूलपरि-प्राप्ति-

गणे न स्यादिति कर्मशयनः पशोऽतिशयः" । 13 'मीतिः' "स्वराष्ट्रात् परराष्ट्राच्च भयं [न स्याद्] इत्येकादशोऽतिशयः" । 14 'अपनीतिः' "परस्परविरोधः [न स्याद्] इति पचमोऽतिशयः" । 15 'असत्प्र-तीतिः' अयदस्तत्त्वां प्रतीतिः । "भारिरोत्पादिकं सर्वगतं मरणम्, अतिवृष्टिः निरन्तरवर्षणम्, अशुष्टिः सर्वेषां वृष्ट्यभावः, तथा शुभिसं-मिश्राणामभावः-इत्याद्यमद्वन्द्वदर्शनं [न स्याद्] इति सप्तम-अष्टम-नवम-दशमतिशयाः" । 16 'रजा' "रोगो पञ्चरादिः [न स्याद्] इति चतुर्थोऽतिशयः" । 17 'प्रमतीवरीति' अतिशयेन प्रसार-मतीति । 18 'वनकराजनिविष्टपादः' "सुवर्गैश्चमडे व्यासीकृती पारी येन स इति देववृत्तः पशोऽतिशयः" ।

[25] 19 'जवनपवनयोगाद्' वेगयुक्तवनात् । 20 'उन्नस-त्केतुद्रोः' उन्नमज्ज च से वेनवध ध्वजा एव हस्तजतेः ।

[26] 21 'विदशराज-भूमीभुजाम्' इन्द्र-राजाम् । 22 'वद-प्रियवम्' 'उपाद्-व्यय-प्रोत्युके' घट् इति तत्प्रायश्चित्तम् [अ० ५ सू० २९] इति पदप्रयीम् । 23 'गणभृद्वृगः' एषारत्त-मपरराष्ट्रात् ।

तस्मादकम्पित इतोऽचलशब्दपूर्वो भ्राता गणप्रभुरभूद् गुणरत्नभूमिः ।
 भेतायै आर्यजनकार्यकृतां मुनीनां शास्ता प्रभासगणभृचरणप्रवीणः ॥ २८ ॥
 एवं विधाय गणिनः श्रुतिसम्पदाढ्यान् दाढ्येन तीर्थमपि धर्मधियां समर्थम् ।
 भव्याभ्युजानिव विधेयधितुं स लोके नव्यांशुमान् प्रविततान गवां विलासान् ॥ २९ ॥
 मोहभ्यमिन्नविधिना गणनायकेभान् सज्जान् लसन्निपदिकान् पुरतो विधाय ।
 संस्कृत्य बाढवगणांश्चरणोपदेशे देशे चचाल विजिगीपुरिधांऽऽतराजः ॥ ३० ॥
 संवर्धयन् समितितत्परसाधुलोके भावाद् गुणाधिकतया परमार्थवृत्तिम् ।
 न्यस्यन्नपूर्वकरणे स नियोगिराजान् श्रीइन्द्रभूतिकलितश्चलितो वभासे ॥ ३१ ॥
 श्रीधर्मचक्रमनुवृत्त्य कृतप्रयाणः सद्यः प्रसाधितसुभांगधलोकपूज्यः ।
 शुद्धव्रतप्रवरदामनियोजिताऽऽज्ञः प्रौढ्यप्रभासमधिगम्य चिरं स रजे ॥ ३२ ॥
 प्राभाकरौ कैचिमघः कृतवान् विलासैः काये गवां विधिर्विदाऽऽत्मनिदर्शनेन ।
 ब्राह्मीमपि ध्रुवनियोगमहावलेन तां वैष्णवीमथ जिनो गतदोषमुक्तया ॥ ३३ ॥
 निष्काश्य दास्यकरसर्वपलाददोषं कौर्दम्बरीरसकथां वितथां वितन्वन् ।
 व्यावर्तयैश्च जनतां परदारभोगाचक्रीव सर्वविधयान् रुरुचे स जित्वा ॥ ३४ ॥

[३०] १ 'त्रिपदिकान्' त्रिपदी गात्रबन्धः, पक्षे 'उपब्रह्म वे'त्यादिना । २ 'बाढवगणान्' अर्थात् पक्षे विप्रात् । ३ 'चरणम्' चारित्र्यं पक्षे रणोपदेशो चः समुच्चये ।

[३१] ४ 'समितो' समितय इत्याद्याः पक्षे सङ्गामः । यद्वाऽऽस्थानं समितिश्चत्र वपराः । ५ 'गुणाधिकतया' गुणा धैर्यादयः पक्षे गुणस्थानकाधिकतया । ६ 'परमार्थवृत्तिम्' परमापे आध्यात्मिकभावः पक्षेऽर्थसम्बन्धिर्नां वृत्तिमात्रीविकात् । ७ 'अपूर्वकरणे' कारणानि राजदेवमागस्यानानि पक्षेऽपूर्वकरण आगमधीर्नविदेशः । 'नियोगिराजान्' ८ नियोगिनो मन्त्रिणः पक्षेजिनाऽऽदेशकारिणः ।

[३२] ९ 'भागधलोकपूज्यः' मागधा मगधदेशवातिनः पक्षे मागपनीर्धवासिदेवास्तेषु पूज्यः । १० 'शुद्धव्रतप्रवरदाम- नियोजिताऽऽज्ञः' शुद्धमहाव्रतान्येव वरदाममालिका तत्र निर्दि-

ष्टाऽऽज्ञः पक्षे वरदामतीर्थम् । ११ 'प्राज्यप्रभासम्' प्राज्यां प्रकृतभासं दीप्तं पक्षे तीर्थम् ।

[३३] १२ 'प्राभाकरौ' प्रभाकरः सूर्यः पक्षे प्रभाकरो मीमांसकविदेशः । १३ 'रुचिर्' रुचिः काण्डिकरिष्टा च वात् । १४ 'काये' देहे पदकायलक्षणे । १५ 'गवाम्' कान्तीनां पक्षे वचसाम् । १६ 'विधिर्विदाऽऽत्मनिदर्शनेन' विधिर्ज्ञानमयाऽऽत्मिक- धनेन । १७ 'ब्राह्मीम्' ब्राह्मीमपि रुचिमघकृतवान् । १८ 'ध्रुवनि- योगः' ध्रुवाधिकारेण नियोगकथने । १९ 'नियोगः' नियोगः निरासः । २० 'वैष्णवीम्' वैष्णवीमपि रुचिं निर्दोषाऽऽहारेण रात्रौ भोजननिषेधेन राजपक्षे सूर्यं-महाविष्णुनां रुचिपरानयात् ॥

[३४] २१ 'पलाददोषम्' मालभोजनम् । २२ 'कौर्दम्बरी' कादम्बरी मुता । २३ 'सर्वविधयान्' सर्वं विषयाः शास्त्रादयः पक्षे देवाः ।

[२८] १ 'चरणप्रवीणः' चरणं चारित्र्यं सावद्ययोगला- गतसिन्धु प्रवीणः कुशलः ।

[२९] २ 'गणिनः' गणन्ते पूज्यतयेति गणित्वात्पुत्रान्, 'अनुजानः प्रवचने सात्रेऽपीति गणिय सः' इति हेमः [अभि० वि० सं० १ श्लो० ७८] । ३ श्रुतिसंपदाढ्यान् श्रुतिः द्वादशार्त्री तेषु संपत्तयाऽऽज्ञान् सहितान् । ४ 'तीर्थम्' तीर्थं संघातगमुने- ऽनेनेति तीर्थं प्रवचनार्थाः साधु-भाषी-भावन-यानिच्छसहस्र- धर्तुर्विशदहस्तम् । प्रवचनार्थं वा । ५ 'भव्याभ्युजान्' भव्या मोक्षमनयोगपरा एवाभ्युजानान् । ६ 'विधेयधितुम्' उपदेश- चित्तुं विधातुं वा । ७ 'नव्यांशुमान्' नवर्षमयैः । ८ 'गवां' कर्वां शिरानां वा ।

[३०] ९ 'मोहभ्यमिन्नविधिना' मोहः बभ्रसहस्रदन्मिन्न- विधिनाऽऽभिमुच्येन निष्कारात्पानी तस्य विधिभेदेन । १० 'गण-

नायकेभान्' गगनापेवेत्विमान् इष्टिनः छेद्यगमपरानिलयैः । ११ 'त्रिपदिकान्' त्रिपदी गात्रबन्धः गात्रयोर्दोषोत्पन्नजुषोः पथिय- जह्वानां गन्तव्य बन्धस्तान् । १२ 'अतराजः' आतो द्वितोपदेशक- तादाम इव स आतलेषु राजेति ।

[३२] १३ 'धीधर्मचक्रम्' 'धीधर्मचक्रं चरन्ति देवराजः प्रथमोऽपिचयः' । १४ 'अनुवृत्तं' अनुवृत्तम् ।

[३४] १५ 'पलाददोषम्' राधगमनधीरादिसोपम् ।

[३७] १६ 'विधुपराधियः' 'भवन्तं तद्विदुर्नामिदं देवनिहापनां गतिभिः सानीयं सा जपन्त्योऽपि वेदितुंभवतीति देवतोऽऽत्तरो- ऽपिचयः' । १७ 'पलादयः' पलादिनरनिषयश्चेत्ये- 'मरास्य पलाय ह्यो मर-कपटी । मुद्ग-मुद्ग-नीलकण्ठे वक्थं विपले नव' । इति हेमः [अभि० वि० सं० १ श्लो० १००] ।

औदारिकप्रकृतिना कृतिनायकेनाऽऽजहेऽनुपाधिकबलैः सह साधनं यत् ।

लोके कृपाबलमिदं लभतां घदेप तस्मादनन्तगुणवित्तगुणं प्रतीत्य ॥ ३५ ॥

पुत्रागतः प्रवृत्ते वरदानवृत्तिर्गन्धर्वसङ्गतिरतिप्रबलप्रमोदात् ।

तन्मण्डले विहरति क्षितिनाथरूपे सर्वस्य वश्यकरणं ननु धीतरागे ॥ ३६ ॥

नित्योऽभवद् विधुघसन्निधिरेव सेवा देवाधिपैरपि समाद्रियते स्म भद्रा ।

पद्मादयोऽथ निधयो वसुपद्मवर्गच्छद्वाश्रयात् क्षितितले प्रकटीवभ्रुवुः ॥ ३७ ॥

जन्या इवास्य पुरतो मरुतोऽपि वन्या घन्यास्तदाहृतुषला ननुतुर्वलात् ते ।

सद्भावनापरवशाः खलु भावनानां नाथा दधुर्मधुरगानविधिं गुणानाम् ॥ ३८ ॥

आस्थाय धीरपुरुषध्वरणोन्मुखः सन् स्थानानि नाम बहुधाऽङ्गनियोजितानि ।

जीवानुचिन्तनमतिर्भुवि चापरागः को वा जिगाय न रयात् परमोहवर्गम् ॥ ३९ ॥

कश्चिर्ब्रह्मिहगमनाः कृतहस्तमुख्यो दण्डं दधौ समरसङ्गत एव कश्चित् ।

आक्रान्तमौलिकलया कैरवालकर्पी कश्चित् परस्परमभूत् सहसाऽस्त्रबुद्धिः ॥ ४० ॥

उज्जागरः प्रबलसंयतिकर्मशूरः पार्श्वस्थतां न चकमे बहुधा रणार्थी ।

नैव प्रैतिग्रहश्चिर्बहुसाधुवाही दण्डादिसज्जनकरः परचारणैपी ॥ ४१ ॥

उच्चारणेऽच्युपनता बहुशोधनाऽऽह्वा विद्याधरा अनवसन्नचरित्रभ्राजः ।

वीरक्रियाप्रियतया भंगनाध्वनीना आज्ञां जिनस्य चिपुलां व्यधुरूर्द्वलोके ॥ ४२ ॥

क्षेत्राश्रयेण धनुरादिविमर्शनानि जीवावधारणधियः प्रवितेनिरेडंभी ।

तत्रेपुयोजनगतिं हृदि निर्णयन्तो लक्षादिभाङ्गविनिधिष्टदृशोऽधिसङ्ख्यम् ॥ ४३ ॥

मोहोदयेन पतिताः पुनरप्रमत्ताः सम्पद्य गुणादरभृतोऽधिकमार्गणानाम् ॥ ४४ ॥

संयोजनेन विजयश्रियमाश्रयन्तः प्रासादि केवलितर्याऽनवसानसौख्यम् ॥ ४४ ॥

[३५] १ 'आजहे' लङोक्तानुप्रदाय । २ 'अनुपाधिकबलैः'

अनुपाधिभिर्निर्दोषकबलेः पक्षे स्वाभाविकलेनाभिः ३ 'साधनम्' चारित्र्यं तेन सह यथा स्वात् यथा । 'सहसा, घनम्' इति पद-विभक्तौ घनं सहसाऽऽजहे तदपि लोकात्तुप्रदाय न्यायवतां राज्ञां न लोमतः ।

[३६] ४ 'पुत्रागतः' पुत्राणाः श्रेष्ठतरा गमनाश्च ।

५ 'गन्धर्वयोः' अथाः गान्धर्वाश्च । ६ 'क्षितिनाथरूपे' प्रदासः क्षितिनाथः क्षितिनाथरूपस्तस्मिन् । ७ 'धीतरागे' धीतमद्भुतावाराणं निपादिनां पादकर्म तद्द्वयं तत्र रागे यत् — 'यातमद्भुतावाराणम्' । निपादिनां पादकर्म यां धीतं तु तद्द्वयम्' इति द्वैतः [अभि० वि० का० ४ श्लो० २९१] यदा 'जु' इति वितर्कं न धीतरागे धीतं फल्युत्पत्तिरिति द्वैतः ।

[३७] ८ 'वसुपद्मं' वसु स्वर्गं तस्य पदानि ।

[३८] ९ 'वन्याः' वानमन्त्रा मरुतो देवाः, पक्षे वन-यावकः । १० 'भावनानाम्' भवनपतिदेवानाम् । ११ 'गुणानाम्' भासनानीतगुणानाम् ।

[३९] १२ 'स्थानानि' आलीढादीनि । १३ 'जीवां०' जीवा मीर्षी । १४ 'अपरागः' विपतरागः, पक्षे धनुषि शय्यावान् ।

[४०] १५ 'अभिह्वगमनाः' अभिह्वयं कृतु मनो यस्य, पक्षे शारे मनो यस्य ।

[४१] १६ 'प्रासादि' प्राप्तम् । १७ 'केवलितया' [के, बलितया—इति पदविभक्तौ]—बलितया न यथाः स्वच्छन्द्याः केन सुखं प्राप्ताः । १८ 'अनवसानसौख्यम्' अनवसानमनन्तं सुखम् ।

[३८] १ 'अनुतुबलाः' अलभावबलाः । "अनुतुलो वायुः अलभावेऽपि बहवीति देवकृतधनुर्दशोऽतिधयः" ।

[३९] २ 'पुत्रागतः' यः सपुत्रो रजे । ३ 'जीवानु-चिन्तनमतिः' । रक्षणबुद्धिः ।

[४०]

[४१]

प्रबला

'प्रबलव्यतिरिक्तः'

। ७ 'वद'

दयेप । ८ 'प्रतिमदरुतिः' प्रतिमद् सैन्यवृत्ते रक्षिर्वस्य । ९ 'बहुसा-धुवाही' बहुत् साधुन् कोट् शीलं यस्य सः ।

[४२] १० 'अनवसाधचरित्रभ्राजः' नावसीदलनवधमं चरित्रं भ्रजन् इति । ११ 'गमनाऽध्वनीनाः' आकाशचारिणः ।

[४३] १२ 'अभि०' निधापराः । १३ 'अधिचक्षुषम्' बुद्धम् ।

[४४] १४ 'अधिचक्षुषानाम्' अधिचक्षुषानाम् । १५ 'सं-

व्यावृतेन ।

केचित् पुनः प्रतिमयाऽऽसमयानुसारा व्युत्पद्यकायमुपसर्जनभावेन ।
 स्थानं विधाय समपादमिवाऽऽदरेण तस्युर्निरगलवलप्रजिघांसयैव ॥ ४५ ॥
 तेजोऽदसीयमपहन्तुमियासमर्थान् आलोचनोपधिपरिग्रहदण्डजार्थान् ।
 निश्चिद्य द्रुष्टपरमोहमहीश्वरोऽपि प्राप्तः क्रमाच्छिथिलतां स्वत एव विभ्यत् ॥ ४६ ॥
 दक्षाः पराक्रमधियाऽऽवरेणस्य भङ्गे शूरा विचेरुभितो विपैरे क्षमायाः ।
 मुक्तैपिणः सरसमूहमिहाऽऽदिशन्तः सन्तः स्थिता धृतरुचः खलु मण्डलाग्रे ॥ ४७ ॥
 वाणी विभोर्भगवती वरशक्तिरूपा सन्मानसंहततरा प्रविवेश साक्षात् ।
 तस्या रूचिप्रवलमण्डलदर्शनेन भीतः पलाय्य विगतः क्वचनापि मोहः ॥ ४८ ॥
 एवं क्षमाधनवरैः प्रभुशासनेन प्रोद्भासिते समितिकर्मणि सांयुगीनैः ।
 विश्वाभ्युदीर्णचरमोहबलक्षयोऽभूदेकातपन्नजिनरौजमहोदयाय ॥ ४९ ॥
 विद्याश्चतुर्दश जिनेश्वरशासनान्तः प्रादुर्यभूवरुपमानमितास्तु रत्नैः ।
 प्रत्येकमाश्वधिकृता मुनयः सहस्रं तस्माच्चतुर्दशसहस्रगणस्तदीयः ॥ ५० ॥
 मन्द्रीरवादभिनवाद् भुवि गर्जयन्तः सर्वानुयोजनविधौ निपुणा गुणाढ्याः ।
 गुंसीश्वराः कुसमपार्थविनाशनेन भान्ति स्म सायुगणिनो जिनशासनेन ॥ ५१ ॥
 केचिज्जनाः प्रकृतिनिश्चलताऽभ्युपायं व्यातेनिरे नैरवरस्थितिवन्धतर्कम् ।
 यस्मात् परः शतगुणो रसबन्ध एव प्रादेशिकं समुदयं जनयत्ववश्यम् ॥ ५२ ॥

[४५] १ 'प्रतिमया' कायोत्सर्गेण, पक्षे मयो नाम उद्-
 विशेषेण प्रतीति प्रतिमयम् । २ 'आसमयानुसारा' आसमयं
 यथाऽवसरमनुसारादृष्टलादिना येषां ते । ३ 'व्युत्पद्यकायम्'
 एकशरीरं यथा स्वाद्य तथा । ४ 'उपसर्जनभावेन' स्वदेहेऽ-
 प्यनाद्रुच्या गौणवभावनया । ५ 'समपादम्' समपादं स्थानं
 कायोत्सर्गे, वाणित्सर्गे वा । ६ 'निरगलवल' निरगलं स्वतन्त्रं
 प्रबलं वा बलं शरीरम् ।

[४६] ७ 'अदसीयम्' अस्वेदमदसीयम् । ८ 'आलोचनोपधिपरिग्रहदण्डजार्थान्' आलोचना प्रायश्चित्तस्थानं
 पक्षे आलोचनं मन्त्रः, उपधिपरिग्रहो वध-पात्रादि स्थलं वा,
 दण्डा मनोदण्डादयः सैन्यं वा तेनोत्पद्यार्थान् ।

[४७] ९ 'पराक्रम' पराक्रमो बलं, पर उच्छृष्टोऽक्रमो
 युगपद्भावः । १० 'आवरणस्य' आवरणं ज्ञानावरणादिवर्णो
 वप्रसक्त्यः । ११ 'विपैरे' देसे गोचरे वा । १२ 'क्षमायाः'
 शान्तेः, भूत्या वा । १३ 'मुक्तैपिणः' मुक्तयः सिद्धजीवाः, मुक्तं
 सखविशेषः पाणियश्याभ्याम् । १४ 'सरसमूहम्' सरसं रसमुक्तं,

[४८] १ 'अदसीयम्' अस्वेदमदसीयम् । २ 'द्रुष्टपरमोहमही-
 श्वरः' द्रुष्टो यः परबल्यो मोहश्च द्रुष्टस्वरूपः क्रमदेवः स एव मही-
 श्वरो राजा ।

[४९] ३ 'सन्मानसंहततरा' सन्मानेन सम्पत्तिव्ययेन दहेति ।
 ४ 'पलाय्य' नङ्गा । ५ 'मोहः' क्रमदेवः ।

उक्तं विवर्कं पक्षे शरवजः । १५ 'प्रादेशिकं' कथयन्त्वो
 मुद्रान्तो वा । १६ 'एतरुचः' एतदीत्ययः । १७ 'मण्डलाग्रे'
 रत्नैः मण्डलमुत्ते मण्डलमत्र सूत्रमण्डलं वा ।

[४८] १८ 'रुचिप्रवलमण्डलदर्शनेन' रुचिरेण्डास्त्वं प्रबल-
 मण्डलं प्रकृत्यवरवारं तस्य दर्शनेन दीप्तः प्रकल्पं युज्जदर्शनेन वा ।

[४९] १९ 'क्षमाधनवरैः' क्षमाधना मुनयो भूया वा ।

[५१] २० 'नन्द्रीरवः' वाघसमूहस्यैवः नन्द्रीसूत्रपाद्यो
 वा । २१ 'सर्वानुयोजनं' सर्वानुयोजनं सर्वैरनुयोजनं पृथ्वा,
 अनुयोगो वा । २२ 'गुंसीश्वराः' गुप्तयो मनोगुप्तायाः कारापृष्टं
 वा ।

[५२] २३ 'प्रकृति' प्रकृतयो ज्ञानावरणाद्याः, प्रजा लोको
 वा । २४ 'निश्चलता' निश्चलता स्वास्त्वं निर्गर्णं वा ।
 २५ 'नरवरस्थितिवन्धतर्कम्' राज्यस्थितिविचारं, मनुजगत्यायु-
 स्थितिवन्धं वा । २६ 'रसबन्धः' प्रजासिंहः कर्मरसबन्धो
 वा । २७ 'प्रादेशिकं' देशसम्बन्धी प्रदेशबन्धो वा ।

[४९] ६ 'समितिकर्मणि' ईयोदिवार्ये रणे वा । ७ 'सांयुगीनैः'
 तत्परैः । ८ 'विश्वाभ्युदीर्णचरमोहबलक्षयः' विधेऽभ्युदीर्णः कृतः
 चरतो मोहस्य क्रमदेवस्य बलं तस्य क्षयः नाद्यो येन घः ।
 ९ 'एकातपन्न' एकमद्वितीयमातपन्नं छन्दं यस्य सः ।

आचारवर्तनिकयाऽधिजगाम साधोरैरन्यस्य वाऽनुचरितं सकलो नियोगी ।
 निर्वेशन-प्रविशने चरणेऽनुरागादावेदयन् स पुंस्योत्तमराजवाक्यात् ॥ ५३ ॥
 ज्ञात्वाऽऽर्त्तमनस्तेदितरस्य वियोधंश्रुत्तीर्देशस्यसूत्रकृद्भिन्नपुराणवाचा ।
 न्यायं प्रयुज्य तदनीतिपदाद् वियुज्य सार्थं परार्थमिव साधयति स धीरः ॥ ५४ ॥
 श्रेणीहिताय मनसो वचसोऽपि वृत्तिं यत् सामवायिकजनो विजनेऽपि दृष्यौ ।
 तिष्ठञ्चलद्युपविशन् निविशश्च शयानोऽप्यश्रन् नयानुपदिदेश तथा जिनेशः ॥ ५५ ॥
 प्राधान्यमाप धंहुधाऽन्यमहोपकारः स्फारानुरागपरं भागदशाऽऽर्त्तमानाम् ।
 मर्यादया विशदया ननु देशरूपं जज्ञे क्षमाधनगणे संमरोचितेऽपि ॥ ५६ ॥
 पूर्वस्थितिः प्रकदिताऽत्र विशिष्य लोके तस्याः परं परिणतिः खलु वैस्तुलभ्या ।
 श्रीप्राभृते^१ प्रतिपदं परमोऽधिकारोऽन्या विश्रुतश्रुतकथासु तथा प्रथाऽऽसीत् ॥ ५७ ॥
 नो नैर्गमादिषु परस्परयाघयोगो नो पश्यतोहरदशापि जनस्य काचित् ।
 नो भद्बुद्धिरपि सङ्घरतः कथञ्चित् श्रीशासने भगवतः स्फुटतामुपेते ॥ ५८ ॥
 मंन्युर्न चेतसि पदं मनुजस्य चक्रे यस्मिन् भवेदसुमतां विनिपातवृत्तिः ।
 ब्रह्मक्रियासु निरतेऽपि पैलादरूपं प्रादुर्भवेद् शुक्लजनेऽप्यविकल्पना गीः ॥ ५९ ॥
 नासिद्धताऽपि च भियो न विरुद्धताऽऽसीद्लभ्यं कचिन्न विहितव्यभिचारकर्म ।
 याधो न यत्र समयेऽप्रतिपक्षभावः कर्त्तरीर्थास्करमते रमते न विद्वान् ॥ ६० ॥

[५३] १ 'आचारवर्तनिकया' आचारा ज्ञानाचाराणां, आसमन्वाचाराणां गृह्युपाणां प्रवृत्त्या । २ साधोः मुनेः न्यायबल्लो-
 कस्य वा । ३ 'अन्यस्य' असाधोऽश्रीरादेः । ४ 'नियोगी' मुनिः
 मन्त्री वा । ५ 'निर्वेशन-प्रविशने' निगम-प्रवेशौ तयोः समाहार-
 लक्ष्मिन् । ६ 'चरणे' चारित्र्ये रणे वा । ७ 'पुरतोत्तम' पुरयो-
 त्तमोऽर्हन् ।

[५४] ८ 'आत्मनः' जीवस्य । ९ 'तेदितरस्य' अजीवस्य ।
 १० 'वियोधवृत्तौ' ज्ञानकार्याः । ११ 'देशस्यसूत्रकृद्भिन्न'
 पार्थस्थिता ये सूत्रकृतोऽङ्गस्यभिन्ना शास्त्राः, परं देशस्यसूत्रकृतो
 देशमुच्यन्तः । १२ 'सार्थम्' स्वस्य धनसार्थं कार्यमात्मकार्यं
 वा ।

[५५] १३ 'श्रेणी' श्रेणिः क्षपकश्रेण्यादिः वीरश्रेणी वा ।
 १४ 'सामवायिकजनः' सामवायाङ्गवेत्ता मन्त्री वा ।

[५६] १५ 'बहुधान्यमहोपकारः' बहुधा, अन्यस्य महोप-
 कारः, बहुधान्यनिष्पातः । १६ 'परभाग' 'परभागो गुणोत्कर्षः'
 इति हेमः [अमि० ५० वा० १ सो० ११] । १७ 'भागमा-

नाम्' भागमा वृथा रसाक्षात्, सिद्धान्ता वा । १८ 'देशरूपम्'
 न्यायः । १९ 'क्षमाधनगणे' क्षमाधना मुनयो भूषा वा ।
 २० 'समरोचिते' समेन रोचिते, समरे उचिता वा ।

[५७] २१ 'पूर्वस्थितिः' पूर्वजानां स्थितिः पूर्वजागुत्पादा-
 दीनां स्थितिर्वा । २२ 'वस्तुलभ्या' वस्तु परमार्थत्वात् तेन लभ्या,
 वस्तु अधिकारविशेषो वा । २३ 'श्रीप्राभृतम्' लक्ष्मीदीकनम्,
 प्राभृतोऽत्र पूर्वधिकारः ।

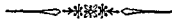
[५८] २४ 'नैगमादिषु' नैगमादयो नयाः, वणिजां समूहेषु
 वा । २५ 'पश्यतोहरदशा' पश्यतोहरदशाः, पश्यतो विचार-
 यतो वा हरदशा ईश्वरधर्मोद्दीकारः । २६ 'सङ्घरतः' सङ्गामाद्
 प्रतिज्ञाया वा ।

[५९] २७ 'मन्युः' कोपो यज्ञश्च । २८ 'विनिपात-
 वृत्तिः' प्राणिपातवृत्तिः । २९ 'ब्रह्मक्रियासु' ब्रह्मचर्यकर्मसु ।
 ३० 'निरते' तन्परे ब्रह्मणेऽपि मोक्षाननम् । ३१ 'पलादरूपम्'
 राजसत्स्वरूपम् । ३२ 'शुक्लजने' शुक्लके । ३३ 'अविकल्पनागीः'
 अविहृद्ब्रवीवत्स्य कल्पना मारणा तस्या वाक् ।

[६०] १ 'निरुद्धता' अविद्वत्ताऽऽसिद्धिर्न परं सिद्धिरेव ।
 २ 'शिरदशा' शिरोपः । ३ 'तीर्थमास्करमते' तीर्थनीर्थहर. 'भामा

तालमामा' इति न्यायाद्, तीर्थहर एव भास्करः सर्वकाल
 मते सिद्धान्ते ।

एवं दैवतदैवरूपवलतः पुण्यानुगुण्यावृणां
 साम्राज्यं परमोपकारि चरणाऽऽरम्भेन लेभे विशुः ।
 वीरः केसरिणाऽभिलाञ्छिततदनुत्तं नृसिंहोपमा-
 वणर्ष्यः स्वर्णसवर्णरोचिरचिराद् देयात् स नः प्रार्थितम् ॥ ६१ ॥
 कृत्वा तत्त्वनिदेशपेशलतरं देशं जिनेशः स्वयं
 मिध्यात्वोदयदुस्तमान्धतमसं सान्द्रं विनीय व्ययम् ।
 श्रीसूक्ष्मक्रियमद्वयं व्युपरताशोपक्रियं चाप्ययं
 ध्यायन्नापदपापपूःपरिसरे श्रीसिद्धशर्मोदयम् ॥ ६२ ॥
 इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते
 कथानायकबंशमूलस्य श्रीवीरस्य भगवतो दिग्विजयवर्णने
 नाम तृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥

[61] 1 'चरणाऽऽरम्भेन' चरणं चारित्रं तस्याऽऽरम्भस्त्वेन ।
 2 'केसरिणा' सिंहेन लाञ्छनेन । 3 'स्वर्णसवर्णरोचिः' सुवर्णसमाना
 रोचिः कान्तिः श्रीवीरस्य कायनवर्णत्वात् ।

शेनोपदेशेनातिशयेन शोभनमिति । 5 'देशम्' भारतवर्षम् ।
 6 'विनीय' कृत्वा । 7 'व्युपरताशोपक्रियम्' शक्तिना समसाऽऽर-
 म्भादिक्रिया यस्यित्त्वं देशम् । 8 'आपद्' प्राप । 9 'अपापपूः-
 परिसरे' अपापापनगतीविक्षारे ।

[62] 4 'तत्त्वनिदेशपेशलतरम्' तत्त्वानि नव, तेषां निदे-

चतुर्थः सर्गः ।

अथ जिंनपतिपट्टे श्रीसुधर्मा गणीन्द्रो दिनपतिरिव रेजे राजराजाधिगम्यः ।

गणधरगणनायां पञ्चमोऽप्याद्य एव विनयनयतपोभिर्योऽतिशोते स सर्वैः ॥ १ ॥

तदनु देनुजपूज्यः प्राज्यतेजा हि जम्बूर्गणपतिरुदियाधोन्निराजाम्बूनदधीः ।

5 प्रभैव इति गुरुस्तपदृपद्मांशुमाली गणधरमणिरस्मादेव शार्ध्यंभवाऽऽख्यः ॥ २ ॥

तदनु गणहिमांशुः श्रीयशोभद्रसूरिर्विजितविबुधसूरिस्तस्य पट्टेऽङ्गीयम् ।

प्रगुणगुणविभूतिश्चारुसंभूतिशब्दाद् विजय इति सुनीन्दुर्भद्रवाहुर्द्वितीयः ॥ ३ ॥

श्रुतसुरतरमूलं स्थूलभद्रोऽनुकूलं समजनि यशसाऽऽशासुन्दरीणां दुकूलम् ।

10 तदनु च गिरिनामाऽऽयां महादिः सुहस्ती द्वयमपि गणराजौ पट्टभाजौ तदीयौ ॥ ४ ॥

परमपि युगलं स्यात् सुस्थितः सुप्रबुद्धः श्रमणगणभृदिन्द्राद् दिन्नसूरिस्ततोऽभूत् ।

गणगुरुरुक्तीर्तिर्दिन्ननामाऽय सिंहाद् गिरिगणविभुरस्माद् वज्रसूरिः सूरज्यः ॥ ५ ॥

प्रस्रमरमुनिसेनः सूरिराह वज्रसेनः शम्पतिरथ चन्द्रश्चारुसामन्तंभद्रः ।

नव इव सुरसूरिर्वृद्धदेवाऽऽख्यसूरिर्गणपतिरतिशायिप्रोदितद्योतनाऽऽहः ॥ ६ ॥

प्रणतचपतिदेवः सूरिराणमानंदेवः क्षितिधर इव तुङ्गः सैर्गुणैर्मानतुङ्गः ।

15 सुरगिरिरिव धीरः श्रीधरो वीरसूरिः प्रसुरपि ज्येदेवश्चारुताकामदेवः ॥ ७ ॥

[1] 1 'जिनपतिपट्टे' धीवर्द्धमानस्वामिपट्टे ।

(1) 'श्रीसुधर्मा' श्रीसुधर्मस्वामी । 2 'दिनपतिः' सूर्यः ।

3 'पञ्चमोऽप्याद्य एव' एकादशानामपि गणधरपदस्थापनाऽवसरे श्रीवीरेण श्रीसुधर्मस्वामिनं पुरस्कृत्य गणोऽनुज्ञातः दुष्पराहं मावत् श्रीसुधर्मस्वाम्यपत्यानामेव प्रवर्तनात् ।

[2] 4 'दनुजपूज्यः' अर्धः पूज्यः वन्यः 'असुरा दिवि-दनुजाः' इति हेमः [अभि० वि० वा० २ श्लो० १५२]

(२) 'जम्बू' श्रीसुधर्मस्वामिपट्टे द्वितीयः श्रीजम्बूस्वामी ।

5 'उन्निराजाम्बूनदधीः' उन्निरा विचखिता जम्बूनदस्य सुवर्णस्य श्रीः शोभा यस्य सः । (३) 'प्रभवः' श्रीजम्बूस्वामिपट्टे तृतीयः श्रीप्रभवस्वामी । (४) 'शार्ध्यंभवाऽऽख्यः' श्रीप्रभवस्वामिपट्टे चतुर्थः श्रीशार्ध्यंभवास्वामिनामा ।

[3] (५) 'श्रीयशोभद्रसूरिः' श्रीशार्ध्यंभवस्वामिपट्टे पथमः श्रीयशोभद्रसूरिः । 5 'विजितविबुधसूरिः' विजितः विबुधानां

सुराणां सूरिराज्यां बृहस्पतिरित्यर्थः । (६) 'संभूतिशब्दाद् विजयः' - 'भद्रवाहुः' इति द्वौ श्रीयशोभद्रसूरिपट्टे षष्ठौ श्रीसंभूतिविजय-धीमद्रवाहुस्वामिनामवभूताम् ।

[4] 6 'श्रुतसुरतरमूलम्' श्रुतानि चतुर्दशार्णवेव सुरतरवो देवस्थास्येपि मूलम् । (७) 'स्थूलभद्रः' श्रीसंभूतिविजय-धीमद्रवाहुस्वामिनोः पट्टे सप्तमः श्रीस्थूलभद्रस्वामी ।

(८) 'गिरिनामाऽऽशौ महाऽऽदिः सुहस्ती' श्रीस्थूलभद्र-

स्वामिपट्टेऽथमौ श्रीआर्यमहागिरि-श्रीआर्यसुहस्तीसूरिरिति द्वौ बभूवुः ।

[5] (१) 'सुस्थितः सुप्रबुद्धः' 'धीआर्यमहागिरि-श्री-आर्यसुहस्तिस्वरिपट्टे नवमौ श्रीसुस्थित-सुप्रतिबुद्धसूरिः ।

(१०) 'इन्द्राद् दिन्नसूरिः' 'सुस्थित-सुप्रतिबुद्धपट्टे दशमः श्रीइन्द्रदिन्नसूरिर्वभूत् । (११) 'दिन्ननामा' इन्द्रदिन्नसूरिपट्टे

एकादशः श्रीदिन्नसूरिः बभूव । (१२) 'सिंहाद् गिरिगणविभुः' श्रीदिन्नसूरिपट्टे द्वादशः सिंहादिगिरिर्वभूत् । 'गिरिगणविभुः' सिं-

हाद् गिरिरिति सिंहादिगिरिरेव गणेषु विभुः प्रसुरितः । (१३) 'व-

ज्रसूरिः' श्रीसिंहादिगिरिपट्टे त्रयोदशः श्रीवज्रस्वामी बभूव ।

[6] (१४) 'वज्रसेनः' श्रीवज्रसूरिपट्टे चतुर्दशः श्रीवज्र-

सेनसूरिः । (१५) 'चन्द्रः' वज्रसेनसूरिपट्टे पञ्चदशः श्रीचन्द्र-

सूरिर्वभूत् । (१६) 'सामन्तभद्रः' श्रीचन्द्रसूरिपट्टे षोडशः

श्रीसामन्तभद्रसूरिर्वभूत् । (१७) 'वृद्धदेवाऽऽख्यसूरिः'

'श्रीसामन्तभद्रसूरिपट्टे सप्तदशः श्रीवृद्धदेवसूरिनामा बभूव ।

(१८) 'प्रोदितद्योतनाऽऽहः' 'श्रीवृद्धदेवसूरिपट्टेऽष्टादशः

प्रद्योतनसूरिनामा सञ्जातः ।

[7] (१९) 'मानदेवः' श्रीप्रद्योतनसूरिपट्टे एकोनविंशति-

तम श्रीमानदेवसूरिः । (२०) 'मानतुङ्गः' श्रीमानदेवसूरिपट्टे

विंशतितमः श्रीमानतुङ्गसूरिजातः । (२१) 'वीरसूरिः' श्री-

मानतुङ्गसूरिपट्टे एकविंशतितमः श्रीवीरसूरिर्वभूत् । (२२)

'जयदेवः' श्रीवीरसूरिपट्टे द्वाविंशतितमः श्रीजयदेवसूरिर्वभूत् ।

सुरपतिरिव देवानन्दनामा द्विधापि कमनदमनकान्तिर्विक्रमोऽपि क्रमेण ।
 समजनि नैरसिंहः सूरिस्तारितारिर्गुणगणमणिराशोः श्रीसमुद्रः समुद्रः ॥ ८ ॥
 पुनरपि गुरुरासीन्मानन्देवो द्वितीय-
 स्तदनु विबुधशब्दाच्छ्रीप्रभोऽप्यद्वितीयः ।
 भुवि विजितजयार्थः श्रीजयानन्दसूरिः
 प्रवचनविरूपोऽस्माद् रवेः^३ श्रीप्रभाऽहः ॥ ९ ॥
 यशसि शशिसमानः श्रीयशोदेवसूरिः स्मर इव कमनीयः प्रोचितगुणसूरिः ।
 शमकमलविवस्वान् मानदेवस्तृतीयस्तदनु विमलचन्द्रश्चन्द्रमाश्चन्द्रगच्छे ॥ १० ॥
 रुचिभरजितभूरिः सूरिरुद्योतनोऽस्मादवनतनरदेवः सर्वदेवो गणन्द्रः ।
 धृतचरणविशुद्धिर्देवसूरिः सुबुद्धिः पुनरपि गणभर्ता सर्वदेवोऽद्वितीयः ॥ ११ ॥
 कुनयजयशोभित् श्रीयशोभद्रनामा तदनु च मुनिचन्द्रश्चन्द्रनिस्तन्द्रकीर्तिः ।
 गणभृद्विजितदेवः सेवनासक्तदेवस्तदनु विजैयसिंहः सिंहवत् साहसं ॥ १२ ॥
 सुजननयनसोमः सोमैनाम्नः प्रभोऽभूद् गुरुरपि मणिरत्नस्तद्वयं चैकपदे ।
 बहुतपसि चितन्द्रः श्रीजगच्चन्द्रसूरिरजनि मुनिनरेन्द्रोऽस्मात् स देवेन्द्रसूरिः ॥ १३ ॥
 तदनु मुनिसमूहं धर्मघोषः पुषोप पुनरभवदमुष्मात् सोमशब्दात् प्रभोऽन्यः ।
 तदनु तिलकसूरिः सोमपूर्वो बभूव गणगुरुरथ देवात् सुन्दराऽऽह्वानसूरिः ॥ १४ ॥

5

10

15

[8] (२२) 'देवानन्दनामा' श्रीजयदेवसूरिपदे प्रयोविशति-
 तमः श्रीदेवानन्दसूरिः । (२४) 'विक्रमः' श्रीदेवानन्दसूरि-
 पदे चतुर्विंशतितमः श्रीविक्रमसूरिर्जातः । (२५) 'नरसिंहः'
 श्रीविक्रमसूरिपदे पञ्चविंशतितमः श्रीनरसिंहसूरिर्जाते । (२६)
 'श्रीसमुद्रः' श्रीनरसिंहसूरिपदे षड्विंशतितमः श्रीसमुद्रसूरिः
 संभूतः ।

[9] (२७) 'मानदेवः' श्रीसमुद्रसूरिपदे सप्तविंशतितमः
 श्रीमानदेवसूरिर्जातः । (२८) 'विबुधशब्दाच्छ्रीप्रभः' श्रीमा-
 नदेवसूरिपदेऽष्टाविंशतितमः श्रीविबुधप्रभसूरिरभवत् । (२९)
 'श्रीजयानन्दसूरिः' श्रीविबुधप्रभसूरिपदे एकोनविंशतितमः
 श्रीजयानन्दसूरिर्जाते । (३०) 'रवेः श्रीप्रभाऽहः' श्रीजया-
 नन्दसूरिपदे त्रिंशत्तमः श्रीरविप्रभसूरिः सजातः ।

[10] (३१) 'श्रीयशोदेवसूरिः' श्रीवीरप्रभसूरिपदे एक-
 विंशत्तमो नागरब्राह्मणः श्रीयशोदेवसूरिरदियाय । (३२) 'प्रो-
 चितगुणसूरिः' श्रीयशोदेवसूरिपदे द्वाविंशत्तमः श्रीप्रद्युम्नसूरि-
 र्भवत् । 1 'शमकमलविवस्वान्' शमः शान्तिसाक्षरं कमलं तं
 विकासयितुं विवस्वान् सूर्य इव । (३३) 'मानदेवः' श्रीप्रद्युम्न-
 सूरिपदे श्रीमानदेवसूरिरजनि । (३४) 'विमलचन्द्रः' श्रीमान-
 देवसूरिपदे चतुर्विंशत्तमः श्रीविमलचन्द्रसूरिर्भवत् ।

[11] (३५) 'उद्योतनः' श्रीविमलचन्द्रसूरिपदे षड्विंश-
 त्तमः श्रीउद्योतनसूरिः समजायत । (३६) 'सर्वदेवः' श्रीउद्यो-
 तनसूरिपदे षड्विंशत्तमः श्रीसर्वदेवसूरिर्भवत् । (३७) 'देवसूरिः'

श्रीसर्वदेवसूरिपदे सप्तविंशत्तमः श्रीदेवसूरिर्जाते । (३८) 'सर्व-
 देवः' श्रीदेवसूरिपदे अष्टविंशत्तमः पुनः श्रीसर्वदेवसूरिरभवत् ।

[12] (३९) 'श्रीयशोभद्रनामा' श्रीसर्वदेवसूरिपदे एकोन-
 चत्वारिंशत्तमः श्रीयशोभद्रसूरिरभवत् । (४०) 'मुनिचन्द्रः'
 श्रीयशोभद्रसूरिपदे चत्वारिंशत्तमः श्रीमुनिचन्द्रसूरिर्जाते ।
 (४१) 'अजितदेवः' श्रीमुनिचन्द्रसूरिपदे एकचत्वारिंशत्तमः
 श्रीअजितदेवसूरिरजनि । (४२) 'विजयसिंहः' श्रीअजित-
 देवसूरिपदे द्विचत्वारिंशत्तमः श्रीविजयसिंहसूरिर्भवत् ।

[13] 2 'सुजननयनसोमः' सज्जानानां नयनानि चर्क्षुषि शीत-
 लीकृतुं सोमश्चन्द्र इव । (४३) 'सोमनाम्नः प्रभः, मणिरत्नः'
 श्रीविजयसिंहसूरिपदे त्रिचत्वारिंशत्तमो श्रीसोमप्रभ-श्रीमणिरत्न-
 सूरिर्सजातौ, तयोः सोमप्रभसूरिः शतार्थितया भुवि ख्यातनामा
 बभूव । (४४) 'श्रीजगच्चन्द्रसूरिः' श्रीसोमप्रभ-श्रीमणिरत्न-
 सूरिपदे श्रीजगच्चन्द्रसूरिरजायत । (४५) 'देवेन्द्रसूरिः'
 श्रीजगच्चन्द्रसूरिपदे षडचत्वारिंशत्तमः श्रीदेवेन्द्रसूरिः समजनि ।

[14] (४६) 'धर्मघोषः' श्रीदेवेन्द्रसूरिपदे षडचत्वारिंशत्तमो
 धर्मघोषसूरिर्भवत् । (४७) 'सोमशब्दात् प्रभः' श्रीधर्मघोष-
 सूरिपदे सप्तचत्वारिंशत्तमः श्रीसोमप्रभसूरिः । (४८) 'तिलक-
 सूरिः सोमपूर्वः' श्रीसोमप्रभसूरिपदे अष्टचत्वारिंशत्तमः श्रीसोम-
 तिलकसूरिर्जाते । (४९) 'देवात् सुन्दराऽह्वानसूरिः' श्रीसोम-
 तिलकसूरिपदे एकोनपञ्चाशत्तमः श्रीदेवसुन्दरसूरिर्जातः ।

मुनिक्रुचलयसोमः सोमंतः सुन्दराहः प्रमुरथं मुनिशब्दात् सुन्दरः सूरिचक्री ।
 अमणगगनरत्नं रत्नतः शोबराऽऽख्यस्तदनु च बरलक्ष्मीसागरः सूरिरासीत् ॥ १५ ॥
 तदनु सुमतिसाधुमाधुरीपूष्णवाक्यत्समजनि विमलः श्रीहेमपूर्वस्ततोऽपि ।
 तदनु विमलनामाऽऽनन्दशब्दाद् यथार्था तपगणगुणसंज्ञां यश्चकार क्रियाभिः ॥ १६ ॥
 तदनु विजयदानः सूरिरुच्चावदानः प्रमुरभवदतः श्रीहीरनामा गणस्य ।
 अकचरनराजां यः समाजं ररञ्ज प्रकृतसुकृतवाग्भिः पुण्यनैपुण्यभागिभिः ॥ १७ ॥
 हरिरपि दिवि सूरैर्यस्य सत्कीर्तिवात्तां सदसि विबुधसूरेर्वाचि सम्यग्न निशाम्य ।
 रमयति वसुधायां खं मनोऽमुं दिदृक्षुर्नमयति न सुधायामप्सरस्संनिधायाम् ॥ १८ ॥
 वदति निगदसिद्धन्यायतोऽप्यस्य धर्मोन्नयनविजयवात्तां गीष्पतिर्वर्षकोट्या ।
 नवनवरसरीत्या संसदि स्वर्गराजः प्रभवति न तथापि व्यापिनीं तां समाप्तुम् ॥ १९ ॥
 कलिललितममुष्मिन्नभ्युदीतेऽपनीतं
 अमणमणिषु साक्षाद् वीररूपे गणीन्द्रे ।
 अचिकृतकृतलक्ष्म्या जङ्गमः सङ्गमोऽमृत
 प्रतिपदमपि सूरैर्भाग्ययोगैः स्फुरद्भिः ॥ २० ॥
 अचरमजिनवारे या न वाऽऽरेक्यते ज्ञैर्जनेभ्युजिननिहृष्टी धर्मलीला सुशीला ।
 परमगुरुविहारेऽभ्युद्धृताहृद्विहारे समजनि जनितश्रीः साऽप्यशोपाऽविशोपात् ॥ २१ ॥
 कंचिभिरभिनवाथैर्यत् प्रवृत्तिः प्रयद्वा सहृदयजनभाष्ये हीरसौभाग्यकाव्ये ।
 अध कथमहर्मस्या विस्तरायोन्नताऽऽस्यः पशुनिशुरिव हृदयः स्यां बुधस्योपहास्यः ॥ २२ ॥

[15] 1 'मुनिक्रुचलयसोमः' मुनयः साधवस्ते एव कुचलवादि
 कुमुदानि वेभ्यश्चन्द्र इव । (५०) 'सोमतः सुन्दराहः' श्रीदेवे-
 न्द्रसूरिपेठे पञ्चाशत्तमः श्रीसोमसुन्दरसूरिजनिः । (५१) 'मुनि-
 शब्दात् सुन्दराः' श्रीसोमसुन्दरसूरिपेठे एकपञ्चाशत्तमः
 श्रीमुनिसुन्दरः सूरिवंशजः । (५२) 'रत्नतः शोखराऽऽख्यः'
 श्रीमुनिसुन्दरसूरिपेठे द्विपञ्चाशत्तमः श्रीरत्नशोखरसूरिः संभूतः ।
 (५३) 'बरलक्ष्मीसागरः' श्रीरत्नशोखरसूरिपेठे द्विपञ्चाशत्तमः
 श्रीलक्ष्मीसागरसूरिरजायतः ।

[16] (५४) 'सुमतिषाणुः' श्रीलक्ष्मीसागरसूरिपेठे चतु-
 ष्षपञ्चाशत्तमः श्रीसुमतिसाधुसूरिः संजज्ञे । (५५) 'विमलः
 श्रीहेमपूर्वः' श्रीसुमतिसाधुसूरिपेठे पञ्चाशत्तमः श्रीहेम-
 विमलसूरिवंशजः । (५६) 'विमलनामाऽऽनन्दशब्दः' श्रीहेम-
 विमलसूरिपेठे आनन्दविमलसूरिवंशजः ।

[17] (५७) 'विजयदानः सूरिः' श्रीआनन्दविमलसूरि-
 पेठे सप्तपञ्चाशत्तमः श्रीविजयदानसूरिवंशजः । (५८) 'श्रीहीरनामा'
 श्रीविजयदानसूरिपेठेऽष्टपञ्चाशत्तमः श्रीहीरविजयसूरिः संजज्ञे ।
 2 'उच्चावदानः' उच्ये. प्रसन्नकर्म यस्य सः । 'प्रकृतसुकृतवाग्भिः'
 प्रकृतानि च तानि सुकृतानि पुष्पानि च प्रकृतसुकृतानि, वाचः
 बवाचि येषां तेः ।

[19] 3 'निगदसिद्धन्यायतः' सत्यकथनन्यायाद् 'निगदः'
 रोक्तुं इति भाषायाम् । 4 'धर्मोन्नयनविजयवात्ताम्' धर्मसो-
 न्नयनमुन्नतित्वस्य विजयवात्तां विजयकथां ताम् । 5 'गीष्पतिः'
 बृहस्पतिः 'गीर्बृहलोः पतिः' इति हेमः [अभि० वि० कं० २
 श्लो० ३३] 6 'नवनवरसरीत्या' नवीनो वीरसङ्घात्परिचयः सतीः
 गौष्पादित्यवा ।

[20] 7 'कलिललितम्' कलिरन्त्ययुगं तस्य कलितं लीलं
 कीदामिल्लयैः । 'कलिर्बिमीतके' शूरे विवादेऽन्त्ययुगे उपि' इति
 हेमः [अने० सं० कं० २ श्लो० ४८९] ।

[21] 8 'आरेक्यते' शङ्कते । 'रेहृ' शङ्कामिति घातोः
 क्यपि वर्तमाने रूपम् । 9 'ज्ञैः' पण्डितैः । 10 'जनहृजिन-
 निहृष्टी' जनानां हृजिनानि पापानि दुःखानि वा निहृष्टी नापकृष्टी ।
 11 'अभ्युद्धृताहृद्विहारे' अभ्युद्धृताः जीर्णोद्याराः कृणा अर्हतां
 विहाराथैस्त्वानि येन स तस्मिन् ।

[22] 12 'कविभिः' देवविमल-हेमविजययादि-
 कविभिः । हीरसौभाग्य विजयप्रशस्त्यादिमहाकाव्यानां कर्तृभिः
 कविभिः । 13 'असा' प्रहृष्याः

तदनु विजयसेनः स्तूरिराडस्य पट्टे दिनकरकरणिः स्वर्नाथपूज्यो वभासे ।
 अकथरनरचक्री यस्य चक्रे प्रशंसां सदसि विजयमस्य प्रेक्ष्य विप्रौषवादे ॥ २३ ॥
 सुरपतिमिव साक्षान्नव्यदिव्यार्द्धिभाजमकथरनरराजं बोधयन् साऽवरोधम् ।
 गणिगणमणिहीरः पूर्वदेशे विहारात् स विजयमुपलेभे मोहमुच्छिद्य सद्यः ॥ २४ ॥
 गुरुरिव गुरुशिष्यः स्याद्वितीवोत्तरस्यामंकथरनरशक्राभ्यर्चितो लाभपुर्याम् । 5
 उपनतविजयश्रीमौहसर्वस्वभङ्गात् स गुरुविजयसेनो गीयतेऽद्यापि भूम्याम् ॥ २५ ॥
 इति जिनवरपट्टश्रेणिमालाप्रसूनैर्मुनिपतिभिरकारि स्फारविद्याधनुनैः ।
 स्वसमयमनुजीव्यां प्रौढमोहप्रघातात् कति कतिचन वारान् दिग्जयो जैनराज्ये ॥ २६ ॥
 बहुगुणवलशक्तिप्राप्त्युपायोदिताऽऽशाविजय इह कवीन्द्रैर्विस्तरात् कौर्निगद्यः ।
 यतिपतिमतिलभ्यः सभ्यतुष्ट्यै समासात् कथमपि कथयामस्तं तथापि प्रशस्तम् ॥ २७ ॥ 10

तदनु तदनुभावादेव देवस्वरूपी
 विजयिविजयदेवः श्रीगणेश्वरुर्भव ।

किमुत ! विजयदेवच्छद्मनाऽस्यावतीर्णो

भरतमुवि जिनानां भक्तये व्यक्तयुक्त्या ॥ २८ ॥

प्रवचनमुपदिश्योद्दिश्य भव्याङ्गभाजः प्रतिविंपयविहारैर्यर्मकर्मप्रवृत्तिम् । 15
 कुनयमपनयन् यस्तेनिवांस्तेन मुक्तेः पथि पथिकजनानां सार्थनाथायते सा ॥ २९ ॥
 भजति जिनमतस्य प्राज्यसाम्राज्यमस्मिन् रजति सुकृतिलोकश्चैत्यनित्यार्चनासु ।
 अमलकमलजाग्रद्भूरिसौरभ्यलभ्यद्भ्रमरवमिपाद् दिग्गायतीवास्य कीर्त्तिम् ॥ ३० ॥
 अभिनवभवद्दृष्टैत्यमूर्द्ध्वजौघैः परमगुरुगरीयःकीर्त्तिवाला ननर्त्त ।
 अभिनयमिव तस्याः प्रेक्ष्य रम्भाऽप्यदम्भाद् विकिरति कुसुमानि स्फारतारामिषेण ॥ ३१ ॥ 20

[23] (५९) 'विजयसेनः स्तूरिराड' श्रीहीरविजयसुरिपते एषोनपठितस्यः श्रीमिजयसेनसुरिः संज्ञके ।

1 'विप्रौषवादे' पञ्चशतविप्रेः सह वादं इवांघे ।

[24] 2 'सावरोधम्' अन्तःपुरसद्विहृतम् 'शुक्रान्तः स्यादन्तः-
 पुरमवरोधोऽवरोधनम्' इति दैमः [अमि- वि- कां- १ श्लो-
 ३९९]

[25] 3 'अकथरनरशक्राभ्यर्चितः' अकथरो वपतिः नरेषु
 शक्र इन्द्र इवैति अकथरनरशकलोनाभ्यर्चितः पूज्यः । 4 'लाभ-
 पुर्याम्' देहहस्तीति नगपुर्याम् । 5 'उपनतविजयश्रीः' उपनता
 प्राप्ता विजयश्रीर्लक्ष्मीर्यस्य सः ।

[26] 6 'श्रेणिमालाप्रसूनैः' श्रेणिः पङ्क्तिरेव माला तस्याः
 प्रसूनैः पुष्पैः । 7 'स्फारविद्याधनुनैः' स्फारा विपुला या विद्या
 साऽऽनो यस्य स स्फारविद्याधनुनानुनैः ।

[27] 8 'यतिपतिमतिलभ्यः' यतीनां पतयत्येषां मतिभिरलभ्यः
 प्राप्यः ।

[28] (६०) 'विजयदेवः' श्रीविजयसेनसुरिपते पठितस्यः
 श्रीविजयदेवसुरिः संबन्धः ।

[29] 9 'भव्याङ्गभाजः' भव्यप्राणिनः । 10 'विपयो' विधयो
 देशः । 11 'तेनिवाय' विस्तारं हृतवान् । 'तन्वी विस्तारे' इति
 धातोः सन्तुप्रत्ययाद् रूपम् । 12 'सार्थनाथायते' सार्थनाथः
 शब्दसार्थीवाऽऽचरतीति सार्थनाथायते । 'सार्थो वन्दे वणिगुणो'
 इति दैमः [अने- सं- कां- २ श्लो- २२५]

[31] 13 'परमगुरुगरीयःकीर्त्तिवाला' परमयातो ग्रहधेति
 परमगुरुत्वाय गरीयसी कीर्त्तिः सेव वाला । 14 'अभिनयम्' व्यञ्ज-
 कम् 'व्यञ्जोऽभिनयः यमो' इति दैमः [अमि- वि- कां- श्लो-
 १९६] 15 'रम्भा' झरपत्रो 'रम्भा शिदघमामिन्यां कदल्यां व'
 इति दैमः [अने- सं- कां- २ श्लो- ३९५] 16 'विकिरति'
 क्षिप्यति 'क' विक्रमे' इति धातोः रूपम् । 17 'स्फारतारामिषेण'
 स्फाराः विक्रिताः वास्तारान्स्फारतामां मिषेण व्यजेत्येवार्थः ।

विभयफलमभीप्सुर्भयलोकः प्रभूणां सदसिं सदुपदेशं प्राप्य देवप्रतिष्ठाः ।
 च्यरचयदचिरात् तत्प्रीणनेऽद्यापि देवा न धरणिमवतीर्य खं नरान् दर्शयन्ति ॥ ३२ ॥
 प्रवचनकुशलानां रम्यवात्सल्यकर्मण्यविरलरसवत्याः प्रोद्भवन्सौरभेण ।
 भुवि फणभृदधीशोऽप्युन्नमन्मौलिरांस्त भुवनजनहिताय स्यान्न किं पुण्यकार्यम् ॥ ३३ ॥
 5 प्रतिपदमदसीयश्रेयसः प्राज्यरागादनुपमशमभाजामाश्रमानन्वतिष्ठन् ।
 तपगणगुणनिष्ठाः श्रावकाः सप्रतिष्ठा मुनिजनपठनेऽभूत्तेषु घोषोऽपि नान्याः ॥ ३४ ॥
 सविनयमिद्रमीयाऽऽदेशमासाद्य सद्यस्संमयनयविदोऽत्र प्रौढगीतार्थपार्थाः ।
 दिशि दिशि विचरन्तश्चारुचारित्रयोधं विदयुर्युतलज्जा जैनधर्मोऽतिसज्जाः ॥ ३५ ॥
 कुमतरंतविनाशाद् योधिहेतुप्रकाशाज्जिनभयनविधानाद् योगिनां संनिधानात् ।
 10 अतनुत संनिसर्गं श्रावकः पुण्यसर्गं विजितदुरितवर्गं मोहदृष्टेर्विसर्गम् ॥ ३६ ॥
 मरुचरणिसुराष्ट्रागूर्जरत्रादिदेशेष्वभयमथ विह्वल्य स्तुत्यसत्कृत्यलाभात् ।
 विपयगणललाटे भेद्रपांटे जगाम मुनिपतिरतिशायी तेजसा तीव्रघात्रः ॥ ३७ ॥
 नरपतिरपि तत्र श्रीजगतर्त्तिसहनामा गुरुचरणपयोजे योजयँश्चावनामम् ।
 वचसि रसिकवृत्त्या जीवरक्षां प्रपेदेऽनिमिषवचनिपेधंस्तेन जज्ञे संरस्योः ॥ ३८ ॥
 15 पॅरिपतितजिनौकांस्तुद्धरन् शुद्धबुद्धिः क्षेमपि नरकपातादुद्धार क्षितीशः ।
 गुरुरपि मुनिवेशे सर्वदेशे चकाराचिरतिविरतिमद्भिस्तीर्थयात्राः सहैव ॥ ३९ ॥
 पुनरपि समिधाय आद्रवर्गं पुँवपुः सपदमहमदायं वाद्रमत्यादरेण ।
 शुंगपरिमितमासान् जातपुण्यप्रकाशान् स्थिरतरचरणस्यस्तस्थिवानुत्सवेन ॥ ४० ॥
 गुरुतरगणभारं शूरिचिन्तावतारं निजचलमसहायं ध्यानधारान्तरायम् ।
 20 उचितगुणनिकायं चिन्तयन्नज्ञसा यं सपदि विजयसिंहं यौवराज्ये न्ययत् ॥ ४१ ॥

[32] 1 'तत्प्रीणने' त्रिजयदेवसूरिं प्रीणयितुम् ।
 2 'चरणिम्' पृथ्वीम्, चरणिशब्दः ह्यथो दीर्घोऽपि । 'अवन्यवनि-
 र्भरणी परनिर्भरिणा धरा' इति साधुमुद्रकः [अक्षरश्लोकः कां-
 ४ श्लो० ३]

[33] 3 'रम्यवात्सल्यकर्मणि' मनोहरसाधर्मिकवात्सल्यकार्ये ।
 4 'अचिरतरसवत्याः' निरन्तरवाक्स्थानस्य । 'सुदशाला रसवती
 पात्रस्थानं महानसम्' इति हैम । [अमि० वि० कां० ४ श्लो०
 १४] 5 'फणभृदधीश' सर्पराजः वासुकिर्वा । 6 'नास' उप-
 विष्टः । 'आविष्कृत्य उपवेशने' इति धातोः, द्वाहत्या रूपम् ।

[34] 7 'प्राज्यरागाद्' गाढश्रेष्ठम् । 8 'घोषोऽपि नान्याः'
 नग्दिघोषः घदिघोषः ।

[35] 9 'समय-नयविदः' समयः सिद्धन्तः नयः, नीतिलघो-
 र्दिदः वेत्तारः । 10 'अपुन्यज्जाः' अपुना-अचरिता लज्जा भीमा
 देपो वे । 11 'अतिसज्जाः' अतिसंनदाः ।

[36] 12 'रत्त' रत्तं मोहवन्म् । 13 'सविनयम्' सदानम् ।
 14 'विजितदुरितवर्गम्' विजितं दुरितानां पापानां वर्गं समुद्धं
 येन तम् ।

[38] 15 'अनिमिषवचनिपेधः' अनिमिषया मत्स्यश्लेषं वध-
 निपेधः हिंसाप्रतिपेधः । 16 'सरस्योः' उदयसागर-पीछोला-
 ऽऽद्यवतडागयोः ।

[39] 17 'परिपतितजिनौकांश्च' खण्डितजिनमन्दिराणि ।
 18 'क्षेमपि' आरामानमपि ।

[40] 19 'पुँवपुः' परीनुमिच्छुः 'पुंश् पालनपूरणयोः' इति
 धातोः सञ्जन्तलाङ्गुलव्ययः । 20 'युग' युगाधकारः, चानुर्माधि-
 कम् । 21 'स्थिरतरचरणस्य' स्थिरतरमतिधयेन रटं चरणं चारित्रं
 तस्मिन् तिष्ठतीति ।

[41] (११) 'विजयसिंहम्' श्रीविजयदेवसूरिपेठे एक-
 षष्ठितमः श्रीविजयसिंहपरिभवत् ।

अथ स विजयसिंहः सूरीरुत्सारितारिर्धृतधृतितरवारिर्मोहदावाग्निवारिः ।
 गुरुहृदयमराइक्षीद् दुष्टकर्माण्यभाइक्षीत् तपगणमनुशासद् वारण-स्मरणाद्यैः ॥४२॥
विलगिरिशिरस्यश्रीयुगादीशयात्राकरणनिधतचेता देवसूरिश्चाल ।
 अनुगतबहुसङ्घस्यैन्दना-श्वोष्ट्र-नागोच्छलदविरलधूली रुद्धदिकर्चकवालः ॥ ४३ ॥
 अनुपदबहुरूप्य-स्वर्णमुद्राङ्गपूजाकरणवितरणाद्यैर्ग्राम्यसङ्घेन पूज्यः । 5
 मुदितजनसुराष्ट्रासर्वतीर्थोप्यनंसीदुचितनगरजातज्येष्ठसंस्थानरीत्या ॥ ४४ ॥
अंभिनवनगरस्य श्रीगुरुं वारिदत्तौ चतुरचतुरिकाऽऽख्या आविका दक्षिणस्याः ।
 सकलनगरसङ्घानुज्ञयाऽभेद्य भक्त्या विनयमभिनयन्ती सोत्सवं तं वचन्दे ॥ ४५ ॥
 प्रतिकृतिशतमत्र श्रीजिनानां नवीनं सैमहमहमिकाभृद् भूरिवित्तव्ययेन । 10
 सकलजनसमक्षं संप्रतिघ्राप्य सूरेरंशान-वसनदानैः प्रीणयामास सङ्घम् ॥ ४६ ॥
 अवसरमधिगम्य खं प्रणम्याशयं सा सदसि गणगुरूणामागमं दक्षिणस्याम् ।
 प्रबलसुकृतलब्धै नाम विज्ञापयन्ती गुरुपरिचरणेऽस्याद् वत्सराणां चतुष्कम् ॥४७॥
 प्रतिदिनमिदमीयां देशविज्ञप्तिवाचं मनसि गणधरेन्द्रे निश्चयेनानुनीय ।
 गमितजैलद्रकालस्तामलिसे व्यहार्पात् संहसि हसितलक्ष्म्या आद्रया वृद्धयाऽम्ना ॥४८॥
 अथ चलति मुनीन्द्रेऽनुव्रजद्राजसङ्घप्रवलयलसमूहादुच्छलदधूलिपुञ्जैः । 15
 जलधिजलविशोपाऽऽशङ्कया दक्षिणाशा खविपयपरिवृद्ध्याऽलं हसन्तीव रजे ॥४९॥
 स्फुरति मुनिमहेन्द्रे सौरितेजोऽधिकत्वे हृतवसुरिव भाखान् प्रेरयन्नज्ञसाऽखान् ।
 जलधिशरणमापद् व्यापदं छेत्तुकामस्तत इव धनराशिं लब्धयानन्धिपार्श्वं ॥ ५० ॥
 पथि नगरजनस्याभ्यर्पयनातोऽवरङ्गात् परपुरि परमेज्यः प्रावृषं संनिनाय ।
 तदनु तपसि चर्यामाचरंश्चारुविद्यापुरमतुलमहेन प्राविशद् भाविशर्मा ॥ ५१ ॥ 20

[42] 1 'उत्सारितारिः' उत्सारिताः दरीकृता अरयो येन सः । 2 'धृतधृतितरवारिः' धृतो धृतेर्धृतेःस तरवारिः खड्गो येन सः । 3 'मोहदावाग्निवारिः' मोहहृत्पो यो दावाग्निः दावानलसं शीतलीकर्तुं वारि जलमिव । 4 'अराइक्षीत्' ररज 'रजी रागे' इति धातोरेष्यतन्त्यां रूपम् । 5 'अभाइक्षीत्' वमञ्ज 'मञ्जोप् आमर्षने' इति धातोरेष्यतन्त्यां रूपम् । 6 'वारणा-स्मरणाद्यैः' धारणा-स्मरणादिविशेषप्रकाराः ।

[43] 7 'निधतचेताः' निधितमनाः । 8 'स्यन्दनं' स्यन्दना रयाः । 9 'नागं' नागा हल्लिनः । 10 'चक्रवालः' चक्रवालः मण्डलम् । 'चक्रवालं तु मण्डले' इति दैमः [अने० सं० चं० ५ श्लो० १०१]

[44] 11 'वितरणाद्यैः' दानादिभिः ।

[45] 12 'अभिनयनगरस्यम्' नयानगरस्थितम् ।

13 'वारिदत्तौ' वर्षाकाले ।

दि० म० ५

[46] 14 'प्रतिकृतिशतम्' मूर्त्तानां शतसङ्ख्याप्रमाणम् । 15 'समहमहमिकाभृद्' सम्यक् प्रकारेणाहमहमिकां परस्परं शक्योऽहं शक्य इति स्पृहोस्वरूपां विभर्तति । 16 'अशन वसनदानैः' अशनं भोजनं वसनं वस्त्रं च तयोर्दानैः ।

[47] 17 'प्रबलसुकृतलब्धै' प्रबलानि दृढानि च तानि सुकृतानि पुण्यानि तेषां लब्धै प्राप्ते ।

[48] 18 'अनुनीय' विज्ञाप्य । 19 'जलद्रकालः' वर्षा-कालः । 20 'व्यहार्पात्' विजहार विपूर्वेण 'हृग् हरणे' इति धातोः अयत्तन्त्यां रूपम् । 21 'सहति' मार्गदीर्घं । 'मार्गशीर्षः सहः सदाः' इति दैमः [अभि० वि० वा० २ श्लो० ६६] ।

[50] 22 'सौरतेजः' धरस्वापलं सौरः रनेधरसस्य तेजः प्रकाशः ।

[51] 23 'अवरङ्गात्' औरङ्गायादनगरम् ।

अकृतं कृतविमेयास्तत्र मासान् निवासं गुरुकृतरभक्तिश्चाद्विज्ञप्तियोगात् ।
 मुनिहरिमनुनीय श्रद्धया देवचन्द्रो व्यरचयत वरिष्ठां देवधिम्यप्रनिष्ठाम् ॥ ५२ ॥
 तदनु मनुजसङ्घेनान्वितस्तीर्थयात्राफलपलमभिलिप्सुमार्गशीर्षं चचाल ।
 जिनवरकलिकुण्डाहानपार्श्वं प्रणम्यायतकरकरहेढास्यायिपार्श्वं निनंसुः ॥ ५३ ॥
 5 पथि विचरति चास्मिन् दक्षिणस्याः पयोधिर्भयनरल इवामूल्लोलकल्लोलद्रुम्भात् ।
 मुनिरपि घटजन्मा क्षारतां मां निनाप मुनिपतिरथ कर्त्ता किं ममेति प्रबुध्य ॥ ५४ ॥
 परमगुरुरिहायं सर्वसौर्याभ्युपायं विमृशति च कथञ्चित् कस्यचिन्नापकर्त्ता ।
 मगधजनमुषेभ्यः सम्पगेतन्निशम्य जलधिरपिधिनोदं नृत्यतीवोत्तरद्वैः ॥ ५५ ॥
 तदत्रिकटमुपेतेऽस्मिन् पयोराशिरासीन्मुदित इव तरङ्गोन्मुक्तमुक्ताः प्रवर्षन् ।
 10 अभिल्लितपयोभिर्धौतपादः प्रसादमविरललहरीभिर्मन्यमानो मुनीन्द्रोः ॥ ५६ ॥
 मुनिपतिसहचारिश्चाद्वसङ्घे तुरङ्गा अभिजिगमिपुसिन्ध्याबुद्धसन्तस्तरद्गाः ।
 ध्यजपटलममुष्मिद्गुल्लास द्विपानां श्युतरमिनरत्राऽपीतपोतोत्तमानाम् ॥ ५७ ॥
 अभिरमति यधूनां शृन्दमस्मिन् सुरूपं जलनिधिमधिगम्य स्पर्द्धयेवामरीणाम् ।
 दिशति कनकमुद्रा मार्गणेभ्यो महेश्वरः प्रसरति मणिमुक्ताश्रेणिराकीर्षमाणा ॥ ५८ ॥
 15 पटुपटहनिनादस्तत्र सङ्घे जगज्ज्वलजकुलमेयोर्ज्वलं चापरत्र ।
 हृदयिचतुराऽऽग्या श्राविकारलमस्मिन् जपति तदितरस्मिन्श्रान्तधमीः स्वरूपात् ॥ ५९ ॥
 गृहजनपदतीर्थस्तीर्थरक्षासु दक्षः कतिपयदियसान् स आद्वलोकेन साकम् ।
 न्यगमयद्बुद्धेस्तत् सैकतं प्राप्य रम्यप्रसुरभिनयपार्श्वद्वैतपूजाऽनुरोधात् ॥ ६० ॥
 न्यगृह्यतश्च मुनीनां सिन्धुरः सिन्धुरोधोभयमिव परिपूय स्तूपमानो महेश्वरः ।
 20 सपिनपयापाऽभ्यर्षितः सैव विद्यापुरवरमंधितष्ठौ श्रीचतुर्मासकाय ॥ ६१ ॥
 कतिपयदियमान्ते पारुषहाननाज्ञा गुरवरमधिजग्मे स्वामिनानेन सदाः ।
 षट्पुनगरविभूयायोगतः प्रौढपूयाऽभ्युदयनरुणिरासीन् मर्ण-रूप्यांशुकौशैः ॥ ६२ ॥
 अतिशयितमहिम्नामुत्तमयानां विनानेर्गणगुरुरिह नीत्या मीष्टं कार्त्तिकान्नाम् ।
 गुरवरपि च विजट्टे राष्ट्रमुदये तिलिङ्गे प्रथममभिनिनंसुंस्तीर्थं तीर्थपट्टौ ॥ ६३ ॥

जिनपतिनवविम्बस्थापनां भाग्यपुर्यां यवनपतिनिबोधात् सोत्सवं स प्रणीय ।
 जनपदमपि सम्यग् भावयन् जैनमार्गं पुनरपि पुरि विद्यापूर्विकायामियाय ॥ ६४ ॥
 भृशमकृशमहेनाभ्यर्धितस्तत्र भवैः स्वयमधिकृतवान् स प्रावृषौ सान्तरं द्वे ।
 सुकृतभरविशेषा जज्ञिरे ये तदानीं क इह ननु समर्थस्तानशेषान् प्रवक्तुम् ॥ ६५ ॥
 सुरभिवधनिषेधं व्यादिशत् पातिसाहिः सकलजनपदेषु श्रद्धया शुद्धबुद्धिः । 5
 परमगुरुकरेणाकारयद् देवचन्द्रः प्रपलतरमहेनान्यां जिनेन्द्रप्रतिष्ठाम् ॥ ६६ ॥
 विबुधपदनिवेशस्तप्रतिष्ठामहेऽभूदमलचरणभाजां दक्षिणस्थां गणेन्दोः ।
 बहुविदमरचन्द्रे वाचकश्रीर्दिदीपे गुरुचरणनिषेवा देववह्नीवदेव ॥ ६७ ॥
 अगमयदसमानां पुण्यवृत्त्या समानां वरनगरनिवेशेष्वष्टकं दक्षिणस्थाम् ।
 सुकृतविभवलाभं लम्भयन्नात्मनि खे प्रसृमरवरकीर्तिर्देवसूरिः स विश्वे ॥ ६८ ॥ 10
 परमगुरुविहाराद् दक्षिणा दक्षिणासीजिनपतिवरधर्मं मोहसम्मोहनेन ।
 इति कृतविजयोऽयं दक्षिणस्थाः समायादहमदपदवाद्श्रीपुरं गुर्जरस्थम् ॥ ६९ ॥

निजवपुषि विचिन्त्य स्थाविरीं कान्तिमीशः

परिणतिमपि दिव्यां स्वां द्विधा साऽवधानः ।

प्रवचनपटुपट्टे स्थापयामास सूरिं

सविजयविजयादिश्रीर्भ्रं प्रौढनाम्ना ॥ ७० ॥

15

विबुधमपि च धीरं धीरपद्मश्रिया तं कृतपरिणययोगं धीक्ष्य शुद्धोपयोगम् ।

सुदसुदवहदुच्चैः श्राद्धसङ्घः समग्रे रविमिव दिवसश्रीसंयुतं कोकलोकः ॥ ७१ ॥

परमगुरुदिदानीं तैः सहाऽऽर्थायैर्व्यहरत कृतकृत्यः क्षमातले निर्विकल्पः ।

हिमैरुचिरिव दीपैर्ध्वस्तसर्वान्धकारे जगति मतिमदचर्यः शीतले शीतलेद्यः ॥ ७२ ॥ 20

कतिपयशरदन्ते श्रीसुराष्ट्रां भदन्ते भजति सुरसमाजोऽभ्याजगामेशसत्कः ।

अनशनमनुगृह्यैतद्गिरा स्वर्गिराजः समितिममितिजापादाऽऽप भच्छप्रजापः ॥ ७३ ॥

[64] 1 'भाग्यपुर्याम्' तिलङ्कदेशे गलकुण्डप्रलासम्-
 भाग्यनगरे । 2 'यवनपतिनिबोधात्' यवनपतिः पातिसाहि-
 श्रीकुन्तयसाहिनः निबोधात् प्रतिबोधात् ।

[66] 3 'सुरभिवधनिषेधम्' मोहनप्रतिषेधम् । 4 'पाति-
 साहिः' पातिसाहिर्द्वैदलसाहिनाम् ।

[67] 5 'विबुधपदनिवेशः' धीधीरविजयाणां एकाधिके
 सप्तदशशतवर्षं धेष्टिदेवचन्द्रकृतप्रतिष्ठाम् । पंन्यासपदं दत्तवान् ।

[70] 6 'स्थाविरीम्' स्थितश्रीलाम् । (१२) 'विजयादिधी-

प्रमम्' धीविजयासिंहस्वरिपेठे द्वापद्विगतमः धीविजयप्रमस्त्रिः
 प्रस्तुतकालस्य नायकोऽजनि ।

[71] 7 'विबुधमपि' वन्यासमपि । 8 'धीरम्' धीधीर-
 विजयम् । 9 'कृतपरिणययोगम्' कृतः परिणयो विवाहस्य
 योगम् । ४ 'कोकलोकः' कोकषकनाकः य एव लोकः ।

[72] 10 'आचार्यपुर्यैः' आचार्याः गुरुरद्यो पुण्याः श्रेष्ठोः ।

11 'हिमरुचिः' चन्द्रमाः । 12 'शीतलेद्यः' श्वेतलेद्यवान् ।

[73] 13 'इच्छाष्टकः' धीविजयदेवसूरिर्गणितो ।

14 'गच्छप्रजापः' गच्छनायकः ।

व्यधित विजयमुच्चैः प्राग् दिशो हीरसूरिस्तदनु विजयसेनश्चाप्युदीच्या विशिष्य ।
गणपतिरयमेवं दक्षिणामण्डलस्य कुनयविषयमोहं द्राग् निराकृत्य लोके ॥ ७४ ॥

श्रीजैनेश्वरशासनं क्षितितले प्रोद्गाव्य भव्यात्मना-

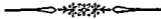
मुद्गराय भवाभ्युधेः प्रबुधुधे यो योगवृत्त्या स्वयम् ।

गच्छेन्दुर्विजयादिदेव भगवान् देवः प्रकृत्या सतां

देयान्मौदमहोदयं सविजयं विश्वावभासाश्रयम् ॥ ७५ ॥

इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीभेषविजयगणिविरचिते

कथानायकशुरोर्दिग्विजयवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥ ४ ॥

[74] 1 'उदीच्याः' उत्तरदिशः । 2 'गणपतिः' गच्छपतिः । मोक्षम् । 'महोदयः सर्वदुःखहृत्' इति हेमः [अभि० वि०

[75] 3 'प्रोद्गाव्य' प्रकाश्य । 4 'गच्छेन्दु' गच्छे कर्त्त० । 5 'स्त्री' स्त्री । 6 'विधावभासाश्रयम्' जगत्प्रकाशं-

इन्दुधन् ३४ । 5 'मौदमहोदयम्' आनन्दस्वरूपं महोदयं स्वप्नीम् ।

पञ्चमः सर्गः ।

हैं हों नमः ।

अथ गणधरस्तत्पट्टश्रीप्रसुर्विजयप्रभः

समभवदलंभूष्णुर्भूमीसृष्टशां भ्रमविच्छिद्रे ।

अभिनवसहस्रांशुप्रांशुप्रभाभरजित्वरः

कमनविजयी शीलोन्मीलद्बुधा समुदित्वरः ॥ १ ॥

प्रतिदिनमयं तेजोवृद्ध्याऽन्तरारिपराजयं

कुशलरचितैर्मन्त्रैस्तत्रैश्विकीर्षुरिवात्मना ।

गणभरधुरं विन्यस्यैवोपधेयजने धियाऽ-

गमयदमदः कञ्चित् कालं नैयाऽऽहितलोचनः ॥ २ ॥

सवलमुपंधाशुद्धं बुद्धं नियोज्य बलं क्रमात्

समयमुचितं दिग्वात्रायामुपस्थितमासृशन् ।

अथ शैमभृतां चक्री चक्रेऽभिपेणनमुत्तरां

कुमततमसाऽऽकीर्णां पातुं विमोहजिगीपया ॥ ३ ॥

प्रसुचिहरणे द्वीपाऽऽहानात् पुरः स्तुतिमङ्गलं

जय जय विभोरासीदाशीवैचः श्रुतिसंहितम् ।

चतुरतुरगः सर्वाङ्गीणस्फुटाऽऽभरणान्वितोऽ-

भ्यस(प)जदगजद् गर्जेद्गर्जध्वनिर्नगराध्वनि ॥ ४ ॥

सुभगविहगः संव्येऽसंव्ये यथाहृतया स्ता-

न्यकृत सुकृतश्रेणीलाभं प्रतिस्थलमादिशन् ।

जलरुहदृशो मुक्तावर्द्धापनानि वितेनिरे

सतिलकतया विप्रः क्षिप्रं पपाठ ऋचां वचः ॥ ५ ॥

[1] 1 'अलंभूष्णुः' शक्यो भवतीत्येवं शीलोऽलं भूष्णुः भूजेः
एण्क् ५-२-३० । इति सिद्धहेनीयस्य एण्क् प्रत्ययः । 2 भूमी-
सृष्ट्याम्' मनुष्याणाम् । 3 'अभिनवसहस्रांशुप्रांशुप्रभाभरजित्वरः'
अभिनवः नव्यथासौ सहस्रांशुः सूर्येवैवाभिनवसहस्रांशुस्तस्य प्रांशु-
रुजता या प्रभां श्रुतिसहस्रा भरः समूहस्य जित्वरः जयनशीलः ।
4 'कमनविजयी' कामदेवविजेता । 5 'समुदित्वरः' सन्मगुदप-
शीलः ।

[2] 6 'कुशलरचितैः' विज्ञकर्तृभिः । 7 'मन्त्रैः' मन्त्रः
रहस्याऽऽलोचनं तैः । 8 'तत्रैः' तन्मौपयं तैः । 9 'विन्यस्य'-
संस्थाप्य । 10 'उपधेयजने' उपधीयते समीपे लोच्यते मयध-
र्माप्येवमोपन्यासेनामालानामाश्रयान्नेपणरूपपरीक्षार्थमुपधा; उपधातुं
योग्य उपपेयः, उपपेयश्चासौ जनधेलुपपेयजने । कर्त्तोरित्यः-
'उपधाभिः शौचाशौचपरीक्षानमालानाम्' । 11 'नयाऽऽहित-
लोचनः' नयैः नीतिभिराहिते विरुधिते लोचने यस्य सः ।

[3] 12 'उपधाशुद्धम्' उपधाभिः शुद्धं पवित्रम् । 'भिया
धर्मार्यकामैश्च परीक्षा या तु सोपधा' इति हैमः [अमि० वि०
कं० ३ खो० ४०४] । 13 'समसृष्ट्याम्' शान्तिवृत्तां सार्थ्याम् ।
14 'अभिपेणनम्' निष्क्रमणम् । 15 'कुमततमसाऽऽकीर्णां'
मिथ्यास्वरूपान्धकारेण व्याताम् ।

[4] 16 'द्वीपाऽऽहानात्' द्वीव'नाम्नो नगरात् । 17 'श्रुति-
संहितम्' छन्दःसंहितम् । 18 'अभ्यपजद्' अभिपूर्वात् 'वञ्चं सत्ते'
इति घातोः ह्रस्वान्त्यो 'स्यासिन्' २-३-४० इति सिद्धहेनीय-
सूत्रेण वे कृते रूपम् ।

[5] 19 'सुभगविहगः' सुभगः विजयासंघी विहगः पक्षी ।
20 'संव्ये' वामाङ्गे । 21 'असंव्ये' दक्षिणे । 22 'जलरु-
हदृशः' कमलाक्ष्यः श्रियः । 23 'मुक्तावर्द्धापनानि' मुक्तालं
वर्द्धापनानि 'वर्द्धापनं वधामणी'ति भाषाणाम् ।

जलनिधिजले वेलावृद्धिर्भूव विभोः पुरः
 सकलकलया कार्ये सिद्धेर्महोदयशंसिनी ।
 उभयतटयोर्माद्यद्वाद्यावलीपरिवादाना-
 त्तिनदमतुलाऽऽनन्दाद् वृन्दं दिशामिव निर्ममे ॥ ६ ॥

५ प्रवहणमथारूढे तस्मिन् जगज्जनतारके
 स इह सुतरां योगो रेजे द्वयोः समकर्मणोः ।
 लवणजलधेर्व्युत्क्रान्त्याऽभूत् प्रभोः किमितो दिना-
 ह्ववणिमवचःस्थित्वा लोके ईयतिक्रमसूचना ॥ ७ ॥

१० लवणजलधिः पादौ प्रक्षालयन्निव धीचिभि-
 र्नुजिगमिषू रागान्मुक्ताफलैस्तमवाकिरत् ।
 अभिनवभवत्फेनश्रेण्या सृजन् बृहतीमिवो-
 ह्वलितकलिकाहस्तैर्भूयो भ्रमन्निव जग्मिवान् ॥ ८ ॥

प्रतिपदमथ ग्राम्यैः सङ्घैः कृतार्चनवन्दनः
 समयवचनाऽऽरोपैर्निघ्नन् विमोहमहावल्गम् ।
 १५ विमलशिखरिण्यांसीनं श्रीयुगादिजिनेश्वरं
 श्रमणमघवाऽनंसीद् भक्त्या नवस्तवनोक्तिभिः ॥ ९ ॥
 लवणिमगुणे सर्वाग्रण्यां गुरोर्वहुगौरवं
 समरसविधे प्रागलभ्यं चौचितीरणलाघवे ।
 बहुतरुचिः प्रत्याकारे सुसज्जनकर्मणि
 २० प्रभवति कथं मोहं जेतुं न स प्रभुराह्वे ॥ १० ॥

[९] १ 'समयवचनारोपैः' समयः सिद्धान्तकद्वचनरूपैरा-
 रोपैः ।

[१०] २ 'समरसविधेः' समस्य सममाषस्य रसविधेः
 पक्षे सद्ग्रामपार्थे । ३ 'प्रागलभ्यम्' पाणिपक्षे घृष्टत्वं वा ।

४ 'चौचितीरणलाघवे' च पुनः ईरणं प्रेरणं धर्मे तलाघवे
 औचित्ये । ५ 'प्रत्याकारे' सङ्घकोशे भाकारं प्रतीति प्रत्याकारं
 तत्राहंदाकारे ऋपिविधे वा । ६ 'सुसज्जनकर्मणि' सज्जनानां
 कर्म दानादि तत्र पक्षे सज्जनं सेनाया उपरक्षणम् ।

[६] १ 'महोदयाशंसिनी' महोदयो महाविजयस्य संसृष्टिश्च ।
 २ 'माद्यद्वाद्याऽऽवलीपरिवादानाद्' माद्यन्ती चाग्री वाद्यावली
 वादिप्राग्यं समूहस्य परिवादानात् ।

[७] ३ 'प्रवहणम्' नावम् । ४ 'व्युत्क्रान्त्या' 'विशेषेणोक्तं'
 क्रान्तिस्रया । ५ 'व्यतिक्रमसूचना' व्यतिक्रमं उद्गहनं तस्य
 सूचना ।

[८] ६ 'धीचिभिः' तत्रैः । ७ 'अनुजिगमिषुः' अनुगन्तु-
 मनुगन्तुं वेद्युः । ८ 'भावाकिरत्' व्यक्षिपत् । ९ 'बृहतीम्'
 वज्रम् 'बृहतीं छुद्रतार्ताभ्यां छन्दोवचननेदो.' इति टैमः [अने०

सं० सं० १ श्लो० ३२५] । १० 'ललितव लिच्छाहस्तै' ललिताः
 कान्ताः कलिका धीचय एव हस्तास्तैः ।

[९] ११ 'समयवचनाऽऽरोपैः' समयानुबलवचनसंख्याणामा-
 रोपाः आ समन्ताद्रोप्यन्ते लक्षे इति, आरोगा भागस्तैः ।
 १२ "बलम्" शक्तिः सैन्यं वा । १३ 'विमलशिखरिणि'
 द्वाभुजयनामकपर्वतशिखरे । १४ 'आसीनम्' विराजितम् ।
 १५ 'श्रमणमघवा' श्रमणाः साधवस्तेषु मघवेन्द्रः ।

[१०] १६ 'स्रवणिमगुणे' कान्तगुणे । १७ 'मोहम्'
 कामदेवम् । १८ 'आह्वे' युद्धे ।

समितिरसिकाश्चेलुः पूर्वं गुरोश्चरणाऽऽशया
 रुचिमपि सदाकारे शस्त्रे मुदा दधतस्ततः ।
 ललितगतयो दानादुच्चैः करास्तंसदनेकपाः
 पैलुतिपरिचिता गन्धर्वाश्च स्फुरत्कविकामिताः ॥ ११ ॥

प्रणिधिविधिना शुद्धं मार्गं दैयगाहत साऽऽगमं
 प्रमुदितसुनासीरश्चक्रे स्थितिं नयसाधनीम् ।
 समयवृषभव्यूहे न्यस्यन् भरं विर्पमाऽऽपुध-
 ग्रहजमसकृद् दत्त्वा नृणां परं बहूशोधनम् ॥ १२ ॥

स नपमनपद् वर्षां हर्षाद् धनौघपुरेऽनघ-
 स्थितिरनुगतं भक्त्येवाग्धिं दृशा परिभावयन् ।
 प्रतिकृतिशतं चातुर्मास्याः परम्परयाऽऽर्हतां
 समहमहनि प्राप्ते सौम्येऽभ्यपेचयतायकम् ॥ १३ ॥

उदितमहसा नुन्नः स्तूरिः क्रमात् सहसाऽऽचलद्
 विमलशिखरिण्यादीशस्य प्रणम्य पदाम्बुजम् ।
 अहिमदपदाद् वादस्थानं समेत्य महोत्सवै-
 गौणपतिरिहाऽऽरूढः सिंहासने शुशुभे शुभे ॥ १४ ॥

अधिकृत्युणश्चार्षस्थानं यथोचितमाहृतः
 कृतदृढपरीवाराग्निस्त्रिंशकं परिकर्षयन् ।
 उंपकृतिधनश्राद्धं देशं धशीकृतवान् धशी
 पटुतरमतिः सर्वं पश्यंस्तथाऽऽर्हधियां पथा ॥ १५ ॥

[११] १ 'समितिरसिकाः' समितिरीयांदिशत्र रसिकाः पक्षे सद्गामतत्पराः । २ 'सदाकारे शस्त्रे' सदाकारे शास्त्रविशेषे हस्त्यर्थः । ३ 'दुति' घोटकगतविशेषः स्वरविशेषश्च । ४ 'गन्धर्वाः' अथाः गावनाश्च । ५ 'स्फुरत्कविकामिताः' कविकां मुखपद्मणं इत्याः प्राप्ताः 'कविका कविणं मुखपद्मणम्' इति हेमः [अभि० चि० कां० ४ श्लो० ३११] पक्षे स्फुरत् मासमानं कथेः कामितं कविरावं येषां ते ।

[१२] ६ 'प्रणिधि' प्रणिधिः प्यानं गृहपूरपत्र । 'हेरिको गृहपूरपः प्रणिधिः' इति हेमः [अभि० चि० कां० ३ श्लो० ३१७] । ७ 'सागमम्' सत्सुं सतिदानं च । ८ 'व्यागाहत्' प्रावितात् । ९ 'प्रमुदितसुनासीरः' आनन्दितसतकः, नासीरं सैव्याप्रदानम् । १० 'समयवृषभव्यूहे' समये तिदान्ते

वृषभाः प्रवत्तकाः पक्षे मयैदृविशेषैः सहिते वृषभवर्गे । ११ 'विपमाऽऽपुधमहनम्' विपमाऽऽपुधः स्यात्सखियत्रगजात् पक्षे विपमान्यापुधालि तत्संमदज्ञातम् । १२ 'बहुशोधनम्' आलोचनं, [बहुशो धनम् इति पदविभागे] बहुवारं धनं वा ।

[१५] १३ 'गुणः' गुणा मूलोत्तरस्थाः प्रत्यक्षा च । १४ 'चादस्थानं यथोचितम्' यथोचितं स्थानं अपाः पक्षे धायस्थानम् । १५ 'परीवारात्' परिकरात् गण्डात् कोताद्वा 'मत्याकारः परीवारः कोनाः सप्तविधानकम्' इति हेमः [अभि० चि० कां० ३ श्लो० ४४७] १६ 'मिस्त्रिकम्' धृतं तरवारिं वा । १७ 'उपकृतिधनश्राद्धम्' उपकृतिरकार एव धनं येषां तादृशाः श्राद्धा यत्र । १८ 'आहधियाम्' आह्रा जिनाः प्रत्यपितनता वा तेषां धियः बुद्धयस्तासांम् ।

[११] १ 'चरणाशया' चरणं चारित्र्यं तस्याशया विचारा येषां च । २ 'सदनेकपाः' सन्तश्च वेदनेकपा इतिनः सद्रूपा वा ।

[१३] ३ 'धनौघपुरे' आग्निक्वघोषानगरे । ४ 'प्रतिकृतिधनम्' मूलानां शतकम् । ५ 'समदम्' महोत्सवसूत्रकम् ।

६ 'अयकम्' अयमित्ययकम् ।

[१४] ७ 'उदितमहसा' उदितं च तन्महमेवधेऽनुदिनमहमेव । ८ 'नुन्नः' इतिवः ।

मुनिवृत्तपतिना स्कन्धाचारस्थितिः शरदोर्द्ध्वं
 ध्यरचि निचिताऽऽचाराणां च क्षितौ स्थितिरक्षता ।
 दिशि द्विशि समादिद्य प्रौढक्षमाधननायकान्
 समुपनयता मोहारातेर्वले शिथिलक्रियाम् ॥ १६ ॥
 स्वमपि गुरुर्वाक्पाकरूपं निरस्य शनैः शनैः
 नयपरिचयात् कोशं मित्रं समेधयिताऽर्थतः ।
 कचन समयं पश्यन् सन्धिं प्रशस्ततया परे-
 प्वनुगुणधिया श्रोधाद्येषु स्फुटं प्रवितेनिवान् ॥ १७ ॥
 कमपि विषये मुख्यं कुर्वन्नयं ह्युपचारतां
 कचन वचनाद् गृह्णन् गौणप्रवृत्तिकृताऽऽदरः ।
 कचिदपि महोपायैश्चार्थं सुसूत्रतया श्रयन्
 प्रवचनमहासाम्राज्यस्य श्रिया विललास सः ॥ १८ ॥
 समुदयबलोपेते जाग्रद्गुणे गणिनि प्रमु-
 न्यधित त्रिधितस्तूष्णं धीरश्रियां पदमादरात् ।
 निर्गमनविधेः सद्यः कुर्वन् दैमं प्रतिरोधके
 शिवमनुपदं तस्माद्भोके प्रियं समभूद् भुवि ॥ १९ ॥
 सुकरकरेणप्रत्याहारक्रियाकुशलः प्रभुः
 सकलविषयान् बुद्धेयोंगाजिगीपुरिवाऽऽत्मना ।
 सहृदयजने जाग्रत्तेजस्तपोधनमुन्नप-
 र्धनयहरणात् तस्मिन् देशे समञ्जसमादधे ॥ २० ॥
 जिनपतिमयो नन्तुं शङ्खेश्वरस्थितमुन्नमत
 फणमणिगणाधीशाऽऽराध्यं ससङ्कृतयाऽनैघः ।
 अनुचलद्रनोर्गञ्जी सम्पत् मूर्द्धधसङ्कुले-
 ऽध्वनि धनिवरैः पूज्यः पूज्यश्चाल तपोगणे ॥ २१ ॥

[१६] १ 'स्कन्धाचारस्थितिः' कटकनिवेतः पहले स्कन्धा-
 चारे राजधान्यां स्थितिरवस्थानम् । २ 'आचाराणाम्' ज्ञाना-
 दीनां चाराणां गूढगुरुभाणाम् । ३ 'स्थितिरक्षता' स्थितिर्भ्य-
 वस्था-अक्षवा पूर्णा व्यरचि ।

[१६] १ 'शरदः' वर्षस्य । २ 'मोहाराते' मोहः कर्मदेव
 एवारातिः शत्रुत्वास्य ।

[१८] ३ 'उपचारताम्' गौणम् । ४ 'प्रवचनमहासाम्राज्यस्य'
 प्रवचनमागमन्तरत्वरूपं महासाम्राज्यं तस्य ।

[१९] ५ 'समुदयबलोपेते' समुद्रयो बुद्धं तस्य बलं सैन्यं
 तेनेपेते मुक्तं तस्मिन् । ६ 'न्यधित' स्थापितः; निपूर्वकं 'द्विधागुक्'
 धारणे च' इति धातोऽद्यतन्या "इध०" ४-३-३१ इतीये, किये
 "पुद्गम्०" ४-३-७०, इति सिन् लुपि 'न्यधित' इति रूपं
 निदम् । ७ 'निगमनविधेः' मार्गविधेः । ८ 'दमम्' दण्डम् ।

९ 'प्रतिरोधके' बोरे ।

[२०] १० "करणप्रत्याहार" करणानीन्द्रियाणि तेषां प्रत्याहारः
 विषयेभ्यः समाहृतिः "प्रत्याहारस्तिन्द्रियाणां विषयेभ्यः समाहृतिः"
 इति दैमः [अभि० वि० क० १ श्लो० ८३] । ११ 'सहृदयजने'
 श्रियजने । १२ 'अनयहरणात्' अनीतिहरणात् । १३ 'समञ्जसम्'
 सम्मन्त्रप्रारेण ऋतुम् ।

[२१] १४ 'अनघः' पवित्रः । १५ 'गञ्जी' कम्बुलियाद्याकम् ।
 १६ 'मूर्द्धधसङ्कुले' देवरथैस्त्विति ।

विधिरधिकृतः क्षोणीपीठे जिर्नैर्जनितः पुरा
 गणगणधरोपाध्यायादिव्यवस्थितिसर्जनात् ।
 प्रणतभगवत्पूज्येनान्तर्मलच्छलहारिणा
 समभिनयता 'मेघस्येहोदयं' पुटभेदने ॥ २२ ॥
 भगवति गणाधीशेऽभ्यर्णं समीयुषि पत्तनं
 द्यैरुचततरां नीवृल्लक्ष्म्या हिरण्मयचित्रवत् ।
 विपंगिसरणेनानावर्णाशुकाऽऽभरणश्रिया
 समुदयदशां सौरीं साक्षादिवाभिनिवेदयत् ॥ २३ ॥
 सकलभवनश्रेण्यामुत्तम्भितैरभितः पुरं
 ध्वजपटलकैर्नृत्यन्मोदादिवोद्भुजमोघमौ ।
 विहसितमितस्तद्वीक्षायां दिशाभिव मण्डलं
 प्रतिपदमिहोदात्तश्रेष्ठिप्रकीर्णधनच्छलात् ॥ २४ ॥
 भुवि गजघटाऽचालीद् वालीकृनार्कसहोदरा
 विचंकिलभरं कुर्वन्तीव क्षरन्मदवारिभिः ।
 दिवि घनघटास्पर्द्धावन्धात् सुपुष्करशालिनी
 स्तनितजनिताऽऽनन्दा लोके गुरोरभिगामुके ॥ २५ ॥
 निनदति पुरे विस्मेरश्रीक्षरध्वजसङ्करे
 जगति सकले शब्दाद्वैते प्रसर्पति दर्पतः ।
 विधिरंपि परं छात्रान् वेदान् प्रपाठयति स्म किं
 दृढतमतया बाहोदुघोपैरजसमुद्रीरितैः ॥ २६ ॥
 अनुपदमनुत्सेके छेके महेश्छजने घने
 चित्तरति महेश्खर्णादीनि क्रमाद् गुरुसङ्गमे ।
 इह सुमनसामैन्द्रीं लक्ष्मीं विभावयतामभू-
 दतिरतिपदं नृत्यन् गायन् पटुस्स बँदुव्रजः ॥ २७ ॥

[२२] १ 'मेघस्योदयम्' यथांकाव्यम् ।

[२३] २ 'सौरीम्' मृत्तिसम्बन्धिनीं सूयमन्वां वा ।

[२२] १ 'प्रणतभगवत्पूज्येन' प्रणतो भगवान् सङ्क्षेपश्रवणपाश्र्वो-
 येन, ईशो यः पूज्यत्वेन । २ 'मेघस्य' भगवत्पारास्य मेघ-
 विजयस्य । ३ 'उदयम्' वायव्यदिशादवीरदानकल्पम् । ४ 'पुट-
 भेदने' नगरे ।

[२३] ५ 'समीयुषि' प्रतो । ६ 'पत्तनम्' क्षणद्विह-
 पुरपत्तनं नाम नगरम् । ७ 'व्यवचनदशां' अतिवचनैरिदृशेषु ।
 ८ 'नीवृल्लक्ष्म्या' नीवृद् राष्ट्रं तस्य लक्ष्म्याः शोभायाः । ९ 'हिर-
 ण्मयचित्रवत्' हिरण्यं सुवर्णं तस्य चित्रारो हिरण्यमनस्य चित्रमिव ।
 १० 'विपंगिसरणोः' विपत्तीनामाश्रयानां शरणः पन्थास्यस्य ।
 ११ 'अंगुलाऽऽभरणश्रिया' अंगुली दक्षाभ्यभरणान्यहश्चरानि

य तेषां श्रीः शोभा तथा ।

[२४] १२ 'उद्भुजम्' ऊर्ध्वं भुजौ दम्य तम् ।

[२५] १३ 'विचंकिलवत्' विचित्रिणे मन्दिना तथा भरम् ।

१४ 'सुपुष्करशालिनी' सुप्तु पुष्पराः सुशालिनीः शालिनी ।

१५ 'स्तनितम्' स्तनितं मेघस्य गतिरयम् ।

[२६] १६ 'स्मरन्मदवारिभिरै' स्मरन्मदो' पादिनं तेन गदरं
 तन्मिदम् । १७ 'विचिः' व्रद्धा ।

[२७] १८ 'छेके' विदग्धे । १९ 'महेश्छजने' उद्भुजजने ।

२० 'चित्तरति' ददाति । २१ 'सुमनसाम्' स्मरनायम् ।

२२ 'बँदुव्रजः' माणवकमयम् ।

प्रियतमममृद् रक्षायोगाद् यदेव हि गोपुरं
 विद्मति यतिनामीशे तस्मिन्ननिष्टमिदं तदा ।
 गज-हृय-रथे साङ्ख्येणापथे पथकारिणि
 स्फुरति पुरतः को वा स्वार्थं प्रियो यदि वाऽप्रियः ॥ २८ ॥
 5 वह्नि महति स्वैरं लोके पुरो निगमेदिनां
 मधुरचरितैर्गायं गायं नटन्नटनायकः ।
 रमजननतः खेदच्छेदं चकार सकारणः
 सरसवचनाऽऽरम्भः स्तम्भच्छिदे विदुषां न किम् ॥ २९ ॥
 10 पद्मशुभनसामामोदेनाभवच्छरदागमः
 कुनपजयताम्रादुर्भावाद्दिमागमसम्भवः ।
 तमसि सुहृदां किञ्चिच्छेषः कुनः सुकृतोदयैः
 सुरभिरभितः श्रीमत्सुरैर्यशोभिरयं जनः ॥ ३० ॥
 व्यसनसरसि ग्रीष्मो भीष्मस्तदा विशदाशयै-
 धेनयितरणे हर्षाद् वर्षाऽऽगमः समनीयत ।
 15 पठपि प्रातपथ्यैवं देयं विमृद्य शुभं नृणां
 किमर्जुगुणतां भेषुः सुरैः समागमने पुरे ॥ ३१ ॥
 वापनप्रारिणि व्यामृशानां तदा क्षणवीक्षणे
 भवप्रगल्भ्यां भेषांभाषान्भनागपि तद्दशाम् ।
 20 अतिशिरताऽऽरम्भाय देव्या अमुरिति निश्चय-
 भातुरगमि मातुर्जाते रापिभ्रमभापनात् ॥ ३२ ॥
 प्रतिग्रहशुभं तत्र न्यासीकृते मणितोरणेऽ-
 भ्युदितदिनेकृद् विम्यालम्पानुविम्वनसन्ततिः ।
 द्विशुणसुपमामाविश्वक्नेः निरस्ततमास्ता
 समवगमने सान्द्रं चान्द्रं कर्षां पटलं तथा ॥ ३३ ॥
 25 शुभपि विशाक्षेसां चक्षुषां जगज्जनतां व्यधा-
 दंभिनवसुधालिते कुञ्च्ये परःशतयिम्बितैः ।
 सममिव पुरीलोकं साक्षात् पवित्रयितुं स्वतः
 प्रणतभ्रमदापूर्णां तूर्णां प्रमोदयिताऽऽशिषा ॥ ३४ ॥

[28] 1 'गोपुरम्' उद्गारम् । 2 'साङ्ख्येण' व्यासेन ।

[29] 3 'निगमेदिनाम्' विष्णुपमदात्मनाम् । 4 'खेदच्छेदम्'
 भवभ्रमनाशम् । 5 'स्तम्भच्छिदे' स्तम्भो जायते तं छिनत्तीति
 रिश्ट एषे ।

[30] 6 'शुभनसाम्' अतिशुष्कानाम् । 7 'आमोदेन'
 शुभनेन ।

[31] 8 'अनुगुणताय' औचित्य

[32] 9 'नवभृगुदशाम्' नवभ्रमसाशीनाम् । 10 'मेषा-
 भावात्' रोमसामावात् । 11 'रम्भा' देवतिलः ।

[33] 12 'द्विनकृद्' द्विनद्वय एवैः । 13 'द्विशुणप्रमाम्'
 द्विशुणसाक्षिसामिनीं शोभायु ।

[34] 14 'अस्याम्' दुर्ण्याम् । 15 'अभिनवसुधाकिते'
 अभिनवा मव्या या सुधा तथा किते 'सुधा कृतो' इति भाषायाम् ।
 16 'कुञ्च्ये' भित्ति । 17 'भ्रमसाऽऽपूर्णा' भ्रमरोऽगर्भसेनाऽऽपूर्णा ।

भवनचलभौ श्राद्धैः पुष्पस्रजोऽवललम्बिरे
परिमलमिलद्भृङ्गारावैरिव स्तुतिवादिनीः ।
गणधरगुरौ जाग्रद्ब्रह्माऽऽयुधे समुपेयुषि
धनुष इव किं जीवा एताः स्मरस्य विपालुकाः ॥ ३५ ॥

वरयुवतिभिर्द्वारे द्वारे सुमङ्गलकर्मणि
सपदि वितते स्थाले मुक्ताभृतेऽत्र हिरण्मये ।
प्रतिकृतिमिपात् तासां नांगाङ्गना इव भूतला-
ल्ललितवपुषः प्राप्ता रेजुर्गणीन्द्रनिर्नसपा ॥ ३६ ॥

गङ्गादिनमणिं दशं दशं प्रमोदमहोदयाद्
*विहसितमुखाः पद्मिन्यस्ता व्यधुर्मधुरक्रियाः ।
नटनमटनप्रादक्षिण्यं स्थिरक्षणवीक्षणं
प्रणमति मतिस्नेहाद् गेहादुपेत्य पुरो गुरोः ॥ ३७ ॥

रंसपरवशाः काश्चिद् गानं विकस्वरसुस्वरैः
सैरसिजदृशाः प्राचामाचारजैर्धवलैर्व्ययुः ।
यदनुभवतस्ताभ्राक्षीणां स्वरः पिरपुष्टता-
न्वयपरिगतां गौणीं वृत्तिं विनिश्चिनुतेतराम् ॥ ३८ ॥

अरुणवसनैश्छन्ने मार्गं नखांशुभरैरिव
परमगुरवश्चेल्लुर्यन्नात् तदा दधतः क्रमौ ।
उचितमुदये सौरैः पादैर्मुवोऽपि सरागता
प्रभवति तमश्चिच्छयै दोषापहारविधौ पटुः ॥ ३९ ॥

परिकलितयाऽऽरामैः सौम्यैर्महेश्वरलक्ष्मणै-
धुवपरिणतिप्रौढैर्छाये सुधर्मसभाश्रये ।
गणिपतिगुरुस्थित्यामेवं सुपर्वपुरस्सर-
ममरनगरीसख्यं मुख्यं तया नियतं दधे ॥ ४० ॥

फणिपतिसमासीनः शङ्खेश्वरः प्रसुरन्तिके-
ऽस्य जपति परं पार्श्वः श्रीमान् महेन्द्रमनःप्रियः ।
शुरुपरिचयादिन्द्रोपेन्द्राऽऽगमेऽत्र न विस्मयः
संयद्धतिपुरे लङ्कापुर्याः प्रभाभरभासुरे ॥ ४१ ॥

[35] 1 'भवनचलभौ' भवनानि गृहानि तेषां चलभिः वंच-
पञ्जरदिरण्डिय आपारस्यसिन् । 2 'यत्राऽऽयुधैः' भ्रमरपुत्रावैः ।
3 'जीवा' युगः । 4 'स्वरस' धर्मदेवस्य ।

[36] 5 'हिरण्ये' सुवर्गयुक्ते । 6 'नागाङ्गनाः' नागलोच-
क्रियाः । 7 'ललितवपुषः' शान्तदेहाः । 8 'निर्नसपा'
नन्दुमिच्छया ।

[37] 9 'गमिदिनमणिम्' गमित्यु दिनमनिः तस्यै इव तम् ।

[38] 10 'रसपरवशाः' कामापीनाः । 11 'सरसिजदृशाः'
कमलाक्षयः । 12 'पुष्टतान्वय' कोक्रियन्तः ।

[39] 13 'गौरैः' सूरिसम्बन्धिभिः ।

[40] 14 'आरामैः' उपायैः । 15 'लक्ष्मणैः' लक्ष्मीवद्भिः ।

16 'व्ययुधैः' भारोद्दे । 17 'सुपर्वपुरस्सरम्' पर्ववर्णादिपर्वपूर्वकं
देवतापूर्वकं वा ।

[41] 18 'संयद्धतिपुरे' सीरोद्दीनगरे ।

* A. विहसितदृशाः । † B. पुत्र । ‡ B. वनरैः ।

वसति धनदः सर्वः पौरः परं न कुबेरकः
 परमरतिमान् वारुण्यां न प्रचेतसि चाग्रिमः ।
 न चपलकलां काप्यादत्ते स पुण्यजनोऽप्यहो
 प्रमुदितमनाः सद्यः सौरोदये न जडाऽऽत्मभूः ॥ ४२ ॥
 बहुकुशलतारामाः कामाऽऽस्पदं सुमनःप्रियाः
 निदधति रसं पात्रव्यूहं सिताम्बरसङ्गते ।
 सुकविकलया कान्ताः शुद्धैर्मरुद्भिर्रुपासिताः
 प्रसृमरमुखामोदा ह्यस्यां महाशयनन्दनाः ॥ ४३ ॥
 अभिनवधनावास्या स्त्रीताश्चिरं भृगुधश्रिय-
 स्तपगणगुरोस्तस्यां स्थित्वा सुधर्मसधर्मणः ।
 अभिनतमहाराजप्रीत्या प्रभासविशेषता
 पुरि परिचिता भव्या येनोत्सवैर्धरदा मता ॥ ४४ ॥
 समयचतुरैर्जावाजीवादयोऽङ्गदयोदय-
 प्रकरणयुधैर्विश्वेऽप्यर्था मतेर्विपयीकृताः ।
 गणतृपगुरुर्ष्यासत्त्या स्फुटं चतुरङ्गता-
 ऽजनि फलवती तेषां तस्माद् चिमोहपराजयः ॥ ४५ ॥
 विजयचरितं सुरदूरे कुलाचलचूलिका-
 खविचलरसाद् गायन्ति स्मोल्लसन्मयुवालिक्ताः ।
 स्फुटतरतया जातं पुण्यावदातशतैरिदं
 परमरमया रम्ये तस्मिंश्चिरंतनपत्तने ॥ ४६ ॥
 बहुलसुकृतैश्चातुर्मास्याः क्रमात् समतिक्रमे
 तपसि तपसां राजा जीवाह्वयस्य दृढाऽऽप्राहत् ।
 उदयनगरे श्रीमत्पार्श्वार्भिकैकविधित्तयाऽ-
 भ्यचलद्दक्षलश्रेणीकीर्णाध्वनाधिकधामवान् ॥ ४७ ॥
 कचन विदं पश्रेण्या गोत्रं स्थितिं स्वगयन् निजा-
 मपधगमनेनैवाऽऽलब्धः समेखलतां गिरिः ।
 परमगुरुणा कूटैर्भूमिः परं दृष्टो पथि
 कुन्तपतिरिय क्रूरक्रोडाऽऽश्रेणेण कुरङ्गभूः ॥ ४८ ॥

[42] 1 'वारुण्याम्' मरिदायाम् । 2 'प्रचेतसि' वरुणे ।
 3 'सौरोदये' सूर्योदये ।

[43] 4 'रामाः' श्रियः । 5 'कामाऽऽस्पदम्' मोहस्थानम् ।
 6 'सुमनःप्रियाः' देवश्रियः रम्यादयः । 7 'रसम्' 'विभवायैर-
 मित्र्यकः' सामाजिकानां वागनास्पृशेण स्थिते रसादिके भावः । कविग-
 द्ददयै रम्यमानो एव स्यात्तरिः । 8 'पात्रव्यूहं' पात्राणि नावोऽ-
 विकृतः स्येषां व्यूहे समूहे । 9 'मरुद्भिः' देवैः । 10 'अभ्याम्'
 नगदधीम् । 11 'महाशयनन्दनाः' महेश्वरपुत्राः ।

[44] 12 'स्त्रीता' विस्तृताः । 13 'भृगुधश्रियः' भृगुध-
 देशलक्ष्याः । 14 'सुधर्मसधर्मणः' सुधर्मसामिगणधरसमनस्य ।

[45] 15 'प्रलापवत्यां' सेवया ।

[46] 16 'मयुवालिक्ताः' किन्नरवत्याः । 17 'परमरमया'
 परालम्बय्या ।

[47] 18 'अधिकधामवान्' अधिकप्रतापवान् ।

[48] 19 'विदं पश्रेण्यः' दृष्टरात्र्याः । 20 'गोत्रस्थितेम्'
 अभिनवनस्थितिम् । 21 'कूटैः' चरैः । 22 'कुरङ्गभूः' घृगभूमिः ।

अविरलदलद्वल्लीवेह्यत्सशोणिमपह्लवैः
 शंयरयुवतीगीतैः स्फीतैः प्रणुन्न इवाचलः ।
 नटनघटनां रागात् सूरेः पुरस्समजीघटद्
 मृदुलपवनाद् गुञ्जद्वेषुं ध्वनिध्वनितोत्सवः ॥ ४२ ॥

क्वचन निवसत्पंल्लीभिल्लीजनेन सविस्मयं
 करकिसलयैर्गुञ्जापुञ्जाऽऽदरेण विभूपितैः ।
 विहितमसकृत् स्तुरिर्गुग्धप्रणामविधिं दृशा
 प्रतिपदमनारम्भात् सम्भावयन् पथि निर्ययौ ॥ ५० ॥

ज्वलदनलजज्वालामालार्जंतालमनाकुलः
 कुलगिरिकुलाचारेणोच्चैश्चलन्तमिवाचलम् ।
 यतिमिव दृढध्यानं साक्षान्निरैक्षत स्तुरिराद्
 क्वचन रचनामीमे सिंहासनेन शिलातले ॥ ५१ ॥

अतिमृदुलतारामाः कामाश्रयः परभोगिनां
 *किसलयकरैर्वान्तोदूतैर्गुरुं प्रणता लताः ।
 तंरणिकिरणक्लेशो माऽसां प्रभूदिति भ्रूधरोऽ-
 स्थगधदभितो दिक्चक्रं चोत्तरैः शिखरैः खरैः ॥ ५२ ॥

जलद्रपटलीवासोऽवाप्य क्वचिच्च सिताम्वरः
 समजनि द्रवग्रासात् कापि स्फुटं स दिगम्बरः ।
 भयमुपनयन् भिंल्लोदीर्णैर्द्विधाऽपि च भंल्लकैः
 क्वचन सुरभिर्सेल्लीवल्लीवनैर्जननन्दनः ॥ ५३ ॥

शंयरघृतनानाथः सूरेः पद्माम्बुजमानमन्
 मनसि रसिको वाचां पाने सपानवराधिपः ।
 शंपथमदधात् त्रस्यज्जन्तोर्वधस्य रहस्यवित्
 परमगुरुणाऽऽदिष्टे शिष्टे महोदयदेशने ॥ ५४ ॥

5

10

15

20

[49] 1 'शयरयुवतीगीतैः' भिहलीगीतैः । 2 'वेणुपनि' वेणुः बंशस्तस्य प्वनिः शब्दः ।

[50] 3 'पली' पत्नी ग्रामम् । 'पली च ग्रामके बुज्याम्' इति हैमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ५०८] । 4 'गुजा' गुञ्जा कृष्णला 'बगोठी' इति मानागम् । 'दृण्णला तु गुञ्जा' इति हैमः [अभि० वि० कां० ४ श्लो० २२१]

[51] 5 'जयालम्' सयमुपमम् ।

[52] 6 'तरनि' तरनिः सूर्यः । 7 'भूपरः' पर्वतः ।

[53] 8 'जलद्रपटलीवासः' जलद्रः मेघस्तस्य पटली दृष्ट-
 लद्रपं वनः वक्रम् । 9 'द्रवग्रासात्' दावानलच्छत्रकत् ।
 10 'भिंतोदीर्णैः' क्षिरतोदिरिभैः । 11 'मदकैः' वायोः । 'भद-
 मद्रुह-वाणयोः' इति हैमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ५१५] ।
 12 'सेल्लीवनैः' सतीवृक्षविशेषस्तस्य वदयः सनाग्रापां
 वनम् ।

[54] 13 'शयरघृतनानाथः' भित्तयेन्वरातिः । 14 'शयरम्'
 प्रदिराम् ।

सरससरसां तीरे धीरे स्फुटे तटिनीतटे
पटनिलपने पूर्वं जीवाहयेन निवेशिते ।

प्रभुरधिचसन् शुद्धाचारैः पटुर्वदुमिः स्तुतः
शरैरधिपयं घर्माऽऽधानैः स पावनमादधे ॥ ५५ ॥

५ ऋमगमनिकायोगाद् योगातिशायिमहस्त्रिनां
समुदययुतः प्रापद् व्यापद्भरस्य विनाशकः ।

विंशद्वचरणोत्साही नाहीपुरं नृपुरन्दर-
प्रणमतशिरोरत्नज्योतिःपरीतपदः प्रभुः ॥ ५६ ॥

१० अधिगतगणाधीशाम्पासाऽऽगमान् मुदमावहन्
उदयनगराधीशः प्रातर्जनैरथ तुष्टुवे ।

जप जप धिमो ! त्वं सुन्दर्या विलोकनमादरात्
कुरु गणशुरुप्राप्तौ पुर्या महोत्सवसन्ततेः ॥ ५७ ॥

प्रतिजनगृहं जज्ञे पुष्पस्रजामवलम्बनं
प्रसृमरयशोराशेर्भासां शुरोरिव साम्प्रतम् ।

१५ निशि दिशि दिशि खैरभ्रान्त्या द्विजाधिपतिप्रिया
पटलकमिव प्रातर्ब्रह्मप्रवृत्तमिवाचलम् ॥ ५८ ॥

उदयननगे सौरं तेजश्चकार सरागता-

मुदयनगरेऽप्येतच्चेतश्चमत्कृतिकारणम् ।

सपदि कमलाऽऽमोदः प्रादुर्भूय ततो द्वये

२० शुचि सुमनसां राज्या राज्यातिशायिमुदो घृताः ॥ ५९ ॥

अशुभततरां लक्ष्मीस्ताक्षर्याप्रजातिसमुत्थिता

व्यपहृततमा रत्नश्रेणी विभूषणभासुरा ।

प्रशुणिततरालङ्कारश्रीस्तथा ह्यवाहने

वदति विभवं सौरांशूनामुपस्थितिशालिनम् ॥ ६० ॥

प्रसरति परं सौरै गौरै रुचां निचये चये

दधति सुतरां वैवर्ण्यं ते द्विजेशकलाभराः ।

प्रकृतिशिशिरा अप्याँत्यायै मुद्रां न कलङ्किनो

न भवति रतिदाँपाधारे सुष्टुत्तमहोदये ॥ ६१ ॥

[55] 1 'एषधरसाम्' सुदुसरोवरणं कोकूयितादि-
शुष्कानाम् । 2 'टटिनीतटे' मन्द्राकिनीनदीतीरे ।

3 'शरैरधिचसन्' मित्रप्रदेशम् । 4 'पावनम्' पवित्रम् ।

[56] 5 'ऋमगमनिकायोगान्' ऋमैः पादैः गमनिका विहर-
रूपं योगात् । 6 'विंशद्वचरणोत्साही' निर्मलचरित्रे उत्साही ।

7 'परीतपदः' परीता परिवेष्टिता पादा यस्य सः ।

[60] 8 'ताक्षर्याप्रजाति' ताक्षर्यां अक्षाद्येव्यप्रजातिः श्रेष्ठः ।

[61] 9 'द्विजेशकलाभराः' द्विजेशधन्वन्तर्य कलाभराः ।

10 'आप्याँ' विश्वैः ।

हरिकरिवरः सिन्दूराक्तं शिरः समघर्षयत्
 कुलशिखरिणि प्राच्ये तस्मादिवारुणिमाश्रये ।
 मदजलललद्भृङ्गश्रेण्या समं कचिदुद्ययौ
 तिमिरनिवहः सावर्ष्येनोद्भवद्भयसम्भ्रमात् ॥ ६२ ॥
 दिशि दिशि निशि स्फारास्तारा द्रघुर्मधुरप्रभा-
 मुंसि सयला सौरी कान्तिस्तदाहरणादिव ।
 शृशमुदयते प्राचीभागे सदाद्यमहाद्भुतं
 दिशि जलपतेस्ताद्रूप्येणाऽऽगते गणभास्करे ॥ ६३ ॥
 द्विजपतिमहाराज्ये रात्रौ वसुः प्रभुताश्रुतो
 जगति सततं नक्षत्राणां गणा गगनाङ्गणे ।
 महसि हसिते सौरे दूरे ययुस्तमसा समं
 प्रकृतिसमतालभ्येऽलभ्ये भवेद् भुवि साधनम् ॥ ६४ ॥
 गंगनसरिति खानं चक्रे द्विजाधिपतिश्चिरं
 भ्रमणमिपतः प्रादुर्भूतास्तदभुनि बुहुदाः ।
 निविडजडिमच्छिलै वेगाद् विभेजुपि वारुणी-
 मुपसि चिरते तस्मिन्नेते क्रमाच्छममाययुः ॥ ६५ ॥
 वसतिमिलिता लोकाः सौरे समागमनोत्सवे-
 ष्वहमहमिकापूर्वं कर्तुं वसुव्ययमुद्यताः ।
 अनुनिजगृहं जग्मुः सर्वेऽधुना भ्रमणा इव
 नवरुचिधनप्रत्यासर्त्ति विभाव्य च गोपितैः ॥ ६६ ॥
 मुदितमनसः पुंन्नागास्ते करान् यदितस्ततो
 विदधत इहोदांता दानाऽऽशयाः कैलभोत्तमाः ।
 परिणतितराः केचित् पोता अपि प्रयतैपिणो
 विविधरुचयः सौरस्यानोन्मुखाः प्रतिभान्त्यमी ॥ ६७ ॥
 अभिजिगमिषुः सर्वां राजप्रियादिगणोऽपरां
 समुद्रयि महः सौरं वेगादुपस्थितमावृशन् ।
 इदमनुपयौ तस्यावर्ष्यं कैलापरमण्डलं
 क्षणपरिचये का वा पूर्वाऽपरागतिसङ्गतिः ॥ ६८ ॥

[62] 1 'हरिकरिवरः' इन्द्रहली । 2 'सिन्दूराऽऽक्तम्' सिन्दूरैर्युक्तं विधेयितम् ।

[63] 3 'उपसि' प्रातःपद्ये । 4 'गणभास्करे' गणेषु भास्कर इव तस्मिन् ।

[65] 5 'गमनसारीति' सर्गहायाम् । 6 'भ्रमणमिपतः' तारा-गमनान्तः ।

[66] 7 'अहमहमिकापूर्वं' परस्परमहं घञ् इत्यस्मान्महम्-

मिध्र पूर्वं यस्य तत् । 8 'वसुव्ययम्' इत्यव्ययम् । 9 'भगणाः' नक्षत्राणि । 10 'गोपितैः' राशः ।

[67] 11 'पुत्राणाः' पुत्रेषु भागा इति । 12 'कल-भोत्तमाः' कलमाश्रित्यदम्बदा गजयातालेपुत्राणाः । 13 'वदाणाः' महाशयाः । 14 'पोताः' पोता दशवर्षका गजबालाः ।

[68] 15 'कलापर' कलापरधन्वः ।

तदनु काञ्चन-रत्नमयैर्युताः प्रवरपह्यपयनैस्तुरगोत्तमाः ।
 अनुचरैश्चतुरैरुपरक्षिता अगणना गणनायकमभ्ययुः ॥ ९ ॥
 हरिक-शोण-हलाहक-पह्लुलैर्धवलं-लोहित-नीलक-पिङ्गलैः ।
 प्रचलितैर्ललितैः पुरतो यभौ सैचतुरं चतुरङ्गवलं ह्यैः ॥ १० ॥
 5 अतिचलाचलवालधिकैश्चरैर्विन्ततपक्षतपो गरुडा इव ।
 कनकरश्मिधरा हरिसुङ्गवा नृपरयेः परवेगभृतो यमुः ॥ ११ ॥
 जवनता विनतातनयाऽऽश्रयादुपनता ननु ताक्षर्वराऽऽख्यया ।
 पवनतोऽप्यतिशायितयाऽचले हरिवलेऽरिचले श्लथताकरे ॥ १२ ॥
 हरिपरिक्रमणे जनतामनः सजति चारुपदेषु रजोमिपात् ।
 10 तदिव धूनयितुं चलताऽभवद्वरिपदेऽरिपदे विपदेधके ॥ १३ ॥
 विदधतः किमु मण्डलमाश्रितोऽश्ररणरेणुमिपात् परिमण्डलम् ।
 उपदिशन्ति मनोऽणुकणान् स ते ह्यवरा यवराजिरसोत्कटाः ॥ १४ ॥
 करिपरिश्रमसम्भ्रमकारिणोऽन्तिकमुपेत्य निवृत्त्य सुदूरगाः ।
 विदधिरे तुरगा उरगारिवत् संनिगमे निगमे गतिविभ्रमान् ॥ १५ ॥
 15 तुरगचक्रमवक्रतया क्वचित् कचन यक्रपरिक्रमविक्रमम् ।
 विविधवेद्दितचलितकौशलादपि कलापिकलामतनोत् पथि ॥ १६ ॥
 प्रतिपदं कनकोत्तिकरणैर्दृषः सुंरपतिप्रतिमोऽभिचलन् गुरोः ।
 सुंभगपात्रजनं पथि नर्त्तयन् मुदमंवाद्भव्याप संहास्तिकैः ॥ १७ ॥

[१०] १ 'हरिक-शोण-हलाहक-पह्लुलैः' हरिकः पीतहरिव-
 ष्टयायः 'हरिकः पीतहरिवष्टयायः स यव हलाहकः' इति हेमः
 [अभिः विं० बं० ४ श्लो० ३०८], शोणः कौकनद्वष्टविः,
 हलाहकश्चित्रितो ह्ययः, पह्लुलैः मितकाचामिः । २ 'धवल-
 लोहित-नीलक-पिङ्गलैः' धवलः श्वेतः, कर्षलोहितो किराहः,
 नीलकः आनीलः पिङ्गलैः पीतकरैः । ३ 'सचतुरम्' ह्यचल-
 नकुराद्योः सह ।

[११] ४ 'ह्यवरा मण्डलं विदधतः किमु मनोऽणुकणाद्
 परिमण्डलं परिमाणं वर्तुलमुपदिशन्ति स' ह्युपलेशते ।
 [१५] ५ 'सनिगमे' यणिसुसङ्गीर्णं । ६ 'निगमे' मार्गं ।
 [१६] ७ 'कलापिकलाम्' मयूरवद्वतिविशेषम् ।
 [१७] ८ 'भवाद्' प्रतिपन्नरहितं-अनुस्यं यथा स्वाद्
 तथा । ९ 'सहास्तिकैः' हस्तिसमूहैः, आस्तिकैः धादैः सह वा ।

[९] १ 'प्रवरपह्यपयनैः श्रेष्ठसौम्यैः' पर्याप्तं तु पश्यदन्तम्' इति-
 हेमः [अभिः विं० बं० ४ श्लो० ३१८] ।

[११] २ 'अतिचलाचलवालधिकैश्चरैः' अतिचलकोटादौः
 'वेगमहासयनेषु स्वाद् पाण्डुकैशकालभिः' इति हेमः [अभिः
 विं० बं० ४ श्लो० ३०५] । ३ 'मितकाचायः' मितका चिरन्तना
 पशुतो पशुन्मनि देशां ते । ४ 'हरिसुङ्गवा' अश्वप्रेषाः ।

[१२] ५ 'विनतातनयाऽऽश्रयाद्' विनतातनवः गदनामकला-
 स्तथाश्रयाः । 'विनतातनयो गदनामत्र' इति हेमः [अभिः विं०
 बं० १ श्लो० १६] । ६ 'सचतुरम्' श्रेष्ठपशुनाऽऽश्रयाः ।
 ७ 'हरिकैः' अश्वप्रेषैः ।

[१३] ८ 'हरिपरिक्रमणे' अश्वप्रेषणे । ९ 'सचतुरं' यत्र सचैः

इति पातोः 'दशमः घभिः' ४-२-४९ । इति विदधैनीयस्येण
 वर्तमानकले रूपम् । १० 'विपदेधके' कटवर्धके ।

[१५] ११ 'उरगारिवत्' गरुडवत् 'संनिगमे' निजिद् वक्र-
 सुष्टः' इति हेमः [अभिः विं० बं० २ श्लो० १४४] ।

[१६] १२ 'विविधवेद्दितचलितकौशलाद्' विविधानि वेद्धानि
 सोढानि वेद्धानि कृत्वाणि च तेषां कौशलापेक्षया । 'अगणना-
 गणनायकानि तु वेद्धानि'-'पोरितं' कश्चित् ह्यनोद्वेगानि च' इति
 हेमः [अभिः विं० बं० ४ श्लो० ३११] ।

[१७] १३ 'सुंभगपात्रजनम्' इन्द्रसुतः । १४ 'सुंभगपात्रजनम्'
 सुंभगः क्षीमताः पात्रजना नाम्नेऽपिह्यनुपुराः ।

समभिनम्य रयात् परया श्रिया क्षितिपतिर्जिनशासननायकम् ।
पुरवरेऽस्य निवेशमकारयत् सविनयं विनयन् नृदरिद्रताम् ॥ १८ ॥

समभिपेकैविधिं निरमापयद् जिनवरे ननु विघ्नहराऽऽह्वये ।
सकलसङ्घसमक्षमयं कृपारसदृशा संहशा जैनरञ्जनः ॥ १९ ॥

मुनिवराणिव रागजयोजितान् बुधपदे विनिवेश्य कृतार्थयन् ।
सुकृतपीवरजीवचरास्तिकं द्रुतमसन्तमसं भुवनेऽकरोत् ॥ २० ॥

स्मरवशीकरणाय जगद्भुवामचनिजातवनीपरिजीवनम् ।
मधुपगीतयशा मधुराययौ प्रथमतोऽथ मतो रसिकाङ्गिनाम् ॥ २१ ॥

बहुदिनान्युदगम्बुजलोचना विहरतः कृशकान्तिरहर्मणिः ।
हृतवसुननु दक्षिणया तदुत्सुकमनाः कमनादिव निर्ययौ ॥ २२ ॥

हिमवतः परिशीलनयोत्तरा विरहतापभिर्वापचिकीरभूत् ।
अहिमरश्मिरसौ नवपद्मिनीरतिकरोऽतिकरोदघदुस्सहैः ॥ २३ ॥

गलदमन्दपरैरागपि शङ्कितोऽपि नैवकामुकवैन्मधुपव्रजः ।
विर्दंपरागितयेव तमस्समः कमलिनीमलिनीकरणं यभौ ॥ २४ ॥

जल-नभः-स्थलचारिवपुष्पतामनुपयुर्मिथुनानि परस्परम् ।
कलरवैर्यतिनामपि मानसे स्मरमयं रमयन्ति रसं भृशम् ॥ २५ ॥

विरहिणां संहकारमहीरुहा किमपह्वल्य कुलान् मुकुलादिभिः ।
प्रियतमाङ्गजुपां सुदृशां पिक्वनिभृता निभृता रतिरादधे ॥ २६ ॥

हिमवतः पवनो मृदुरावचौ मनसि संज्ञनयन् मंदमङ्गिनाम् ।
कमलिनीवनसौरभसम्भृतः कमलकोमलकोर्षविघ्ननात् ॥ २७ ॥

[१८] १ 'विनयन्' अपनयन् स्फेडयन् । २ 'नृदरिद्रताम्' नराणां दरिद्रभावम् ।

[१९] ३ 'कृपारसदृशा' कृपारसदृष्ट्या । ४ 'सरशा' सन् ।

[२०] १ 'बुधपदे' विपुषपदव्याम् । २ 'कृतार्थयन्' उपशरयन् । ३ 'असन्तमसम्' अनन्धवारमयं, अपाम् ।

[२१] ४ 'स्मरवशीकरणाय' स्मरः कामदेवस्य वशीकर्तुम् । ५ 'वनीपरिजीवनम्' वनी शिक्षणमेव परिजीवनं जीविकाम् । ६ 'मधुप' मधुपो धमरः ।

[२२] ७ 'उदगम्बुजलोचना' उदग उदयतीति उदगमलाक्षी । ८ 'अहर्मणिः' गर्भः । ९ 'कमनादिव' पणित्ता कामाद् वा ।

[२३] १० 'अपचिकीरं' दरीकर्ता । ११ 'अहिमरश्मिः' गर्भः । १२ 'अतिकरोदघदुस्सहः' अतिघटाः षडुत्तराण्येषामुपसैन दुरागोऽग्रः ।

[२४] १३ 'परागपि शङ्कितः' परागः पौषं रञ्जनेन पिशङ्कितः पितरकः दृगः । १४ 'नवपद्मपद्म' नवः नवीनधातौ षडुद्योऽन् ।

गुह्यया । ५ 'जनरञ्जनः' लोकसन्तोषकः ।

[२२] ६ 'हृतवसुः दक्षिणया' दक्षिणया क्रिया हृतवसुः सन् ।

कथेति नवकामुकनेन समानः । १५ 'मधुरव्रजः' धमरसमूहः । १६ 'विदंपरागितया' विदयाः श्यालेषु रागितया । 'विदयाः पुनः' पङ्कवेऽपि च श्लेषु' इति दैमः [अने० सं० खं० ३ श्लो० ४७५]

[२५] १७ 'जल-नभः-स्थलचारिवपुष्पतां' जलचर-नौचर-स्थल-चरप्राणिनाम् । १८ 'मिथुनानि' इन्द्रानि 'श्रीयुगौ इन्द्रं' मिथुनम् च तत्' इति दैमः [अभि० पि० खं० ३ श्लो० २०२] । १९ 'स्मरमयम्' कामयुक्तम् ।

[२६] २० 'सदृशरमहीरुहाः' आद्यदृशाः । २१ 'मुनान्' राज्ञीयमनिनां शब्दात् । २२ 'मुकुलादिभिः' मुष्कलादिभिः । २३ 'पिक्व' पिक्वः कोकिलः । २४ 'निभृता' विनीना ।

[२७] २५ 'राजपदम्' राजादपदम् । २६ 'मन्दम्' आनन्द-समीहयोः शब्दम् । २७ 'शैत' शैतः कुम्भकः कोटिष ।

सरससरसां तीरे धीरे स्फुटे त्रि
 पदनिलयने पूर्वं जीवाहरे
 प्रसुरधिवसन् शुद्धाचारै
 शर्वरविपयं धर्मा
 क्रमगमनिकायोग
 समुदययुत्
 विशदचर
 प्रण
 अर्
 कर्तुं संरध्वजमण्डलं
 मुग्धरीकुर्वत् सर्वं दिशामपि मण्डलम् ॥ ७१ ॥
 अमरसरिति प्रोत्कृष्टं यद् ग्रहोत्पलकाननं
 वियति तदलं सौरी दीप्तिः शुशोष सरोपणम् ।
 द्विजपतिरुचेर्नाशादेयं क्षितावपि वीक्ष्यतां
 विपयवशतः सर्वाङ्गीनग्रहोत्पलकाननम् ॥ ७२ ॥
 गगनसुभगाऽऽरामे रात्राबुद्भुप्रसवावली
 विकसिततरा सौरीं पूजां तयेव विधित्सुना ।
 विधुंघनिवहे नेदानीं द्रागचीयत सर्वतः
 प्रभवतु भवाँस्तत्साहाय्यं विधातुमनातुरः ॥ ७३ ॥
 इति नरपतिः सुसस्तत्रार्थिकैः प्रतिघोधितो
 व्यधित सहसाऽऽदेशं देशे प्रवेशमहामहे ।
 कुरुन सकलां सज्जां सद्योऽनवद्यपताकिनी-
 मभिजिगमिषुः सूरैरेवं कृताभ्युदयक्रियः ॥ ७४ ॥
 तृणमिव द्विघमेवं भावयन् भावशुद्ध्या
 उदयनगरदेशाधीश्वरः स्त्रीयकद्वया ।
 सुरपतिरिव सूरैः सम्मुखीनञ्चचाला-
 चलमपि बलभाराचालयशुञ्चलश्रीः ॥ ७५ ॥
 इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीनेपविजयगणिविरचिते
 कथानायकस्य उत्तराशाविजयवर्णने नाम पञ्चमः सर्गः ॥ ५ ॥

[69] 1 'सिद्धिपलकितऽऽलीनाम्' सिद्धिनाथे च ललितनाथेति
 सिद्धिललितनाथकृत्यात्मैः सप्यव्युत्पत्ताम् ।

[70] 2 'उद्भुतमनसः' नसुमनेशाः । 3 'विशुद्धे' प्रसारिणि ।

[71] 4 'बन्धाऽऽरामः' बाधोदानम् । 5 'स्वरध्वज-
 मण्डलम्' पवित्रमण्डलम् । G 'मुग्धरीकुर्वत्' वचाश्रीकुर्वत् ।

[72] 7 'अमरसरिति' स्वर्गनायाम् । 8 'ग्रहोत्पलकाननम्'

महा एवोत्पललि वमललि तेषां वाचनं वनम् । 9 'द्विजपतिरुचे'
 चन्द्रकान्ठ्याः ।

[73] 10 'विपुपनिवहे' पविशतयापुहे ।

[74] 11 'अनवद्यपताकिनी' निर्दोषमैत्र्यम् ।

पद्यः सर्गः ।

श्रीः ऐं नमः श्रीपार्श्वहृते ।

अथ चचाल विशालवले पुरो मंदमलीनकटा करिणां घंटा ।
घनघटेव भुवं परिसिञ्चती तरुणतारुणतान्वितविन्दुभिः ॥ १ ॥
सकलसाध्यविधेर्वरसाधनं घनघलेऽवधिरेव गजाऽऽवली ।
पथि जनव्रजतापमपाहरत् सुकरशीकरशीतलचारिभिः ॥ २ ॥
किमिदमीयमिपात् समुपस्थिताः प्रमुसिसेविपया विपयाचलाः ।
गलदमन्दमदाम्बुविनिर्झरा न बहुधा बहुधातुविभूषिताः ॥ ३ ॥
कैर-चतुष्पद-वालधि-शेषसा क्षितितलस्पृगसौ गजसंहतिः ।
सपदि दर्शनतोऽप्यभिनन्दयेन्नुपरमां परमां खलु तादृशी ॥ ४ ॥
कनकरत्नविभूषणरश्मिभिः समभिभासितदिग्वलयाभितः ।
भृशमदीप्यत सा द्विपसन्ततिः सुखचिता खंचिता शुभलक्षणैः ॥ ५ ॥
परिणता कचन कचिदुन्नता द्रुतगतिर्यदि वा स्वलिता हठात् ।
गजघटा कचिदम्बुधरोद्गुरस्वनवती नवतीव्रहयानुगा ॥ ६ ॥
प्रणमनाय कृतोन्नतपुष्करा कुंथचलाचलरश्मितैरङ्गिणी ।
गजघटा रुरुये यमुनेव साऽऽहृतरसा त्ररसा तदभेदने ॥ ७ ॥
रंजतकिङ्किणिकारणधुरितैर्भ्रमद्रदभ्रतरभ्रमरस्वरैः ।
द्रुतविलम्बितमेव जगाम सा घनमदा न मदाऽऽपतपृष्टिका ॥ ८ ॥

5

10

15

[१] १ 'तरुणवाऽऽद्यगताम्बितविन्दुभिः' हस्तिनां वाटये
श्वेद्विन्दुवोऽरुणा भवन्ति ।
[२] २ 'किमिदमीयमिपात् समुपस्थिताः' गजघटाया
इदमीयं यमिपयं सप्तान् किं न समुपस्थिताः ।
[५] ३ 'सुखचिता' सुखयुता । ४ 'खंचिता' व्याता ।
३ 'शुभलक्षणैः' भद्रजातिलक्षणैः ।

[७] ५ 'द्वयोन्नतपुष्करा' कृषान्युद्यतान्युदघ्राणि पुष्कराणि
शुभराया भद्रमताया यया सा 'भद्रं स्वसा पुष्करम्' इति हेमः
[अभि० वि० का० ४ श्लो० २९०] । ६ 'कुप' 'कुये' वर्णाः
परिलोमाः' इति हेमः [अभि० वि० का० ३ श्लो० ३४४]
'कुपः स्वान् करिकम्पले' इत्यनेकार्थः । ७ 'तराग्नी' मदी ।
८ 'तरसा' शीतम् ।

[1] 1 'मदमलीनघटा' मदः दानं तेन मलीनाऽऽमिताः कटा
गटा कानां सा । २ 'घटा' बहूनां गजानां रचना घटा 'बहूनां
पटना घटा' इति हेमः [अभि० वि० का० ४ श्लो० २८९]
३ 'घनघटा' मेघमाला ।
[३] 4 'प्रमुसिसेविपया' प्रमुं सेम्बुनिच्छा विसेमिया तदा ।
२ 'विपयाचला' देशपरेताः ।
[4] 5 'कैर-चतुष्पद-वालधि-शेषसा' करः द्रुता 'द्विजनाया
करः द्रुता ह्याः' इति हेमः [अभि० वि० का० ४ श्लो० २९०] ।
चतुष्पदाः चताराः पाराः, कालरिः कुण्डम् 'अथ पुणं कालरुणो
साहूवं ह्यत्र कालरिः' इति हेमः [अभि० वि० का० ४ श्लो० ३९०] ।
दि० म० ७

शेषः सुंधिर्हं तेन प्राव्यतादेकदाद्वयः 'अथ सुंधिर्हं मेरुनं शेषो-
पदी' इति हेमः [अभि० वि० का० ३ श्लो० २७८] । 6 'गु-
राम्' राजवद्विणीम् ।
[6] 7 'परिणता' विपेरुत्पातपरिणता 'विपेरुपती परिचतो
गजः' इति हेमः [अभि० वि० का० ४ श्लो० २८७] ।
8 'उन्नत' उन्नतमुत्तमम् । 9 'नदीव्रहयानुगा' नया मन्दाः
दीमा ह्यनन्तवय वे हया अक्षयाननुगच्छन्तीति ।
[8] 10 'रजतकिङ्किण' रजतं सुवर्णं तन्म किङ्किणि
द्रुतपृष्टिका ।

हिमकणलसन्मुक्तायुक्ता इतो वरपद्मिनीः
 परिश्रुतनवज्योतिर्वस्त्राऽऽदिहक्षुतयोद्यताः ।
 हसितवदनान्मभोजाः सौराऽऽगमे सरसीतटे
 मिलिनललिनाऽऽलीनां गानैः प्रपद्य नृपोद्भवलाः ॥ ६९ ॥
 उड्डुमुमनसः प्रस्तीर्णाया निःशेषनिशः कृते
 गगनशयने निर्माल्यं तद्व्यपाक्रियतेऽधुना ।
 पवनपुरुषैर्भूमिभागे तथैव महोत्सवे
 विजयिनि कृते पौरैः सौराऽऽगमस्य विंस्रुत्वरे ॥ ७० ॥
 नदति मधुरं धाह्याऽऽरामः स्वरैः प्रविकम्परै-
 र्द्वेषचयसां लोकानां द्राग विद्योषविलासिनाम् ।
 तदनु तदनु प्रौढं कर्तुं स्वरध्वजमण्डलं
 ध्वनति सुंभरीकुर्वत् सर्वं दिशामपि मण्डलम् ॥ ७१ ॥
 अंमरसरिति प्रोत्फुल्लं यद् ग्रहोत्पलकाननं
 वियति तदलं सौरी दीप्तिः शुशोष सरोपणम् ।
 द्विजपतिरुचेर्नाशादेयं क्षितावपि वीक्ष्यतां
 विपयवशतः सर्वाङ्गीनग्रहोत्पलकाननम् ॥ ७२ ॥
 गगनसुभगाऽऽरामे रात्रावुडुप्रसवावली
 विकसिततरा सौरीं पूजां तयेव विधित्सुना ।
 विधुंघनिघहे नेदानीं द्रागचीयत सर्वतः
 प्रभवतु भवाँस्तत्साहाय्यं विधातुमनांतुरः ॥ ७३ ॥
 इति नरपतिः सुप्तस्तत्रार्थिकैः प्रतिधोधितो
 व्यधित सहसाऽऽदेशं देदो प्रवेशमहामहे ।
 कुरुत सकलां सजां सद्योऽनघचपताकिनी-
 मभिजिगमिषुः सूरैरेवं कृताभ्युदयक्रियः ॥ ७४ ॥
 तृणमिव द्विधमेवं भावपन् भावशुद्ध्या
 उदयनगरदेशाधीश्वरः स्त्रीपक्रुद्ध्या ।
 सुरपतिरिव सूरैः सम्मुखीनश्चचाला-
 चलमपि बलभाराचालयशुद्धवलध्रीः ॥ ७५ ॥
 इति श्रीदिग्विजयनामि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणित्विरचिते
 कथानायकस्य उत्तराशाविजयवर्गो नाम पञ्चमः सर्गः ॥ ५ ॥

[69] 1 'मिडिनललिनाऽऽलीनाम्' मिलिनाथे ते 'मिलिनाथेति
मिडिनललिनाऽऽलीनाम्' सख्यस्वात् ।

[70] 2 'उड्डुमुमनसं' नक्षप्रदेवा । 3 'विद्योषवरे' प्रसारिणि ।

[71] 4 'धाह्याऽऽरामं' वाश्रीपानम् । 5 'स्वरध्वज-
मण्डलम्' वादिनमण्डलम् । 6 'सुंभरीकुर्वत्' वचास्वीकुर्वत् ।

[72] 7 'अमरसरिति' स्वर्गज्ञानम् । 8 'ग्रहोत्पलकाननम्' ।

ग्रहा एवोत्पललि कमलानि तेषां काननं वनम् । 9 'द्विजपतिरुचेः'
चन्द्रकान्त्याः ।

[73] 10 'विधुंघनिघहे' पण्डितप्रसूदे ।

[74] 11 'अनघचपतकिनी' निर्दोषपत्न्यम् ।

पद्यः सर्गः ।

श्रीः ऐं नमः श्रीपार्श्वेवै ।

अथ चचाल विशालवले पुरो मंदमलीनकटा करिणां घंटा ।
घनघटेव भुवं परिसिञ्चती तरुणतारुणतान्वितविन्दुभिः ॥ १ ॥
सकलसाध्यविधेर्वरसाधनं घनवलेऽवधिरेव गजाऽऽवली ।
पथि जनव्रजतापमपाहरत् सुकरशीकरशीतलवारिभिः ॥ २ ॥
किमिदमीयमिपात् समुपस्थिताः प्रभुसिसेविपया विपयाचलाः ।
गलदमन्दमदाम्बुविनिर्झरा न बहुधा बहुधातुविभूषिताः ॥ ३ ॥
कैरचतुष्पदवालधि-शेषसा क्षितितलस्पृगसौ गजसंहतिः ।
सपदि दर्शनतोऽप्यभिनन्दयेर्ष्वपरमां परमां खलु तादृशी ॥ ४ ॥
कनकरत्नविभूषणरश्मिभिः समभिभासितदिग्बलयाभितः ।
भृशमदीप्यत सा द्विपसन्ततिः सुखचिता खंचिता शुभलक्षणैः ॥ ५ ॥
परिणता कचन कचिदुन्नता द्रुतगतिर्यदि वा स्वलिता हठात् ।
गजघटा कचिदम्बुधरोद्गुरस्वनवती नवतीव्रह्यानुगा ॥ ६ ॥
प्रणमनाथ कृतोन्नतपुष्करा कुंभचलाचलरश्मिर्तरङ्गिणी ।
गजघटा रुर्ये यमुनेव साऽऽहतरसा तरसा तदभेदने ॥ ७ ॥
रंजतकिङ्किणिकारणपूरितैर्भ्रमददभ्रतरभ्रमरखरैः ।
द्रुतविलम्बितमेव जगाम सा घनमद्धा न मदाऽऽपतपृष्ठिका ॥ ८ ॥

5
10
15

[1] १ 'तरुणताऽहगतान्वितविन्दुभिः' हस्तिनां वारण्ये
स्वेदविन्दुवोऽरणा भवन्ति ।
[२] २ 'किमिदमीयमिपात् समुपस्थिताः' गजघटया
इदमीयं यमिपयं तस्मात् किं न समुपस्थिताः ।
[५] ३ 'सुगचिता' सुलपुष्पा । ४ 'खचिता' व्याता ।
३ 'शुभलक्षणैः' भद्रजानिलक्षणैः ।

[७] ५ 'कुबोधतपुष्करा' कृत्रान्युषकाण्युदप्रति पुष्कराणि
पुष्कराणां भ्रममाणा यया सा 'भ्रमे एवम् पुष्करम्' इति हेमः
[अभि० वि० कं० ४ श्लो० २९०] । ६ 'कुप' 'कुपे वर्षाः
परिष्णोमः' इति हेमः [अभि० वि० कं० ३ श्लो० ३४४]
'कुपः स्यात् करिकम्बले' इत्यनेकार्थः । ७ 'तरङ्गिणी' नदी ।
८ 'तरसा' क्षीप्रम् ।

[1] 1 'मदमलीनकटा' मदः दानं तेन मलीनाऽऽविलीनाः कटा
गन्धा यानां ताः । २ 'घटा' बहूनां गजानां रचना घटा 'बहूनां
घटना घटा' इति हेमः [अभि० वि० कं० ४ श्लो० २८९]
३ 'घनघटा' मेघनादा ।
[३] 4 'प्रभुसिसेविपदा' प्रभुं सेतितुमिच्छा सिसेतिग तदा ।
२ 'विपयाचलाः' देवपर्वताः ।
[4] 5 'कैरचतुष्पदवालधि' सेवया' कः' दुग्धा 'हस्तिनाया
कः' दुग्धा इत्यः' इति हेमः [अभि० वि० कं० ४ श्लो० २९०]
चतुष्पदाः चताराः पादाः, कश्चिः पुच्छम् 'अथ पुच्छं कलदन्तो
राह्वं ह्यद कल्पिः' इति हेमः [अभि० वि० कं० ४ श्लो० २९०]
दि० म० ७

सेः पुधिर्हं तेन प्राप्यत्वादेकवद्वावः 'अथ पुंमिहं मेदं सेपते-
परी' इति हेमः [अभि० वि० कं० ३ श्लो० २७४] । 6 'वृ-
राम्' राजदन्तीम् ।
[6] 7 'परिणता' विरंजतपावपरिणता 'विरंजपाटी परिजतो
गजः' इति हेमः [अभि० वि० कं० ४ श्लो० २८७] ।
8 'उद्गुर' उद्गुमुत्तमम् । 9 'नवतीव्रह्यानुगा' नया नम्बाः
सीमा ह्यगदपथ ये हया अहन्त्यातनुगपच्छीति ।
[8] 10 'रंजतकिङ्किणि' रत्नं पुष्पं तस्य किङ्किणि
पुष्पच्छिद्य ।

तदनु काञ्चन-रत्नमयैर्युताः प्रवरपङ्कपयनैस्तुरगोत्तमाः ।
 अनुचरैश्चतुरैरुपरक्षिता अगणना गणनायकमभ्ययुः ॥ ९ ॥
 हरिक-शोण-हलाहक-पङ्कलैर्धवल्ल-लोहित-नीलक-पिङ्गलैः ।
 प्रचलितैर्ललितैः पुरतो वभौ सैचतुरं चतुरङ्गवलं हयैः ॥ १० ॥
 अतिचलाचलवालधिकेशरैर्विततपक्षतयो गरुडा इव ।
 कनकरदिमधरा हरिपुङ्गवा नृपरवेः परवेगभृतो बभुः ॥ ११ ॥
 जवनता विनतातनयाऽऽश्रयादुपनता ननु ताक्षर्यवराऽऽख्यया ।
 पवनतोऽप्यतिशायितयाऽचले हरिवलेऽरिवले श्रुथताकरे ॥ १२ ॥
 हरिपरिक्रमणे जनतामनः सजति चारुपदेपु रजोमिपात् ।
 तद्विव धूनयितुं चलताऽभवद्वरिपदेऽरिपदे विपदेधके ॥ १३ ॥
 विदधतः किमु मण्डलमाश्रितांश्चरणरेणुमिपात् परिमण्डलम् ।
 उपदिशन्ति मनोऽणुकणान् स ते हयवरा पवराजिरसोत्कटाः ॥ १४ ॥
 करिपरिश्रमसम्भ्रमकारिणोऽन्तिकमुपेत्य निवृष्ट्य सुदूरगाः ।
 विदधिरं तुरगा उरगारिवत् सनिगमे निर्गमे गतिविभ्रमान् ॥ १५ ॥
 तुरगचक्रमवक्रतया क्वचित् क्वचन वक्रपरिक्रमविक्रमम् ।
 विविधवेष्टितवल्गितकौशलादपि कलापिकलामतनोत् पथि ॥ १६ ॥
 प्रतिपदं कनकोत्किरणैर्वृषः सुरपतिप्रतिमोऽभिचलन् गुरोः ।
 सुभगपात्रजनं पथि नर्त्तयन् मुदर्मवादमवाप सहास्तिकैः ॥ १७ ॥

[१०] १ 'हरिक-शोण-हलाहक-पङ्कलैः' हरिकः पीतहरित-
 च्छायः 'हरिकः पीतहरितच्छायः स एव हालाकः' इति हैमः
 [अभि० वि० कां० ४ श्लो० ३०८], शोणः कोकनदच्छविः,
 हलाहकश्चित्रितो हयः, पङ्कलैः सितकाचाभैः । २ 'धवल-
 लोहित-नीलक पिङ्गलैः' धवलः श्वेतः, कर्णलोहितो क्रियाहः,
 नीलकः आनीलः पिङ्गलैः पीतरसैः । ३ 'सचतुरम्' हयचाल-
 नकुशालाभिः सह ।

[१४] ४ 'हयवरा मण्डलं विदधतः किमु मनोऽणुकणान्
 परिमण्डलं परिमाणं वर्तुलमुपदिशन्ति स' ह्युपलक्षते ।
 [१५] ५ 'सनिगमे' वणिकसङ्घीणं । ६ 'निगमे' मार्गं ।
 [१६] ७ 'कलापिकलाम्' मयूखवद्वतिविशेषम् ।
 [१७] ८ 'अवादम्' प्रतिपक्षरहितं-अनुत्पन्नं यथा स्वाद्य
 तथा । ९ 'सहास्तिकैः' हस्तिसमूहैः, आस्तिकैः शार्दूलैः सह वा ।

[९] १ 'प्रवरपङ्कपयनैः श्रेष्ठर्याभिः' 'पर्याणं तु पाठययन्म्' इति-
 हैमः [अभि० वि० कां० ४ श्लो० ३१८] ।

[११] २ 'अतिचलाचलवालधिकेशरैः' अतिचपलबोधाहै-
 'बोधादरत्नमेव स्यात् पाण्डुकेशरालयिः' इति हैमः [अभि०
 वि० कां० ४ श्लो० ३०५] । ३ 'विततपक्षतयः' वितता विस्तृता
 पक्षतयो पक्षमूलानि येषां ते । ४ 'हरिपुङ्गवाः' अधश्रेष्ठाः ।

[१२] ५ 'विनतातनयाऽऽश्रयाद्' विनतातनयः गदशमनस-
 स्थाश्रयात् । 'विनताऽऽश्रयणो गदशमनः' इति हैमः [अभि० वि०
 कां० २ श्लो० १६] । ६ 'ताक्षर्यवराऽऽख्यया' श्रेष्ठगदनाम्नया ।
 ७ 'हरिवले' अधश्रेष्ठेभ्यः ।

[१३] ८ 'हरिपरिक्रमणे' अधगमने । ९ 'सजति' 'यज सजे'

इति पाठोः 'दशसजः शयि' ४-२-४९ । इति सिद्धहैमीयसूत्रेण
 वर्तमानकाले रूपम् । १० 'विपदेधके' कष्टवर्धके ।

[१५] ११ 'उरगारिवत्' गदशवल 'सर्पारतिर्वैजिजिद् वज्र-
 गुण्डः' इति हैमः [अभि० वि० कां० २ श्लो० १४४] ।

[१६] १२ 'विविधवेष्टितवल्गितकौशलाद्' विविधानि वेष्टितानि
 लोठनानि वल्गितानि कृतानि च तेषां कौशलापैरुपपन्नाः । 'अपाठ-
 परावृत्तलोठनानि तु वेष्टिते'-'धोरितं वल्गितं कृतोत्तेरितानि च' इति
 हैमः [अभि० वि० कां० ४ श्लो० ३११] ।

[१७] १३ 'सुरपतिप्रतिमः' इन्द्रतुल्यः । १४ 'सुभगपात्रजनम्'
 सुभगाः शोभनाः पात्रजना नाट्योपकृतपुरवाः ।

समभिनम्य रयात् परया श्रिया क्षितिपतिर्जिनशांसननायकम् ।
पुरवरेऽस्य निवेशमकारयत् सविनयं विनयन् वृद्धरिद्रताम् ॥ १८ ॥

समभिपेकविधिं निरमापयद् जिनवरे ननु विघ्नहराऽऽह्वये ।
सकलसङ्घसमक्षमयं कृपारसदृशा संहशा जैनरञ्जनः ॥ १९ ॥

मुनिवरानिव रागजयोजितान् धुधपदे विनिवेश्य कृतार्थयन् ।
सुकृतपीवरजीवचरास्तिकं द्रुतमसन्तमसं भुवनेऽकरोत् ॥ २० ॥

स्मरवशीकरणाय जगद्भुवामवनिजातवनीपरिजीवनम् ।
मधुपगीतयशा मधुराययौ प्रथमतोऽथ मतो रसिकाङ्गिनाम् ॥ २१ ॥

बहुदिनान्युदगम्बुजलोचना विहरतः कृशकान्तिरहर्मणिः ।
हृतवसुर्ननु दक्षिणया तदुत्सुकमनाः कमनादिव निर्ययौ ॥ २२ ॥

हिमवतः परिशीलनयोत्तरा विरहतापमिवापचिकीरभूत् ।
अहिमरदिमरसौ नवपद्मिनीरतिकरोऽतिकरोदयदुस्सहः ॥ २३ ॥

गलदमन्दर्परागपिशाङ्कितोऽपि नैवकायुकवैन्मधुपत्रजः ।
विर्दपरागितयेव तमस्समः कमलिनीमलिनीकरणं यमौ ॥ २४ ॥

जल-नमः-स्थलचारिवपुष्पतामनुपयुर्मिथुनानि परस्परम् ।
कलरवैर्यतिनामपि भानसे स्मरमयं रमयन्ति रसं भृशम् ॥ २५ ॥

विरहिणां संहकारमहीरुहा किमपह्वल्य कुलान् मुकुलादिभिः ।
प्रियतमाङ्गजुपां सुदृशां पिकेध्वनिभृता निभृता रतिरादधे ॥ २६ ॥

हिमवतः पवनो मृदुरायवौ मनसि संज्ञनयन् भ्रमदमङ्गिनाम् ।
कमलिनीचनसौरभसम्भृतः कमलकोमलकोशविघ्ननात् ॥ २७ ॥

5

10

15

20

[१८] १ 'विनयन्' अणनयन् स्केटयन् । २ 'वृद्धरिद्रताम्' मराणो द्रिद्रभाषम् ।
[१९] ३ 'कृपारसदृशा' कृपारसरदृशा । ४ 'सरता' सरताम् ।

उत्सुया । ५ 'जैनरञ्जनः' लोकसन्धोपदः ।
[२२] ६ 'हृतवसुः' दक्षिणया दक्षिणया श्रिया हृतवसुः सत् ।

[२०] १ 'धुधपदे' मधुपपदव्याम् । २ 'कृतार्थयन्' लपरारयन् ।
३ 'असन्तमसम्' अनन्धप्रमर्याम्, अभागम् ।

[२१] ४ 'स्मरवशीकरणाय' स्मरः कामदेवसं वशीकर्तुम् ।
५ 'वनीपरिजीवनम्' वनी शिक्षापनमेव परिजीवनं जीविकायम् ।
६ 'मधुप' मधुषो भ्रमरः ।

[२२] ७ 'उदगम्बुजलोचना' उदग् उदगवीति उदगमलाशी ।
८ 'अहर्मणिः' सूर्यः । ९ 'कमनाद्' पण्यताम् कामाद् वा ।

[२३] १० 'अपचिकीः' दूरीकर्ता । ११ 'अहिमरदिमः' सूर्यः । १२ 'अतिरतोदयदुस्सहः' अतिरताः बहुकिरणोपासुदयेन दुर्गरोपगमः ।

[२४] १३ 'परागपिशाङ्कितः' परागः फेणं रजनेन पिशाङ्कितः पीरगः दणः । १४ 'नवपद्मजुपां' नवः नवीनयात्रौ मधुषोऽनु-

कथेति नवमधुसुक्नेन समानः । १५ 'मधुपत्रजः' भ्रमरसमुद्रः ।
१६ 'विद्ययस्मितया' विद्ययाः वृशालेषु स्मितया । 'विद्ययाः पुनः' पत्रवेऽपि च वृक्षेषु इति हेमः [अने० सं० धं० ३ श्लो० ४७५]

[२५] १७ 'जल-नमः-स्थलचारिवपुष्पतां' जलचर-नैचर-स्थल-चरप्रानिनाम् । १८ 'मिथुनानि' इन्द्रानि 'श्रीपुंशो इन्द्रं' मिथुनम् च तद् इति हेमः [अणि० वि० धं० २ श्लो० २०२] ।
१९ 'स्मरमयम्' कामपुङ्गवम् ।

[२६] २० 'सदस्मरमदीरुहाः' आसुरायाः । २१ 'वृनान्' राजादीपनानिनां वृन्दान् । २२ 'मुकुलदिभिः' वृक्षकलदिभिः ।
२३ 'सिद्ध' सिद्धः कोटिकः । २४ 'निभृता' विनीता ।

[२७] २५ 'समभिनयन्' लणनयन् । २६ 'मदम्' आनन्द-संनोदयोः सङ्गमः । २७ 'शैव' शैवः वृन्दः कोटियः ।

तस्वनाग्निपतत्कुसुमैः समं स्मरशरैरिव मूर्तिधरैः क्षता ।
 सविनयं प्रियमन्वनयत् स्वयमनवमा नवमानवती बधूः ॥ २८ ॥
 अनुययौ सुरभिं सुरभिश्चियं विकसितां समवेक्ष्य मदीन्द्रुरः ।
 परदृष्टं विनुत्सुरिव क्रुधा स्थिरतरं रंतरञ्जनया हि गौः ॥ २९ ॥
 अनुनयन् वचनैः शुकसारिकासंमुदयो हृदयेश्वरपाठितः ।
 विविधसन्धिविधानविचक्षणः प्रियं तमाऽऽयतमानमपाकरोत् ॥ ३० ॥
 किशलयैर्वलयैः सरसीरूपां कनकजैर्वलयैश्च न तद्वाम् ।
 कुचलयैर्मलयैकमुवां रसेन कमनः कमनन्नमदं व्यधात् ॥ ३१ ॥
 प्रथमतीर्थकराभिनिर्नसया स विजहार गुरुर्गुरौरवः ।
 प(न्)द्वर्गनाम्न्युपवागडमण्डलं जनपदे न पदे विपदेनसाम् ॥ ३२ ॥
 समभियन्थ जिनप्रसुमादिमं प्रतिपदं विहरन् स जनाग्रहात् ।
 अपनयन् कुनयाननयानिव निहंतमोहतमो जगदातनोत् ॥ ३३ ॥
 गणगुरूननुनीय महोत्सवैर्नगरशोभनया भरणांशुकैः ।
 समनमद् वरवागडभूपतिरुपवने पवनेन चलाचले ॥ ३४ ॥
 तमभिधोध्यगुरुवचनामृतैः कुशलकीर्तितकीर्तिरथाचलत् ।
 उदयपूर्वपुरे क्रममोदिताऽनुगमना गमनाय शिवाऽऽगमः ॥ ३५ ॥
 परिवसन्निह मासचतुष्टयीं जनगणान् जिनधर्ममयूयुधत् ।
 नरपतेरपि रागिणि मानसेऽविशदयं सदयं श्रुतमुद्गिरन् ॥ ३६ ॥
 जनपदे विचरन् शरदलये प्रतिपुरं किल सङ्घपुरन्दरः ।
 जिनेमतोन्नयनं क्रियया व्यधात् प्रंसलमांसलमाङ्गलिकार्चितः ॥ ३७ ॥

[२८] १ 'अनवमा' प्रथमा श्रेष्ठा । 'वसन्तवलापिष्यमिदम्' ।

[२९] २ 'सुरभिम्' घेनुम् । ३ 'हि' निश्चितम्, गौः अनुययौ ।

[३२] ४ 'पदे' स्थानके । ५ 'विपदेनसाम्' आपवापानाम् ।

[३३] ६ 'निहन्तमोहतमः' निहन्तं निराहृतं मोहतमो वप वृत् ।

[२८] १ 'स्मरशरैः' कामदेवस्य बाणैः । २ 'अन्वनयत्' ररति प्रैरिव् ।

[२९] ३ 'सुरभिश्चियम्' वसन्तशोभायाम् । 'वसन्त इष्यः सुरभिः' इति हेमः [अमि० वि० वा० २ खो० ७०] । ४ 'मदीन्द्रुरः' मदेन रेतगोदुर उन्नतः । ५ 'परदृष्टम्' शत्रुदृष्टम् । ६ 'विनुत्सु' दुःखार्थं यथापि प्रेरयितुमिच्छुः 'पुत्रेण प्रेरणे' इति धानो. सन्नसत्त्वं इः प्रत्ययः । ७ 'रंतरञ्जनया' रतं रतिस्तस्या रञ्जना । ८ 'गौः' इष्यम ।

[३०] ९ 'अनुनयन्' बहदः । १० 'समुदयो' समुद्रः । ११ 'विविधसन्धिविधानविचक्षणः' विविधप्रकारेण सदेष्टहारकलादे-
 वधधरणुचलः । १२ 'प्रियतमाऽऽयतमानम्' भार्यामानविश्रामम् ।

[३५] ७ 'क्रममोदिताऽनुगमनाः' क्रमेण विहारपरिपाठ्या, मोदितमनुगानां श्राद्धादीनां मनो येन सः ।

[३६] ८ 'नरपतेः मानसे' नृपतनसि । ९ 'अविशद' प्रवियेत ।

[३७] १० 'प्रंसलमांसलमाङ्गलिकार्चितः' प्रसले हेमन्तर्तौ मांससलानि पुष्टानि यानि माङ्गलिकानि वैरचितः पूजित इति ।

१३ 'अपाकरोत्' दूरीकृतम् ।

[३१] १४ 'वलयैः' कङ्कणैः । १५ 'सरसीरूपा' कमलानाम् ।

१६ 'कमनः' कामदेवः ।

[३२] १७ 'अभिनिर्नसया' अभिनेतुमिच्छया । १८ उदया-
 गडमण्डलम् धागडभेदं तत्समीपम् ।

[३४] १९ 'अनुनीय' प्रगतिं हला ।

[३५] २० 'शिवाऽऽगमः' शिवः कल्याणकारी, आगम आग-
 मनं यस्य सः ।

[३७] २१ 'शरदलये' शरत्सलन्यतीते । २२ 'सङ्घपुरन्दरः'
 चतुर्विधसङ्घे पुरन्दर इन्द्रः इव श्रेष्ठः । २३ 'जिनमतोन्नयनम्'
 जैनधर्मसोदयनमुन्नयनम् ।

जिनपतिप्रतिमाभिपवद्वयोत्सवसमुद्यतभक्तजनाऽऽदरैः ।
 द्रुतविलम्बितया व्यहरद् भुवि गजगतिर्जगति प्रसरद्यशाः ॥ ३८ ॥
 बहुविधाऽऽर्हतपूजनवन्दनाद्युचितकर्मरतैर्विरतैर्भवात् ।
 समनुनीय गुरुं सद्गुपासकैर्निजगृहे जगृहे जनुपः फलम् ॥ ३९ ॥
 गुरुसमागमवित्तविसर्जनैर्विदलिता कलितापकलाऽखिला ।
 उपनता जनता सुतपोभरैः सुकृतता कृततास्त्विक्भावनैः ॥ ४० ॥
 बहुलवाङ्मयशोधनकर्मणाऽजनि जनेऽस्य यशोधनमद्भुतम् ।
 प्रसृतमुंग्रमहोदयया विभोरसुमतां सुमताञ्चितधीमतः ॥ ४१ ॥
 नरपतिप्रतियोधमजीजनत् समयदेशनया स नयाद् द्विधा ।
 प्रभवति प्रभुवाक्यसुधारसेऽपरमते रमते स्म न कश्चन ॥ ४२ ॥
 अपहृता प्रभुणा रुचिरैन्दवी प्रतिहतं च जैनार्दनशासनम् ।
 नयविशेषयुजा भृशमुद्भवलं भुवि हितं विहितं मतमार्हतम् ॥ ४३ ॥
 नरकपालिकपालिजनादृता दृढनृशंसतया पिशिताशिता ।
 समुपदेशनयैव विनाशिता विहरता हरतापसदेशिता ॥ ४४ ॥
 भगवतः क्रमपद्मनिवेशनाद् वैशुमती शशुभे धनसौरभा ।
 नवनवोत्सवसम्भवतः श्रिता सकमला कर्मलाकरलीलया ॥ ४५ ॥
 इति कृशानुभृशानुगतं दिशं समुपदिश्य विमोहवलस्थितिम् ।
 शिथिलयन्नथ किञ्चन दुष्णीयन्नमपरामपरामगमद् गुरुः ॥ ४६ ॥
 पथि समैक्षत दक्षतयाऽक्षतः "क्षितिपतिर्यतिनां जलजाकरम् ।
 प्रशुणितानुतरागमिवोन्मिषत् सुजलजं जलजन्तुकुलाकुलम् ॥ ४७ ॥
 यवनराजभयेन यथा सुरा विपयसुप्रमहीधरमाश्रयत् ।
 नवतटाकमिपाञ्जलधेः स्थितिर्भुवि तर्थाऽवितया सकला यभौ ॥ ४८ ॥

5

10

15

20

[३८] १ 'जिनपतिप्रतिमाभिपवद्वय' जिनपतिष्ठाद्वयम् ।
 [४३] २ 'रुचिरैन्दवी' हविः कापालिकश्रद्धा, इन्दुसम्मत-
 प्ररूपकः सोमस्तसम्बन्धिनीति । ३ 'जनार्दनशासनम्'
 षोडशीहोपदेशः कृष्णाशासनं वा ।

[४४] ४ 'पिशिताशिता' मांसभोजनम् । ५ 'हरतापस-
 देशिता' हरस्वैश्वरस्य मते ये तापसासौः कथिता ।
 [४६] ६ 'कृशानुभृशानुगतं दिशम्' ज्ञानेर्षी दिशम् ।
 [४८] ७ 'भवितया' सत्या ।

[३८] 1 'गजगतिः' गज इव प्रसत्ता गतिर्वैस्य सः ।
 [३९] 2 'जगृहे' प्राप । 3 'जनुपः' जन्मनः ।
 [४०] 4 'विसर्जनैः' दानैः । 5 'विदलिता' विनाशिता ।
 6 'कलितापकला' कलिः श्लेशः कलियुगो वा तस्य तापः
 सन्तापस्य कला ।
 [४१] 7 'बहुलवाङ्मयशोधनकर्मणा' बहुलाः बहुवो वाङ्मयाः
 सिद्धान्तप्रमातेषां शोधनं सम्पादनं तस्य कर्मणा कार्येन ।
 8 'समग्रहोदयया' उग्रहोतो यो महोदयो महोन्नतितया ।
 [४२] 9 'धनीजनम्' 'जनेषु प्रादुर्भावे' इति धातोः निगन्ते
 लयतया 'उपान्वस्यसमानलोपि' ४-२-३५-द्वि विद्वहेनीय-

सुवेग एषं विव्यति । 10 'अपरमते' दैव वैष्णवाद्यन्यान्नापे ।
 [४५] 11 'क्रमपद्मनिवेशनात्' धरणकमलान्नासात् । 12 'बहु-
 मती' वृथ्वी । 13 'यनसौरभा' गाडगन्धवती 'गन्धवती वृथ्वी'
 इति लक्षणात् । 14 'बहुसितच्छदरक्षिसुखाश्रिता' इत्यपि मूल-
 प्रती पाठान्तरम् । 'सितच्छदरक्षि' सितच्छदाः ईसाः ।
 15 'सकमला' कमला लक्ष्मीलया सहिता । 16 'कमलाऽऽकरली-
 लया' कमलसरणीयया ।
 [४७] 17 'क्षितिपतिर्यतिनां' यतिनां साधूनां क्षितिपतिर्यतिः
 श्रीविजयप्रभस्वरिः । 18 'जलनाऽऽकरम्' सरोवरम् । 19 'जल-
 जन्तुकुलाऽऽकुलम्' जलजन्तूनां कूलं समुद्रलोनाऽऽकुलं व्यासम् ।

निशि सतारनभःप्रतिविम्बना कृपणवद् गणयांचकृवान् मणीन् ।
जलचलत्कुमुदच्छलसम्भवद्विमकरो मकरोऽग्रेसरोऽम्बुधिः ॥ ४९ ॥
तरदनेकसितच्छदपिच्छलच्छदमिपोच्छलदुज्ज्वलचामरः ।
स्फुरत्थाङ्गकुलाऽऽनपवारणः सरसभारसभाधिपतिर्व्यभात् ॥ ५० ॥
5 अनुतटं जलकेलिचिकीर्षया मिलितचारुविलासवतीजने ।
सपदि पायविधिं विलुलत्कुशैर्नवसरोऽवसरोचितमादधे ॥ ५१ ॥
अभिपतत्तंदिनीचलवीचिभिर्जनितफेनमिपाद्धसिताम्बुधिः ।
मणिगणैर्विरराज जलाशयः सललनाललनात् पतयालुभिः ॥ ५२ ॥
विततपात्रतयैव पयोधरैरनुदिशं निभृतः समुदित्वरैः ।
10 जलनिधेः प्रतिकर्तुमिवोल्लसद्भवयाः सवयास्तजलाशयैः ॥ ५३ ॥
चलतरङ्गतुर्ङ्गमशालिनीरनुनयन्नृपवद् षड्बोहिनीः ।
स रुरुधे क्षितिविप्लवनोचतः शिखरशेखरसेतुमहीभृता ॥ ५४ ॥
वहनमुच्छ्रितलोहितकेतनं दधदयं हृदयं समरञ्जयत् ।
जयवतः क्षितिपस्य निपश्यतः प्रकृतिभिः कृतिभिर्विहितस्तुतेः ॥ ५५ ॥
15 जलनिमज्जनसज्जनकामिनीनयननिर्जितशालिपयोरुहः ।
सुपमयास्यसुनंदिसरोम्यरे सुरपतेरपतेज इवोद्ययौ ॥ ५६ ॥
उदयनगरलक्ष्या रम्यमादर्शरूपं पुरवरमदसीये सन्निविष्टं प्रतीरे ।
तपगणगुरुरागात् तत्र रागाविभागाद् घनतरविजयश्रीभूषरूपैरपीज्यः ॥ ५७ ॥

इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते

कथानायकस्य ईशानदिग्विजयवर्णने नाम षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥

[५१] १ 'अनुपद्मसवयाः' बहुसन्तः रसययसो अलपक्षिणो
पत्र सः । २ 'सवयाः' जलनिधेः मित्रैः सहितः ।

[५०] ३ 'विजयश्रीः' पत्तनाच्छलिदानामीतानदिग्-
विजयः । मरुदेशापेक्षयाऽऽग्नेयीविजयः ।

[४९] १ 'मकरः' विधिविशेषः । २ 'अप्रतरः' प्रथः ।

[५०] ४ 'चितच्छद' चितच्छदः दंता । ५ 'स्फुरत्थाङ्ग-
कुलाऽऽनपवारणः' स्फुरा ये रणाशयकथामस्यैषो बुद्धं धमूहः स
एवऽऽनपवारणं एतं यस्य सः । ६ 'व्यभात्' विभेपेणाधीरिपत् ।

[५१] ६ 'जलकेलिचिकीर्षया' जलकीर्षं कर्तुमिच्छया ।
७ 'पायविधिम्' पादार्थं करि पायं तस्य विधिः 'पादार्थं पायम्' ।

इति दैमः [अभि० वि० पा० १ श्लो० १५४] ।

[५२] ४ 'तदिनीचलवीचिभिः' तदिनी नदी तस्या चलाः
चाला वीचयः कालोत्तरीः । ५ 'पतयालुभिः' पातुकेः ।

[५४] १० 'शुक्रम' शुक्रमा अश्वः । ११ 'वाहिनीः' सेनाः ।

[५५] १२ 'प्रकृतिभिः' प्रजाभिः । १३ 'कृतिभिः' विद्वद्भिः ।

सप्तमः सर्गः ।

श्रीः ह्ये नमः श्रीपार्श्वभगवतेऽर्हते ।

जिनेशतीर्थं सैमभूदमत्सरो निपीय सुरैर्वचनानि भूपतिः ।
जिनेशतीर्थं सैमभूदमत्सरोऽप्यलंघिकीर्षुः प्रमनाः स 'संचरे ॥ १ ॥
समांशमास्थाय ततः क्षमाभृतां प्रभुश्चालाचलनिश्चयाऽऽशयः ।
स मांसमास्थाय ततः क्षमाभृतां नृपोऽपि तस्यानुमतेन्यैर्वर्तत ॥ २ ॥
अवेत्य सासच्छदिकं पुरं पुरी वयधाच्चतुर्मासकमार्हातार्चितः ।
अवेत्य सासच्छदिकं पुरं पुरीर्जितद्विपेन्द्राननयक्षराडिव ॥ ३ ॥
स शासनेनोदयितोऽपरागिणां महार्हातां भन्यजनानिति क्षितौ ।
शाशास 'नेनोदयितोऽपरागिणां भवेत् प्रकाशस्तैमसामिव क्वचित् ॥ ४ ॥
पैरैः सतीर्थैः संहसाऽऽह्वार्थिभिर्जनैः समं सद्यवहारगीर्णुः ।
पैरैः स तीर्थैः संहसाऽऽह्वार्थिभिर्नैयाध्यबोधोऽभिर्जगाम कामितम् ॥ ५ ॥
शुभप्रवृत्तेः शमरोचितस्थितेर्महात्मनः प्रेरयिता यैताऽऽशयः ।
शुभप्रवृत्तेः समरोचितस्थितेर्गजस्य सादीव यमौ जयत्रिया ॥ ६ ॥

5

10

[१] १ 'जिनेशतीर्थं' अर्द्धमै । २ 'समभूदमत्सरोः' अमत्सरोऽदिष्टोऽमृत् । किं भूपतिः । ३ 'जिनेशतीर्थं' जिनेः कृष्ण ईशो महादेवस्तयोस्तीर्थं । ४ 'समभूदमत्सरोः' समा चासी भूः समभूदमत्सरो इमो बन्धो दण्डः, समभूदम इवाचरतीति किपि समभूदमति शतप्रत्यये वाचशं सरस्तकाकस्तम् । 'दमः स्यात् कर्दमे दण्डे दमने दमयेऽपि च' इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ३९८] ५ 'अलंघिकीर्षुः' अलङ्कारं कर्तुमिच्छुः कृष्णेश्वरप्रसादयोः [विष्णु-शिवमन्दिरयोः] ६ 'प्रमनाः' उत्कण्ठितः, उत्सुको वा ७ 'संचरे' पाल्याम् ॥

[२] ८ 'समांशमास्थाय' मासमात्रं तत्र स्थित्वा, मासे वर्षांतको भवेदिति शेषः, शुभ्यमंत्राभैर्यत्पूर्वं मत्वा वा । ९ 'सः' भूपतिः । १० 'मांसमास्थाय' मांसमाश्रित्य मांसदानम् । ११ 'क्षमाभृतां नृपाः' राज्ञां शूलो राजराजः । १२ 'तस्मान्नुमतेः' तस्य शूलोनुमत्याऽऽशया १३ 'न्यवर्तत' तिष्ठतः कतिपयि प्रयागान्यनुगत्य पश्चाद् वलितः मांसदानं प्रत्याचरत्यो वा ।

[३] १४ 'अवेत्य' प्राप्य । १५ 'सासच्छदिकम्' 'साद-क्षी'ति गार्गा पुरं नगरम् । १६ 'पुरः' अग्रे परापूर्वं वा । १७ 'व्य-धात्' व्यपत्त । १८ 'सासच्छदिकम्' सप्तवर्णसम्बन्धिनं गण्डुलं प्राप्य । १९ 'पुरीर्जितद्विपेन्द्राननयक्षराडिव' पुरं दारिद्रं तैने-र्जितो बलवान् द्विपेन्द्राननो गणपतिपक्षः, यक्षो [मेघदूतस्य-नायकः] यथा चातुर्मासकं व्यपत्त तथैव । 'पुरं दारिद्रं नगरे

गुहपालिपुत्रयोः । पुरस्य गुण्डलो पुण्ड्रं कृमौ दैत्येक्षुमेदयोः' इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ४५०-४५१] ॥

[४] २० 'शासनेन' आज्ञया । २१ 'उदयितः' उदयो जातोऽस्योदयितः । २२ 'अपरागिणाम्' रागरहितानाम् । २३ महार्हातां भन्यजनान् इति वाचात् । २४ 'हनस्य' स्वामिनः सूर्यस्य वा । 'उदयितोऽपरागिणाम्' या उदयिता तत्रोपद्रव-कारिणां प्रकाशो न भवेत् । २५ 'तमसाम्' तिसिराणां राष्ट्रण्य-मित्वा ॥

[५] २६ 'पैरैः' उत्कृष्टैः । २७ 'सतीर्थैः' पृथक्प्रवासाऽऽ-चरैः । २८ 'सहसाऽऽह्वार्थिभिः' बलेनाऽऽकारणार्थिभिः जनैः समम् । २९ 'पैरैः तीर्थैः' अन्यैस्तीर्थैस्तीर्थान्तरीयैः । ३० 'सह-साऽऽह्वार्थिभिः' सहसा शीघ्रं, आह्वार्थिभिः इणोन्मुक्तैः यज्ञार्थिभिर्वा । 'आहवस्य सप्ततप्तौ स्याद्विदेवाऽऽह्वानयोरपि' इत्यनेकार्थः । ३१ 'अथाध्यबोधः' अवाप्यो बोधो यस्य सः । ३२ 'अभिजगाम कामितम्' कामिलं स्थानमभिजगाम ॥

[६] ३३ 'शुभप्रवृत्तेः' शमरोचितस्थितेर्महात्मनः प्रेरयिता महात्मनः सार्थोः प्रेरयिता शुभमवृत्तेः 'शमरोचितस्थितेः' शमरोचिता स्थितिर्यस्य । ३४ 'यताऽऽशयः' यत्ते नियमे, आशयो यस्य सः । ३५ 'शुभप्रवृत्तेः' शुभा प्रवृत्तिर्मदो यस्य । ३६ 'सम-रोचितस्थितेः' समरे सद्गामे उचिता स्थितिर्यस्य । ३७ 'सादी' महामात्रः ॥

असौ गतं नाटयिता सितच्छदप्रजस्य चक्रे वचनैः क्षमातलम् ।
 असौगतं नाटयिता सितच्छदप्रभुस्तथोत्सूत्रपथे मनागपि ॥ १५ ॥
 स भानवापीश्वरसेवितक्रमाम्बुजश्चतुर्मासकर्म तेनिवान् ।
 संभा नवा "धीः खरसेवितक्रमाऽङ्गिनां ततोऽभूद् विषयेऽर्हतां मते ॥ १६ ॥
 विहारशोभाऽतिशयात् संभा सुरप्रभोर्यदीया बहू पिप्रिये मुहुः ।
 विहारशोभाऽतिशयात् सभासुरः क्रमात् संमास्तत्र निनाय काश्चन ॥ १७ ॥
 अलं कलङ्कः सकलोऽप्यपास्यत सचेतसां दुर्णयहारिणाऽमुना ।
 अलं कलं कः सकलोऽप्यपास्यतः प्रभोर्बचो बोधयितुं नरः परः ॥ १८ ॥
 असन्निभोऽङ्गप्रभयौऽधिकान्धनश्रियं दधौ गौतमतः प्रति प्रभुः ।
 असन्निभोऽङ्ग ! प्रभयाऽधिकां च नैः प्रियां संमज्ञां भुवने गुरोरपि ॥ १९ ॥
 न वासवानामनुरागिता गता वसुन्धरायां स्फुरितेऽस्य श्लासने ।
 नवाऽऽसवानामनुरागिता गता जनस्य नश्यत्तमसः प्रभोर्गिरा ॥ २० ॥
 नदीनभावातिगभीरतामसावशिथियद् विश्वगुरुर्गरीयसीम् ।
 न दीनमा वाऽ"तिगभीरतामसाऽऽशयस्य सर्वस्य मुनेर्गणे ततः ॥ २१ ॥
 अजन्यताऽऽपारविहारि मण्डलं प्रभोर्विहारेण धनाह्यबोधने ।
 अजन्यताया रविहारिमण्डलं महाऽऽतपेऽप्याप्य मंही सुसीमगा ॥ २२ ॥
 न रोचिता चापकलाऽस्तुहारिणी नृपादिलोकेऽस्य शमोपदेशनात् ।
 नरोचिता चाऽऽप्ये कलाऽऽशु हारिणी तपोजपादेर्जगति प्रसारिताम् ॥ २३ ॥

[१५] १ 'गतम्' गमनं ज्ञानं वा । २ 'नाटयिता' प्रवचकः ।
 ३ 'सितच्छदप्रजस्य' श्वेताम्बरप्रजस्य । ४ 'असौगतम्' अयो-
 द्यम् । ५ 'नाटयिता' न, अटयिता 'स्वार्थे णिच्' । ६ 'सितच्छ-
 दप्रभुः' श्वेताम्बराधिपः । ७ 'उत्सूत्रपथे' उत्सूत्रमार्गं ॥

[१६] ८ 'सः' गुरुः । ९ 'भानवापीश्वरसेवितक्रमाम्बुजः'
 नृपयन्त्रिदण्डप्रभः । १० 'समा' अट्टित्वा । ११ 'नवा'
 नवीना । १२ 'धीः' मतिः । १३ 'खरसेवितक्रमा' स्वामिप्रा-
 येऽवितः रक्षितः क्रमः पाठपर्यं यथां सा । १४ 'अङ्गिनाम्'
 प्राणिनाम् । १५ 'विषयेऽर्हतां मते' अर्हतां मते विषये देते ॥

[१७] १६ 'विहारतोभाऽतिशयात्' विहारा जिनप्रासादा-
 स्तेषां शोभाभरेण । १७ 'सभा सुरप्रभोः' सुरप्रभोः, इन्द्रस्य
 सभा । १८ 'सः' बुद्धिः । १९ 'नवा' न्याय तथा पिप्रिये तुष्टा
 २० 'नवाऽऽसवानामनुरागिता' विहारे देवान्ध्रवृत्तः यः शोभाया
 अतिशयो धुमिक्षेमरादिनात्तच्छब्दात् । २१ 'समा' वर्षाणि ॥

[१८] २१ 'अलम्' समर्थः । २२ 'कलम्' नृष्टम् ।
 २३ 'अपास्यतः' परः तुष्टस्य परः सत्कलोऽपि कः बोधयितुं
 अलम्, इत्यन्वयः । अपि तु न कोऽपीत्यर्थः ॥

[१९] २४ 'असन्निभः' अशुभ्यः । २५ 'अङ्गप्रभया' देह-
 धारिणा । २६ 'अपिकलाप्रभियम्' काश्चनमपि कलापिकाश्चनं
 भीरुर्दमीत्याम् इत्यां । २७ 'गौतमतः' प्रति' गौतममुष्यः ।
 २८ 'असन्निभः' असद् अविद्यमानं निभं यस्मिन् सः ।

२९ 'अङ्ग !' अङ्ग इति संबोधने । ३० 'प्रमया' तुष्टा ।
 ३१ 'नः' अस्माकम् । ३२ 'प्रियाय' इष्टाय । ३३ 'समाशाय'
 कीर्त्तयम् । ३४ 'गुरोः' देवसुरैरधिकं दधौ ॥

[२०] ३४ 'वासवानाम्' भूयानाम् । ३५ 'अनुरागिता'
 रागिण्यं गता भूयाः । ३६ 'वसुन्धरायाम्' पृथ्व्याम् । ३७
 'श्लासने' जनश्लासने वस्त्रिधनुरागिणो जाता इत्यर्थः । ३८ 'नवा-
 ऽऽसवानामनुरागिता गता' नवा नव्याऽऽसवानामादृते गताः ॥

[२१] ३९ 'नदीनभावातिगभीरतामसावशिथियद्' नदीनः
 समुद्रद्वन्द्वं भाये चित्ताभिरायेऽतिगभीरताम्, असां, अशि-
 थियत् आधिः । ४० 'दीनमा' दैन्यम् । ४१ 'वा' अथवा ।
 ४२ 'अतिगभीः' अति गच्छतीत्यतिगतिरादिना यीमंशम् ।
 ४३ 'अवामसाऽऽशयस्य' अवामसोऽशोष आशयो यस्य ।

[२२] ४४ 'अजन्यताऽऽपारविहारि' अघाताः बहवो विहारा-
 र्थत्यागि पदेष्टम्, अजन्यत । ४५ 'मण्डलम्' देवाः । ४६
 'अजन्यताया' अतया अजनि । ४७ 'रविहारिमण्डलम्' रथेऽश्व-
 विष्यम् । ४८ 'महाऽऽतपेऽपि' मीनेऽपि । ४९ 'माय' प्राप्य
 क्रतुनामागुह्यताम् । ५० 'मही' पृथ्वी ॥

[२३] ५१ 'न रोचिता' नेष्टा । ५२ 'चापकला' घनु-
 कला । ५३ 'अमुहारिणी' प्रागहारिणी । ५४ 'नरोचिता' अरा-
 गाणुचिता । ५५ 'आय कलाऽऽशु हारिणी' तपोजपादेर्जगति
 प्रसारिताम् । ५६ 'शमोपदेशतोऽजावत्य कला' परिका, प्रसारितां
 विष्टारमाप, आशु प्रीमम्, हारिणी रम्या ॥

गणे शनैः पुण्यमहो मेहाऽऽयतेः प्रभोर्दिदीपे बहुदानवत्तया ।

गणे शनैः पुण्यमहो मेहायते जगत्प्रकाशाय धभूव शाश्वतम् ॥ २४ ॥

न धादरः कोऽपि निंकामजागरे गणेऽभवत् तस्य गुणव्यतिक्रमः ।

न वाऽऽदरः कोऽपि निंकामजागरेरिता नृणां चेतसि धैर्यविक्रिया ॥ २५ ॥

न वैरपीडा न धलाभियोगिता गुरोर्विहारे मरुमण्डले ततः ।

न वैरपीडा न वलाभियोगितादशाऽन्यतीर्थैरकृशा ध्यधीयत ॥ २६ ॥

नोऽऽवेशरोगोऽभिनिवेशकामना गुरोः प्रकाशेऽन्यमते तनुभृतः ।

नो वै सरोगोऽभिनिवेशकामनाऽऽशयो बुधः कस्तरणेऽब्धियन्दिरे ॥ २७ ॥

पराजितो धैन्वनि योजिते गुणे प्रभोर्धली मोहमहाभटच्छली ।

पराजितो धैन्वनि योजिते गुणे गुरुप्रकाण्डान्न विभेति कः क्षितौ ॥ २८ ॥

संभाजनेऽनन्तरसस्तपालये गुणं गुरो शासति संज्ञते प्रगे ।

संभाजनेऽनन्तरशास्तपालये जिनेन्द्रवाचां परमानुरागिणि ॥ २९ ॥

संदेशरूपं कलया च कारयन् मरौ गणी धर्मविधा निजे पदे ।

संदेशरूपं कलयाश्चकार यन्निवेश्य सूरिं विजयादिरत्नकम् ॥ ३० ॥

वसुन्धरा सा शुचिरस्य संगतः प्रतिस्वल् स क्षणलक्षणैः ।

धैसुं धैराऽऽशासु चिरस्य संगतमयोधि योधिप्रदमेनैर्माहृतः ॥ ३१ ॥

5

10

15

[२४] १ 'गणेऽनैःपुण्यमहः' गणेऽनयत् पाण्डित्यस्य तेजः ।
२ 'महाऽऽयते' महती, आयतिर्विस्तृतिर्यस्य 'यतिर्विकारे विरतौ
मिर्शा' इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० १९२] तेन, अम-
हायतेः न महद्विकारस्य । ३ 'गणे' गण्डे । ४ 'शनैः' शनै-
र्जगत्प्रकाशाय शाश्वतं पुण्यमहर्दिनं बभूव' इत्यन्वयः । ५ 'महा-
ऽऽयते' महायोत्सवायाऽऽयतिरस्तरकालो यस्य ॥

[२५] ६ 'धादरः' दयमानः । ७ 'निंकामजागरे' अल्पार्थं
आगरुके । ८ 'गुणं' गुणाः प्राणातिपातनिवृत्त्याद्यदौ मूलगुणाः,
पिण्डविशुद्ध्याय उच्यते गुणाः । ९ 'कोपिनि' कुदे आदरः ।
१० 'कामजागरेरिता' कामाज्जाता गरेण करणेनेरिता न
धैर्यविक्रिया । 'गरस्तुपविषे विषे । रोगे गरे स्यात् करणे' इति
हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ४२०-४२१] ॥

[२६] ११ 'नवैरपीडा नवैः सवैरपि ईडा स्तुतिः ।
१२ 'नवलाभियोगितादशा' लाभोऽस्त्यर्थं लाभिनः, योगोऽ-
स्त्यर्थं योगिनस्तदो द्वन्द्वस्तेषां भावस्तदा नवा चादी राभियोगिता
तस्या. इय दष्टिस्तया । गणे लाभार्थिका लब्धिप्रायं योगमात्रश्च
बहुला दयन्ते तेन श्रीपरमगुरौ मत्वान्तरीयाणामपि महती
श्रदा । १३ 'अन्यतीर्थैः' तापसभक्तादिभिः । १४ 'अकृता'
बहुला । १५ 'ध्यधीयत' अक्रियत ॥

[२७] १६ 'नाऽऽवेशरोग,' आवेशरोगोऽपस्काररजाऽन्यमत-
प्रवेशरूपो रोगो वा न । १७ 'अभिनिवेशकामना' अभिनिवेश-
वाच्छाऽपि हृदाऽऽपरोऽपि न । १८ 'गुरोः' प्रकाशे सत्यन्यमते ।
१९ 'तनुभृत,' जीवस्य । अन्योक्तिमाह 'नवे' अब्धियन्दिरे

तरणे नावे यानपात्राय को बुधः 'सरोगः' सरति गच्छतीति
'अभिनिवेशे' वाहनमध्यासने कामनाऽभिलाषाऽऽशयो यस्य सः ।

[२८] २० 'पराजितः' मग्नः । २१ 'धन्वनि' मरौ ।
२२ 'गुणे' धर्मरूपे योजिते सति प्रमोः पराजितः । २३ 'धन्वनि'
धनुषि । २४ 'गुणे' ज्यायां योजिते सति । २५ 'गुरुप्रकाण्डात्' ।
उच्छ्रष्टसङ्गामाद् महाभागत्वं को न विभेति । अयमपि
गुरुप्रकाण्डो गुरुगुण्य इति ॥

[२९] २६ 'सभाजनेऽनन्तरसः' सभाजने बहुतरस आसीत् ।
२७ 'तपाऽऽलये' तपागणोपाश्रये । २८ 'सङ्गते' प्रातर्मिलिते ।
२९ 'प्रगे' मग्नं गते । ३० 'भाजने' स्वास्त्यादौ । ३१ 'अनन्तर-
शास्तपा' अनन्तराणि सान्द्राणि शास्तानि सङ्गहानि पातीत्यनन्तर-
शास्तपा बहुमङ्गलान्वित इत्यर्थः । ३२ 'लये' ध्याने । सभाजने
जिनेन्द्रवाचां ध्याने परमानुरागिणि ॥

[३०] ३३ 'संदेशरूपम्' गुरुन्यायियगृह्णितम् । ३४
'कलया' विज्ञानोद्बोधनेन । ३५ 'निजे पदे' निजे पदे धीविजय-
रत्नासुरि निषेध । ३६ 'सदेशरूपम्' सदा ईशरूपं पटना-
यकत्वं कलयाश्चकार । 'ईशः स्वामिनि वदे च' इति हेमः
[अने० सं० कां० २ श्लो० ५५६] ॥

[३१] ३७ 'वसुन्धरा सा' सा भूमिः । ३८ 'शुचिः'
उज्वला पवित्रा वा । ३९ 'अस्य' गुरोः संगतः । ४० 'प्रतिस्वल्'
स क्षणलक्षणैः प्रतिस्वल् सर्वत्र, क्षणलक्षणैः गणेः महोत्सव-
लक्षणैः । ४१ 'वसुम्' देवविद्योपमवोधि । ४२ 'धैराऽऽ-
शासु' पर्वतविभु । ४३ 'चिरस्य' बहुकालम् । ४४ 'संगतम्'
मिलितम् । ४५ 'एनमाहृतः' आहृतः श्राद्धः, एवं गुरुम् ॥

न गौतमीयं मतमक्षपादजं धिया प्रमाण्यक्रियताऽनुना मनाक् ।
 न गौतमीयं मतमक्षपादजं प्रमोचितं केवलिनः प्रमोचितम् ॥ ३२ ॥
 न साधुना वै भवहारिणी रूचिर्विखण्डिता नन्दितपण्डिता गणे ।
 नसाधुना वै भवहारिणी रूचिर्घृता तपोभिः प्रभया समन्वितैः ॥ ३३ ॥
 विमुक्तरागा नवधा सुरक्षणा जगौ गुरुर्ब्रह्मधरः क्षमापरः ।
 विमुक्तरागा नवधासुरक्षणा गणे प्रवृत्तिर्वतिनां ततोऽभवत् ॥ ३४ ॥
 प्रवासना शापनयेऽस्य मानसे गुरोर्निदेशेन रूपाऽपि योगिनाम् ।
 प्रवासनाऽऽशापनयेऽस्यमानेशे परिग्रहं भावयतां विदूरतः ॥ ३५ ॥
 शुचिप्रभा वै श्रमणानुगामिनस्तदाऽऽर्हताः पुण्यजना इवेश्वराः ।
 शुचिप्रभा वै श्रमणानुगामिनप्रसादतः प्रौढिविभूतिमाद्रधौ ॥ ३६ ॥
 निरन्तरायाऽऽगमहेतुरङ्गतः शुभां रूचिं प्राप्य गुरोर्निदेशतः ।
 निरन्तरा यागमहेतुरङ्गतस्तदा विहिंस्यात् सुजना न्यवीवृतम् ॥ ३७ ॥
 विनाऽशनायां गैजविक्रमा रते पराङ्मुखाः शुद्धदृशो न सुजते ।
 विनाशनायाङ्गजविक्रमारेतेस्तपस्विनो यस्य गणे गणेशितुः ॥ ३८ ॥
 न नाम धीरञ्जनया जिनीदिते पट्टः संभा का तंमुपेत्य दूरतः ।
 ननाम धीरं जनयाजिनोदिते चिरं विरक्तं विपथे यथेच्छया ॥ ३९ ॥

5

10

15

[३२] १ 'अक्षपादजम्' अक्षपादो नैवाधिकमतप्रणेता तस्मात्मातं धीगौतमीयं मतम् । २ 'गौतमीयम्' गौतमोऽप्रेन्द्रभूतिः । ३ 'क्षपादजम्' क्षपायां रात्रावतीति क्षपादक्ष-
 म्माजाते, ईदंते न तन्मतम् । ४ 'प्रमोचितम्' मुक्तम् ।
 ५ 'केवलिनः प्रमोचितम्' केवलशान्तिनो ज्ञानयोग्यम् ॥
 [३३] ६ 'वै भवहारिणी' वै निश्चितं साधुना भवहारिणी भवहारी । ७ 'रूचिः' हृष्टा । ८ 'विखण्डिता' खण्डिता न ।
 ९ 'गणे' गण्डे । १० 'नसाऽधुना' नसा नास्तिकारूपेणाधुना ।
 ११ 'वै भवहारिणी' वैभवेन हारिणी मनोहरा । १२ 'रूचिः' कामितः ॥
 [३४] १३ 'विमुक्तराः' विमुचति कर्मणाद् विमुक् ।
 भतिनयेन विमुचो विमुक्ताः । १४ 'गाः' यागीः । १५ 'नवधा सुरक्षणा'-नवप्रणुसिस्था सुरक्षणा मुतागं क्षणं उक्त्या वायु वाः सुदु लक्षणाभि वासु वा या । १६ 'जगौ गुरः' गुरुर्जगो जगाम । १७ 'नवधासुरक्षणाः' नवप्रकारा भवयः प्राणास्तदाऽऽधवत्वात् प्राणिनस्तेषां रक्षणं यस्यं सा ॥
 [३५] १८ 'प्रवासना' प्रवाणम् । १९ 'शापनये' शापस्य नये भविष्यते । २० 'अस्य' गुरोः निदेशेन । २१ 'रूपाऽपि' शोभेनाऽपि योगिनां मानसेः न कीदृशि क्षमापेक्षयाः । २२ 'प्रवासना' प्रहृष्टा वाचना भावना । २३ 'शापनये' क्षोभ-
 मुचये । २४ 'अस्य' श्लेषे परिग्रहं भावयताम् ॥

२५ 'आनन्दो' व्यासा । २६ 'विदूरतः' दूरतः ॥
 [३६] २७ 'शुचिप्रभावैः' पवित्रतेजोभिः । २८ 'श्रमणा-
 नुगामिना' पतिसेवकाः । २९ 'शुचिप्रभाः' निर्मलधियः ।
 ३० 'वैश्रमणानुगाम्' धनदातुरूपाम् । ३१ 'श्रमप्रसादतः'
 स्वामिप्रसादतः ॥
 [३७] ३२ 'नित्तरायाऽऽगमहेतुरङ्गतः' अन्तरायरहितो य
 आगमेत् देवतु च रदोऽस्याप्रहृष्टस्त्वाम् । ३३ 'गुणाम्'
 निर्दोषाम् । ३४ 'रूचिम्' हृष्ट्याम् । ३५ 'निरन्तरा' ददा ।
 ३६ 'यागमहे' यज्ञोत्सवे । ३७ 'तुरङ्गतः' अन्तः । ३८
 'विहिंस्यात्' वष्यात् । ३९ 'सुजनाः' सुदा शोभाः । ४०
 'न्यवीवृतम्' निवृत्ताः ॥
 [३८] ४१ 'विनाशनायाम्' भगनायां गुणो विना ।
 ४२ 'गैजविक्रमाः' गजवद् घलवत्तः । ४३ 'रते' शोभे पराङ्-
 मुताः । ४४ 'विनाशनायाङ्गजविक्रमारेते' अङ्गजस्य मारस्य
 विक्रमा विगतक्रमा याऽरनिदास्या विनाशनाय ॥
 [३९] ४५ 'धीरञ्जनया' बुद्धिरागेन । ४६ 'जिनोदिते'
 जिनवचने । ४७ 'पट्टः' व्यञ्ज । ४८ 'संभा' भाषणाद्यादेवा
 सभा । ४९ 'तमुपेत्य दूरतः' दूरतः उपेत्य तं, न नाम अपि
 तु सत्सोऽपि ननाम । ५० 'धीरत्' प्राणम् । ५१ 'जनयात्रि-
 मोदिते' जनं यत्रतीति जनवासी जनेषांदिपञ्चहृत् तेन कीदृशे
 मरिते । ५२ 'विरक्तम्' विरक्तं तं गुरुम् । ५३ 'विपथे' कुमार्गे त

सदा नवाऽऽलापिकयाचिदुत्तरा वितेनिरे तां खगणे मियः कथाम् ।
सैदानवालाऽपि कैयाचिदुत्तरात् समं यैदाख्यावशतोऽनयन् निशाम् ॥ ४० ॥
अनङ्गरागं नियतः सं मुक्तभा यः साङ्गरागः सुतनोस्तनौ दधौ ।
अनङ्गरागं नियतः समुक्तभाः प्रोवैः स्तनः को न गिरिर्वनं दधत् ॥ ४१ ॥

[एकालापकम्]

नियामकाश्चेतसि भावयन्त्यहो ! किं नाम देवोऽनुवरायकः स्त्रियाः ।
नियामकाश्चेतसि भावयन्त्यहोरात्रं स तीर्थङ्कर एव नः प्रसुः ॥ ४२ ॥
सुखायनः सारसनाभिकामितः कीदृग् रथः स्यात् सुभटो वधूजनः ।
सुखाय नः सारसनाभिकामितः कथं जयार्थी नृपतिर्महाबलः ॥ ४३ ॥

[एकालापकं समस्तम्]

मंहो दयाया जगतीश्वरश्रियो मं या विमोहं स यतोऽहंतां मते ।
मंहोदयायाऽऽजगतीश्वरश्रियो यथास्थितं भावनयाऽस्यै सन्मते ॥ ४४ ॥ [क्रियाशुसम्]
पराऽसितीव्रा विरतिः प्रमाऽऽपणे नं नाम काऽवोधि विदा तपोगणे ।
पलाशितीव्राऽविरतिः प्रमापणे नवाऽपि कामोचितया न भी भृता ॥ ४५ ॥

[क्रियाशुसम्]

[४०] १ 'उत्तराः' ज्ञानप्रवराः, "उत्तरं प्रवरोद्धयोः" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ श्लो० ५५८] । २ 'कथाम्' वार्ताम्, मियः सदा मित्यं नवाऽऽलापिकया वितेनिरे । ३ 'सैदानवाला' दानवती बाला स्त्री । ४ "कयाचिद्" सख्या । ५ 'यैदाख्यावशतः' यथाः कथाया आख्यावशत आलापिका-कथनेन ॥

[४१] ६ 'नियतः' बद्धोऽपि । ७ 'स मुक्तभाः' स मुक्तवद् भासव इति मुक्तभाः "मुक्ता मौक्तिकपुत्र्यन्वयोः" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० १९१] । ८ 'सुतनोः' स्त्रियाः । ९ 'तनौ' शरीरे यः साङ्गरागोऽपि अनङ्गरागं दधौ । १० 'अनङ्गरागम्' अनङ्गे आकारो रागोऽस्तिमा यस्य तत् "अङ्गहीनेऽप्यनङ्गं खे चित्तनङ्गस्तु मन्मये" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ श्लो० ११५] । "रागः स्थलोहितादिषु" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ४६] ; यद्वाऽनङ्गेर्मदतफले राजत इत्यनङ्गराः, अगाः वृक्षा यस्य तत् ईदृशः स्तन इत्येकालापकम् ॥

[४२] ११ 'नियामकाः' पोतवहाः । १२ "'वरायः कः स्त्रिया देवः" देवः करः । १३ 'नियामकाः' नियमधारणः साधवः । 'तीर्थङ्कर एव नः अस्माकं प्रसुः' ॥

[४३] १४ 'सुखायनः' सुखकारि अयनं गमनं यस्य यद्वा नोऽस्माकं सर्वलोकाणां सुखाय । १५ 'सारसनाभिकामितः' सारं अरैः सहितं सनाभि नाभियुक्तं कामितमभिलषितं यस्य स भटः ; सारसनमधिकान्नमभिकामितं प्रियं यस्य स वधूजनः ; राज्ञः पक्षे सारः श्रेष्ठः सनाभिस्तप्तोत्रः स एव कामिणो यस्य सः ; "नाभिः क्षेत्रप्रधानयोः, चक्रमध्ये स्यामदे प्राण्यङ्गे सुष्यराशि च" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ३१४] "तनाभि-

शांतिसदशो" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ श्लो० ४८५] १६ 'सारसनाभिकामितः' सारं धनं तस्य सना नित्यमभिकः कामयिता तेन अभितः प्राप्तः "गत्सर्धानां प्राण्ययोग्यात्" रथस्य धनवतामादराद् यद्वा सारं अने सदाऽभिकामिता लुब्धता यत्सेति वधूजनः सरसैव सा रसा सा चासौ नाभिः कामिता इष्टा यस्य सः ॥

[४४] १७ 'महः' उत्सवः । १८ 'जगतीश्वरश्रियो' जगती मूमिस्वदीश्वरो भूपस्य श्रियो लक्ष्म्याः । १९ 'मा या विमोहं स यतोऽहंतां मते' इति पदविभागे-अहंतां मते विमोहं मा या स-मा प्राप्नुहिः 'या' इति क्रियाशुसं द्वास्त्वपि स्वसहिते पाठ्ये भवित्यकाले रूपम्-यद्वा "मायाविमोहं स्वयतः" इति पदविभागे तु स्वयतोऽहङ्काराद् मायया कपटेन विमोहः परेषां अमे पातनम् । २० 'महोदयायाऽऽजगतीश्वरश्रियो' आजगति आशुसर्वेन, ईश्वरा समर्था श्रीः शोभा यस्य । २१ 'यथास्थितम्' परमायतया । २२ 'भावनया' चिन्तनया । २३ 'अस्य' शिपस्वेति, अस्मेति क्रियाशुसं "अस्युष क्षेत्रणे" धातुर्विवादिः ॥

[४५] २४ 'परा' उल्कृष्टा । २५ 'असितीव्रा' स्रज्जघारे-वोमा । 'परानितीव्रा' इति पदविभागे परासि परास्त्रा तीव्रा इति क्रियाशुसम् । २६ 'प्रमाऽऽपणे' ज्ञानदहे । २७ 'न नाम काऽवोधि विदा तपोगणे' तपोगणे विदा शान्तिना नाम प्राकाशयेका विरतिर्नावोधि । वोधिविदा नरेण का अविरतिर्न परासि । २८ 'पलाशितीव्रा' मोसाशितव् तीव्रा ; "तीवं कट्टणा-स्थेषु तीव्रा तु कट्टरोहिणी" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ४४०] २९ 'प्रमापणे नवापि कामोचितया न भी भृता' इति पदविभागे कामोचितया न भी भृता कन्दर्पाहं गमनस्य

न विप्रयुक्तिर्मथुरा न वास्तवमैदःप्रयोधे विदुराहता गुणम् ।

न विप्रयुक्तिर्मथुरा न वा स्तवप्रतीतिरागात् पटुतां ततो गुरुः ॥ ४६ ॥ [क्रियागुप्तम्]

समाधिता पापरुचिर्विबर्द्धनं संसार पुण्याभ्युदयो महस्विनाम् ।

समाधितापाऽपरुचिर्विबर्द्धनं वीरे गुरौ श्रीजिनवीरतीर्थे ॥ ४७ ॥ [क्रियागुप्तम्]

पुरोगमैपी प्रयतः संधारणः सांधोरणः कल्पितमत्तवारणः ।

पुरोगमैपी प्रयतः संधारणः प्रपीयतामित्युदिते न कोऽप्यभूत् ॥ ४८ ॥

[स्पष्टान्धकम्]

तैपोगणेशराजत तेजसा समं सौरीप्रभा सांऽधिसरोजनालिकम् ।

तैपोऽङ्गणे राजततेऽञ्जसा समं सितं च्छदानामभिनन्दनं ततः ॥ ४९ ॥

[सन्दानोपमा]

सै दानतः स्वर्गहरिप्रभावकस्तैपःप्रशस्यश्चकमे यैते जयम् ।

सदाऽऽनैतः स्वर्गहरिप्रभावकसभाऽर्थैतस्तैत्य यशश्च यं तदा ॥ ५० ॥ [गूढचतुर्थः]

नरकस भयधारिणाः प्रमापणे नवाऽऽपि काऽमोचि तया इति पदविभागे तु प्रमापणे जीवघातेऽविरतिः का न आमोचि तया विरलाः 'काऽमोचितयानभीमृता' भीमृता नरेणाऽऽमोचिं यानं रोगार्हगमनं तस्माद् विभ्रत, यदा प्रमापणे घाते विरतिः का न आपि 'वा' इति पक्षान्तरे आपीति वा, 'अमोचि' इति क्रियागुप्तम् ॥

[४६] १ 'न विप्रयुक्तिर्मथुरा' श्राद्धानां विप्रस द्विजस्य युक्तिर्न मथुरा । २ 'न वास्तवम्' न तास्विकम् । ३ 'अदः-प्रयोधे' अमीपां विभागो प्रयोधे उपदेदे । ४ 'विदुराहता गुणम्' विदुराः पण्डिता ये आहता आदा गुणमविदुः 'अविदुः' इति क्रियागुप्तम् । ५ 'न विप्रयुक्तिः' गुरोर्विप्रयुक्तिर्वियोगो न पटुतामागात् । ६ 'मथुरा' म्रिया । ७ 'नवा स्तवप्रतीतिरागात्' नवीना स्तवप्रतिद्विरागात् पटुतामागात् 'भागाद्' इति क्रियागुप्तम् ॥

[४७] ८ 'समाधिता' समाधेयोंगविशेषल भावः । ९ 'पापरुचिर्विबर्द्धनम्' विदोषेण बर्द्धनमापः पापरुचिर्विबर्द्धनं छेदमधित । १० 'ससार पुण्याभ्युदयो महस्विनाम्' इति पदविभागे महस्विनां पुण्यः पवित्रोऽभ्युदयः ससार प्रवृत्तः 'स सापुण्याभ्युदयः' इति पदविभागे तु स प्रसिद्धः सारः श्रेष्ठः पुण्याभ्युदयः । ११ 'समाधितापाऽपरुचिर्विबर्द्धनम्' समा समस्ता पापरुचिरुचिर्विबर्द्धना यदा समाधितापयवीति समाधितापा तदाऽपरुचिर्विबर्द्धनां छेदमधित । समा प्राग्वत् । 'ससार' 'अधित' 'आप' इति क्रियाप्रयं गुप्तम् ॥

[४८] १२ 'पुरोगमैपी' पुरोगमाः पचयसाद् इच्छतीति पुरोगमैपी । १३ 'प्रयतः' प्रकृष्टं यत् निपादिनां पादकर्म थल । १४ 'संधारणः' धारणया पुष्ट्या सहितः संधारणः ।

१५ 'साधोरणः' आधोरणा इक्षिपकास्तेः सह साधोरणः साधोः मुनेः रणः शब्दः । १६ 'कल्पितमत्तवारणः' सञ्चितो मत्तो वारणः कल्पिता कथिता मत्ता वारणा येन सः । १७ 'पुरोगमैपी' पुरोगमात् अग्रस्थान् पृषते इति पुरोगमैपी । १८ 'प्रयतः' सोद्यतः उद्यमोपदेशयुक्तः । १९ 'संधारणः' धारणा बुद्धिगुणकेन सहितः धारणा ध्यानविशेषकेन युक्तः । २० 'प्रपीयतामित्युदिते न कोऽप्यभूत्' इत्यतामित्युदितेऽपि पुरा नगराद् बहिर्गमनेच्छुनं कोऽप्यभूत् । प्रपीयताम् सादरं श्रवताम् ॥

[४९] २१ 'तपोगणेशराजत तेजसा समं सौरीप्रभा' सौरी-प्रभा सूर्यः सम्बन्धिनी प्रभा कान्तिः तेजसा प्रकाशेन समं तपोगणेशराजत । २२ 'सांऽधिसरोजनालिकम्' सरोजनालिकं सरसा ज्ञानिन युक्ता जनाः सरोजनालोपात्मलिकं भातं तदधिहृत्यः अन्त्याऽपि सौरीप्रभाऽधिसरोजनालिकं पद्मनालिकामपि कृत्य राजते । २३ 'तपोऽङ्गणे राजततेऽञ्जसाऽसमम्' तपो धर्मः राजतते राजभिक्ते ध्यासेऽङ्गणेऽञ्जसा दीप्रमसमं अनुस्यमराजत 'तपः कृच्छादिकर्मणि, धर्मं लोकरूपमेदे च' इति हेमः [जने० सं० का० २ श्लो० ५४३-५४४] । २४ 'सितच्छदानामभिनन्दनम्' सितच्छदानां श्वेताश्वतारानामभिनन्दनं शोषणम्; अन्य-याऽपि पद्मनालिकासितसौरप्रमया सितच्छदानां हंसानाम् ॥

[५०] २५ 'स' गुरुः । २६ 'स्वर्गहरिप्रभावकः' कल्प-वृक्षकान्तिप्रक्षकः । २७ 'यथाःप्रशस्य' हरसा प्रशस्यः । २८ 'चकमे' देच्छम् । २९ 'यते' संयते देदातः सर्वेठी वा । ३० 'आनतः' नता देवेन्द्रा पं सः । ३१ 'प्रभावकसमा' प्रभावकर्ता श्रावकर्ता समा । ३२ 'अवतः' पादपतः । ३३ 'तस्य यशश्च यम्' तस्य प्रयोधेशश्च यं चकमे ॥

दिष्ट्या स्थिरासञ्जनधीयनाऽऽदरैर्यतो दिनादेप गणेऽधिनायकः ।

दिष्ट्या स्थिरा सञ्जनधीयनादरै रराज राज्ञां सखिताऽभिपङ्क्तः ॥ ५१ ॥ [निरौष्यः]

कल्याणघाऽऽर्राधिगताहतां गणे क्रियाऽऽसनाया यतिनायकेन तत् ।

कल्याणधाराऽधिगताहतां गणे श्रेयो न कस्यातिशयाय जायते ॥ ५२ ॥ [निरौष्यः]

5 ममद्वलं माण्डलिकेन्द्रमण्डलं यं बन्दने पिङ्गरयत् पदाम्बुजम् ।

समद्वलं माण्डलिकेन्द्रमण्डलं संस्कृत्य संन्तः सततं स्तुवन्ति तम् ॥ ५३ ॥

[विन्दुमान्]

विश्वम्भरेणोद्वरणे जगद्भुवः प्राकाशि नूनं गुरुणा स्वतेजसाम् ।

विश्वं भरेणोद्वरणे जगद्भुवः पदार्थराशेर्वदता नृणां व्रतम् ॥ ५४ ॥ [विन्दुच्युतकम्]

10 सदागमानामनुयोगदेशने मेन्द्रध्वनिर्योषयति स्यान् गुरोः ।

सदागमा नाम-नु योगदेशनेऽभक्ष्यस्य तैर्वाग्बिभवेऽस्य निश्चिताः ॥ ५५ ॥

[विन्दुच्युतकम्]

वैन्दने "रुचिराभाति शितांशुकलयाऽन्यिता ।

वैन्दने "रुचिराभाऽतिशयाद् "गीर्विदुषां गुरोः ॥ ५६ ॥ [विन्दुच्युतकम्]

15 सामयः सुदृशा ह्येयः शोकारम्भविचिन्तनात् ।

सामयः सुदृशाऽहेय इदं मोहस्य जृम्भितम् ॥ ५७ ॥ [मात्राच्युतकं विन्दुच्युतकं च]

[५१] १ 'दिष्ट्या' दिष्टिदानोपदेशो भाव्यं वा तथा ।

२ 'स्थिरासञ्जनधीयनाऽऽरैः' स्थिरे मोक्षे आर्गादन्तीति

स्थिरासु भव्यान् एव जनानां धीधनस्य पण्डितत्वाऽऽरैः ।

"स्थिरो मोक्षे निभवे च स्थिरा भूः शास्त्ररचयति" इति हेमः

[अने० सं० अ० १ श्लो० ३७९] । ३ 'दिष्ट्या' प्रमोदेन ।

४ 'स्थिरा' भूमिः । ५ 'सञ्जनधीयनादरैः' सञ्जनगुणवृद्ध-

त्वानि र्जुंदिधेनास्यदोऽभयथैः । ६ 'सखिताऽभिपङ्क्तः'

मैत्रीव्यवहारः ।

[५२] ७ 'कल्याणघा' कल्याणं मोक्षं घने कल्याणघा ।

८ 'आराधिगताहतां' आराधिगताऽहतां योषयतां गता

प्रसाः । ९ 'गणे' गण्डे । १० 'कल्याणधारा' स्वर्गधारा ।

११ 'अधिगता' प्रसाः । 'अहतां गणे' आहतां गणे ॥

[५३] १२ 'ममद्वलम्' ममद्वेन महितम्, "महला भेग-

द्विंका" इति हेमः [अने० सं० अ० १ श्लो० ७११] । तथा

गुणम् । १३ 'मण्डलिकेन्द्रमण्डलम्' मण्डलताम्रमण्डलं

व्यांदिवा मण्डलम् । १४ 'ममद्वलम्' ममे गार्हे गणे कर्णे

च । १५ 'मण्डलम्' मण्डलं विनयनायकम् । १६ 'संस्कृतम्'

पद्वयम् । १७ 'संन्तः' समन्तः ॥

[५४] १८ 'विश्वम्भरेण' विश्वना गुणः । १९ 'गुरोः'

इदमे वत्सु मन्त्रेण इत्यन्वयः । २० 'विश्वम्भरेण'

वर्षणमूदेयः विश्वमम वत्सु वत्सुपत्तौः अनेन सर्वोऽन्वयः

इदमे वत्सुदे वने । २१ 'गुरोः' कोऽन्वयः ॥

[५५] २२ 'सदा' सदा । २३ 'सामयः' सदाव्य-

नाम् । २४ 'अनुयोगदेशने' प्यातवाने । २५ 'मन्द्रध्वनिः'

मन्द्रध्वने विन्दुं विना मन्द्रध्वनिर्महलावदः 'जवद् जगदीय-

जोषी'-स्वादिनां जवजघारायो वा । २६ 'सदागमा' सुद-

गिताया निश्चिताः । २७ 'नाम' प्राकार्ये । २८ 'योगदेशे'

नियमदायके । २९ 'भतनेऽभक्ष्यस्य' अभक्ष्यत्वाने प्रागने ।

३० 'तैर्वाग्बिभवेऽस्य' तैः नैरेव गुरोः वाग्बिभवे ॥

[५६] ३१ 'वन्दने' नमने । ३२ 'रुचिः' सम्पन्नवमा-

भाति । ३३ 'शितांशुकलयाभिता' श्वेतश्वरस्यानयुवा ।

३४ 'वन्दने' वन्दने विन्दुं विना वन्दने गुरो वन्दनकृत्वा गुणः ।

३५ 'रुचिराभाति शयात्' इति पर्यवसने र्दविर्द्विष्टिराभाति

गुरो भामानि दीप्यमाने शयात् इत्याहः । 'रुचिराऽऽभातिशयात्'

आभाया अतिशयाद् रुचिरा स्यात् । ३६ 'गीर्विदुषाम्' धर्म्यो

विदुषां गीर्वाणां यथा गुणः स्वयं च ह्याभासात् । विदुषां वन्दने

जल्पने चै र्दविता ॥

[५७] ३७ 'सामयः' रोगी देवः । ३८ 'गुरतां' गुण-

मेनेन प्रायेण वा । ३९ 'शास्त्ररचयित्वात्' शास्त्ररचय

विश्वम्भरात् शास्त्रमोक्षी रोगी अयावयः यथा शास्त्रं महारोगमा

घातनायदानेन दूषयत्वात् कुत्रादिनां शास्त्रकामिकयोगात् ।

शास्त्रस्य शास्त्रमन्त्रादिभेदहालत्वाऽऽस्यम उन्मत्तमद्विधिव्यवहारः

शास्त्रकर्तारोः शीघ्रवर्तमानो वचनवाः वापने तर्हि काऽभ्येतां सम्-

भाति यथा शास्त्रं यथा वात् तदा भविषः प्रातिशक्तिव्यवहार

अभितोऽर्चिर्गताः शास्त्रं प्रविशियन्वात् शास्त्रस्य अर्चं भविष्य-

इत्यादि अर्चयन्मद्विधिव्यवहारः शास्त्रकर्तारोऽप्यविहास्य-

वन्वत् इत्यनेन । ४० 'सामयः' गुरताऽहेयः' सामयो वद्वि-

महेश्वरः शर्वजनैरपीड्यते हासप्रकाशे नटनेऽतिदक्षधीः ।
 महेश्वरः सर्वजनैरपीड्यतेत्येवं विनेयोऽपनयैर्विनीयते ॥ ५८ ॥ [मात्राच्युतकम्]
 प्रतिक्रियामर्हति कामलालसः सुरो भजन्नेव समग्रमुद् सुवि ।
 प्रति क्रियामर्हति कामलालसः कथं जनो निर्मललोचनेक्षणम् ॥ ५९ ॥
 [मात्राच्युतकम्]

स्वैकान्तनेकान्ततया विशारदद्विजेशजैत्रान् गुरुरेवमादिशत् ।
 स्वैकाऽऽनने कान्ततया विशारदसितांशुलक्ष्मीं निदधे महोदये ॥ ६० ॥
 अनेनसा कारिकयाचिदाश्रया सभा संभावा गणभृशता सताम् ।
 अनेन साऽकारि कयाचिदाश्रयानुशीलिनी जैनमते परापरे ॥ ६१ ॥ [वर्णच्युतकम्]
 नौलीकराजी सरसः प्रबोधभाक् प्रेक्ष्यप्रसारे हि यथाऽऽसौसौरभा ।
 नौलीकराजी सरसप्रबोधभाक् तथा तदाऽऽसीत् सुमनः प्रभोर्गिरा ॥ ६२ ॥
 [यकारच्युतकम्]

प्रभञ्जने कोमलतां ससौरभां सुंसीमतां वर्णयते यतः कविः ।
 प्रभं जने कोऽमलतां ससौरभां सुंसीमतां ध्यायति किं न मन्यते ॥ ६३ ॥
 [विन्दुच्युतकम्]

प्रधानः सुरदा स्त्रियाऽहेय आदरणीयः; आकारमात्रां विना सम-
 योऽवसरः सुरदा पण्डितेन हेयः; समयः सिद्धान्तः सुरदा
 सम्भववता हेयस्त्राय उत्सुग्रसद्वाद-पण्डितोऽपि समयम-
 वसरं स्वजति मदारकोऽयं मदाधिपसं यन्मया क्रियते तद् भव-
 तीति मदान्धतया इदं मोहविजृम्भितम् ॥

[५८] १ 'महेश्वरः' महामहिषो लोकेरपीड्यते । २ 'शर्व-
 जनैः' ईश्वरभक्तैः । ३ 'ईड्यते' रूयते । ४ 'अति-
 दक्षधीः' दक्षमतिक्रान्ताऽतिदक्षा धीर्यसः; अतिदक्षा निपुणा
 धियो यत्र सः । ५ 'महेश्वरः' अत्र मात्राच्युतकै महस्वर
 उत्सवनाब्दः; महिषनाब्दः सर्वजनैरपीड्यत-अपशब्दत्वाद् इत्येव
 रागद्वेषविजृम्भितं विरुद्धनये संसारमार्गं । ६ 'विनेयः'
 शिष्यः । ७ 'विनीयते' शिक्षां प्राप्यते ॥

[५९] ८ 'प्रतिक्रियाम्' विद्वेषभावं स्पृहां भजद्यपि ।
 ९ 'अर्हति' जिने । १० 'कामलालसः सुरः' स्वरपरवदाः
 सुरः । ११ 'समग्रमुद्' सर्वज्ञः । अत्र दृष्टान्तः-कमलारोगेण
 भरसः निर्मललोचनेक्षणं यथा स्वात् तथा जनः कथं प्रतिक्रियां
 बौधोपचारमर्हति कमलायानलसः प्रतिक्रियां वैराद्युद्धिं नैवाहति
 किं० सुवि सुर इव सुरः पुनः किं० भजद्यपि पुनः किं० अग्रमुद्
 न पूर्वपरभावेदेव अतिवेकीर्यस्ये-अत्रायान्तरम् । १२ 'काम-
 लालसः' अलालसोऽलोमी जनः कथं केन प्रकारेण कम् ? ।
 १३ 'निर्मललोचनेक्षणम्' कृपाक्षेदाऽऽङ्गनेत्रेण विलोकयितारमपि
 पुर्यं प्रति क्रियां सेवादिनां नैवाहति न कमपीत्यर्थः । अत्र
 कामपि कमपीति मात्राच्युतिव्याख्येया ॥

[६०] १४ 'स्वकात्' स्वीयात् शिष्यादीन् । १५ 'अनेकान्त-
 तया' स्वाद्वादभावेन । १६ 'विशारदद्विजेशजैत्रान्' निपुणविप्र-
 राजजयनकारिणः । १७ 'स्वकाऽऽनने' स्वमुखे । १८ 'कान्ततया'
 रम्यतया । १९ 'विशारदसितांशुलक्ष्मीम्' विशिष्टसारस्वलीन-
 चन्द्रशोभाम् । २० 'निदधे' धत्ते स्म ॥

[६१] २१ 'अनेनसा' पापवर्जितेन सतां समा । २२
 'कारिकया' स्वल्पवृत्त्या । २३ 'सभावा' ज्ञानवती । २४ 'अनेन
 सा' अनेन सा प्रतिदाऽकारि कयाचिद् । २५ 'आश्रयानु-
 शालिनी' शैल्योपश्रयानुरक्ता; आश्रयशुद्धा । २६ 'परापरे'
 स्वाद्वादरूपे पक्षे परे उच्छृष्टे अपरा अपगतो रो यस्याः साऽपरा ॥

[६२] २७ 'नौलीकराजी' पद्मश्रेणिः । २८ 'सरसः'
 तटाकसः । २९ 'प्रबोधभाक्' विज्ञानवती । ३० 'प्रेष्यप्रसारे'
 प्रेष्यः वसन्धः; प्रकृष्ट रूपः आधिगमासः । ३१ 'अससौरभा'
 प्राप्तपरिमला । ३२ 'नौलीकराजी' न अलीकेन राजते इत्येवं-
 शीलः । ३३ 'सुमनः' सजनः ॥

[६३] ३४ 'प्रभञ्जने' वायो । ३५ 'कोमलताम्' मन्दताम् ।
 ३६ 'ससौरभाम्' सपरिमलाम् । ३७ 'सुंसीमताम्' स्तीतताम् ।
 ३८ 'प्रभम्' श्रीविजयप्रथमम् 'सत्यभामा-भामा' हृति
 न्यापायः; 'प्रभञ्जने' सेवने । ३९ 'कोऽमलताम्' अमलतां को
 न मन्यते, अपि तु सर्वोऽपि मन्यते । ४० 'ससौरभाम्'
 सुरेरियं सौरी सा चात्सा मा दीक्षितया सह । ४१ 'सुंसीमताम्'
 समयाद्वायम् । ४२ 'ध्यायति' ध्यानकरे जने ॥

विभाजयन् वारिवलं स कैदमलं यथा प्रशस्योऽत्र विशारदाऽऽगमः ।

विभा जयन् वाऽरिवलं सैकदमलं दधौ विसं बोधयिता जंगद्वरुः ॥ ६४ ॥

[शकारच्युतकम्]

विश्लेषपद्मैर्ज्ञजपांशुसङ्करं नृणां निपेयः संसुरापगाऽन्बुवत् ।

विश्लेषपद्मैर्ज्ञ जपांशुसङ्करं ह्यलं विचक्रे विमलं महीतलम् ॥ ६५ ॥

[लकारच्युतकम्]

संभनेन धाम्नः स्थिरता यलान्वितेऽनेनाभवत् तीर्थवरस्य संज्ञने ।

संभने नै धाम्नः स्थिरतायलान्वितेऽभिनन्दयित्रां किमितीव सुश्रुतेः ॥ ६६ ॥

[विन्दुच्युतकम्]

सै कं प्रभावं न वभार भारते समुद्रपञ्चैनमते तपोभरैः ।

सैकम्प्रभावं नवभालभारते दृष्टे शुरौ मोहंमहीश्वरे दधौ ॥ ६७ ॥

[रकारच्युतकम्]

विभा वंसु श्रीर्महिमाऽधेनन्दनादिनादिनादैघत सर्वदाहृते ।

विभावसुश्रीर्महिमाऽधेनन्दनान्यदीधरत् तत्समये तपोशुरुः ॥ ६८ ॥

[रकारच्युतकम्]

[६४] १ 'विभाजयन्' विश्लेषयन् । २ 'वारिवलम्' जलबलम् । ३ 'सकैदमलम्' कदमलं मलिनम् । ४ 'विशारदाऽऽगमः' विशिष्टः शारदोऽयं शारदागमः । ५ 'विभाः' कान्तीः । ६ 'वा' पादपूर्णे । ७ 'अरिवलं जयन्' इत्यन्वयः । ८ 'सकैदमलम्' पापपरं पदो विदां शकाररहितं सकमलं सलदमीकम् । ९ 'विशम्' मनुष्यं वैश्यं वा बोधयिता । १० 'जगद्गुरुः' गुरुः जगद् बोधयिता ॥

[६५] ११ 'विश्लेषयन्' दूरीकुर्वन् । १२ 'अज्ञजपांशुसङ्करम्' अज्ञे जातं पांशुसङ्करं धूलीपुञ्जम् । १३ 'निपेयः' सादरं बोधणीयः । १४ 'सुराऽऽपगाऽन्बुवत्' गात्रवारिवत् । १५ 'विश्लेषयन्' कर्म अलं लकाररहितं यथा स्यात् तथा विशेषपदिसत्वैः पदो अलमत्ययं विशेषेण श्लेषयन् मालयन् । १६ 'अज्ञजपांशुसङ्करम्' 'अज्ञ' इति संबोधने । यद्वा अज्ञे जपेन मन्त्रज्ञानेन जपाया वा अज्ञसमूहं विश्लेषयन्; जपावदङ्गतां दयम् ॥

[६६] १७ 'संभनेन' सम्भनेन बलान्विते सति । १८ 'धाम्नः' गृहस्य स्थिरताऽभवत् । १९ 'अनेन' गुरुणा । २० 'तीर्थवरस्य' सहकरस्य । २१ 'संज्ञने' सतीकरणे । २२ 'सम्भने' शाब्दे; 'सम्भोऽज्ञजात्ये स्थूणायाम्' इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ११०] विन्दुच्युतके, अथलान्विते

यागीगणयुते सम्भेऽजे धाम्नः गृहस्य स्थिरता; सम्भेनावद्यम्भेनानेनाभिनन्दयित्रा स्थिरताऽभवत् 'पशुभिः घटुभिरपि न कुलावष्टम्भः किन्तु कुलसम्भेनैकेनाऽपि कुलावष्टम्भ' इति तात्पर्यम् । २३ 'न धाम्नः स्थिरता' न तेजसः स्थिरता । २४ 'अभिनन्दयित्रा किमितीव सुश्रुतेः' आगमस्य कथंयित्रा 'मूर्खेभ्यो धर्मतेजोहानिः स्याद्' इति शास्त्राणि पाठयिता गुरुरित्यर्थः, इतीव किं सुश्रुतेर्धाम्नैः जसः ॥

[६७] २५ 'सा' गुरुः । २६ 'सकम्प्रभावम्' चञ्चलताम् । २७ मोहमहीश्वरे' मोहराजे ।

[६८] २८ 'विभा' दीप्तिः । २९ 'वसु' धनम् । ३० 'श्रीः' लक्ष्मीः । ३१ 'महिमा' महारम्भम् । ३२ 'अर्थे' अर्थेः कार्यम् 'अर्थो हेतौ प्रयोजने निरूपो विषये वाच्ये प्रकारद्रव्यवस्तुषु' इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० २१५] । ३३ 'नन्दनादिना' पुत्रादिना । ३४ 'आहृते' आदे । ३५ 'विभावसुश्रीः' विभावसुः स्वर्णसद्वत् श्रीर्धस्य 'विभावसुस्तु भास्करे हुताग्ने हारभेदे चन्द्रे' इति हेमः [अने० सं० कां० ४ श्लो० ३४९] । ३६ 'महिमायेंनन्दनानि' महा उत्सवा विघ्नते यस्यां सा महिनी ईदृशी मा लक्ष्मी तयाऽर्थवर्धनानि; एवार्थे-पदे रकारं विना अय इति महिमा भावेनः क्यालयैः । यद्वा महिमा महात्वेनार्थेनन्दनानि सूत्रार्थद्वयीः ॥

विश्वाम्भुणे चेतनतां निर्भालयन् दग्धे पदं योऽनवधीरणायुतः ।

विश्वाम्भुणे चेतनतां निर्भालय स्थितिं सं सन्त्याजयति स मण्डले ॥ ६९ ॥

[वकार-रकारयोश्चयुतकम्]

संसंयमो भानिनि कामशर्मणे स्तनप्रदेशश्च मरालयालकः ।

संसंयमो भानिनिकामशर्मणे कीर्त्तिक सुहृद्भूषणतामुपैत्यम् ॥ ७० ॥

[मुञ्चाहारविभूषितः-चहिरकाऽऽलापकं प्रश्नोत्तरम्]

वामाङ्गजातिप्रणयेऽर्धेनाशने मनः क वां धीरमते मंहात्मनः ।

वामाङ्गजातिप्रणये धनाशने जैनस्य शैबस्य नृपस्य मालिनः ॥ ७१ ॥

[क्रियागुप्तम्-विन्दुच्युतकम्-सर्वतोभद्रम्-च्यस्तसमस्तमेतरेकालापकम्]

[६९] १ 'विश्वाम्भुणे' जगन्मन्त्रे । २ 'चेतनताम्' जीवस्वरूपम् । ३ 'निभालयन्' विलोकयन् । ४ 'दग्धे' दग्ध इत्यत्र रेफं विना दग्धे । ५ 'अनवधीरणायुतः' अनव-हेलनाऽऽद्वारलोचन युतः; वैवकारे धीः इन्द्रं न यद्वा न वधी न हितकः; यद्वा नवधीनवमतिः; रणेनायुतः यद्वा नवबुद्धिप्रेरणा-युक्तः । ६ 'विश्वाम्भु' सर्वात्मः; पृथ्वीम्; वकारच्युतौ विश्वा-मभुणे भरसमुद्भे; विश्वामित्यत्र वकारं विना विरामिति । ७ 'मणे' मण्डले । ८ 'चेतनताम्' च पूर्वमिवा प्राप्ता पश्चात्प्रता प्रागुणीकृताऽऽचीर्णताम्; हतनतां पूर्वं प्राप्ता पश्चात्प्रता नञ्वा याम् । ९ 'निभालयस्थितिम्' निभं कर्पटं तदाऽऽलयस्तत्र स्थितिं पारंगतं त्याजयति स; निभालय-स्थितिं दम्भरीतिं त्याज-यति स । १० 'सः' गुरुः ॥

[७०] ११ 'संसंयमः' सम्बन्धः । १२ 'भानिनि' अह-ङ्कारिजने; विवेकिनि; हे भानिनि ! । १३ 'कामशर्मणे' कामस्य शर्मणे कामं गार्डं शर्मणे । १४ 'संसंयमः' सञ्चारित्रः; सम् संयम्य यमं युज्यते संयमं तेन सहितः । १५ 'भानिनिकाम-शर्मणे' भानि मानं ज्ञानमस्मिन्नस्तीति भानि इत्थं निकाममत्यर्थं नामे तस्मै मोक्षाय । १६ 'कीर्त्तिक सुहृद्भूषणतामुपैति' कीर्त्तिक सुहृद् भूषणतां सम्पत्तवद्दलङ्कारत्वं याति' कीर्त्तिक सुहृताः स्त्रिया भूषणतां स्तनप्रदेशो याति' कीर्त्तिक सुहृताः पण्डितस्य विवेका-दिना भूषणतां याति । १७ 'मुञ्चाहारविभूषितः' मुञ्चाहार-ध्यासो विज्ञेयेण भूम्यामुषितः' मुञ्चाहारविभूषितो मरालयालकः, मुञ्चानामाहारेण विभूषितः ॥

[७१] १८ 'वामाङ्गजातिप्रणये' धीपाऽर्धेच्छेदे; धीयुत्रच्छेदे । १९ 'अधनासने' पापनासने; बहुभोजने च । २० 'वा' दि० म० ९

अपवा । २१ 'धीरमते' धीर्मतिः क रमते ?; हे धीरमते, इति सन्वोधने क्रियागुप्तम् । २२ 'महात्मनः' उच्यते मनः; महिम्नः जीवस्य वा महात्मनो जीवस्य जैनस्य वा; महात्मनः उत्सववचनः 'अमहात्मनः' इति पदविभागे, छुद्रस्य । २३ 'वामाङ्गजातिप्रणये' शैबस्य वामः प्रतिकूलोऽङ्गजः सरो पत्य तस्य हरस्य जेहे; नृपस्य विन्दुच्युतके वामाः स्त्रियः यगाश्च तेषां जेहे; मालिनः वामा मनोहराऽङ्गजातिवृक्षजातिस्थलाः जेहे; महात्मनो महिम्नजीवस्य वा मा प्रतिकूला विपमाऽङ्गजातिः पर्वतश्रेणित्यच्छेदे; महात्मन उत्सववचनः मनोशाऽङ्गजातिः स्वजनवर्गल्लच्छेदे, अमहात्मनः छुद्रस्य मनोशेऽङ्गे देहे जातेर्जन्मनः जेहे इत्यपि; नृपस्य वामा स्त्रीरूपा मनोहरा वाऽङ्गजा पापैती तस्याः जेहे; शैबस्य वामा वामभागास्था अगजा पापैती यस्य तस्यैश्वरस्य जेहे; नृपस्य वामः प्रतिकूलोऽङ्गजातिप्रणयः पर्वतश्रेणो यस्य तत्र; वामा वाऽङ्गजा भवानी तस्यामितिप्रणयो यस्य तस्मिन् जैनस्य प्रणयमतिक्रान्त्वोऽतिप्रणयः; वामाऽङ्गजा यस्य स वामागजः शिवस्वरूपमितिप्रणयो विरागस्तस्मिन् इत्यपि; वाऽधवा गा लक्ष्मीः, अगजः कामस्योरतिप्रणयो यस्य तत्र कृष्णे; जैनस्य स्त्रीयुत्रविहागे; मालिनः वामं सुन्दरमङ्गं यस्यास्तथा जातेर्नातिवृक्षस्य जेहे इत्यपि; छुद्रस्य वामा प्रतिकूलाऽङ्गजा पापैती यस्य स दारिद्र्यलोचनजेहे इत्यपि सर्वतोभद्रत्वाद् यथेष्टं व्याख्या । २४ 'धनासने' धनं यदासनं चाहन् तत्र; धनो मुञ्चाऽदानो धायाकवृक्षस्तत्र; बहुभुवनभोजने; यद्द्वानं भोजने; 'अधनासने' इति पदविभागे स्वधमदित्यं सदासने; न धनासने मयोपवासार्था; नृपस्य धनासने इन्द्रैः धनासने ईश्वरे वा; 'अधनासने' अहृद्भोजने ॥

कामीहृतेऽजः 'क्षितिपे च कीदृशे वलं महात्मा क बहु क वाऽथ कः ।
कामीहृ तेजः 'क्षितिपेचकी दृशे वामाङ्गजातिप्रणये धनासनः ॥ ७२ ॥

[आदिषिपमन्तरे कालापकम्; व्यस्तसमस्तम् पाठान्तरम्]

संभानुयोगे नैवसौररागतः प्रसृत्वरे द्रंक् कमलाऽवधोघने ।

संभानुयोगे नैवसौररागतः कथैवमासीत् सुदृशां गुरोर्गणे ॥ ७३ ॥

सितम्बराणामुदयेऽनुरागिणां तथाहृतानामुदिता यशः प्रथा ।

सितम्बराणामुदये नु रंगिणां भयोद्धृतानां शशिनां विजित्वरी ॥ ७४ ॥

तपो धनं निर्वृत्तिसाधनं जयस्तपोगणे सर्वमिदं महोदयः ।

तपोधनं निर्वृत्तिसा धनञ्जयश्रियं तमीशं समवाप्य दिष्टुते ॥ ७५ ॥

इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीभेषविजयगणिविरचिते

पश्चिमदिग्विजयो नाम सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥

[७२] १ 'कामीहृतेऽजः' अजः कृष्णः कामीहृते इच्छति, मां लक्ष्मीं प्रायः कथनात् । २ 'क्षितिपे' भूये कीदृशे ? । ३ 'महात्मा क बहु क वाऽथकः कामी' महात्मा क कामी अभिवापी इह लोके तेजो बहु क । ४ 'क्षितिपेचकी' क्षिती पेचकी कः ? 'पुष्टमूलं ह्य पेचकम्' । 'पेचकः करिणाहुलमूले' इति हेमः [अजे० सं० की० ३ स्तो० ७१] । ५ 'वामाङ्ग-जातिप्रणये' वाऽव्ययं पादादौ महाविप्रत्वात् दुष्टम् "अदृह षष्ठसमीरणदारणं किमिदमाचरितं चरितं त्वया" इत्यादौ दृश्यतेऽपि, एवमाह "जुशवज्जलदायीति निषेधे प्रतियोगोऽपि यद्वा वामां शिष्यं भोगेश्वरत्वाद् विष्णोः; धीपार्ष्ण्येऽहो; विन्दु-व्युत्कं वामा धीरुपा या अगजा पार्ष्णी तस्यामतिशेधो यस्य तत्र । ६ 'धनासनः' महात्मा कीदृशोऽधनासनः, धनमासनं दृष्ट्यो यस्य गतस्य स धनासनः ॥

[७३] ७ 'संभानुयोगे' समाव्याख्याने । ८ 'नवसौर-रागतः' नवो नवीनो यः सूरिसम्बन्धी रागः श्रेष्ठस्यमात् ।

९ 'प्रसृत्वरे' प्रसृत्वरे प्रसृते सति । १० 'द्राक्' शीघ्रम् । ११ 'कमलाऽवधोघने' कमलप्रकाशने । १२ 'संभानुयोगे' भानूनां रश्मीनां योगः सम्बन्धस्तसहिते कसाल् । १३ 'नवसौर-रागतः' नवो यः सूरसम्बन्धी रागोऽरणिमा ततः ॥

[७४] १४ 'सितम्बराणामुदये' श्वेतपदानां पक्षे सितमुज्वल-मन्वरं गगनं येभ्यस्तेषामुदये । १५ 'तु' वितर्कं । १६ 'रागि-णाम्' लौहित्यभाजाम् । १७ 'भयोद्धृतानाम्' संसारादुद्धृताः श्वादाशेषां पक्षे भवनेश्वरेणोच्छेदानाम् ॥

[७५] १८ 'तपो धनं निर्वृत्तिसाधनं जय इदं सर्वं तपोगणे-ऽभूद्' इत्यन्वयः । १९ 'तपोधनम्' तप एव धनं यस्य तम् । २० 'निर्वृत्तिसा' निर्वृत्तिः सा सुखलक्ष्मीः । २१ 'धनञ्जय-श्रियम्' धनञ्जयोऽनुबलद्वयवासिष्ठद्वय धीयंस्य तम् । २२ 'तमीशं समवाप्य' तं ईशं स्वामिनं प्राप्य । २३ 'दिष्टुते' दिष्टुपे ॥

इति श्रीदिग्विजयकाव्ये महोपाध्यायश्रीभेष-विजयगणिकृते सप्तमसर्गविवरणम् ।

अष्टमः सर्गः ।

अथ विक्रमभूपतेः क्रमाच्छरदां ल्यष्टि[१७]शतव्यतिक्रमे ।
 मुनिराङ् मुनि[७]राम[३]वत्सरे शिवपुर्यां विदधे गुरुस्थितिम् ॥ १ ॥
 शिवसंनिधिनेव यत्पुरे शिवरागः शिवमव्ययं हितम् ।
 शिवपाठरुचिर्द्विजन्मनां विदिता तच्छिवपुर्यसाविति ॥ २ ॥
 अलकाऽप्यलकायते त्विषा पुरतोऽस्याः सुंरतोन्सवाऽऽगमे ।
 नगरी न गरीयसी दिवः प्रतिभाति प्रतिभाऽतिशायिनाम् ॥ ३ ॥
 भवनं नवनन्दनश्रिया रहितं यत्र न किञ्चिद्दीक्ष्यते ।
 घनमर्परविन्दलोचनातनुरम्भाऽधिकरूपसम्पदा ॥ ४ ॥
 कलिना बलिनाऽर्पचिन्वता सुकृतस्याद्भुतवैभवं द्विधा ।
 पुरमव्ययशर्मवन्धुरं न परामृष्टमदुष्टदुर्णयम् ॥ ५ ॥
 तैनुजैरदितैर्महाभुजैर्देनुजैर्वा मनुजैरसौ पुरी ।
 ननु जैनविहारभासुरा मनसा सौमनसान् कैर्धृता ॥ ६ ॥
 रमणी रमणीयतावलान्न कलाकेलिरमुं व्यमुञ्चत ।
 रतिरप्यतिशायिनी जने सकला केलिकला स्वतः स्थिरा ॥ ७ ॥

[२] १ 'शिवसंनिधिनेव' शिवस्य इत्यस्य सारणेभारमूर्त्तेः सामीप्येन, धर्मरमणामत्यादरे शिवस्य मोक्षस्य सामीप्येनेवेत्यु-
 ल्लेखा । २ 'शिवरागः' शिवस्य मोक्षस्य रागः, "शिवस्य
 मङ्गलानि स्वामात्मानं ध्यात्वा" इति वचनात् ध्यान्तरूपस्य राग
 इत्येवं समर्थनीयम् "शिवं तु मोक्षे क्षेमे सुखे जले, शिवो
 योगान्तरे वेदे युग्युल्लेखालुके हरे पुण्डरीकद्रुमे कीले, शिवा
 हाटामलमयोः" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० ५५०
 -५५१] । ३ 'शिवम्' क्षेमम् । ४ 'हितम्' हितकृतम् ।
 ५ 'शिवपाठरुचिः' शिवस्य वेदस्य पाठस्तद्विन् रुचिः प्रीतिः ।
 ६ 'विदिता' पद्याता ।

[४] ७ "नवनन्दनश्रिया" नवा ये मन्दनाः पुत्राक्षेपां-
 श्रियाः; यनपक्षे मन्दनं नाम देववनं तस्य श्रिया "मन्दनं
 वनम्" इति हेमः [अभि० वि० कां० २ श्लो० ९२] ।
 ८ "भरविन्दलोचनातनुरम्भाऽधिकरूपसम्पदा" भरविन्दान्येव
 लोचनानि यद्भाऽरविन्दानां रोचना शोभाऽतनवो महत्यो धा
 रम्भास्तासां यदधिकं रूपं तैव संपत् तया; भवनपक्षेऽरविन्द-
 लोचनानां स्त्रीणां तनौ रम्भा देववनितास्ताभ्योऽतिशायि-
 रूपलक्ष्या ।

[५] ९ "सुकृतस्य" पुण्यस्य कृतयुगस्य धा ।

[1] 1 'ल्यष्टि' ल्यष्टिः सप्तदश "अथ सप्तदशा ल्यष्टिः"
 इत्यङ्गंशा । 2 'मुनिरामवत्सरे' मुनयः सप्त "मुनिपर्वतशैलादि-
 सप्तावलनगाः स्युताः" रामाः त्रयः "कृशातुपुगरामागिषावचान-
 लवहयः" इत्यङ्गंशा । 3 'शिवपुर्याम्' आधुनिकं सिरोही'ति
 प्रसिद्धनगर्याम् । 4 'गुरुस्थितिम्' चानुर्मासिषावस्थानम् ।

[3] 5 "अलका" अर्कं भूपर्यतीत्यलका, "अलका बलीकसारा"
 इति हेमः [अभि० वि० कां० २ श्लो० १०५] । "पुरांसमरावती
 भोगावती" इत्यतिविहः [काव्यरत्नलतावृत्तिः, प्रतानः ४ सप्तकः ४
 श्लो० २४२] 6 "सुतत" सुतं मोदनम्, "सुततं मोदनं

रतम्" इति हेमः [अभि० वि० कां० २ श्लो० २००] ॥

[5] 7 "कलिना" कलिशत्रुयो युगलेन । 8 "अपचिन्वता"
 अपहर्त्रा । 9 "अव्ययधर्मवन्धुरम्" अशरीयुस्यसोमनम् ।
 10 "परामृष्टम्" शृङ्गं चिन्तितम् ॥

[6] 11 "तनुजैः" पुत्रैः । 12 "अदितैः" पुनर्वसुनक्षत्र-
 स्याधिष्ठातृदेवस्य । 13 "दनुजैः" अशुरैः, "अशुरा दैत्यदेवैरदनु-
 जेन्द्राः" इत्यमरः [अमर० कां० १ श्लो० १२] "दैत्ये दितेर्दतोः
 पुनाः" इत्यतिविहः [काव्यरत्नलतावृत्तिः, प्रतानः २, सप्तकः २,
 श्लो० ५६] ।

न विना केविनाऽभिधीयते 'विधिनाऽस्या' 'विधिनाऽखिलस्तुतिः ।
सफलीक्रियतां ततः स्ववाक् सुधिया तद्विपयांशवर्णनात् ॥ ८ ॥

शुरुणा करुणाऽरुणाऽऽत्मना शिवरूपेण मंहाव्रतश्रिया ।

गिरिभूरिह भूपिताऽऽश्रयान्न नृणामभ्युदये तदद्भुतम् ॥ ९ ॥

शिवसङ्गतरङ्गयोगतः प्रभया संयुत एव तत्पुरे ।

धनदः किमुपेधिवान् नृपप्रतिकूलोत्तरलोकपालकः ॥ १० ॥

नगरी नैगरीतिवृंहितैर्धनिनां शुभ्रतरैर्नि'केतनैः ।

समराजत राजताऽद्रिणा सह वादं सृजतीव "केतनैः ॥ ११ ॥

गगने गंगनाध्ववाजिनां सुरसिन्धोस्तटशंस्प'भोजने ।

जनयन्ति जिनालया रयान्निजकेतुच्छलनेन चालनाम् ॥ १२ ॥

परितः संरितां पतिर्वभौ निशि चान्द्रोपलनिर्गलज्जलैः ।

तमुदीक्ष्य सुराऽऽपगाऽप्यगाञ्जिनचैलध्वजकैर्तवाद् दिवः ॥ १३ ॥

वसुधास्थलमीयुषी सुधा विबुधानामभिपिञ्चनेऽर्हताम् ।

किमु 'केतवकैतवावृणां नयनाऽऽनन्दनिदानदानतः ॥ १४ ॥

शिखरेषु जिनीकसां घृतान् नैवगाङ्गयमयाँल्लसत्विषयः ।

कलशानिव पूरितुं दिवो ननु गङ्गाऽवतरद् ध्वजश्रिया ॥ १५ ॥

सकलं धवलं भुवस्तलं विदधे चैलसुधा नवच्छविः ।

गगनेऽपि तथा "विधित्तया ध्वजरूपाऽभ्युदियाय साँस्वगा ॥ १६ ॥

[८] १ "वद्विपयांशवर्णनात्" वद्विपयस्त्रोचरो ध लंनो' भागः प्रदेसविशेषः ।

[९] २ "गिरिभूः" पर्वतभूमिः नगरे तस्वामीप्याद् पक्षे गिरिभूर्भवानी ।

[१०] ३ "शिवसङ्गव" शिवस्य सङ्गतं मैत्री यद्वा प्रसङ्ग-
वाङ्मयम् । ४ "प्रभया" अलकानगरो कानला वा ।

५ "नृपप्रतिकृत्वा" राज्ञः प्रतिविम्बेन । ६ "उत्तरः" उत्तरस्याः
उत्तरः श्रेष्ठो वा ।

[११] ७ "नगरतिवृंहितैः" पर्वतवद् वृद्धैः ॥

[१२] ८ "केतवकैतवात्" केतुनां समूहः केतवं तस्य
केतवाद् व्याजात् ।

[१३] १ "कविना" शुक्रेण "दुषो मघाभवः काव्य उदाना
मागवः कविः" इति हेमः [अभि० वि० वं० २ श्लो० ३३] ।

२ "विधिना" धारा "धाता विधाता विधिः" इति हेमः [अभि०
वि० वं० २ श्लो० १२६] । ३ "अस्या" पुण्याः ।

४ "विधिना" विधानपूर्वकम् । ५ "सुधिया" विदुषा ॥

[१४] ६ "करुणाऽरुणाऽऽत्मना" करुणा दया तथा बालसुन्द्या-
त्तरुणाऽऽत्मना । ७ "महाव्रतश्रिया" अर्हि ता सत्य अन्वेषेन्न व्रतचर्य-
क्षणप्रदत्त्यरूपलक्ष्म्या ॥

[१०] ८ "धनदः" वृक्षेः । ९ "उपेधिवान्" धागणः ॥

[११] १० "निकेतनैः" वृद्धैः । ११ "उजताऽद्रिणा" अष्टा-

पदपर्वतेन । १२ "केतनैः" ध्वजैः ॥

[१२] १३ "गगनाध्ववाजिनाम्" आकाशमार्गावानाम् ।

१४ "सुरसिन्धोः" स्वर्गहायाः । १५ "शंस्प" शर्मं लृणम् ।

[१३] १६ "सरितां पतिः" समुद्रः । १७ "चान्द्रोपलः"
चन्द्रस्यार्थं चान्द्र उपलः मणिः, चन्द्रमणिः । १८ "केतवाद्"
व्याजात् ॥

[१५] १९ "जिनीकसाम्" जिनमन्दिराणाम् । २० "नव-
गाङ्गयमयात्" नवीनयुवर्णयुक्तम् ।

[१६] २१ "विधित्तया" विधातुविच्छया । २२ "भवसा"
सतप्रा ।

चरितं सरितः सुधाभुजां दुरितादङ्कुरितं घनास्थिजात् ।
 तदिव व्यपनेतुमाययौ ध्वजवेपा हरशेखराऽपरा ॥ १७ ॥
 कलशैः किल शैवलोपमे गगनावधेस्तिमिरे व्यपाकृते ।
 स्फुरितेव सुधामयी प्रभा परितः केतुमिपाद् विपादहृत् ॥ १८ ॥
 हिमवच्छिखरैः सुहृत्क्रिया विदधे चैत्यगणेन शाश्वती ।
 अत एव सुराऽऽपगाऽप्ययार्दनुनेतुं तमथो ध्वजच्छलात् ॥ १९ ॥
 प्रथमं प्रमथेशमाश्रयहृषिकल्पः स तु ह्रद्रूपभाक् ।
 इति सङ्कुचितेव सा लघुध्वजरूपीऽऽर्हतसन्नसङ्गता ॥ २० ॥
 कधिधीरिव सर्वतोमुखी जंजतापच्छिदि चन्द्रगोलिका ।
 मरुदन्वयिनीश्वरेव या ध्वजराजिर्न मुदेऽस्तु कस्य सा ॥ २१ ॥

[इति ध्वजवर्णनम्]

मणिनिर्मितनर्महर्म्यजा द्युतिरन्वास्त मिथोऽत्र सङ्करम् ।
 न पुषोप परं प्रदोषकं रंसंगोष्ठी जनसङ्कुले कुले ॥ २२ ॥
 अहरन् नवचन्द्रशालिकाद्युतयो दर्शतमिस्रकालिकाः ।
 न विवेद विभेदमौलिका रमणे पक्षयुगेऽपि बालिका ॥ २३ ॥
 दयिता दयिताङ्गगा क्षणान्मणिभित्तिप्रतिविम्बितेक्षणात् ।
 सहसापि सकोपलक्षणा न जहौ मैथुनमम्बुजेक्षणा ॥ २४ ॥
 मँगुडिद्विमरङ्गसङ्गमे शतधा स्वस्य धैवस्य विम्बितैः ।
 भयविस्मयसाहसान्विता वनिता स्वीऽऽलिजनेन हस्यते ॥ २५ ॥
 नैवनीलमणीरुचां चयैर्निचिता यत्र तैमीव शाश्वती ।
 धृतमानतया निःशाल्येऽपि च भीतिर्न वधूपु भास्वती ॥ २६ ॥

[१७] १ "घनास्थिजात्" घनाति वाच्यस्तीति तेभ्यः संजातात् ।

[२१] २ "जनतापच्छिदि" जनानां तापो जनताया आपद् वा तं टिनतीति जनतापच्छिदं तसिम् ॥

[१७] १ "सुधाभुजात्" देवानाम् । २ "व्यपनेतुम्" दूरीकर्तुम् । ३ "हरशेखरा" शिवमलका ॥

[१८] ४ "शैवलोपमे" शेवालसदृशे "शैवालं शैबलं शैपालम्" इति हैमः [अभि० वि० का० ४ श्लो० २३३] । ५ "व्यपाकृते" दूरीकृते । ६ "विपादहृत्" म्लानिनाशिका ॥

[१९] ७ "अनुनेतुम्" प्रसादिदुम् । ८ "तम्" चैत्यगणम् ।

[२०] ९ "प्रमथेशम्" शिवम्, "प्रमथाः पापंशु गणाः" इति हैमः [अभि० वि० का० २ श्लो० ११५] । १० "दरुहपभाक्" शिवसहस्री । ११ "आर्हतसन्नसङ्गता" जिगमन्दिदयुक्ता ॥

[२१] १२ "चन्द्रगोलिका" चन्द्रभित्तिका; "सुसली गोथिका गोलिकेः गृहत्" इति हैमः [अभि० वि० का० ४ श्लो० ३६३] ।

[२२] १३ "हर्म्यजा" प्रासादजाता । १४ "सङ्करम्" समुष्ण

[२२] ३ "प्रदोषकम्" सन्ध्यासमयम्, "प्रदोषो रजनी-मुलम्" इत्यमरः [अमर० का० १ श्लो० १३३] परस्परजाति-साङ्घर्षदोषं वा ।

[२४] ४ "न जहौ मैथुनम्" चाद्यौऽपि मैथुनात्यागः ।

कीर्षतेऽसौ सङ्करम् । १५ "रसगोष्ठी" रसवार्ता ।

[२३] १६ "दर्शतमिस्रकालिकाः" अमावास्यान्धकारवच्छया-मिस्रा, "अमाऽमावस्यामावसा दर्शः सूर्येन्दुसङ्गमः" इति हैमः [अभि० वि० का० २ श्लो० ६४] । १७ "आलिङ्ग" सखी ॥

[२४] १८ "दयिताङ्गगा" प्रियकोट्यगता । १९ "अम्बुजेक्षणा" कमललोचना ॥

[२५] २० "मँगुडिद्विम" मभिभिः कुट्टिमं गृहस्य बद्धा भूमिः । २१ "धवस्य" नायस्य । २२ "स्नातिक्रनेन" स्वर्गीयसखीकनेन ॥

[२६] २३ "नवनीलमणिधवां चयैः" नवीनेन्द्रनीलवरीरत्नां समूहैः, "नीलमणिरिलन्दनीलः" इत्यमरः [अभि० वि० का० ४ श्लो० १११] । २४ "तमी" रात्रिः । २५ "निशाल्ये" रात्रितिरणमे ॥

प्रतिविम्ब यथास्यलस्थितैस्तदलङ्कारमणीगणैर्व्यूः ।
 अनलङ्कृतमङ्गमात्मनो वुवुधे न स्मरविस्मयाऽऽकुला ॥ २७ ॥
 प्रतिवेदम महोत्सवाद्दहर्निशमाहृतसगोत्रशुक्तिपु ।
 सुंहितो ह्यवनीवनीपकः पुरि यस्यामवनीपति स्वतः ॥ २८ ॥
 नवहर्म्यशिरस्सु काञ्चनैः कुसुमैर्नालमणीदलस्थितैः ।
 सुमनोभिरसौ हि वीरुंधां हंरिभिर्निस्वगृहे समावभौ ॥ २९ ॥
 सुदती तुंदती नृणां मनः कंमनव्यासभृतां जलाशये ।
 सुखमभ्युदुहां वनान्तरे नृपेरूपं दधती मुदेऽभवत् ॥ ३० ॥
 समयापि नवाऽपि चापिका चतुरैः कैरिह न स्मराऽऽतुरैः ।
 सुहृदां जलमज्जने श्रिता कमलाऽऽभां वदनैर्नात्तवाम् ॥ ३१ ॥

[इति नगरभवन-वन-वापी-सरोवर्णनम्]

अथ तत्र पुरे सुरेशितुर्महनीयः किरणैरहर्मणिः ।
 उदियाग जयाय तीर्थकृत प्रमुपार्श्वः प्रतिमास्वरूपतः ॥ ३२ ॥
 विपयैर्विपयीकृते शुभैर्विपये निर्विपयीकृताशुभे ।
 सुकृताभ्युदयाय भूँष्टशामुदियाय प्रतिमाऽध्वसेनभूः ॥ ३३ ॥ [पाठांतरम्]
 जनता बहुघेष्टपूरणात् स हि शङ्खेश्वर एव शाश्वतः ।
 कुरुते गुरुतेजसाऽऽत्मनां बहुशं खेश्वरदेवभास्वतः ॥ ३४ ॥
 भरताद्विपतिः पुरा हंरिः पुरि शङ्खेश्वरनाम्नपतिष्ठिपत् ।
 पौकृभां विजये जिनेश्वरं स्वरसात् पार्श्वमतीय भास्वरम् ॥ ३५ ॥
 अभिधानविधिस्ततोऽर्हतः स्मरणीयोऽस्य पुरा पुरांतुगः ।
 अथ तीर्थमिहापि पंप्रथे प्रतिविम्बेऽतिशयप्रभायतः ॥ ३६ ॥

[२८] १ "सुंहितः" मृग, "सुते त्वाग्रानसुहिताऽऽसिताः" इति हेमः [अमि० पि० ब० ३ श्लो० १०] । २ "अवनी-
 वनीपकः" पृथिव्या मार्गः "वापकानु वनीपकः" इति हेमः
 [अमि० पि० ब० ३ श्लो० ५१] । ३ "अवनीपति"

अवनीप ह्वाऽऽपरीश्वनीपति किर ॥

[३०] ४ "अगुरुहाय" कमलात्वात् । ५ "शुपरूपं
 दधती" राजशब्द-शुभं प्रकाशयन्ती ॥

अथ "सत्य-विनिर्माया शर्वदशतिः परिचल्पते" इति बाल-
 कण्ठश्लोके [प्र० ४ श्लो० ५] उक्तान् कीलमगितु भ्रमेण एते
 परिचल्पे अथ कीलमया दत्तवते ।

[२९] १ "अवनीपतिरसु" अवनपारगिरिपतेषु । २
 "अवनीपति" शुभ-शुभे । ३ "शुभोर्मि" शुभे । ४ "वीर-
 वन्" वीरवन् । ५ "दधति" दीः ; शरत्पत्रम व्याजन् ।
 ६ "मिहार्हे" शुभ-शुभभावेऽपि ।

[३०] ७ "दुरते" वीरवन् । ८ "कंमनव्यासभृतां"
 कंमनव्यासभृतां ॥

[३१] ९ "स्मराऽऽतुरैः" कामवीरितैः । १० "अवनीपाम्"
 अवीरिताम् ॥

[३२] ११ "अवनीपः" तेजसी । १२ "अध्वसेनिः" शूर्वः ।

[३३] १३ "विपयीकृते" गोपरीकृते, "विपयोऽन्ये सो सागम्य
 गोपरीकृतेः छत्रादी जनदेव" इति हेमः [अने० ए० ब०
 श्लो०] । १४ "भूँष्टशाम्" मानवताम् । १५ "अध्वसेनभूः"
 पार्श्वनाथः ॥

[३५] १६ "दरिः" दृग्- । १७ "अगुरुहाय" शिखरम् ॥

[३६] १८ "पुरांतुगः" शूर्वांतुगः । १९ "वदते" विलम्बत ॥

भगवान् समुदेत्यहर्षतिर्विषयांस्तद्विषयान् प्रकाशयन् ।
 क्वचिदम्बुधरोपरोधने मधुरा वा विधुराऽऽतपक्रिया ॥ ३७ ॥
 नयभावनयाऽनया भवेद् विभवस्तीर्थपमूर्त्तितेजसः ।
 भुवनेष्वपि तारतम्यवास्तनुभाजां ननु देवसङ्गतेः ॥ ३८ ॥
 सुरसंनिधिरत्र सन् निधिर्महसामीहितपूरणं नृणाम् ।
 त्रिजगज्जनपूजनं वपुः कमला कोमलतापि ताह्वयी ॥ ३९ ॥
 विदितं तदितोऽदितेर्दितेस्तनयैस्सद्विनयैर्निषेवितम् ।
 धरतीर्थमनन्तशर्मर्दं भुवि शङ्खेश्वरपार्श्वशर्मणा ॥ ४० ॥
 अभिधामभिधारणं श्रियां शिवपुट्या हृदि भावयन्निव ।
 जननप्रणयादशिश्रियन्नगरीं तामुचितां जगद्गुरुः ॥ ४१ ॥

[इति श्रीभगवत्प्रतिमावर्णनम्]

चलनद्वितीयी भृशं वभौ दृढपद्मासननिश्चितप्रभोः ।
 कमलोदयनित्यबोधं न निदिशन्तीव निजोपजीविनाम् ॥ ४२ ॥
 गतिहेतुपदद्वयोन्मुखीभवनेऽद्यादि किमत्र लक्षणेः ।
 भगवद्भजनेन चक्रिताद्युपलब्धिर्नियतोद्यगाभिता ॥ ४३ ॥
 चरणारुणिमाऽनपुश्रिया नवचैरान्यजितः सिंसेविपुः ।
 सुसुचेंऽहितलं कदापि नो ननु रागः स्वंपरागसच्छिदे ॥ ४४ ॥
 पुरतो मूर्त्तां सिंस्ताननाः प्रसुसौभाग्यदिहक्षया स्थिराः ।
 अयमंहितलेऽनुविम्बितः खलु तौसामनुरागनिर्भरः ॥ ४५ ॥
 अथ एव विधीयते द्विधा भंवरानः प्रसुणा तथाप्यहो ।
 उदयश्चरणेऽनुरागतः सुहशामित्यवदत् तलं किमु ॥ ४६ ॥
 भगवच्चरणद्वये भुवं नवनालीकरुचिर्च्यजृम्भत ।
 अत एव परागभागजा परमा रागदशा प्रसारिणी ॥ ४७ ॥
 प्रसुणा जयता मँनोसुवं यदुपासद्भुपुगं बलाहृतम् ।
 तदिदं पदसम्पदा वभौ स्फुटपञ्चाङ्गलिर्मागणाङ्कितम् ॥ ४८ ॥

[४२] १ "लक्षणेः" चक्रदिभिः ।
 [४५] २ "भंवरानः" भवस्य संसारस्येवत्यस्य वा रागः ।
 [४८] ३ "उपासद्भुपुगम्" उपासकं शाराश्रयः-तृणैर-

युगलम् । "तृणो निपद्गस्तृणैर उपासकः शाराश्रयः" इति हेमः
 [अभि० वि० का० ३ खो० ४३५]

[३७] १ "अहर्षतिः" सूर्यः । २ "विषयान्" देशान् ।
 ३ "तद्विषयान्" तल्पदामोर्न ॥
 [३८] ४ "नयभावनया" नैगमारिसतलयभावनया ।
 [४०] ५ "अदितेः" पुनर्वसुनक्षत्राधिष्ठातृदेवस्य । ६ "दितेः"
 देवतायाः ।
 [४१] ७ "शिवपुट्याः" आनुषिङ्गसिरोहीनगट्याः । ८
 "जगद्गुरुः" श्रीविजयप्रभृतिः ॥
 [४१] ९ "चलनद्वितीयी" कमदयी । १० "भोपनम्"

विश्रासम् । ११ "निजोपजीविनाम्" स्वसेवकानाम् ॥
 [४२] १२ "चक्रिताद्युपलब्धिः" चक्रवर्तित्वादिभ्रमतिः ।
 [४३] १३ "अनपुश्रिया" महालक्ष्म्या । १४ "विसेविपुः"
 सेवितुमिच्छुः । १५ "स्वंपरागसच्छिदे" स्वपरपाननाशाय ॥
 [४४] १६ "मरुताम्" देवानाम् । १७ "स्मिताननाः" हसित-
 वदनाः श्रियो देव्य इत्यर्थः । १८ "तासाम्" देवीनाम् ।
 [४८] १९ "मनोभुवम्" कामदेवम् । २० "मागणाङ्कितम्"
 मागैर्विहितम् ॥

करपद्मयुगोपसम्पदा चरणाब्जे वदतः किमुन्मुखे ।
 निवसन्ति चतुर्विधा अपि चंतुराशाब्धिमुचोऽत्र नित्यज्ञः ॥ ४९ ॥
 नखरैः खररश्मयो जिता जडजातिप्रभया कलाभृतः ।
 चरणद्वितयेन चक्रिणा हरिणेव स्फुटमाहतं तमः ॥ ५० ॥
 5 विनतेन्द्रसुवर्णमौलिजद्युतिलक्षेशपदाम्बुजन्मना ।
 नलिनं तुलयेन्न तत्र तद्विधिनाऽऽधीयत किं वराटकः ॥ ५१ ॥
 [इति चरणकमलवर्णनम्]

सुजयोर्विजयोजितश्रिया विमुमूर्त्तिः शुशुभेऽशुभारिणी ।
 मरुतां सरितः प्रवाहयोरिव युक्तिः करपद्मशालिनी ॥ ५२ ॥
 10 हृदि दुग्धमहोदधिर्विभोर्धवलध्यानविधेर्विस्तृवरः ।
 सुजमध्यमपाणियोजनैरिव वेतालहरीमरीरमत् ॥ ५३ ॥
 अभिपेकविधौ धुंसद्मनां पयसां पूर इवेश्वराङ्गतः ।
 स्थिरतां समुपेत्य दिद्युते विपुलोत्सङ्गसरःस्वरूपतः ॥ ५४ ॥
 वदनेन कलाभृता विभोर्जनतापापहरी द्विधाऽप्यसौ ।
 15 किमु तानि विशिष्य कौमुदी सहसाऽङ्गे कुमुदावबोधनी ॥ ५५ ॥
 गलकन्दलमालिकामिपादवतीर्णा त्रिंशदाऽऽपगा नंगात् ।
 विपुलस्थलमङ्गशोभया समवाप्य प्रससार सारसात् ॥ ५६ ॥
 इह दुग्धपयोनिधिः स्वयं भजते नैव कदाऽपि विक्रियाम् ।
 मुनिभर्तुरिवाङ्गवर्ष्मणा भजनायाः फलमेतदुज्ज्वलम् ॥ ५७ ॥
 20 समवेक्ष्य मुनीन्दुमानसं धवलध्यानजलेन पूरितम् ।
 किमियाय संरोऽपि मानसं तदिहाङ्गोपधिनेव सौहृदात् ॥ ५८ ॥

[५१] १ "वराटकः" पद्मरीजकोशः करदंको वा, वराटकः
 "पद्मरीजकोशे रज्जो करदंके" इति हेमः [अने० सं० ४]

श्लो० ३२]

[४९] १ "चंतुराशाब्धिमुचः" चतुर्दिग्भापरभूयः ।
 [५०] २ "नखरैः" नखैः । ३ "जडजातिप्रभया" जडमालातिशातिलक्ष्या । ४ "बलावृतः" चन्द्राः । ५ "हरिणा" इन्द्रेण । ६ "तमः" पापं राहुध ।
 [५२] ७ "मरुतां सरितः" स्वर्गत्रायाः । ८ "युक्तिः" योजनम्, "युक्तिर्व्याये योजने च" इति हेमः [अने० सं० वा० २ श्लो० १९३]
 [५३] ९ "धवलध्यानविधेः" शुक्रध्यानविधेः । १० "विस्तृवरः" प्रगरी । "विस्तृवरः विस्तृवरः प्रगरी च विसारिणि" इत्यमरः [अमर० वृ० २ श्लो० १०४] ११ "अरीरमत्" अतिशये-

नारमत्, 'रमि श्रीशया'मिति धातोर्वह्लुज्ययतस्या लृगम् ॥
 [५४] १२ "धुंसद्मनाम्" देवानाम् । १३ "विपुलोत्सङ्गसरः-
 स्वरूपतः" विस्तृतकोटसरोरूपी, "पूर्वभाग उपत्योऽङ्गः क्रोड उत्सङ्ग
 इत्यपि" इति हेमः [अभि० वि० वा० ३ श्लो० २६६] ॥
 [५६] १४ "त्रिंशदाऽऽपगा" स्वर्गत्रा । १५ "नगात्" पर्वगात् ॥
 [५७] १६ "मुनिभर्तुः" तीर्थकृतः । १७ "अङ्गवर्ष्मणा" उत्सङ्गचारीरेण ॥
 [५८] १८ "इयाव" जगाम । १९ "सरोऽपि मानसम्" हिमालयस्थमानससरोवरमपि चित्तं सरोरूपमपि वा ॥

कमलाऽभ्युदिता न भीरुघर्ने पुनः पङ्कजमेतदाश्रयः ।
 इयमङ्कपयोधिजा विभोर्भुवमास्तंऽहिकराम्भुजन्मसु ॥ ५९ ॥
 तैरसा तैरणाय जन्मिनां भवसिन्धोः किमिवाङ्करूपभृत् ।
 विभुना बह्वं पदूकृतं तदमुष्मिन् खलु कोटिपात्रतां ॥ ६० ॥
 [इति भगवत्प्रतिमाया मध्यभागवर्णनम्]

अरुचद् मरुदचित्तं विभोः प्रतिमाने विपुलं भुजान्तरम् ।
 सुवनाद्भुतकेवलश्रिया रमणायेव कृतं जगत्कृता ॥ ६१ ॥
 मेसृणेषुऽसृणानुलेपनैर्निदधे दीप्तिरहंमुखोचिता ।
 नैवकेवलभानुमालिनोऽभ्युदयस्थानतयेव वक्षसा ॥ ६२ ॥
 हृदयं हृदयङ्गमं नृणां सदयं धीरुचेर्द्विधाऽऽश्रयम् ।
 परिभावपतीव पीवरप्रभुभक्त्या हि महोन्नतिं श्रियाः ॥ ६३ ॥
 नवरश्मिकलापशालिनी द्विविधा काऽपि विभा विभावसोः ।
 विजयेन जगत्त्रयी भुवां हृदि शम्भोर्भुदमुन्निनीपति ॥ ६४ ॥
 परिधापनिकानिकाचितैर्विलसत्काञ्चनरत्नभूषणैः ।
 हृदये प्रतिविम्बितैर्विभोर्भुवि विश्वम्भरतैव दिद्युते ॥ ६५ ॥
 कमला जडजाऽऽश्रयेत् पदः किल कौलीनमपंचिकीर्षति ।
 बहुधैर्यविबोधशालिनि हृदि देवस्य पदार्थसङ्गमैः ॥ ६६ ॥
 स्मितसौमनसस्त्रजां मिपाद् हृदये सौमनसं जगत्त्रये ।
 प्रकटीभवति सा विसयान्मुनिराजोऽङ्गभृतां हितैपिणः ॥ ६७ ॥

[इति वक्षास्थलवर्णनम् ।]

जिनकण्ठतटी पटीयसी महसा निर्मलवृत्तरूपतः ।
 वदतीव तथाप्ररूपणा ध्वनिसन्धानपदत्वमात्मना ॥ ६८ ॥

[६०] १ "कोटिपात्रता" के निपात्तः (?) कोटिपात्रं पक्षे
 कोटिगुणपात्रत्वम् ।

[६५] २ "परिधापनिका" जिनमूर्त्तः संनिहिता वक्षाऽऽ-
 मरणपूजा ।

[६१] १ "कमला" लक्ष्मीः । २ "नीरुघर्ने" समुद्राय
 "लक्ष्मीः समुद्रादुत्पद्येति पुराण-कथा प्रसिद्धाऽस्ति" । ३ "अङ्कपयो-
 धिजा" कोटिरूपसमुद्राज्जाता ॥

[६०] ४ "तरसा" शीघ्रम् । ५ "तरणाय" तरीयम् ।
 ६ "वदन्म्" पोटः, "बोहित्यं बह्वं पोटः" इति हैमः [अग्नि-
 चि० ब० ३ श्लो० ५४०] । ७ "पदूकृतम्" अष्टपदः पद-
 कृतमिति गतिशीघ्रत्वकृतम् ॥

[६१] ८ "मरुदचित्तम्" देवपूजितम् । ९ "केवलश्रिया"
 केवलशानरूपलक्ष्म्या । १० "जगत्कृता" मन्मथा ॥

[६२] ११ "मरुगैः" शिन्धैः, "श्लिष्ये मरुणचिकणे" इति
 हैमः [अग्नि० चि० ब० ३ श्लो० ७७] १२ "सुष्ठयानुलेपनैः"
 लोहितचन्दनविलेपनैः "बान्दीरजन्म सुष्ठवं वर्णं लोहितचन्दनम्"
 दि० म० १०

इति हैमः [अग्नि० चि० ब० ३ श्लो० ३०८] । १३ "अदृष्टो
 चिता" प्रभातयोग्या, "प्रभातं स्याददृष्टुं चितम्" इति हैमः [अग्नि०
 चि० ब० २ श्लो० ५२] । १४ "नवकेवलमालुमालिनः" नवीन-
 केवलशानरूपस्यैव ॥

[६४] १५ "विभा" प्रभा कान्तिरित्यर्थः । १६ विभावसोः
 सर्वस्य । १७ "शम्भोः" प्रभोः ।

[६६] १८ "कौलीनम्" जनप्रवादम्, "जनप्रवादः कौलीनं
 विगानं वचनीयता" इति हैमः [अग्नि० चि० ब० ३ श्लो०
 १८४] । १९ "अपाचिकीर्षति" अपाकर्तुमिच्छतीति-दूरीकरो-
 तीत्यर्थः ॥

[६७] २० "स्मितसौमनसरज्जा" हास्यरूपस्युत्पन्नमालानाम् ।

त्रिपदी त्रिजगद्विशुद्धये त्रिपथेव प्रससाद् साऽऽद्रा ।

इत एव जगत्पतिरिति स्फुटरेखात्रितयाङ्कवान् गलः ॥ ६९ ॥

रमते सततं गलस्यले विनिधायेव निजं भुजद्वयम् ।

विभुना वरशुक्लधारणा वनिता सौमनसस्रजइच्छलात् ॥ ७० ॥

गलकन्दलशो भयेशितुर्विजितः कम्बुरनम्बुमेघवत् ।

ध्वनिमातनुते विशीर्णहृत् प्रतिवेदम भ्रमभिक्षुहस्तगः ॥ ७१ ॥

खरसात् खरसार्थमाधुरी त्रिविधाऽऽस्थायभिद् गलस्यलम् ।

जनरञ्जनहेतुरीशितुर्विधिनैतत् त्रिरुदीक्ष्य रेखितम् ॥ ७२ ॥

यदि वाऽत्र समुद्भवद्वध्वनेर्मननं संवरणं तथा रुचिः ।

त्रयमभ्युदयाय जायते गलरेखात्रयमित्यधीवदत् ॥ ७३ ॥

भगवन्मुखचन्द्रमण्डलादिव सुस्त्राव सुंधा त्रिधा रयात् ।

तत एव गले त्रिरेखिका त्रिदशैः स्निग्धतया निपीयते ॥ ७४ ॥

धृतरेखतया त्रिधोपमात्रितयं कण्ठतटी जिगाय सा ।

महसा (१) कृतितः (२) खरोदया (३) च्छशिनं (१) कम्बुवरं (२) सुधारसम् (३) ॥ ७५ ॥

जडधीष्टतनुद्भवः स्वयं बहुधाऽऽवर्त्तवित्तितान्तरः ।

कथमेत्युपमां हि वारिजः शुभकण्ठस्य समग्रवेदिनः ॥ ७६ ॥

वदनं विशुरेखसोदरः कमलाभोगधरः करः प्रभोः ।

किमितीव विमृश्य वारिजो विरराजेव गलस्यलच्छलात् ॥ ७७ ॥

जलधिर्ध्वनिनाऽवधीरितः शशभृद् भृत्स्व इवाऽऽननंश्रिया ।

इति नाथगलस्य लीलया वरकम्बोर्विजये सहायता ॥ ७८ ॥

मणिभर्तुरतः पुरोद्भवन् ध्वनिरेव प्रसृतः सुराध्वनि ।

जलधोर्विजयी तदङ्गभूरिह शङ्कस्तुलयेद् गलेन किम् ॥ ७९ ॥

[इति गलस्यलवर्णनम् ।]

भगवद्ददनेन्दुमण्डलं सततं प्राप्तमहोदयश्रिया ।

अपनीय कलङ्कसङ्करं सुहृशामभ्युदयश्रियेऽद्भुतम् ॥ ८० ॥

[७०] १ "वरशुक्लधारणा" श्रेष्ठशुक्लध्यानरुचिः ।

[७६] २ "जडधीः" जलधिः सिन्धुः "रलयोरिववम्" इति सूत्रात्, पक्षे जडपी मन्दः ।

[७७] ३ "कमलाऽऽभोगधरः" कमलानामाभोगो

विसारकं धरत इति, पक्षे श्रीभोगधरः ॥

[७९] ४ "वदङ्गभूः" समुद्रपुत्रः ।

[69] 1 "त्रिपदी" उत्पाद-व्यय प्रौढ्यात्मिका पदत्रयी ।

[71] 2 "कम्बुः" शङ्खः "कम्बुस्तु वारिजः त्रिरेखः
षोडशवर्तः शङ्खः" इति दैमः [अभि० वि० वा० ४ श्लो०
२७०-७१] 3 "प्रतिवेदम्" प्रतिशुद्धम् । 4 "भ्रमभिक्षुहस्तगः"
फलनस्तमावस्य शचकसाधोः "भावा" इति भाषाप्रसिद्धस्य करगतः ।

[75] 5 "महसा" तेजसा शशिनं पदं जिगाय ।
G "इतिदः" कायात् कम्बुवरं श्रेष्ठशङ्खं जिगाय । 7 "खरोदयात्"

ध्वनेद्ददात् सुधारसमधुतरं जिगाय ।

[78] 8 "अवधीरितः" तिरस्कृतः । 9 "शशभृद्" चन्द्रः ।

[80] 10 भगवतो मुखमिन्दुमण्डलेनोपमीयते तेनोदयधीरूपो
धर्मः, मुक्तं चोपमावाचकत्वमतो धर्मोपमावाचकयोः पूर्णत्वमुपमायाः
प्रदर्शितमसि, यथा काव्यालङ्काररत्नाकरिसिद्धः—

"धर्मोपमावाचकयोधोचो पूर्णो मता यथा ।

शशीकाऽऽस्यं मुदं दत्ते..... [प्र० ३, ल० ५ श्लो० २]"

वदनेन्दुविभाभैरैजितं कमलं लज्जितवन्निमज्जनम् ।
 प्रविधाय जलाऽऽशये भ्रमद्भ्रमराऽऽरावमिपेण रोदिति ॥ ८१ ॥
 परितः शतपत्रयोगजा कमलानां कमला प्रसर्पति ।
 न पुनः स्वत इत्यतः कथमुपमा तेषु विभोर्मुखश्रिया ॥ ८२ ॥
 मुखशीतरुचेः प्रकाशतः शतपत्रं त्रपयेव संदधत् ।
 भ्रमरोपधिनाऽसिताम्बरं स्वशिरो धूनयति प्रकम्पनैः ॥ ८३ ॥
 मधुपैः परिपीतमन्वहं नलिनं पङ्कभरात् कलङ्कितम् ।
 भगवद्बदनोपमाधियं न जडोऽप्यत्र मनाग् व्यवस्यति ॥ ८४ ॥
 वदनं सदनं विदां प्रभोः सरणीयं सततं विदांवरैः ।
 कमलेन मलेन विप्लुते जडजातेन किमैति तुल्यताम् ॥ ८५ ॥
 भगवन्मुखसौरभश्रियाः किमु चौरं सरसीरुहं विधिः ।
 भ्रमराय सशृङ्खलस्खलचलनं न्यक्षिपद्भुनिर्भरे ॥ ८६ ॥
 अपि भागवताऽऽस्यदास्यतः कमले बोधकला सुवृत्तता ।
 प्रतिभाति ससौरभा न चेज्जडजातेऽस्ति कुतः प्रबुद्धता ॥ ८७ ॥
 श्रुतिपाटवमस्य शाश्वतं विपुला निर्मलदर्शनस्थितिः ।
 भगवद्बदनस्य भास्वतो जडजातेर्विजयेन चाद्भुतम् ॥ ८८ ॥
 कमलावसतेः पयोरुहं वहतामीशमुखोपमास्यम् ।
 परमार्थविचिन्तने तनोत्युदविन्दुच्छलतोऽश्रुमोचनम् ॥ ८९ ॥
 कमलं सलिलाऽऽतपक्रियातपसा प्राप्य विभोर्मुखोपमाम् ।
 पतनस्य भियेव न स्पृशत्युत दोषाकररोचिरन्तरम् ॥ ९० ॥
 जगतीतलभासनाद् दृशोः सुखदानात् परितापनाशनात् ।
 भगवद्बदनश्रियं श्रेयत् कथमप्येव विधुर्न चेत् क्षयी ॥ ९१ ॥
 रुचिरौलिकसन्नियोजने दधद्युद्यमहस्त्रितां विभोः ।
 अतुलं वदनं तुलाभृता सदृशं स्याद् विधुनाऽधुना कथम् ॥ ९२ ॥

[८३] १ "प्रकम्पनैः" वातेर्भयकम्पयैषां ।

[९२] २ "अलिकसन्नियोजने" अलिकभावं तस्मा-

मीप्यात्, अलिको बुद्धिकरादिः ।

[81] 1 अत्र वदनेन्दुना पराभूतं कमलं लब्धया जलाशये निमज्जति; अर्थादिन्दुदर्शनेन विकसरे कमलाऽऽकुचति तत्स्थितयः भ्रमर आकन्दं करोति । अत्र लज्जाऽऽकन्दविभावाः यथोचिताः काव्यकल्पलतावृत्तेः कथनानुसारेण योजिताः । यथा—
 "लज्जाकोपतपोनाशरेवाऽऽकन्दाऽऽस्यकृष्णताः ।
 शगात् पाण्डुरता शब्दोविपसम्पादियोजने ॥ १४६ ॥

[प्र० ४ स्त० ५]

[85] 2 "सदनं विदाम्" विदुषो गृहम् । 3 "विदांवरैः" श्रेष्ठपतिवैः ।

[86] 4 अत्र "समानवस्तुनः शोभाचौर्योभायोऽप्य निग्रहः" इति काव्यकल्पलतावृत्तौ [प्र० ४ स्त० ५] उक्तत्वात्, यदा

मुखसौरभस्य चौरं कमलं जले सशृङ्खलं निरुहति ।

[90] 5 अत्र "तपसा सत्यदावतिः" [प्र० ४ स्त० ५ श्लो० १४५] इति काव्यकल्पलतावृत्तेः यत्कमलेनाऽऽकण्डनजे जलाऽऽहारेण तपस्तप्तं तेन प्रमुखसमानता लभ्येत्याशयः । 6 "दोषाकररोचिः" चन्द्रकिरणम् ।

[91] 7 अत्र "तदाऽमी दुष्कृतं विप्रः" इति कल्पलतावृत्तुकेः [प्र० ४ स्त० ५ श्लो० १५०] यदि चन्द्रमा स्वधीलो न स्यात् तदा भगवद्बदनस्य शान्त्यं स्यात्, वेगसो ज्ञानाद् वा चन्द्रवदनयोर्वैशेष्येऽनुकमात् अजदप्रकाशनात्, सुस्रपप्रकाशादुपदेयाद् वा, सुधावर्षाद् दुःखनाश्याद् वा, समेत ।

विंदुपाद्युपमा सुदुर्लभा प्रभुवक्त्रस्य सदा महस्विनः ।
 तदनन्यगतेर्विमर्शने ननु दिग्मात्रमयं सुधाकरः ॥ ९३ ॥
 अमृतद्युतिरहं दीशितुर्मुखसाम्यं समवाप्य किञ्चन ।
 न जडोद्भवमध्यसङ्गतिं मधुपापीततयेव सेवते ॥ ९४ ॥
 शशिनः शिरसि न्यघात् कलां गिरिशस्तं सकलं हरिर्हृदि ।
 विभवानुभवोऽप्यमर्हत्तः सुलभोऽस्याऽऽस्यवरस्य दास्यतः ॥ ९५ ॥
 नैलिने मलिनालिनो न चेन्न सुधाघाग्नि कलङ्कसङ्करः ।
 सततप्रतिबुद्धबुद्धराणामुखसाम्यस्य कथा तथाऽपि न ॥ ९६ ॥
 कमले क्रमपात्रविच्युतिः शशिनि स्यात् सकला कलाक्षतिः ।
 भगवद्बदनेन साम्यताकरणादेव विधेरयं विधिः ॥ ९७ ॥
 उपमानमदर्शि भूचरैः कमलं शीतरुचिश्च खेचरैः ।
 प्रतिवादधिपा न तात्त्विकी भगवद्ब्रह्मकलाऽनयोर्मनाक् ॥ ९८ ॥
 सकलांशुकधारणं विधोरधनस्येव न पर्वणः परम् ।
 जलजस्य विषोधनं दिने मुखसाहस्यनयोऽनयोऽनयोः ॥ ९९ ॥
 भगवद्बदनोपमाविधेरधिकारो द्वितये विवर्त्तते ।
 निशि चन्द्रमसि प्रभाकरेऽभ्युदिते तत्क्षणतः सरोरुहे ॥ १०० ॥
 विभुतो हि सदैवदैवतो भवति न्यूनतमेऽधिकारिता ।
 अत एव मुखोपमापदं हिमगुर्वा जलजं न सर्वथा ॥ १०१ ॥
 विजितं प्रभयेन्दुमण्डलं कमलं सौरभपूरसंभवात् ।
 भगवद्बदनं ततोऽभवद् भुवने निस्तुलवस्तुपुष्कलम् ॥ १०२ ॥
 यत्रि सौम्यरुचिर्दियाकरेऽप्यधवा राजनि निष्कलङ्कता ।
 जलजन्मनि भासुरद्युती रमतां तत्र शुभाऽऽननोपमा ॥ १०३ ॥
 पद्मलक्षणभास्वरं प्रभोर्मुखमीदृशं ननु राजमण्डलम् ।
 अंभिनन्दितराजदर्शनं प्रतिपोधेन न चेद् ह्रगमन्मुजम् ॥ १०४ ॥
 सकलैः स्वगुणैर्मुखोपमाऽद्भुतभाये यदि हृदयते फाद्यत् ।
 यियुधा न मुधा निशाकरे जलजेवाभिनिधेशयन्ति ताम् ॥ १०५ ॥
 [इति भगवद्बदनवर्णनम् ।]

[१०४] १ "बहुलक्षणभास्वरम्" गृह्यलक्षणैर्हितम् ।
 बहुलस्य इच्छास्य धनोऽवगाह्यत्र नदीप्रम् । २ "अभिन-
 दिरात्रार्त्तवम्" अभिनविरताः प्रमोदिता राजानो येनेत्यां

दर्शनं यस्य सुतमीरतां न कमलम् । अभिनविरत्तामी राजा
 कोदितेभ्युत्पन्नं दर्शनं यस्य । ३ "प्रतिपोधेन" प्रकोपेनो-
 पदेसकारेण प्रकाशनेन वा ।

[१०३] १ "भिरिन्द्रा" प्रभुपुत्रा कारेणोपनिर्णयत्पुत्रो-
 पान्तरं रिता सुवनवर्त्तितं भा ।

[१०४] २ "भगवद्गुती" कथः । अत्र "धेरमादानी
 रोऽपि" इति वाक्यव्यवहारेण [प्र० ४ अ० ५ श्लो० १५१]
 वचनं कथं सुगुणैः सम्यक् करोऽपि प्रमोदः ईदृशे ।

[१०६] ३ कमले प्रमदयेत्त एतुः, चन्द्रमसि चन्द्रधरेण न स्यात्
 नरा प्रतिरोधिनस्य बुद्धभगवतो हादिदि मुखकारणस्य संस्थाऽपि
 न स्यादिति अर्थः ।

[१००] ४ रिनेत्रेणे कमलस्य निधिश्च चन्द्रवत् उगमाऽर्त्तं
 मगदगुणस्य सर्वत्र इत्यर्थः ।

नयनद्युतिरीशितुर्जने जनयन्ती बहुशर्मसम्पदम् ।
 विलसद्द्रसबोधसत्त्वरी भवदिन्दीवररूपजित्वरी ॥ १०६ ॥
 हृदयान्तरतापवारणात् सुहशां नित्यविकासकारणात् ।
 अमृतद्रवसम्मृते हृशौ सरसीवास्य विरेजतुर्विभोः ॥ १०७ ॥
 वसुधास्थलवासिदैवतैः किमिवाऽऽनीय दिवः सुधा धृता ।
 इह सा मुनिराजलोचनोज्ज्वलपात्रे अनुभाव्य दीव्यति ॥ १०८ ॥
 अजरामरतां प्रयान्त्यमी विवुधास्तन्नयनांशुपानतः ।
 धवलीभवदात्मना मनागपि जाड्येन विना तदद्भुतम् ॥ १०९ ॥
 अमृताशनतो भुसधनां विविधा वर्णगतिस्तथा मतिः ।
 नयनांशुसुधापरिल्लवादतिशुक्लैव नृणामिहोभयी ॥ ११० ॥
 अचिराद् रुचिरा रुचिर्दृशोस्तनुते पङ्कभरापसर्पणम् ।
 सुरसिन्धुरिव प्रसारिणी स्फुरदिन्दीवरराजिशोभया ॥ १११ ॥
 धवलाऽधवलाऽरुणत्विषामनुपङ्गाद् भगवद्दृशोर्द्वयी ।
 विशदीकरणाय देहिनामुदीपायेव सरित्त्रिवेणिका ॥ ११२ ॥
 अहरद् वरदीप्तिमीक्षणद्वितयी शुभ्रतया तथा हरेः ।
 शितिमानमपि खतारयां चलशोणत्वविधेर्विधेयुतिम् ॥ ११३ ॥
 करुणामरुणत् स्वमानसं भुवनस्योपरि यामधीश्वरः ।
 अधिपात्रयुगं समुच्छ्रसित्यधुना साऽमललोचनश्रिया ॥ ११४ ॥
 बहुसौरभलोभविस्फुरद्भ्रमरोच्चैरुभयी सरोजयोः ।
 उपमां प्रभुचक्षुषोर्दधात्यसितम्रयुगलोपधानयोः ॥ ११५ ॥
 [इति नयनवर्णनम् ।]
 अलिकं कलिकन्दलच्छिदे भविनां संभवति स्वभावतः ।
 समसन्तमसं भुवोज्हरद् यतिनामीशितुरुच्यतद्युतेः ॥ ११६ ॥
 स्फुटमैतपवारणं श्रियो धरनाशाऽऽयतदण्डमण्डनम् ।
 विपुलप्रभुभाललीलया प्रविरेजे रजसां निवारणम् ॥ ११७ ॥

5

10

15

20

25

[११०] १ "उभयी" गतिमैतिश्च ॥

[116] 1 "भवदिन्दीवररूपजित्वरी" सतः वमलरूपस्य जनयन्तीला ।

[107] 2 प्रभोरक्षिणी सुधासम्भारेण मनुजानां हृदयं निस्तार्य नित्यविकलरं च सरसीव कुर्वति ।

[110] 3 "अमृताशनतः" सुधाभोजनात् । 4 "सुसधनाम्" देवानाम् ।

[111] 5 "स्फुरदिन्दीवरराजिशोभया" विश्वरकमल-पङ्कित्या ॥

[112] 6 "सरित्त्रिवेणिका" सरितां गङ्गा वसुधा-सर-स्वीनां त्रिवेणिका ।

[116] 7 "अलिकम्" ललाटम्, "भाळे गोप्यलिङ्गालीकल-लयादि" इति हैमः [अग्नि-विं० वरं० ३ श्लो० २३७] ।

8 "कलिकन्दलच्छिदे" बलेकन्दलं नवाङ्कुरं छिनत्ति तस्मै; "कन्दलं तु नवाऽङ्कुरे कलष्वनी" इति हैमः [अग्नि-सं० वरं० ३ श्लो० ११७] ।

9 "समसन्तमसम्" समानरूपेण सततान्य-कारम्, "समवान्धात् तनसं" इत्यत् [सिद्धदेम० ७-१-८०] ।

[117] 10 "आतपवारणम्" उपमम् "उपमातपवारणम्" इति हैमः [अग्नि-विं० वरं० ३ श्लो० ३८१] ।

11 "वर-नाच०" वरनाचः वृतिनाचः ।

अलिकं फलकं घनुर्भुवौ स्मरतः संहर्तेऽसिनाऽमुना ।

जगतीजनमोहनक्रिया विहिता कार्मणकर्मणेषु किम् ॥ ११८ ॥

घनुपोऽद्रिभिदोऽन्तरस्थितं नभसः खण्डमखण्डशोभया ।

अलिकस्य करोत्यनुक्रियां यदि तत् पाटलवार्दलाऽऽवृतम् ॥ ११९ ॥

उदपाचलचूलपाऽऽवृतं यदि विम्वस्य दलं विवसतः ।

उदितेन दलेन तुल्यता ध्रियते नाम तदाऽलिकश्रियः ॥ १२० ॥

धुंसृणारुणरोचिपाऽलिके प्रतिभाति स्म विभातजा विभा ।

नवकेवलतीव्ररोचिपोऽभ्युदयं निर्दिशतीशितुर्धुवम् ॥ १२१ ॥

भविता भुवनैकभास्करस्तमसां नाशयिताऽयमीश्वरः ।

इति दारदवर्णवर्णजोऽरुणिमाऽलीकपटे पदुर्वभौ ॥ १२२ ॥

धनकार्मणकामनं दहन् विमलध्यानमहानलः किल ।

हृदयेऽभ्युदियाय शाश्वतः प्रसुभाले तत एव रक्तिमा ॥ १२३ ॥

[इति ललाटपदवर्णनम् ।]

भुजगाधिपतेः स्वतेजसां प्रसृताः किं नु गणाः फणाभिपात् ।

प्रसुमूर्ध्नि यमः सदोर्ध्वता ननु युक्तैव हि भक्तिकारिणः ॥ १२४ ॥

भगवानिह सप्तविष्टपीश्वरतालक्षणमेव सप्तधा ।

विपुलाऽऽनपवारणश्रियं निदधे तुङ्गफणागणाऽऽश्रयाम् ॥ १२५ ॥

भयसप्तकगन्धसिन्धुरद्रुतवश्यंकरणं फणाधिपा ।

प्रगुणीकृतवान् निरङ्कुशान्महसाऽयं विभुरङ्कुशानिव ॥ १२६ ॥

जिनपृष्ठत एव जन्मिनामभिदित्सुः स्तवपाठवाग्मिनाम् ।

शिवशर्मयलात् फणाच्छलात् सहसाऽऽकृष्टमिवोद्यता वृत्तिः ॥ १२७ ॥

[१२२] १ "दारद०" दरदं दिङ्गुलः ।

[१२६] २ "निरङ्कुशान्" निरङ्गुलान् । ३ "महसा" तेजसा ।

[118] 1 "घनकम्" आवरणम् "अङ्गुनं" पलकं यन्मि
केटकाऽऽनपवारणम् इति हेम. [अमि० वि० खं० १ खो०
५४०], "ललाटवार्दलादीपु" पलकं यम् [अम्य० प्र० ५ ख०
१ खो० १०] इति ललाटवार्दला पलकहेतोर्वचनं दत्तम्, तद्वचन
दुषोः पठुषा "पुषोः" च। प्रपुर्वद्विरेषा [अम्य० प्र० ५ ख०
१ खो० ११] ।

[120] 2 "निरङ्कुशान्" मूर्ध्नि ।

[121] 3 "पुषागणरोचिपा" शोदितपद्मदनकरमूर्ध-

किरेण । 4 "नवकेवलतीव्ररोचिपा" नवीनकेवलज्ञानसङ्घ-
मूर्ध्नि ।

[123] 5 "घनकार्मणकामनम्" निमित्तकर्मप्रवृत्तनम् ।

6 "विमलध्यानमहानलः" दुरुध्यानसम्प्राप्तिः ।

[125] 7 "सप्तविष्टपीश्वराना०" सप्तवनीश्वरानाम् ।

[126] 8 "भयसप्तकगन्धसिन्धुरद्रुतवश्यंकरणम्" सप्त भय-
एव गन्धसिन्धुराः मत्तोन्मत्तहमिनलान् हुनं पीपिं चयसंहरणमा-
धीनकरणम् ।

अयि ! पल्लवितं सुरद्रुमं जलधिं वोत्तरलं परिस्तुमः ।
 अभिधारयते फणान्वितप्रतिबिम्बस्य जिंनस्य यः स्मृतिम् ॥ १२८ ॥
 भगवद्ब्रदनामृतद्युतेः किरणानामिव चारुमण्डलम् ।
 परितः प्रसरत्फणाम्निपात्रभसः काष्ण्यमपाचिकीर्षति ॥ १२९ ॥
 ललितोदयमाप्य वेलया विशदध्यानमहोदधौ दधौ ।
 अमृतद्रव एष पिण्डतां सुदृशां मोदयिता फणातनुः ॥ १३० ॥
 नवशारदवादलैः समं कृतसौहार्दमिवोदयियासति ।
 स्फुटकैतवतः स्फुटं प्रभोरभिषेकोचितगाङ्गशम्बरम् ॥ १३१ ॥
 भगवद्व्यशासां नु डम्बरं हृदि विद्यः क्षितियोपिदम्बरम् ।
 परिभावयितुं दिगम्बरं समुदीतं विलसत्फणोपधेः ॥ १३२ ॥
 वरदुग्धपयोनिधेर्लसल्लहरी कीदृगिति भ्रमं नृणाम् ।
 अपनेतुमिवोत्थिताऽङ्गजा फटका पट्टपटुर्विभोर्विभा ॥ १३३ ॥
 भगवद्बचनामृतं द्रुतं फणिराहुन्नमयन् पिपासति ।
 समुपेत्य सभासु भासुरद्युतिस्तृष्टविपोऽनुष्टुभतः ॥ १३४ ॥
 दिविपन्निवहं वहंस्तुलां भगवत्सेवनयोत्फणीभवन् ।
 प्रभया किमंधश्चिकीर्षति मणिरोचिःखचितः फणीशिता ॥ १३५ ॥
 भगवच्छरसि स्फटावलेः पट्टलालित्यमुपेत्य राजते ।
 धवलः खलु तेजसा तनोः स तमस्कायभरो लघुभवन् ॥ १३६ ॥
 सुभगं भगवन्तमेन्तरं जगतः पूरयितुं प्रभाभरैः ।
 भृशस्युतमङ्गसङ्गतैर्भजते को न सुरासुराधिपः ॥ १३७ ॥
 सुमनोमणिरामणीयकं धुमणेर्वा किरणाङ्गणं वपुः ।
 रुचिराङ्गरुचिः सुरेशितोऽतिशयं नो लभते जिनद्युतेः ॥ १३८ ॥
 तिलकाङ्गदमौलिमौक्तिकाऽऽवलिकण्ठाभरणादिभूपणैः ।
 भगवत्तनुतेजसोऽङ्गसा पुनरुक्तिः क्रियतेऽपदूपणैः ॥ १३९ ॥

[१३५] १ "तमस्कायभरः" तमस्काय एव भरः समूहः । [१३८] २ "सुमनोमणिः" चिन्तारत्नम् ।

[128] 1 "सुरद्रुमम्" पापिजातम् । 2 "जिनस्य" पार्श्व-
नायकम् ।

[129] 3 "भगवद्ब्रदनामृतद्युतेः" भगवतो मुखचन्द्रमसः ।
4 "अपाचिकीर्षति" अपाचयितुं मिच्छतीति इतीन्द्रोति ।

- [181] 5 "नवशारदवादलैः" नवीनशरदवर्तुसम्भवमेधैः ।
6 "स्फुटकैतवतः" फणाव्याजत् । 7 "डम्बरम्" धारि,
"नीरशीराम्बु शम्बरम्" इलमरः [अमर० का० १ श्लो० २३८] ।

[134] 8 "उत्तृष्टविपः" लक्षविपः ।

[135] 9 "दिविपन्निवहम्" देवतामूहम् । 10 "अपाचिकी-
र्षति" तिरस्करोति । 11 "मणिरोचिःखचितः" मणिरीति-
शुक्रः । 12 "फणीशिता" भुजङ्गाधिपतिः ।

[137] 13 "अन्तरम्" हृदयम् ।

[138] 14 "सुमणिः" सूर्यः ।

भुवनैकरविः कविद्विपैर्वसुधायां बहुधा सुधाशनैः ।
 महसा ह्यभिभूयतेऽन्वहं चितथा नैव तथाऽप्यदःकथाः ॥ १४० ॥
 कतिचिद्गुणभावनाऽप्यसौ तनुते भागवतीह पावना ।
 सरणाऽऽदरंणार्थधारणैर्भविनामीहितवस्तु वस्तुतः ॥ १४१ ॥

5 श्रीशङ्खेश्वरपार्श्वशाश्वतरवेः सर्वाङ्गशोभाभरः
 प्राणम्रन्निदशेन्द्रसान्द्रसुकुटज्योतिर्भिरभ्यर्हितः ।
 दृष्टः स्पष्टतयाऽनुरक्तमनसा ध्यातः प्रभातप्रियां
 ध्येयाद् ध्येयैमहोदयश्रियमहो ! श्रीजैनभक्तिस्पृशाम् ॥ १४२ ॥

इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते

श्रीशिवपुरीस्थितश्रीशङ्खेश्वरपार्श्ववर्णनो

नामाष्टमः सर्गः ।

[१४०] १ "चितथा नैव" सत्या एव । २ "अदःकथाः" भसुप्य धातो ।

[१४२] ३ "ध्येयमहोदयश्रियम्" ध्येयो यो महोदयो मोक्षः पक्षे ध्येयः स्वामीष्टस्य महोदयस्य प्राप्तिः सैव संपत् ।

नवमः सर्गः ।

अधोपदेशादनूदेशजाग्रन् महामहानन्दमयं गणेन्दुः ।
 लेभेऽत्र लाभात् सुकृतस्य सत्यं सत्याकृतिः सा शिवपूर्वसत्याः ॥ १ ॥
 परैरङ्गानो यत्र वसन् प्रचेताः सौधर्मभर्तुः प्रणयत्युपास्तिम् ।
 रजत्यजस्रं न मनः प्रतीच्यामस्यां मुनीन्द्रस्य कथं विहस्य ॥ २ ॥
 चित्रं प्रतीच्यामपि सौरभासां महोदयश्रीविजयिन्यसक्तम् ।
 न किं द्वितीयादिवसे सुधांशोः कलोवलात् स्यादुदयप्रभाऽस्याम् ॥ ३ ॥
 सौरप्रभाऽस्यामपि सर्वदिक्षु प्रयोधवीजं सुतरां तथापि ।
 सुदूरभावादिव पूर्वभागे वैधर्म्यमाविर्भवति सा किञ्चित् ॥ ४ ॥
 दोषाकरस्यं द्विजनायकस्य मन्दस्य भासा बहूलक्षणेपु ।
 क्रमेण ह्येव्य कर्मनो मनोऽथ वियामोहजन्मा सुदृशा रुरोध ॥ ५ ॥
 जैनादर्नस्य प्रियताऽर्हेतानां वृत्त्या चिंताने पिशिताऽशिता च ।
 लोकस्य रीद्रं प्रणिधानमासीन्मोहेन साऽर्हन्ननिपेवणाऽपि ॥ ६ ॥
 श्रीपार्श्वभाखानुदियाय यस्यामाभाति या देवंपुरीवयस्या ।
 सुद्वारपि रूढा शतमन्युबुद्धया सा तीर्थशुश्रूषीषु पुरीपुरीणा ॥ ७ ॥

[१] १ "महामहानन्दमयम्" महानन्दप्राप्तिरेव २ "सत्याकृतिः" सत्याऽकृतिः सत्यङ्करो वा निर्णयः; सतीवासकृतिः "आकृतिस्तु जातौ रूपे वपुष्यपि" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ खो० २५२] । २ "सा" इयं शिवपुरी एव । ३ "शिवपूर्वसत्याः" शिवपुरिनिवासस्य ।
 [२] ५ "राजनः" घण्टः; "जलकान्तारः स्वात् परजनः" इति हेमः [अभि० वि० कां० २ खो० १०२] ६ "प्रचेताः" परिहृतोऽपि । ७ सौधर्मभर्तुः" सुधर्मगो भावः सौधर्मं वदार्कस्य सौधर्मोन्द्रस्य । ८ "उपास्तिम्" सेवाम् ।
 [३] ९ "कलाबलात्" "कला स्वात् काल-शिवयोः" ।
 [४] १० "वैधर्म्यम्" कालिकाः विद्वद्वर्णता प्राहागादि-प्यवस्थादानिर्मासात्तानादिना ।
 [५] ११ "दोषाकरस्य" रागद्वेषमोहानामाकरस्य रात्रि-पतेषां । १२ "मन्दस्य" जडस्य पक्षे क्षीणस्य । १३ "भासा" कान्था दीप्या वा । १४ बहूलक्षणेपु बहुषु लक्षणेपु लक्षण-बाह्येषु प्याधरणादिषु पक्षेऽतिवपक्षसमयेषु । १५ "द्वया" हृष्टया दीप्या वा । १६ "कर्मनः" महा स्मरश्च । १७ "वियामोहजन्मा" अज्ञानजन्मा । १८ "सुदृशा" सम्प-वत्पयोः क्षीणा वा ।
 [६] १९ "जैनादर्नस्य" जनपीडनस्य हिंसायाः कृष्णस्य वा । २० "भयूतानाम्" कर्मणानामर्हिकानां वा "भयूतं

कपणेशुकी" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ खो० २५०] २१ "विताने" यद्ये जनानां विस्तारे वा "वितानं कदके यद्ये विस्तारे अतुर्कर्मणि, वृष्टये मन्दे वृष्टयूष्ये द्यूत्यावसथयोरपि" ॥ इति हेमः [अने० सं० कां० ३ खो० ४४२-४३] । २२ "पिशिताऽशिता" मांसमन्त्रणम्, "पिशितं मांसवाचकं पिशिता मांसिका" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ खो० २९८-२९९] । २३ "रीद्रम्" प्राणातिपातादि हृदसम्पत्ति-वा । २४ "मोहेन" अज्ञानेन । २५ "अमममिपेवणा" अममम-मिथुनं लसेवा 'ममतेवा' इति पदविभक्तौ मममः सेवा वा ।
 [७] २६ "श्रीपार्श्वभासात्" श्रीः पार्श्वे यस्य स सूर्यः । २७ "देवंपुरीवयस्या" देवपुर्यां वयस्या सप्तौ इन्द्रवातात् । २८ "सुदृशा" निर्मला । २९ "रूढा शतमन्युबुद्धया" शतमन्यो-रिन्द्रस्य बुद्ध्या रूढाऽपि मदीयेवमिति धिया चन्द्रः क-स्यास्त्वर्वाति, शतमनुपक्षणात् सहस्रं वा लक्ष्यमाणा ये मन्यवो यज्ञस्ये मनीषया रूढा । ३० "सा" बहिरिव प्राहागमा दिव पक्षे सा घाराणाम्नी । ३१ "तीर्थशुश्रूषीषु पुरीपुरीणा" तीर्थशुश्रूषीषु पुरीपुरीणा पुरीभिर्नतरीभिर्पुरीणा मुण्या, मुण्या पुरीत्यर्थः ।
 "तीर्थं ताप्ये गुरौ यद्ये उपपद्येप्रावतावयोः ।
 अपिगुहे जले सत्रिषुपुराये श्रीरत्नस्यपि ॥
 गोनौ पापे दुराणे" इति हेमः [अने० सं० कां० २ खो० २१९-२०] ॥

[१] १ "गणेन्दुः" गणेश्विनन्दुरिव धीविजयप्रमथरिः ।
 २ "उपास्तिम्" पुन्यम् ।
 दि० म० ११

[३] २ "श्रीपार्श्वभासात्" स्वर्णीतीनाम् ।

पराणि तीर्थानि परःशतानि प्राच्याः प्रदेशे जलधेः सदेशे ।
सरित्प्रवेशे पुरसन्निवेशे तादात्म्यमीयुर्द्विजराजकृच्या ॥ ८ ॥

अर्हद्विहाराश्रयजा विहाराः सुरासुरेन्द्रैर्विहितोपहाराः ।
विनिग्यिरेऽद्दृश्यद्दृशां द्विजेशप्रवेशजाग्रन्महसाऽत्र सद्यः ॥ ९ ॥

महानुभावा मुनयः सभावात् सिद्धाः प्रसिद्धाः खलु यत्र देशे ।
रौद्रस्वरूपं विनिघाय भौल्या वृत्त्यातिदौर्गल्यमंधायि तत्र ॥ १० ॥

पुमान् पुराणोऽपि गृहानुरागाद् विश्वं चकाराऽऽहृतकामचारः ।
स्वयं मेहाभोगधरं सुरादेरादेशतो ब्रह्मनियोजनेन ॥ ११ ॥

स सोमसिन्धुः सुधयैव पूर्णां दिवं सुवं वा विदधत् समन्तात् ।
तमोविनाशेन जगज्जनानां जज्ञे कलाकेलिसमुद्रवाप ॥ १२ ॥

सुदशनेऽस्यैव महोपयोगः सद्यः प्रसादः सुदृशां यतः स्यात् ।
पयोधिजाया अपि नर्मकर्म प्रत्येयमस्मिन् समयं विभाव्य ॥ १३ ॥

प्रपेदिरे ब्रह्म परे प्रपञ्चं मायामयं तंतपुरतो निवेद्य ।
कादम्बरीवृत्तिसुपादधाना वामानुवृत्त्याऽऽत्मसुखात्तिमन्ये ॥ १४ ॥

रसानुभावात् प्रियैबुद्धवाचि सांचिव्यमापुर्न रराज योऽन्याः ।
अनित्यतां तत्समयेऽधिगत्य व्यवायलीलासु निरन्तरायम् ॥ १५ ॥

[८] १ "द्विजराजकृच्या" चन्द्रकान्ता; एकीकृतानि धव-
लितानि पक्षे ब्राह्मणानां मान्यानि तीर्थाणीतीच्छया जगन्नाथवत्
तत्र हि श्रीकृष्णमूर्त्तिपि संप्रति द्विजराजैरधिष्ठितं तीर्थम् ॥

[९] २ "अदृश्यद्दृशां" अदृश्यं इति न जैनतीर्थेन्द्रीने
पक्षे धवलयने न हृदयाणि ॥

[१०] ३ "रौद्रस्वरूपम्" शिवलिङ्गम् । ४ "भौल्या
वृत्त्या" वद्वग्यरूपभूतानामियं भौली वृत्तिलया पक्षे रात्रेः
प्रवृत्त्या । ५ "दौर्गल्यम्" दुर्गतेभ्यो दौर्गल्यं पक्षे दुर्दृष्टेन
गते गमनं यत्र वद्वग्यं यत्रातो दौर्गल्यम् ॥

[११] ६ "पुराणोऽपि" वृद्धोऽपि । ७ "पुराणुरागात्
चीत्रनेऽनुरागात्" ८ "आहृतकामचारः" आहृतः स्वीकृतः
कामचारो संयोगो येन सः पक्षे हृष्ट्याः स्नेहः । ९ "महा-
भोगधरम्" अस्मन् भोगधरं विश्वं सुवर्णं चकार पक्षे विस्तार-
धरम्; अथमपि तथा समुत्पलात्र काऽऽकां युनां वार्त्ता ।
१० "सुरादेरादेशतो ब्रह्मनियोजनेन" अकारप्रक्षेपेण, अमह-
निबोजनेन सुरादेर्महादेराज्ञया पक्षे सुरादेर्देवादेरादेशतः
विद्वस्पाठनात्; ब्रह्मनियोजनेन ब्रह्मणो विधेर्प्राज्ञेन मेरुणेन;
केचित् हृष्ट्याः स्वयं विश्वं हृतवानित्याहुः; केचित्कारं समादि-
शेति विश्वज्ञयम् ॥

[१२] ११ "सोमसिन्धुः" चन्द्रकः समुद्रः पक्षे हृष्ट्याः ।

१२ "सुधयैव पूर्णां दिवं सुवं वा विदधत्" अमृतेन देवात्
मनुष्यानि संगीणयन् । १३ "तम" तमस्मिन् राहुर्वा ।
१४ "कलाकेलिसमुद्रवाप" कलानां कीडाया उत्पत्तिकलामेवां
कीडाकारणं पक्षे स्मरोद्भवत् उज्ज्वलकस्यात् ॥

[१३] १५ "सुदशनेऽस्यैव महोपयोगः" अथ चन्द्रस्य
सुदशने सव्यकृतया दशने महोपयोगो महत् कार्यं पक्षो हृष्टीनां
निर्मलता स्यात् पक्षे सुदशने चक्रम् । १६ "सुदशनाम्"
सुवृत्तीनाम् ।

[१४] १७ "प्रपेदिरे" प्रपञ्चाः । १८ "महा" अमह
इत्यकारप्रक्षेपे मैयुनं पक्षे मङ्गं प्रसादितवादात् । १९ "प्रपञ्चं मा-
यामयम्" मायामयं ममानुरागस्त्वपि र्वां विना मरिष्यामीति
प्रपञ्चम् । २० "तन्पुरतो" तस्यां पुरतः । २१ "कादम्बरी-
वृत्तिसु" कादम्बर्यो मदिराया वृत्तिसु; "अम्बरं व्योमवस्त्रयोः"
इति हेमः [अने० सं० की० ३ खो० ५५०] कुसिताम्बरं
वातस्यकृच्छयादि । २२ "वामानुवृत्त्या" शिवायुवृत्त्याः वाम-
भागं देव्याराधनेन । कीर्णवस्त्रादिधारकत्वेन दृष्टिः अपि
वामभागं सुखमात्र इति ॥

[१५] २३ "प्रियैबुद्धवाचि" प्रिया या सुदृश्य देवविशेषस्य
वाह तस्यां पक्षे शिवो यो अर्वा तस्य बुद्धवाह या की तस्याम् ।
२४ "व्यवायलीलासु" विशिष्टो योऽयायो निश्चयज्ञानं मैयुनं वा ।

[१६] १ "पयोधिजायाः" अन्त्याः । २ "नर्मकर्म" कीडाकार्यम् ।

प्रभासु जाड्येऽपि महातपोऽभूद् 'वियोग'भाजः प्रकृतेर्विकारात् ।
 विधौ विधौतत्त्विपि कापिलीया प्रवृत्तिरासीत् कुमुदां विवोत्रे ॥ १६ ॥
 महेश्वरस्यापि दिगम्बरत्वं 'विधोस्तदाऽधो भवनात् कलायाः ।
 शिवाऽऽश्रितस्यातिपशुक्रियाभिः प्राकाशि कांशिस्यजने न वन्द्यम् ॥ १७ ॥
 इष्टेष्टवापान् मतयो स्रगाधाः प्राधान्यतो मोहमहीश्वरस्य ।
 'सोमागमादेव महो वितेनु'र्भक्षस्य चक्षया जनताः समस्ताः ॥ १८ ॥
 निशम्य सूरिश्वरितं संचारैराचारचारुश्वरणप्रचारे ।
 नियोगसेनान्यमुपादिदेश तद्देशतीर्थंशनिदेशसिद्धौ ॥ १९ ॥
 सेनान्यमाश्रित्य समुन्नतश्रीर्वर्षन् परं गां मधुराः सुसीमाः ।
 सदागमोल्लासविधासु मेघः सज्जत्वमाघात् समुद्युक्षुसङ्घः ॥ २० ॥
 मिश्रांस्तैमिस्रादानशासनेन जनान्धः पातयतो विजेतुम् ।
 श्रीवीरचर्षाऽधिकधैर्यभाजः" शिष्यान् विशिष्यानुदिदेश सूरिः ॥ २१ ॥
 नियोगराजः श्रमणाधिराजः प्रसादमत्यादरतः प्रपद्य ।
 जहो महोत्साह इव प्रशस्तः समस्तमामंस्त शृभं शृभंयुः ॥ २२ ॥
 सेनान्ययं धैर्यधनेषु धुर्यः क्वचिन्न वैधुर्यधियं दधानः ।
 प्रधानलोकं प्रतिभानिधानं स्वसंनिधानं विनयाग्निनाम् ॥ २३ ॥

5

10

15

[१६] १ "जाड्येऽपि" कपिलमते बुदिजंवरुपा ।
 २ "महातपः" भूषणनादि । ३ "वियोगभाजः" विशेषेण
 योगवतः । ४ "विधौ" आचारे निर्मलेऽपि । ५ "विधौ-
 तत्त्विति" विधिप्रज्ञविधानयोः, "विधिवाक्ये च दैवे च प्रकारे
 कालकल्पयोः" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो० २५२-
 ५३] । ६ "कापिलीया प्रवृत्तिः" गृध्रिव्यां ह्याणां प्रकारो
 कपिलस्यैव ऋतेः प्रवृत्तिः, "प्रवृत्तिर्हृत्वा वातावां प्रवाहो
 भाषिते हते । याचिते शशुसंख्दे" [इत्यनेकार्थः] । ७ "कुमुदां
 विवोत्रे" उपलब्धिकासे परातः कपिलवमासीत् ।

[१७] ८ "महेश्वरस्यापि" शिवस्य धनिनोऽपि वा ।
 ९ "दिगम्बरत्वंम्" नम्रत्वम् । १० "विधोस्तदाऽधो भवनात्
 कलायाः" चन्द्रकलाया अथो नीचैर्भावाद, "नीचे चन्द्रे
 दरिद्र एव," पक्षे भवनाद् इहह कलाया अयोऽर्वागेव; याव-
 चन्द्रकला यजोत्सवा न गृहं प्राप ततः पुरोऽपि धनिनः
 पशुक्रियाभिर्दिगम्बरस्य सुरतायेति श्रेयः, "विद्युच्चन्द्रेऽप्युत्ते
 योरुहवायां विदपेऽपि च" इति हेमः [अने० सं० कां० २
 श्लो० २५३]; "कला स्वादांशदिययोः कलने मूलरैवृद्धौ
 षोडशांशे विधोरपि" इति हेमः [अने० सं० कां० २ श्लो०
 ४८८-८९] । ११ "शिवाऽऽश्रितस्य" शिवाया भवत्याऽऽ-
 श्रितस्य; परं शिवं मोक्षमार्थोत् सन्मागीमाश्रितस्य धोर्गिनोऽपि ।
 १२ "अतिपशुक्रियाभिः" पशुपतिस्त्वाद् बहुलं पशुपयक्रियाभिः ।
 १३ "प्राकाशि" प्रकटीकृतम् । १४ "काशिस्यजने न वन्द्यम्"

काशिस्यजने न पाण्डित्यस्यजननेतत्; काशिस्यजनेऽनवध-
 निप्यापं स हि मैयुने न दोषमाह "न मांसमक्षणे दोषो । न
 मते न च मैयुने । प्रवृत्तिरेया मूलानाम्" इति स्यूतेर्वाक्यात्;
 वन्द्यं स्ववनीयं नमस्करणीयं वा ॥

[१८] १५ "दृष्टेष्टयाधोत्" दृष्टं प्रत्यक्षमिष्टमनुमानादि
 लदाभात् । १६ "सोमागमाद्" सोमागमः कापालिकमयं
 चन्द्रोदयो वा । १७ "भवस्य" संसारस्य रुद्रस्य वा स्वधर्मस्य
 वा; "भवः सत्तद्विजन्मसु रुद्रे श्रेयसि संसारे" इति हेमः
 [अने० सं० कां० २ श्लो० ५४५]-इति चन्द्रोदयवर्णनेन
 नानामतवर्णनम् ॥

[२०] १८ "गाः" वचांसि जहानि वा । १९ "सुसीमाः"
 शीता समर्षादाः; "सुपीमः शिशिरे रम्ये" इति हेमः [अने०
 सं० कां० ३ श्लो० ५०५] । २० "सदागमो" भागमाः
 सिद्धान्ता इत्याद्यः; "भागमस्त्वानुगतौ शाखे" इति हेमः
 [अने० सं० कां० ३ श्लो० ४९१] । २१ "समुद्युक्षुसङ्घः"
 सप्रतीवो यतिमण्डलः पक्षे यतिमण्डलपुङ्गवः ॥

[२१] २२ "मिथान्" मिथ्रा जातिविशिष्टास्तान्; उभय-
 पक्षत्रयान् वा । २३ "वमिसातमसायनेन" रात्रिमौजनाऽऽ-
 श्रया । २४ "अधः" नरके नीचर्षा । २५ "श्रीवीर-
 चर्षाऽधिकधीर्षभाजः" श्रीमहावीरचरित्रेऽधिकगणित्यवतः;
 सूरचरित्रेषु शमनशीलाश्च ॥

[२२] २६ "जहः" द्विजम् । २७ "शृभंयुः" शुभसंतुलकः ॥

तत्साहसिक्यं गुणवृत्तिशिक्यं सकर्णकैर्वर्णयितुमंशक्यम् ।
 व्यामोहभेदाय महोद्यमेऽपि व्यामोहमाधत्त जनस्य चित्रम् ॥ २४ ॥
 स्वाध्यायनान्दीनिनदः पुरोऽस्य जगज्जं गर्जद्भ्रुनिवद् गभीरः ।
 प्रतिध्वनेरस्य विरस्य जग्मुर्लोभादयः क्षोभमिवैव देशात् ॥ २५ ॥
 5 नत्वाऽथ तत्त्वाध्यवसायधीरः श्रीमारुदेवाजिनशान्तितीर्थम् ।
 पार्श्वं तमोभूरुहभेदिपार्श्वं तत्रैव शङ्खश्वरनामधेयम् ॥ २६ ॥
 गणाधिभर्तुश्वरणाविन्दं स्पृशन् स पञ्चाङ्गनतिप्रतीला ।
 तद्गौरवेण द्विगुणीकृताङ्गः पुरः प्रतिष्ठासुरभूत् तदानीम् ॥ २७ ॥
 आद्वाङ्गनानां विरनागशब्देरापूर्यमाणाः ककुभः प्रयाणे ।
 10 मित्रेण तूर्यध्वनिनेव नुन्ना नियोगराजो विजयं शशांसुः ॥ २८ ॥
 कृपाकृपाणाऽऽपणमेव पाणिं कुर्वन् जयाहं समयं विचार्य ।
 अङ्गैर्कंपाङ्गैः सुभगं सुयोधद्विपं नियोगप्रसुरारोह ॥ २९ ॥
 नैयद्वयं प्रोन्नयतः प्रजासु शक्तित्रयीं भावयतः स्वचित्ते ।
 शुद्धैर्कंपापैर्नितरां चतुर्भिस्तस्यार्थसिद्धिः सकला करस्या ॥ ३० ॥
 15 अश्वेऽश्ववारे पुरुषोत्तमेऽस्य वृत्तिरूपे नैरकुञ्जरे वा ।
 र्चिर्चयथार्याऽर्हति दार्ढ्यमांस्तानुरागिणी दिग्विजये त्रिंसायम् ॥ ३१ ॥

[२४] १ "शिक्यम्" काचः "काचः शिक्यं तदात्मनः" इति हेमः [अमि० वि० कां० ३ श्लो० २८] । २ "व्यामोहम्" विषयम् ॥

[२५] ३ "अश्वे" परे । ४ "अश्ववारे" स्वकीये । ५ "पुरुषोत्तमे वृत्तिरूपे" शौर्यातिशयवाटिनि । ६ "नरकुञ्जरे" प्रकृतियमीरे । ७ "रचिः" इच्छा दार्ढ्यमर्हति;

रचिः दिने दृढत्वं प्राप्ता । ८ "यथायी" सत्या यथायोग्या वा । ९ "आस्तानुरागिणी" आश्लेषत्र चारः, "अभिधेयं वस्तु यथावस्थितं यो जानीते यथाज्ञानं धामिधत्ते स आतः" इति यादिदेवसूरिः [प्रमाणनयतत्वालोके परि० ४ सू० ४] आस्तस्वानुरागिणी प्रणयिनी । १० "त्रिंसायम्" त्रिस्तम्भम् ।

[२५] १ "नान्दीनिनदः" नान्दी पूर्वैरङ्गां तस्य निनदो योयः । २ "विरस्य" धन्वं कृत्वा ।

[२६] ३ "तत्त्वाध्यवसायधीरः" जीवादितत्त्वविन्दनपरायणः । २ "तमोभूरुहभेदिपार्श्वम्" तिमिररश्मोन्मूलनपरच्छम् ।

[२८] ४ "आद्वाङ्गनानाम्" धात्विकनाम् । ५ "विरनाग-धन्वे" श्रेष्ठमेघाऽऽस्यैः । ६ "नुन्ना" क्षिप्ताः "नुन्ननुत्तल-निष्ठपूनायाविदं क्षिप्तमीरितम्" इति हेमः [अमि० वि० कां० ६ श्लो० ११८] ।

[२९] ७ "कृपाकृपाणाऽऽपणम्" दयावद्गृह्यम् । ८ "समयम्" सिद्धान्तं कालं वा "समयः षण्णवे आयासम्पदोः कालसंविदोः सिद्धान्ताऽऽपारस्येतेतनियमानवरोपु च; क्रियाकारे च निर्देशो" इति हेमः [अने० सं० कां० ३ श्लो० ५५१] । ९ "अश्वैः"

आचारानाहावेः शरीरावयवैर्वा । १० "उपायैः" औपपाति-कादिभिरहृत्स्वायैर्वा । ११ "सुयोधद्विपम्" शानगजम् ।

[३०] १२ "नयद्वयम्" नयद्वितयम् "नीयते येन धृताऽऽस्य-प्रमाणवियर्थीकृतस्यार्थसंश्लेषदितरां यौदासीन्यतः, स प्रतिपत्तुरभि-श्रमविशेषो नयः" इति यादिदेवसूरिः [प्रमाणनयतत्वालोके परि० ७ सू० १] ; "स व्याससमासाभ्यां द्विप्रकारः" [७-३] "व्यासतोऽनेकविकल्पः" [७-४] ; "समासस्तु द्विभेदो द्रव्यार्थिकः पदार्थार्थिकश्च" [७-५] ॥ १३ "प्रोन्नयतः" उपदिशतः । १४ "चक्रिययीम्" मोक्षमार्गसाधिकां सम्यग्ज्ञान-दर्शन-व्यारिना-त्मिकां युगप्रतिपदीम्; पदार्थस्य वा, उक्ताद्-व्यय-प्रोव्यारिभ्यं युगप्रयीम् । १५ "उपायैः-चतुर्भिः" धर्मार्थ-श्रम-मोक्षसकृपाय-चतुर्भेः । १६ "अर्थसिद्धिम्" हेतुसिद्धिम् ।

यात्रासु यात्राऽऽशु परत्रसिद्धौ संप्राथ्यते पत्ररथाङ्गचर्या ।
 सर्वाङ्गयोग्या समुपस्थिता सां प्रधाणके पुण्यवशाद् धरेण्या ॥ ३२ ॥
 शङ्खाः प्रणेदुः पटहा जगज्जुर्ध्वर्युवाचोऽध्वनि दध्वनुश्च ।
 हेपाविशेषः कृतभूपणेऽध्वे यभूव भूवह्यमदुर्लभोऽपि ॥ ३३ ॥
 कन्याऽप्यलङ्कारभरेण धन्या प्रदक्षिणाऽऽशीर्षु विचक्षणाऽऽगात् ।
 चापादिभाषा फलिता सुंशाग्वास्वासीत् प्रवासी हितकार्यसिद्धौ ॥ ३४ ॥
 पुरस्सरङ्गिः कृतहस्तलोकेरभिक्रमस्तस्य पराक्रमार्हः ।
 स्तुतिव्रतैस्तीव्रतया प्रशस्यः कौशल्यतः शल्यमभूद् रिपुणाम् ॥ ३५ ॥
 पुरः पुरोऽस्याः धृपभा निरीयुस्तैश्चस्थितेर्हन्त ! भरं वहन्तः ।
 सहस्रस्य योग्याः कृतसाधुरध्वारम्भाः परं भाविकसद्भिर्मूलै ॥ ३६ ॥
 नदन् मदच्छेदकृते परेषां गैवां सं देवानुगतोऽर्जुनीनाम् ।
 धनेन तुल्यां स्वयशःप्रशस्तिं प्रकाशयन् मद्रगणे व्यहार्पात् ॥ ३७ ॥
 मैरुप्रियाणां पथि मौनभाजां महाङ्गयोग्यं भरमाश्रितानाम् ।
 राजी जगामाग्रत एव देवंप्रयुक्तयुक्तस्थितये जनानाम् ॥ ३८ ॥

5

10

[३२] १ "पत्ररथाङ्गचर्या" शकुनचेष्टा; पत्रं यानं रथः ।
 मसिदस्योत्तराणां चेष्टा ॥

[३५] २ "कृतहस्तः" कृतहस्तो बाणयुक्तः परिहृतो वा ।
 ३ "स्तुतिव्रतैः" महापैः ॥

[३६] ४ "धृपभाः" गणचिन्तका मुनयः । ५ "तद्रं" ।
 तत्रं कटकं परिवारो वा ॥

"तत्रं तद्रे ष सिदान्ते परचन्दप्रधानयोः ।

भगदे कुटुम्बकृत्ये सन्नुपयो परिपठदे ॥

शुविशासाम्बरे शाधे करणे श्येसापदे ।

इतिवैश्यागवन्तोः" इति दैमः [भने० सं० को०
 २ खो० ४१५-११-३०] । ६ "हृत्साधुरध्वारम्भाः"
 हृत्ः साधुः श्रेष्ठो दिवो वा रथ्यासु रम्भाः पवित्रु कदस्यः
 हृत्ः साधुमार्गाऽऽरम्भो वा । ७ "भाविकसद्भिर्मूलै"
 भाविनी कसन्ती विभूतिबंधनीसदर्थं महदस्य सती विभूति-
 क्तै वा ॥

[३७] ८ "परेषाम्" मन्त्राश्रितानां वाण्यां वा ।

९ "गवाम्" वापाम् । १० "तः" प्रसिद्धः । ११ "देवानु-
 गतः" देवेन युक्तः सदैव नित्यमिति पदाविभागे । १२ "भर्तु-
 नीनां धनेन" भर्तुनीनां सुरमीनां धनेन मनेन "मत्रं गोहृत्कं
 गोधनं धनम्" इति दैमः [भनि० वि० को० ४ खो०
 ३२९] ; यद्वाऽर्जुनीनां गशमनुगतः । १३ "तुल्यां स्वयशःप्रश-
 स्तिम्" पनासुसातिपसोहृत्तिम् । १४ "मद्रगणे" साधुगणे
 "मद्रं तु मद्रटे, सुलक्ष्मिहृत्पोः साधो काशने करणाम्बरे,
 मद्रो रामचरे इतिप्रायो मेदहदग्बके, गवि शर्मो" इति
 दैमः [भने० सं० को० २ खो० ४५४-५५] ॥

[३८] १५ "मैरुप्रियाणाम्" मद्रप्रिया उद्दालेणाम् "मद्रः
 पर्ववदेसपोः" इति दैमः [भने० सं० को० २ खो० ४५८]
 स देवाः विदो वेदो पर्ववो वा योगप्रधास्याम् । १६ "महाङ्ग-
 योग्यम्" महाङ्ग उद्दालितोः, महान्ति वाय्वश्याम्याचारण-
 दीनि तद्रयोग्यम् । १७ "देवप्रयुक्तः" देवेन राशः "देवतु
 मृपयो गोपदे सुरे" इति दैमः [भने० सं० को० २ खो०
 ५३८] ॥

[३२] १ "पत्ररथी" परलोकाचरको । २ "परेषाम्"
 उक्तम् ।

[३३] ३ "पटहाः" इन्द्रधनुः "देष्टु इन्द्रमिन्द्रतः पटहाः"
 इति दैमः [भनि० वि० को० २ खो० १०८] । ४ "कृतहस्तु-
 क्तः" कृतहस्तुर्हृत् २ क्तः शक्यः । ५ "स्तुतिव्रतैः"
 उक्तम् ।

उक्तम् । "देवा देवा इन्द्राणाम्" इति दैमः
 [भनि० वि० को० ६ खो० ४१] ।

[३५] ६ "भविष्मः" "भविष्मो रणे दध्वनुवीरस शिर-
 म्भि" इति दैमः [भनि० वि० को० २ खो० ४५५] ।

श्रेणीमयानां हि यथाप्रवृत्ताऽनिवृत्तिरूपां सुगतिं गतानाम् ।

पुरोहितानां चतुरोहितानां यलात् कैलाकौशलमांसलाऽऽभात् ॥ ३९ ॥

अवेक्ष्य तत्रावसरे सरेखश्रियाऽऽख्यपत्राणि जनप्रियाणि ।

मुंवाम्बुजे घोषकला न कस्य प्रादुर्यभूव ध्रुवधैर्यभाजः ॥ ४० ॥

मनोरथानां गतिराचकर्ष महात्मनः शुद्धपथं निवेद्य ।

निष्कण्ठके भ्रूलये विह्वल्योऽसौ धर्मशोभानुभवेऽतिलोभात् ॥ ४१ ॥

उच्चैरथाह्लाध्ययनेन मार्गवैपम्यमाच्छिद्य जगाम सद्यः ।

नियोगराजो ह्यनुयायितन्त्रं मंत्रं विनिश्चित्य हृदि खतञ्जम् ॥ ४२ ॥

सेनान्यधीशानुगमगमानां चेत्ता विधाता संमतिक्रियाणाम् ।

त्राता बहुन्यायविदां मुनीनां सह्योऽनतीचारतया चचार ॥ ४३ ॥

पञ्चाङ्गिकायामतिसारणेन वदयो यम्बूवास्य कुंशासनोऽपि ।

मार्गं मिलद्वाह्ववर्ग एष नियोगराजस्तपसां समाजः ॥ ४४ ॥

स धारणानां घटनाभिरैच्छत् कुमार्गमुन्मथ्य पथः पटुत्वम् ।

गन्धर्ववृन्दैरनुगम्यमानश्चक्रीव सम्यग् नयचक्रगत्या ॥ ४५ ॥

शिक्षासु दक्षो बहुधा रणानां सं हास्तिकानां विभवेन सेव्यः ।

चलन्नियोगाधिपतिर्विरेजेऽनेकान्तकान्ताऽऽतपवारणेन ॥ ४६ ॥

[३९] १ "श्रेणीमयानाम्" मयानां श्रेणीति पदविभागे मयानामुद्भवितोपाणां श्रेणी पङ्क्तिः; पदाविभागे 'श्रेणीमयानां कादसंहतिमाधान्यत्राम् । २ "चतुरोहितानाम्" उत्राकर्षण-काणाम् । ३ "कैलाकौशलमांसला" कला विज्ञानमुपकरण-पटुकरणे चातुर्यमुद्राऽभात् ॥

[४०] ४ "पत्राणि" यानामि सिधिका सुखासनादीनि; पत्राणि पुस्तकरूपान्यवेक्ष्य वा । ५ "मुलाभ्युत्थे कोषकला" सुखसंप्रदायः सुखे ज्ञानकला वा । ६ "धैर्यभाजः" धैर्यं धीर्यं पाण्डित्यं वा ॥

[४१] ७ "मनोरथानां गतिः" मनोरथा यत्र चलन्ति तेषां मार्गः "गतिर्वेदज्ञे ज्ञाने योगोपायवदशाध्वसु" इति हेमः [अने० सं० का० २ श्लो० १६८] यदे रथानां गतिर्महात्मनो मन आचकर्ष । ८ "आचकर्षे" वशीचकार । ९ "महात्मनः" वदारजोकार्त् । १० "विह्वला" विहारेण शोभानुभवे । ११ "असौ" सेनानीः ॥

[४२] १२ "उच्चैरथाह्लाध्ययनेन" उच्चैः अथ अह्लाध्ययनेन इति पदविभागे अह्लाध्ययनेनाऽऽचारादीनां पठनेन; उच्चैः रथाह्लाध्ययनेन इति पदविभागे 'रथाह्लाध्ययनेन रथाङ्गं रथ-पादोऽस्याध्ययनेन बहुगमनेन । १३ "मन्त्रम्" गुप्तवाचम् "मन्त्रो देवादिवाचने, वेदांशे गुप्तवादे च" इति हेमः [अने० सं० का० २ श्लो० ४५३] ॥

[४३] १४ "अनुगमगमानाम्" अनुगमोऽनुसारः, सूत्रार्थानुगमो वाऽनुयोगद्वारम् । १५ "समितिक्रियाणाम्" ईयादिक्रियाणाम् "समितियुधि सङ्गमे, साम्ये समायासीयादी" इति हेमः [अने० सं० का० ३ श्लो० ३३२-३३३] ॥

[४४] १६ "पञ्चाङ्गिकायाम्" पञ्चाङ्गान्यवयवा यस्याः पञ्चाङ्गी खलीनं तस्याम् "कवी खलीनं कविका कविषु मुख-यज्ञेन पञ्चाङ्गी" इति हेमः [अमि० वि० का० ४ श्लो० ३१६-३१७] अतिसारणेन; पञ्चाङ्गिकायाः सूत्र-नियुक्ति-माध्य-वृत्ति-वृत्तिरूपायामतिसारणेन वा । १७ "कुंशासनः" कुशानामशानं यस्य कुलितशासनो वा । १८ "वाह्ववर्गः" माहात्मसमूहोऽश्वसमूहो वा ॥

[४५] १९ "वारणानाम्" हस्तिकाम्; आरणा-वारणानां स्वमार्गपरमार्गविधिनिषेधानाम् । २० "गन्धर्ववृन्दैः" गायन-श्लोकैरश्ववृन्दैर्वा ॥

[४६] २१ "बहुधारणानाम्" बहुधा रणाविति पद-विभागे बहुधा युदानाम्; बहुधारणानामिति पदाविभागे पीयूषविशोपाणां वा । २२ "हास्तिकानाम्" सः हास्तिका-नामिति पदविभागे 'सः प्रतीकः, हास्तिकायां हस्तिमुखद्वारात् सद्यः हास्तिकानामिति पदविभागे सद्यः युगपद् हास्तिकानाम् ।

सनिश्चयोऽयं व्यवहार्यमेवमनेन बालव्यजनद्वयेन ।
 उन्नीयमानप्रभुताद्भुतश्रीरादेशभृशृज्यसम्पदाऽऽगात् ॥ ४७ ॥
 आचारयोगादधिगम्य लोके भावं स्वकीयं यदि वान्यदीपम् ।
 विमर्शयन् द्रव्यगुणोपपत्तिं रराज निर्व्याजतया स राजा ॥ ४८ ॥
 यथास्थलं भावनया नयानां संभावयञ्छुद्धदृशा भृशार्थम् ।
 सार्थं पट्टकृत्य महोदयार्थमादेशदेशाधिपतिः प्रतस्ये ॥ ४९ ॥
 आशोपहारानभिमन्यमानः सुखानुयोगप्रतिदानवृत्त्या ।
 स्थिरीचकार स्वजनान् जिनानां नानाङ्गवाचा रूचिवर्द्धनेन ॥ ५० ॥
 अनेकपानां बहुदानवृत्तिं प्रोद्गावयन् बोधितरौ नियम्य ।
 साधोरणस्मारणमुक्तियुक्त्या ररञ्ज चेतांसि महात्मनां सः ॥ ५१ ॥
 तन्नेऽस्य कोदण्डगुणाधिरोपलक्षेण दक्षो न रसे नैयार्च्यः ।
 सर्वो जनः क्षेत्रविभागवेदी नेदीयसीं सिद्धिभिवान्वमस्त ॥ ५२ ॥
 मुक्तेष्वमुक्तेषु यथार्थसंज्ञां प्रज्ञापयन् शुद्धदृशा नियोज्ये ।
 कृत्वाऽपराद्वेषे जुगुप्सनानि स संज्ञनानां पटुतां व्यधत् ॥ ५३ ॥
 मत्वा प्रचक्रं विषयेषु चक्रं शकं पराकर्तुमिवात्तचक्रम् ।
 आधाय वाचंयमरूपमेव गुरोः पुरोऽस्या बहिराजगाम ॥ ५४ ॥
 स निष्कुदान्तः पटचारुकुट्यां स्थित्वा गुरुद्विष्टविधौ पटिष्टः ।
 आलोचयन्मन्त्रममात्रधैर्यं रात्रिं व्यतीयाय महोत्सवेन ॥ ५५ ॥*
 श्रेणी विरेजे नैवकेणिकानां वेणीव लोलोर्मि सरिद्वरायाः ।
 प्रमोदयन्ती नैवराजहंसान् संचक्रवालयितिकौशलेन ॥ ५६ ॥

5

10

15

20

[४८] १ "आचारयोगाद्" चाराणां गूडरुपाणां सङ्गन्धात् । २ "द्रव्यगुणोपपत्तिः" द्रव्यस्य गुणानां उपपत्तिः प्राप्तिः ॥

[५०] ३ "आशोपहारान्" आशः प्राप्त उपहारो वेम्पस्मान् जिनानां पूजा देवां ते सात् वा । ४ "सुखानुयोगप्रतिदान-वृत्त्या" सुखप्रसन्नलक्षेणप्रतिदानविधिना । ५ "नानाङ्गवाचा" अज्ञानां राज्याज्ञानां स्वाम्यादीनां वाचा, आधाराङ्गयुक्त्या वा । ६ "रूचिवर्द्धनेन" रुचेर्भेदच्छाया वर्द्धनेन, निसर्गरहस्यादेवां ।

[५१] ७ "अनेकपानाम्" अनेकान् पान्तीत्यनेकपा महामानो इत्थिनो वा तेषाम् । ८ "बोधितरौ" पिप्पले, लम्पकवरूपे वा । ९ "नियम्य" नियम्य नियमं कारयित्वा वा । १० "साधोरणस्मारणमुक्तियुक्त्या" सा आधोरणस्मारण-मुक्तियुक्तयेति पदविभागे, आधोरणा इतिपालालेषोः स्मारणेन युक्त्या वा मुक्तिर्वेद्यनान्मोक्षसद्व्योजनेन, साधोः अणस्मारण-मुक्तियुक्तयेति पदविभागे साधोः सज्जननयोः सूत्रादिशब्दे स्मारणं तन्मुक्तिर्मीनं तयोर्योगिने वा ॥

[५२] ११ "कोदण्ड" कोदण्डं वज्रः । १२ "गुण" गुणः

प्रलयञ्चा जीवा । १३ "लक्षेण दक्षः न" लक्षं संप्रयासिदोषलेषु न दक्षः, लक्षं वेद्यं वा । अथ तत्रे दक्षो न्यूहादिः गुणवृद्धिः । लक्षं कर्तुं तेषु को न दक्षः । "लक्षं व्याजहारव्ययोः संख्याया-मपि च" । १४ "रसे" धीर्ये 'रसः स्वादे जले धीर्यं शुभारादौ विषे प्रवे । बोले रगे देहे धातो तिक्कादौ पारदेशि च ॥ १५ "नैयार्च्यः" नीत्या पृत्य, न स्वकीयोऽपस्मिति युवा ॥

[५३] १६ "मुक्तेष्वमुक्तेषु" सिद्धेषु अस्मिन्नेषु मुक्तममुक्तं शक्यमेतदेषु । १७ "अपरादेषु" अपरादो विराधकः प्युतेषुर्वा । १८ "सज्जनताम्" सज्जनं स्वरक्षणं तेषाम् । १९ "पटुताम्" पाण्डित्यं पाठवं वा ।

[५४] २० "प्रचक्रम्" चलितं चलम् । २१ "विषयेषु" मोहजन्येषु । २२ "चक्रम्" प्रतिचक्रम् । २३ "आधाय वाचंय-मरूपमेव गुरोः" गुरोः वाचंयमरूपमाधाय यद्वाऽधमरूपं प्रचक्रं मत्वा गुरोर्बोचमाधाय ॥

[५६] २४ "केणिकानाम्" केणिका पट्टिदी सासाम् । २५ "नवराजहंसान्" नृपगुणवान् । २६ "सचक्रवालयितिकौ-शल्येन" सर्वा चक्रवालं समुदायच्छस्य, सन् यः चक्रल चक्रवाकस्य बालः ॥

* पदप्रापयाम लोच्यदेकनवद्विहम लोच्यवर्न्तलैर्कं पद्यं A प्रती विनटमतोऽत्र P प्रवेरुदुत्प ।

अहर्निशाभ्रभ्रभवेदभाजां विश्रामभूमीव शरदधनानाम् ।
 वाटी प्रपाटीपयसः किलाटी वाऽऽतीकते स्माद्भुतया तयाऽसौ ॥ ५७ ॥
 पुर्या महेभ्यालयशुभ्रभासा वनद्युतिर्न्यकक्रियते स्म नीला ।
 तद्वैरभावादिव केणिकाभिः सा निर्जितात्यूर्जितया तेषापि ॥ ५८ ॥
 5 तत्रानुयाताऽऽर्हतसंधमध्ये भृशं प्रवृत्तेर्हयहेपितानाम् ।
 विमिश्रितानां गजवृंहितेन न्यवेदि मेघाभ्युदयस्तदानीम् ॥ ५९ ॥
 अथ प्रभाते प्रसृतेऽघदाते प्रसन्नवाते विक्राम्बुजाते ।
 वियत्तरौ जीर्णतयेव जाते नक्षत्रपन्नव्रजसंनिपाते ॥ ६० ॥
 सहस्ररश्मेरुदयाय घाता सर्वाधिकं धामं निधित्सुरस्मिन् ।
 10 नक्षत्रलोकादिव संजहार तेजः समग्रं युगपत् प्रभाते ॥ ६१ ॥
 भानोर्विभाऽस्तंगमने विकीर्णा नक्षत्रमूर्त्यां शुशुभेऽन्तरिक्षे ।
 महोदये खे पुनरुग्रघाम्नां ततः समाकृष्य कृताऽऽत्मसात् सा ॥ ६२ ॥
 वियद्वनान्तर्विचिशुर्नु पत्युर्वियोगदुःखाद् रुचयोऽभ्रदम्भात् ।
 तद्दूदेशादधिपेऽभ्युपेते समं पयुस्ता इव संपयोगम् ॥ ६३ ॥
 15 विभा विभान्ति स्म नभोविभागे नक्षत्रलोके नेतु तां वदेव ।
 अहर्पतिः क्षत्रतया प्रतीतः साम्राज्यभारं न धभार यावत् ॥ ६४ ॥
 द्वीपेऽवनीपाद्विजनैः प्रदीपाः प्रकाशिताः खे त्रिदशैश्च ताराः ।
 वैषर्ध्यमर्कादुभयस्य तस्मात् प्रभातवांतादिव तद्विघातः ॥ ६५ ॥
 साक्षात् कटाक्षा इवं दिग्बंधुनां द्विजाधिपे वैभवसंनियुक्ते ।
 20 नक्षत्रलक्षाद् दिवसेऽथ सर्वे किं संहतास्तत् क्षयवीक्षणेन ॥ ६६ ॥
 रात्रौ नभःश्रीर्विघृताद्गरीया तस्यौ तदीयाऽऽभरणान्युद्दि ।
 शोणांशुकेन त्रपितेय शूरे रागात् प्रगे तानि पुनोऽप्यघत् ॥ ६७ ॥
 दिशां यलिं यद् विदधे द्विजेशः स्वस्याधिपत्यार्थमुद्भुप्रसूनैः ।
 सहस्ररश्मिस्तु करैः स्वकीयै रोपादिवामुनि पराचकार ॥ ६८ ॥
 25 चित्रीयिता यौस्तमसेव लिङ्घ्या तारास्वरूपाग्निशयेऽभक्त्यै ।
 साम्राज्यमासेदुपि पद्मिनीशे शापात् तदुन्मृष्टमिवाम्बुजिन्या ॥ ६९ ॥
 वर्द्धापना दिग्बनिताभिरिन्दोरकारि नक्षत्रधियाक्षतोवैः ।
 तद्धारुणीसंगमनादिवैतान् वाताद् विनिन्ये विधिरैव दूरे ॥ ७० ॥
 पत्युः प्रसादाग्निशयाऽप्यलम्भि तारावतारायद्गुरूप्यऋद्धिः ।
 30 निस्सार्य लोकादिव तां सनाथां सैवापजहेऽभ्युजिनीचरेण ॥ ७१ ॥
 प्रकाशभावः कमलाकराणामाच्छिद्य राश्या भगणे न्यवेशि ।
 तद्वैपरीत्यं दिवसश्रियाऽपि न विस्मयः स्यात् समयक्षयेऽस्मिन् ॥ ७२ ॥
 काले कराले तमसान्तराले लोकस्य तेजो भगणांशुमात्रम् ।
 तेजोनिधेरभ्युदये तमोऽपि दोषाकराहे शितिमावशेषम् ॥ ७३ ॥

निशीव पत्युर्विरहान्नभःश्रीर्हृदि स्फुटं छिद्रवतीव धिष्ण्यैः ।
 रविप्रदत्तद्युतिशोणवासाः प्रसद्य सद्यः प्रगुणेव जज्ञे ॥ ७४ ॥
 द्विजेशराज्ये ग्रहसंग्रहेण वरादिकानां गणनैव संपत् ।
 सहस्रधाम्ना वसुधा सुवर्णमया च बालाऽऽतपतः प्रचक्रे ॥ ७५ ॥
 जग्ध्वा मृगाङ्गं क्रमतः प्रतीच्याः पत्यां जिघत्सातिशयोपपत्त्या ।
 नक्षत्ररूपाखिलशालिपुङ्गवः पलाद्रवृत्त्या वुसुजे क्षणेन ॥ ७६ ॥
 मुक्त्वा तमःसूपयुतोद्भुशालिपिण्डान् सचण्डद्युतिरुच्यतोऽपि ।
 ताम्बूलरागं वदने न्यधत्त कायेऽरुणस्तेन परं प्रमत्तः ॥ ७७ ॥
 यत्प्राणनाथेन मदङ्गनानां हृतेन्दुना श्रीरिह पद्मिनीनाम् ।
 तस्या हि रात्रेरुद्भौक्तिकस्रक् छिन्नेऽतिरोपाद्रविणेव मत्वा ॥ ७८ ॥
 पत्युस्तदास्तंगमने हिमांशोस्तारास्त्रियस्तद्विरहेण दूनाः ।
 प्रभातसन्ध्यारुणिमाऽनलान्तः सत्यो हि सत्यं विविशुर्विशुद्धाः ॥ ७९ ॥
 कुसुद्वतीभिर्मधुपा विलेसुस्तारारुची रागधरे ग्रहेशे ।
 न्यवीविशद् वुःखभराद्वितीव द्विजाधिपः श्यामरुचिः पयोधौ ॥ ८० ॥
 वृषाज-मीनाद्युपभोगदोषो दोषाकरस्याभ्युचितो द्विजेशः ।
 मा भूनममेतीव विमृज्य ताराः सहस्रधामाऽभ्युदियाय शुद्धः ॥ ८१ ॥
 प्रियाः प्रियाश्चन्द्रमसो हि ताराः स्पर्शो न तासामकलङ्किनोऽर्हः ।
 एताः परामृज्य पुरः प्रभाभिः शूरः सुवृत्तः समुदेति तेन ॥ ८२ ॥
 सहस्रभानावुदिते नभःश्रीस्तारासुमैर्न्युञ्जनकानि कृत्वा ।
 निदर्शयन्ती नवरागमाधादामोदमालीष्विव पद्मिनीपु ॥ ८३ ॥
 तपोधनानां बहुबोधनानां योगान्नियोगाधिपतिर्धरित्रीम् ।
 तदा पवित्रीकुरुते स्म लोके वृत्तिं यथासूत्रतया प्रयोज्य ॥ ८४ ॥
 तैः सावधानैः प्रतिभानिधानैर्वशीकृता वाड्यजातिरग्रे ।
 चित्राणि धृत्वा सुखयन्त्रकाणि चचार मार्गं कृत्तरदिमयोगा ॥ ८५ ॥
 चिन्वन् यशोनिर्जितपुष्पधन्वा तमोविभेदे नवशार्ङ्गधन्वा ।
 घुन्वन् मनःसंशयमङ्गभाजां नियोगराड् धन्वनि स व्यहर्षीत् ॥ ८६ ॥
 स प्राप सौवर्णगिरिं गरीयः शृङ्गैरभङ्गैर्दिवमालिहन्तम् ।
 जिनेन्द्रचैत्योज्ज्वलमौलिलक्ष्म्या शैलाधिपत्यश्रियमुद्ग्रहन्तम् ॥ ८७ ॥

[७५] १ 'मृगाङ्गः' चन्द्रो भेषजविशेषो वा ।

[८०] २ 'ताराः' रविः । ३ 'महेते' सुखं भवति शिवः ।

[८४] ४ 'वृत्तिं यथासूत्रतया प्रयोज्य' श्रुतिमात्रीविकां प्रयोज्य, यथासूत्रं व्यवस्थानतिक्रमेण "द्वयं तन्व्यवस्थयोः"

दि० ग० १२

यथासूत्रं श्रुतिं दीकामनुयोगे प्रयोज्य ।

[८५] ५ 'वैः' तपोधनैः । ६ 'सुखयन्त्रकाणि' कलीनानि यदा सुखभूमिसमासादित्यादि सिद्धयन्त्रकाणि । ७ 'हृत्तरदिम-योगा' हृत्तः रश्मिर्वश्याया योगो यस्याः स रश्मिर्दक्षिणः ।

[८६] ८ 'तमः' 'तमो राहो गुणे पापे ध्वान्ते' ।

विशालसाले कपिश्रीर्पराज्या राज्याश्रयं स्वर्गपतेर्जहास ।
 गर्जन्निवाद्रिर्नरसिंहनादैस्संतर्जयन् वा कुलशैललक्ष्मीम् ॥ ८८ ॥
 कुलाचलैः सप्तभिरस्य शोभा लोलाभिरकेऽपि मनाग् न धार्या ।
 यस्याभिधारूपविधानिधानं मित्रं पवित्रं सुरशैल एव ॥ ८९ ॥
 5 द्वीपस्य जम्बूपपदस्य राज्यं लघोरपि द्वीपकुले यदस्मात् ।
 सुवर्णशैलाद् भरतेऽपि तत्त्वं प्रतीयतां वर्षकुलेऽपि किं नो ॥ ९० ॥
 परः शतैरुन्नतशृङ्गभागैर्नभोविभागस्य कृतावलम्ब्यः ।
 शिलोच्चयः स्वामभिधां यथार्था समर्थयामास सुवर्णधात्रा ॥ ९१ ॥
 शूरा द्विजेशाः कवयो बुधा वा यत्संनिधाने निवसन्त्यनेके ।
 10 तन्मङ्गलाऽऽख्या खलु रत्नसानुं किं नातिशोतामिदमीयलक्ष्मीः ॥ ९२ ॥
 लघुर्युर्वैत न चिन्तनीयं शंसन्ति सन्तो गुरुतां गुणेन ।
 द्विधा सुवर्णाश्रयणान्महीयानयं विदेहे तु गिरिर्लघीयान् ॥ ९३ ॥
 विद्याधराणां रमणीभिरद्रिर्वृत्ते नितान्तं रमणीयभावम् ।
 मणीभिरुद्भासितदिग्गविभागे यत्कन्दरे सुन्दरमन्दिरश्रीः ॥ ९४ ॥
 15 चैत्यादिवैतं नितमां तमांसि स्पृशन्ति नाद्रिं बहिरन्तरे वा ।
 दिवा दिवाकृत्करसंनियुक्तं कान्त्यौषधीनां निशि चानुरक्तम् ॥ ९५ ॥
 व्यालः शृगालं न युवाऽपि घालं प्रहर्तुमीष्टेऽत्र कदाऽपि हृष्टः ।
 जिनेन्द्रविम्बातिशयाच्छयालुं पार्श्वेऽप्यजं नैव मतङ्गजारिः ॥ ९६ ॥
 राशिर्मणीनामिव तोयराशोराकृष्य तुष्यद्भिरकारि देवैः ।
 20 श्रीङ्गापदं संपदमाश्रितानां समुन्नयन्नेव गिरिर्गरीयान् ॥ ९७ ॥
 पुरी सुरीणामिव विस्मयेत् का रसाऽऽतुरीभावमिबोन्नयन्ती ।
 रेजे तदुत्सङ्गपदेऽङ्गनेव जालन्धराऽऽख्यातिधरा धरायाम् ॥ ९८ ॥
 यस्यां विहारः विविधोपहारा हारावलीभिर्मणिमौक्तिकानाम् ।
 दिव्याङ्गनानां नवगानशब्दैर्वितेतिरेऽमानविमानलक्ष्मीम् ॥ ९९ ॥
 25 पाञ्चालिकानामथ पालिकानां चैत्यस्यचित्रेक्षणविस्मितानाम् ।
 नेत्राम्बुजानामनिमेषवृत्त्या कः श्रद्धधाति स्व न देवलोकम् ॥ १०० ॥
 चैलेषु नित्याऽऽर्हतपूजनासु हल्लीसकैर्या जनरञ्जनाऽऽसीत् ।
 तथा दिदृक्षाऽऽगतदेवतानां व्यधापि तादात्म्यनिदानहेतुः ॥ १०१ ॥
 देवीषु रूपातिशयो न पुण्यं लावण्यमङ्गे कमितुः सुखाय ।
 30 तद्वैपरीत्यं भुजगाङ्गनासु वधूजनेऽस्यामुभयी प्रसिद्धिः ॥ १०२ ॥
 कुलाङ्गनानां सकला कलाऽपि वैकल्पमाधास्यत चेज्जिनानाम् ।
 पुरः स्फुरन्नर्त्तनगानवृत्तौ नैवाभविष्यत् सुरलोकमोहः ॥ १०३ ॥
 सौभाग्यशोभाविभयेन यस्यां वधूः सुरीणामवधूतगर्वा ।
 अस्मत्प्रियाणां प्रियताऽत्र माऽभूद्वितीय नैवाक्षिनिमेषभाजाम् ॥ १०४ ॥

यासां सदाऽऽसां प्रवभूव धीरः कामः समग्रावयवेषु देहे ।
 हरक्रियाशुद्धिभिवाचिकीर्षुस्तासां मुखं किं जडजेन जेयम् ॥ १०५ ॥
 अनक्षरेणाम्बुरुहाननानां न साक्षराणामुपमाममाणम् ।
 अस्मिन्नये सा श्रुतिरेव साक्षात् साक्षीवभूवाक्षयसंनिधानात् ॥ १०६ ॥
 सुधाऽधरेऽधारि यथाहृदृत्या धीरेण धात्राम्बुजलोचनानाम् ।
 तदाऽऽत्मकत्वेन सुधा सुधांशुः प्रांशुर्न तासां वदनोपमासौ ॥ १०७ ॥
 गोपात् प्रकोपारुणतः स्ववृत्तै यश्चाऽवदे वासवमैक्षमिन्दुः ।
 मह्येभ्यकान्तावदनप्रभाभिः सनाभिरुचैर्भविता कथं सः ॥ १०८ ॥
 स्मरस्य सख्यस्मरणान्निकामकामान्धलोकैरुपमा व्यलोकि ।
 छायाभृति स्त्रीवदनस्य तस्याः प्रामाण्यसाक्षी न हि साक्षरः स्यात् ॥ १०९ ॥
 वधूजनानां शयने द्विजेशे प्रकाशतां वासवरूपलक्ष्मीः ।
 प्रातस्तदास्यद्युतिवैभवस्य दास्येऽपि नास्याऽऽस्य विपाण्डुरस्य ॥ ११० ॥
 लघूभवन्निन्दुरलीकधिन्दुश्रियाऽश्रयत् स्त्रीजनवक्त्रमेव ।
 स्पर्द्धाऽपि बर्द्धापनहेतवेऽस्य प्राप्तस्य दुःप्रापमुखप्रसङ्गम् ॥ १११ ॥
 मतिभ्रमाद् विभ्रमभूमिकान्तासुखे विधेया शशिनोऽपि शङ्का ।
 प्रकाशमात्रादवकाशमाप्य क्षणादनङ्गे क्षणतः समाप्या ॥ ११२ ॥
 तुलाकृतैकत्रवधूसुखेन गुणैः प्रसिद्धेन जगद्विधात्रा ।
 परत्र चन्द्रेण विनाङ्गभारमन्त्ये स्फुटं लाघवमुद्गमेन ॥ ११३ ॥
 माधुर्यमासां वचनेषु धुर्यं वैधुर्यविच्छेदिसुधाशानादेः ।
 सुधाकरेणैव मुखप्रसन्न्यै सुधानिधानादुपदाऽप्यदायि ॥ ११४ ॥
 वचो विपञ्ची कणितेषु तासां माधुर्यमाघात् स्वभृतेषु किञ्चित् ।
 तल्लुल्यता चेत् परपुष्टवाचः काचः समः किं न मणेरगणे यः ॥ ११५ ॥
 निनंसया तीर्थकृतां नितान्तमुपेयुपीभिर्विधुचाङ्गनाभिः ।
 मिथः परावृत्तिविधिर्वधूनां भवत्यलङ्कारपरम्परायाः ॥ ११६ ॥
 ध्रुवं सुवर्णाचलसंनिधानाद् धनेश्वरानश्वरतां वदद्भिः ।
 ध्वजैरजेयत्वगुणः पुरोऽस्या ब्रजैर्बुधानां मनसाऽभिधार्यः ॥ ११७ ॥
 प्रविश्य तस्यां पुरि पौरलोकैः प्रस्तूयमानः स नियोगराजः ।
 समाजमानन्दयदाहृतानां गवां विलासेन जयश्रियाऽऽह्वयः ॥ ११८ ॥
 जेता स्मरादेश्वरणप्रवृत्त्या धर्मं हठीकृत्य पुरश्चाल ।
 अयं प्रसादाद् गणनायकस्यास्खलङ्गतिस्तत्सिमितिप्रतिष्ठः ॥ ११९ ॥
 उद्भेदिनी स्वर्णपयोजराजी निवेदिनी सौरमहोदयस्य ।
 पुष्पाति यस्यां कमलाविलासं तां मेदिनीपूर्वपुरीं ययौ सः ॥ १२० ॥
 हंसवतंसा विबुधप्रशंसास्यानानि यत्रापसरसां प्रदेशाः ।
 उदीरयन्ते सुरसार्थलीलां सौधर्मलोकाभिगमप्रतीत्या ॥ १२१ ॥

- जनः सहस्राक्ष इवातिर्दक्षः शुद्धार्थवृत्त्या शतकोटिधारी ।
 रूच्यो विराजज्येवाहिनीनां सुपर्वभिर्घ्नं विनोदशाली ॥ १२२ ॥
- सहस्रशो यत्र वसन्ति शूराः कलाभृतः सौम्यदशां प्रपन्नाः ।
 मनीषया गौरवमावहन्तः काव्यानुभाव्यक्रिययाऽनुपक्ताः ॥ १२३ ॥
- ५ यद्वाटिकानां परिपाटिकाभिरामोदसारेण वशीकृतानि ।
 सदा रमन्ते मिथुनानि दिव्यान्यासुच्य कल्पद्रुमसौरभाशाम् ॥ १२४ ॥
- रम्भागृहाण्यद्भुतसंप्रयोगारम्भाद् विरम्भाधिकरूपसंपत् ।
 कान्तानुरागात् समुपेय कान्ता याथार्थ्यमेपां कुरुते द्विधाऽपि ॥ १२५ ॥
- जातिः परेषां वपुषाविशेषां दामोदमुत्पादयतीति युक्तम् ।
 १० सुखाय नृणां श्रेयश्चच्छदोऽपि तस्याः प्रसङ्गादिव वाटिकायाम् ॥ १२६ ॥
- कुलन्महामल्लिविसन्धगन्धाऽऽकृष्टा निकृष्टा अपि भृङ्गराज्यः ।
 उद्गावयन्ते करवाललीलां सरस्य नद्यद्विरहार्त्तहृत् ॥ १२७ ॥
- गन्धैरनूतैः करुणप्रसूनैराकीर्षमाणोऽनुदिशं परागः ।
 नरस्य वदयंकरणं सरस्य दीक्षापरीक्षाविषये यभूव ॥ १२८ ॥
- १५ उन्निद्रपुष्पेक्षणवीक्षणेन व्यामोहयन्तीव लतास्मितास्याः ।
 परिस्फुरत्पल्लवसंज्ञयैवाऽऽहुती विश्रान्तिकृते वनान्तः ॥ १२९ ॥
- यन्दारुचारुद्युतिदम्पतीनां हासैः परं पावितपुष्पभासा ।
 तद्वक्त्रसौरभ्यभरस्य चौरैर्वीतिर्विघृत्ताऽपि लता वृत्तैव ॥ १३० ॥
- जिनार्चनाथं कुसुमोद्दिधीर्पा हर्षाद् वधूक्षितकरैरजस्रम् ।
 २० लतानिकुञ्जे मृदुलप्रयालश्रीः शाश्वतीवास्य वनस्य जज्ञे ॥ १३१ ॥
- आरुह्य पुष्पावचयेऽद्भवर्णसवर्णताऽऽलिङ्गितचम्पकान्तः ।
 गुप्ताऽपि कान्ताऽऽभरणप्रभाभी रराज काचिद् वनदेवतेव ॥ १३२ ॥
- पुष्पाण्यवाकीर्य तरोः शिरस्या बाला स्वशालान्तरमारुकुक्षुः ।
 मूलस्थितालीस्मितहेतुरासीत् सौभाग्यशोभाऽनुभवस्य लोभात् ॥ १३३ ॥
- २५ स्रजामजस्रं रचनेन काचित् साचिद्यमाप स्वजने वनेऽस्मिन् ।
 प्रियैः प्रियैस्तैर्यक्षां प्रयोगैरामोद्यमाना रमणीसमाना ॥ १३४ ॥
- हामप्रकाशप्रसरन्महोभिः पुष्पानवात्तावपि तद्भ्रमेण ।
 व्यापार्यमाणा करमभ्युजाक्षी सर्वां परं स्मरसुर्वी चकार ॥ १३५ ॥
- जिनार्चनाशेषमशेषमन्या प्रसूनवृन्दं निजशोभरेषु ।
 ३० नियेद्यायन्ती दृढयेश्वराणां विवाहधेलास्मृतिरन्वकार्पात् ॥ १३६ ॥

[१२२] १ 'शुद्धार्थवृत्त्या' शुद्धाऽनुद्गावया यथापेक्ष
 इत्ययं वृत्तिसंज्ञा । २ 'शतकोटिधारी' शतानां कोटि
 धारि, शतकोटिर्ब्रह्मं वा । ३ 'रुच्यः' शान्तिं मज्जित्वापीति
 वा । ४ 'वपुषादिनी' जघोरलक्षिता वदिवी सेना वा ।
 ५ 'सुखाय' देवे. शोभनायैः ।

[१२३] ६ 'काव्यानुभाव्यक्रियया' काव्यैरनुभावा यत्र
 क्रिया तथा युक्तः । यु विज्ञे । काव्याः शुद्धाः ।
 [१२६] ७ 'कल्पवृक्षः' "कल्पः करवने स्वाद् प्रथित-
 कल्परावति" । "कल्पः एषे पत्रेषु प्रथियतेयमाहयोः" ।
 कल्प एव कल्पः पत्रोःश्वेति बर्द्धेतिः सूत्रधारः ।

अर्चाञ्जुशिष्टा दयितैर्विसृष्टाः कृष्टाः, सखीभिः कुसुमस्रजोऽन्याः ।

स्वं सौमनस्यं सह सौरभेण न्यधुर्मधुन्याप्ततया वधूपु ॥ १३७ ॥

तस्मिन् वनेऽर्हद्भवनेन रम्ये श्रीआश्वसेनिर्भगवान् चकास्ति ।

यन्नामवर्णामृतपानमुच्चैः करोति लोकेष्वजरामरत्वम् ॥ १३८ ॥

वन्ये भ-सिंहाग्नि-भुजङ्गजन्येऽर्जन्येऽरिराजन्यकृतेऽप्यजन्ये ।

जन्येत चेतःस्खलना न भीत्या यन्नाममन्त्रस्मरणप्रतीत्या ॥ १३९ ॥

नाम्नाऽस्य साम्ना नृपतिः स्वधाम्ना समानमानन्दयती, हितार्थैः ।

नरं जयन्तं युधि रञ्जयन्तं सैन्यानदैन्यांस्तरसा रसाऽऽढ्यम् ॥ १४० ॥

कलाकलापः सकलातिशायी स्फुरत्वमुष्य त्रिजगत्सु मुख्यः ।

सभाजनानां रसभाजनानां सभाजनं नाम जयेज्जनो यः ॥ १४१ ॥

तत्रैः स्वतश्चैरपि नैव मञ्चैर्मित्रैः पवित्रैरपि यद्विचित्रैः ।

साध्यं प्रसाध्यं तदिहार्थपात्रैराराध्यमुद्गावयतेऽस्य नाम ॥ १४२ ॥

न नाम कामः समुपाजगाम कः सिद्धिमुद्बुद्धिभृतोऽस्य नाम्नि ।

चिन्तामणौ सत्यपि सत्यचिन्ता फलेग्रहिः स्यान्नहि का विकाशात् ॥ १४३ ॥

नाम्नाऽऽस्यदाम्ना च हृदो विभूषा यस्यास्ति वंश्या मरुतो वयस्याः ।

विश्वे यशःसौरभमेतदीर्यं तन्वन्ति रुद्धैव महोऽन्यदीर्यम् ॥ १४४ ॥

नाम्नामिहाऽऽम्नायविदां जिनस्य विनश्यदापत्परितापवृत्त्या ।

वृत्त्यानि नित्यं कमलाविलासात् पुरः सुरस्त्रीनिवहस्तनोति ॥ १४५ ॥

नाम्नाऽस्य धाम्नां निधिनेव देवैरसृष्टतेजः प्रसरीसरीति ।

सिद्ध्यङ्गनाऽप्यङ्ग । वरीवरीति कीर्तिस्त्रिलोकीं प्रवरीभरीति ॥ १४६ ॥

नाम्नि स्फुरद्दाम्नि जिनेश्वरस्य जागर्ति कोऽपि प्रबलः प्रभावः ।

समुन्नयन् वैभवमङ्गभाजां लघूकरोति स भवानुभावम् ॥ १४७ ॥

ध्येयं परं तत्सुदृशां विधेयं देवाभिधेयं कमलाद्युपेयम् ।

प्रसाध्यन्ती सुरसार्थगेयं पटूकरोत्येव यशोऽधिपेयम् ॥ १४८ ॥

अवश्यमेतस्य पदौ नमस्यन्नस्यन् विमोहस्य बलं विहस्य ।

तस्मिन् पुरेऽसौ कतिचिद् दिनानि निन्ये नियोगाधिपतिर्जघेन ॥ १४९ ॥

ग्रामादनुग्रामविहारतोऽयं त्यजन्नजस्रं निगमप्रदेशम् ।

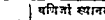
मोहस्य तत्तद्विपयेऽतिचारं कुर्वन् न्यपेत्सीद् विपयेऽतिचारम् ॥ १५० ॥

स नासीरं धीरस्तपगणसुनासीरैरपसा निरस्यन् मोहस्यावनिजनितजैनप्रभुनया ।

नयस्थित्या लोके कृत्नकरणचातुर्यधिजयो नियोगेशः श्रीमानुदयमदधाद् धार्मिकधिधेः ॥ १५१ ॥ 30

इति धीदिविजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेवविजयगणिविरचिते

प्रस्थानवर्णने नाम नवमः सर्गः ॥

[१३९] १ 'भजन्ये' भजन्ये उच्यते युदे च ।

[१४०] २ 'विधेयम्' कार्यम् । ३ 'देवाभिधेयम्' ह्यं देवाभिधा सुदृशां सम्यक्वचनार्थं ध्येयम् ।

[१५०] ४ 'निगमप्रदेशम्' निगमो मार्गः, निगमानां

धमिनां स्थानम् । 'निगमाः पूर्वदिग्मेदिमिध्रयाध्वजिह्वयाम्' ।

[१५१] ५ 'नासीरम्' अप्रयातं मोहस्य । ६ 'कृत्नकरण-

चातुर्यधिजयोः' कृत्नः करणानां चातुर्येण विजयो येन सः ।

'अदृष्टं' इति पदविभागे अदृष्टिमरजे चातुर्येण विजयो यस्य ॥

दशमः सर्गः ।

अञ्जयन्धुरथ बन्धुररध्यान् नोदयन् पथि यथेच्छमनन्ते ।
 तत्पिपासुरिव वार्द्धिपियासुः पश्चिमां भृशमुपास्पृशदाशाम् ॥ १ ॥
 वारुणीमधिगतं द्विजराजं वीक्ष्य दुर्णयपदं विनिनीयुः ।
 शोपकोप इव शोपकृतेऽर्कः प्राप पश्चिमदिगम्बरदेशम् ॥ २ ॥
 पूर्वगोत्रविशदीकरणेन प्राप्तदिगवरवधूपरिभोगः ।
 ध्वस्तदुस्तमतमोभरपापक्षालनाय रविरब्धिमियाय ॥ ३ ॥
 हंस एष गगनामरसिन्धौ संतरन्निव कराऽऽघतपाशैः ।
 पाशिना ध्रुवमनीयत तीरं स्वाङ्गनागतिकलाऽध्ययनाय ॥ ४ ॥
 प्रोह्लसत्सितपदैर्गगनाब्धौ यानपात्रमिव मित्रचरित्रम् ।
 तेजसा निभृतमर्णवसद्भाभ्यानयन्नयरुचिर्निजपार्श्वम् ॥ ५ ॥
 फेनपिण्ड इव मण्डलमेतच्चण्डगोर्नु विधिना वियदब्धौ ।
 प्रस्फुरन् वरुणलोकशिशूनां नर्मणेऽभिक्रूषे सतृपेव ॥ ६ ॥
 प्राग्धृतस्त्रिदशराजवधूभिरात्मदर्श इह भानुविमर्शः ।
 तत्प्रतीपवरुणाभ्युजहग्भिः स्पर्द्धया निजगृहे जगृहेऽसौ ॥ ७ ॥
 प्राघृतः सितपदैः किमु पूर्वाधीशितू रविमिपेण शताङ्गः ।
 आसदद् वरुणराज्यजिघृक्षोर्माययाऽपरदिशोऽपि सदेशम् ॥ ८ ॥
 यज्जलानि महसा खल्लु शून्यत्येव शोपसमयात् सविशेषम् ।
 तत्पतिर्वरुणराडरुणस्य सिन्धुपातबहुपातकमाघात् ॥ ९ ॥
 उच्यतस्य गगनाभ्युधितारारत्नराशिहरणादरुणस्य ।
 पद्मपतोहरकलाणवरत्नान्यास्तुमस्तगिरिगुप्तिमघत्त ॥ १० ॥
 वैरिणीभिरवदातविधीनां खैरिणीभिरिव वारुणलोके ।
 चुम्बनेऽस्य विहितेऽधररागाच्छोणतामवृणुतारुणविम्बम् ॥ ११ ॥
 अस्तभूधरशिलासु विभिन्नः शातकुम्भनवकुम्भ इवार्कः ।
 तत्कणैर्ग्रहगणैरिव कीर्णं व्योम सोममहसा सहसाऽऽप्यम् ॥ १२ ॥
 भानुरस्तगिरिमैरिकयोगाद् योगवानिव कपायितवासाः ।
 दूरतो निजपरिग्रहमोज्ज्वद् रूप्यका ग्रहगणास्त इमे खे ॥ १३ ॥
 प्राविवेश जलधौ जलधौतं सं विधातुमरुणामरहस्ती ।
 उच्छलद्भिरिव तस्य कपोलाद् व्यानशे नु तिमैर्भ्रमैरैः खम् ॥ १४ ॥
 दूरदेशमभिजग्मुपि पत्नौ पश्चिनीभिरचिराद् विरहार्याः ।
 विश्लथा विदधिरेऽलिकपर्यस्तत्कचैरिव तमोभिरुदीये ॥ १५ ॥
 शूरदूरगमनान्मदपूराद् यन्निशाचरगणेन दिदीपे ।
 माऽस्तु दर्शनमशुद्धममीपां पश्चिनीभिरिति मङ्गु निदद्रे ॥ १६ ॥

स्त्रीजनैर्निदधिरे मणिमुक्ता दिग्भरुन्मुखतया निशि ताराः ।
 स्पर्द्धया वसुधया विपमेपोर्मार्गणा इव लसद्बुचिदीपाः ॥ १७ ॥
 स्नेहमुच्चशिखगेहमणीषु गेहिनी निदधती गुणवृत्त्या ।
 कामिनां मनसि चापलतेवाऽकुञ्चिता मनसिजस्यं वभासे ॥ १८ ॥
 भूपणैर्वपुषि वेपविशेषैर्विभ्रमैरभिनवैर्विनतध्रुः ।
 मोहनेन मनसः खलु पुग्भिः काप्यपूर्ववनितेव निपेवे ॥ १९ ॥
 लम्बितः स्फुटरमां चरमाद्रिर्मूर्ध्नि खण्डतनुचण्डरुचोच्चैः ।
 दाववह्लिजनितामिदमीयैर्व्यापिभूर्ननु तमस्तनुध्रुमैः ॥ २० ॥
 साक्षिणारुणकृशानुभरेण संव्यवाह्य तनुना विजयश्रीः ।
 तद्रूता ग्रहगणाक्षतवर्गैर्विस्तृता नभसि कुङ्कुमकान्तिः ॥ २१ ॥
 निश्चिते भुविजये विजयेऽस्मिन् मूर्त्तधर्म इव धर्म्यमुहूर्त्तं ।
 श्रीनिदेशन्पतिर्विंशति स पातिसाहिपुरमुद्गरधामा ॥ २२ ॥
 यत्र चित्ररमणीजनभोग्या वाटिका वलपिताः परितस्त्रिः ।
 शाटिका इव लसत्सुमनोभिर्व्यक्तभक्तिनिभृताः पुरवध्वाः ॥ २३ ॥
 पाटिका इव मनोभवरजः शासनस्य सुमनोऽक्षरलक्ष्याः ।
 वाटिकाः सुमनसामभिगम्या स्फाटिकाश्मघटितालिघटाभिः ॥ २४ ॥
 आकुला द्विजकुलैर्बहुधाऽऽर्षवालकैः सुमधुरा मधुमत्तैः ।
 शुद्धजातिसुमनःकमनीया राजधान्य इव ताः स रराज ॥ २५ ॥
 क्षिण्टिकारणरणत्कृतिवेल्लद्वल्लिपल्लवनिकुञ्जपदैस्ताः ।
 प्रोल्लसत्कुसुमतारकरूपाज्जिरे निवसतिर्वसतीनाम् ॥ २६ ॥
 मल्लिकासुमनसां कालिकाभिर्वैश्व विस्मयदकन्दलिकाभिः ।
 दम्पतीसुरतकर्मणि तासामानुकूल्यमिव शाश्वतमासीत् ॥ २७ ॥
 शाखिनां घनतयाऽनलताऽऽसु पश्यशो दिनकृता करयोगात् ।
 पल्लवैः प्रकटितेषु च रागेऽस्याः विमृश्य रजसः समयं नु ॥ २८ ॥
 चुम्बितां मधुकरैर्विटपेनाऽऽश्लेषमेप सविशेषमिवैक्ष्य ।
 घल्लिमुल्लसितपल्लवहस्तामालिलिङ्ग दिनकृत् करेण ॥ २९ ॥
 उच्छलत्परिमलस्यलगुच्छः खच्छतीव्रकरमण्डललीलाम् ।
 उत्परागपरभागपिशङ्गीभूतभ्रतलतयाऽप्यनुजहे ॥ ३० ॥
 निर्गलन्मधुभरैर्घनवृष्टिः कापि नीरजरजोभिरदोऽन्तः ।
 दीर्घिकाचपलवीचिसमीरैः कापि शीतमविनीतममृषु ॥ ३१ ॥
 उच्छसत् कुसुमगन्धभरेणाप्यासु भासुरतरा सुरभिःश्रीः ।
 सौहृदादिव दिवस्पतिजेतुर्विस्मयो न रमणे स्मरराजः ॥ ३२ ॥
 योगिनां निवसतां घनदेशे लीनमात्मनि परे हृदयं स्वम् ।
 आचर्क्य सुमनःशरधारावर्षणान्मनसिजो विजयाय ॥ ३३ ॥

5

10

15

20

25

30

एव यत्सुरजनी रजनीपु मण्डपे सुमनसां सुमनोभिः ।
 स्त्रीचकार सुरतं शुकवाचाऽमृपु तन्मिथुनान्यधिजग्मुः ॥ ३४ ॥
 तालिकावलिचलाचलपत्रैर्मूर्च्छिता धुपवनात् पवनाऽऽली ।
 पद्मिनी प्रणुदिताऽऽसु वधूनां द्राक् चकार रतखेदविभेदम् ॥ ३५ ॥

[इति वाटिकावर्णनम्]

उन्नमद्भिरभितस्तराज्या वाटिका सुचिदपैरविलोक्या ।
 सा विशालतरसालवरेण पर्यवेष्टयत पुरी गिरिणेव ॥ ३६ ॥
 तत्पुरीशकृतभूतलभूयोवैरिराजघृतदुर्गविभङ्गात् ।
 तुङ्गतां स नु गतः कपिशीर्षैर्भद्रुर्गकवलीकृतमैच्छत् ॥ ३७ ॥
 द्वेषिवुद्धिविषयाऽऽवरणेन भूतलाभरणवद् वरणोऽयम् ।
 शीतगोः परिधिना कृतसरूपं शेषकुण्डलिकलाग्रहणाय ॥ ३८ ॥
 शेष एष खलु शीर्षसहस्रं भूमिभारघरणाय वभार ।
 तद्विवोभरसहे वरणेऽस्याः शीर्षकोटिरपि साम्प्रतमेव ॥ ३९ ॥
 कुण्डलीकरणकौशलवृत्त्या नागराज इह युक्तमधःस्थः ।
 देवराजमपि किं नु विधित्सुस्तद्बुद्धतरतां स जगाम ॥ ४० ॥
 खातिकाऽऽकृतियलाज्जलजन्यं पौरुषाऽऽवलिमिपाद्गनु वन्यम् ।
 सालमुचयधिया स्थलवर्ग्यं किं त्रिधा भजति दुर्गमिहैवम् ॥ ४१ ॥
 वप्रविप्रमतिरुब्धतयैव सर्वतोऽवति दिगम्बरभागान् ।
 तं जिघृक्षुमरुणद् वरुणः किं खातिकापद्भृताम्बुधिनेव ॥ ४२ ॥
 आलवालजलमप्यनिरुद्धं सालमेधयति किं न विशालम् ।
 खातिकाजलनिरर्गलसेकाद् वप्रवृद्धिरुचिरताम्बरसीमा ॥ ४३ ॥
 जन्मनैव हि निरावरणोऽयमम्बराय किमु धावति वप्रः ।
 इत्यवेत्यधिधिना ह्यनुकूलं निर्ममेऽस्य परिखाङ्कुकूलम् ॥ ४४ ॥
 पातिसाहिमहसा सहसाऽयं निर्गलन्निय जलैः परिखायाम् ।
 भोजिवान् महिमवान् हिमवान् किं संनिधाय वरणाचरणेन ॥ ४५ ॥
 प्रस्फुरद्भिरभितः कपिशीर्षैर्बद्धमौलिरिव सालवृपालः ।
 वह्निशास्त्रजनितध्वनिसारैर्वारयन्नरिजनानिव रेजे ॥ ४६ ॥

[इति प्राकारवर्णनम्]

राजवर्त्म विरराज नगर्थाः सर्वदिक्षु विपणिस्यलक्षैः ।
 खेलनाथ किल मण्डललक्ष्म्याऽधायि शारिफलमस्य मिषेण ॥ ४७ ॥
 सर्वतो मुखमिदं सविशेषं विस्तृतं कनकरत्नगणाऽऽह्वयम् ।
 विश्वमण्डलसमापतदुद्यत्सिन्धुजाभिगमजातरुचीव ॥ ४८ ॥
 तोरणीभवदुद्भ्रप्रतिधिम्या धोरणीह शुशुभे विपणीनाम् ।
 पङ्क्तिपुक्तिघृतमानविमानस्वर्जयाय चिहितोन्नतमौलिः ॥ ४९ ॥

वाससां कचन शुक्लमानां तेजसां सुरधुनीव पुनीते ।
 दर्शनोत्सुकनृणां नयनानि सोल्लसत्सुरगतुङ्गतरङ्गा ॥ ५० ॥
 व्यक्तरक्तवसनास्तरणेन शोणतामधिगता कचनेयम् ।
 वाहिनीं नु विधिना जनितां सा जेतुमुद्यततया ध्वनिमाघात् ॥ ५१ ॥
 आपतद् गजघटाऽऽकुलभावाद् राशिभिर्मृगमदस्य तथोच्चैः ।
 कापि सूर्यदुहितुर्द्युतिगर्वं सङ्कुलः सकलमप्यपजहे ॥ ५२ ॥
 साधयन्तु चतुरः पुरुषार्थानत्र चित्ररुचयश्चतुरेभाः ।
 सर्वतोमुखतया विपणीनां श्रेणयो बभुरितीव चतस्रः ॥ ५३ ॥
 दूरतः प्रययुरापणराज्या, आकृतिद्युतिभरैरनया द्राक् ।
 निर्जिता इव हरिभृपतीनां लज्जया कचन राजनगर्घ्यः ॥ ५४ ॥
 आभिमुख्यजनितप्रतिविम्बाद् रत्नभूमिषु पदार्थगणस्य ।
 कायको भ्रमवशादितरसिन्नापणेऽत्र गमनेऽपि फलाढ्यः ॥ ५५ ॥
 स्वर्णरूप्यमयपुञ्जितमुद्राव्याजतः किमिह राजसवित्रोः ।
 रदमयः सततविस्मयवृत्त्या सुस्थिता रुचिरे चिरमस्याम् ॥ ५६ ॥
 सङ्कुलेऽतिविपुलेऽपि जनौघात् सङ्कुले किल मिथः परिमर्दात् ।
 भ्रूषणात् प्रपतयालुमणीनां वृष्टिरेव निकरैर्निरधारि- ॥ ५७ ॥
 भ्रूषुजामपि भुजार्जितचित्तैर्विस्मयाय वणिजो विपणिस्थाः ।
 रेजिरे पुरि वरीतुमिवाहास्ते स्वयंवररमाः परमार्थात् ॥ ५८ ॥
 श्रेणयः किमु परस्परशोभादर्शवन्मणिमया विपणीनाम् ।
 तुल्यरूपविभवाद् भ्रमहेतुर्ग्राम्यविभ्रमवतीषु बभ्रुवुः ॥ ५९ ॥
 विस्तृता इव भुजाः पुरलक्ष्म्याः सर्वतोमुखंतया जनरध्याः ।
 यत्र तत्र निदिशन्ति विमध्यं नागरं विविधवास्तववृत्त्या ॥ ६० ॥
 दक्षिणादिशि दशास्यपुरीयं सुप्रभाऽपि नगरोत्तरदेशे ।
 पूर्वतः स्फुरति पर्वतभेतुर्वारुणं पुरमिहापरभागे ॥ ६१ ॥
 वर्णितं न कविना भविना वा केन नाश्रितमिदं पुररत्नम् ।
 एवमाह सकलास्वपि दिक्षु विस्तरन्निह चतुष्पथघोषः ॥ ६२ ॥
 [इति श्रीजिहानावादनगरचतुष्पथवर्णनम्]
 यत्र चित्रकृतचित्रपवित्रराजसौधधवलद्युतिवृन्दैः ।
 निर्मलीकृतपयास्तनयार्कस्योन्मुखीभवति नामरसिन्धोः ॥ ६३ ॥
 राजसौधशिखरैरेतु हैमैस्तर्जितः सुरगिरिर्नु निनङ्कुरः ।
 शरराजधिपणप्रमुखैः किं रुध्यतेऽस्य परितो भ्रममङ्गला ॥ ६४ ॥
 रत्नराशिरचितैर्दृपसौधैः प्रेक्षको हृतमना इव सर्वः ।
 रोहणाचलरुचिं विमुमोच शोचते न लघुमभ्यधिकासौ ॥ ६५ ॥

उचतां नरपतेर्निलयास्ते शररांजवसुसंपदमन्त्रे ।
संग्रहीतुमिव केतुकैः स्वैर्भेजिरेऽजिरमणीरमणीयाः ॥ ६६ ॥

पातिसाहिसदनेष्वनुरूपं रूपमद्भुततयाऽप्रतिरूपम् ।

किं विमृश्य रविजातिगभीरा धीक्षते शफरिकापरिवर्तैः ॥ ६७ ॥

राजराजधृतराजतपद्वेश्मविस्मयकरद्युतिपुञ्जैः ।

तर्जितो हिमगिरिर्गलतीव पूज्यतामुपगतोऽपि पुरारेः ॥ ६८ ॥

भूपसन्ननिवहः स्वसुरूपं न न्यरूपपदयं भुवनेऽपि ।

तद्दिदक्षुरिव मङ्गु कलिन्दकन्यकापयसि विम्बमधत्त ॥ ६९ ॥

सार्वभौमरविमुख्यगृहस्य छत्रतां कलयतेऽम्बुजबन्धुः ।

पूर्णिमा हिमकरद्युतिसाधुमाधुरी भजति चामरवृत्तिम् ॥ ७० ॥

पूर्वयोदयगिरिः परयाऽऽस्तभूभृदुत्तरदिशाहिमशैलः ।

आदधे मलय एवमपाच्या राजसौधमिति मध्यमुवाऽपि ॥ ७१ ॥

आगमेऽम्बुदयभूधरशृङ्गे ज्योतिषामहिमगुप्रभृतीनाम् ।

मङ्गलं भवति दर्पर्णरूपे पातिसाहिसदने स्वविलोकात् ॥ ७२ ॥

विस्तृतत्रिभुवनक्षितिभर्तुर्पदू यशः सुरतरुगारिमाढ्यः ।

तस्य मूलमनुकूलतयैतद् भासतां सदनमप्यलधीयः ॥ ७३ ॥

[इति श्रीपातिसाहिगृहवर्णनम्]

श्रेष्ठिनां सदनसंततिरस्यां भूपसौधपरिवारतयैव ।

रामणीयकम्रधाद् बहुधा तु धातुमुख्यमणिजन्ममयूखैः ॥ ७४ ॥

अस्ति यत्र विद्युघ्नः सकलोऽपि दिव्यरूपवसनाभरणेन ।

नेह गेहरचनास्तु विमानशोभया भजति कश्चन चित्रम् ॥ ७५ ॥

पर्वतैः किमिव पर्वतभेत्तुः सर्वतः सपदि शङ्कितचित्तैः ।

स्यापितानि शिखराणि विमृश्य निर्भयस्थलमिदं गृहरूपात् ॥ ७६ ॥

तुङ्गतामधिगताः स्वविभूनां जाति-धर्म-धन-भाग्यमहचवैः ।

उज्ज्वला इव तदध्यवसायै रेजिरेऽत्र निलयाध्यवसायैः ॥ ७७ ॥

कामकेलिललितेष्वथलानां साहसाद्भुतरसेन निवासाः ।

स्यैर्यमभ्युपगता इव गुञ्जन्मर्दलध्वनिभिरेव विनेदुः ॥ ७८ ॥

दक्षमानपहलागरूपुपादुङ्गवद्वलयसत्कलयेव ।

छत्रिणाः स्फुटचलाचलकेतुचामरैर्यसुरमी नृपतुल्याः ॥ ७९ ॥

चान्द्रसान्द्रजलनिर्झरणेन क्षीरसागरतरङ्गनिपक्ताः ।

आलयाः कमलया सहयोगस्तेषु युक्ततर एव नरस्य ॥ ८० ॥

कामरागचशतः सुमनोभिः कामरा विदधुरालयलीलाम् ।

पामरा इव तदीक्षणाल्लब्धा नामरा विदधते दिवि वासम् ॥ ८१ ॥

सद्गनां शिखरवृद्धिविशेषैरम्बरेऽम्बरमणिर्दिनमध्ये ।
 हृष्टनष्ट इव याति बधूनां भोगभङ्गभवशापभियेव ॥ ८२ ॥
 आतपे प्रसृमरेऽपि गृहाणामुन्नतेर्भवति धार्मिकलोके ।
 दीर्घिकाकमलकोमलकोशोद्धृष्टनादिव दिवाकरबोधः ॥ ८३ ॥
पातिसाहिमहसामिव तैक्षण्याद् भीतभीत इव शीतविनोदी ।
 भास्करो न कुस्ते करपातं भूतले सदनमूर्द्धनि रुद्धः ॥ ८४ ॥
 सद्गनां कनकरत्नविभूतेर्द्रष्टृहृग्जनिनदोषविघातः ।
 बाललालनकपोतकपोतैर्न्युच्छन्नभ्रमिभरेण विधेयः ॥ ८५ ॥

[इति व्यवहारिगृहवर्णनम्]

तस्थिवानिह निदेशानरेशस्तेजसाऽऽहतसुखाभिनिवेशः ।
 कारयन् नयपथप्रथिमानं चारयन् जगति दुर्णयवृत्तिम् ॥ ८६ ॥
 श्रीजिनेश्वरदिनेश्वररोचिःसंचयाद् धवलिताम्बररुच्या ।
 वर्जिता जनदिगम्बरवृत्तिः स्त्रीविमोक्षसुमतिः प्रससार ॥ ८७ ॥
 व्याहृतौ हि किल केवलभाजां निश्चयः प्रवृत्ते श्रुतियोगात् ।
 सर्वतः सुमनसां प्रतिबोधे सङ्गतैव मधुपायिनि वृत्तिः ॥ ८८ ॥
 नोपरागविंशो कमलानामाकरेषु धनवत्सु रसेन ।
 नो जडात्मनि रुचिर्द्विजराजे नो पलादनमनःप्रतिचारः ॥ ८९ ॥
 तत्र रात्रिसुजि कर्मविरामे प्रौढशीतलरुचेरपि रागः ।
 साधुतोपकरणाऽऽश्रयभाजां सन्नयानयविवेकमघत्त ॥ ९० ॥
 कामचारविरतिर्जनतायास्तन्निमित्ततमसां विलयेन ।
 सङ्गमे सवयसां हि विभापावेदिनां समभवद्वितयोधः ॥ ९१ ॥
 पापकर्मणि परं बहुलाभे भाचिताऽऽत्मसुधियो विनिवृत्ताः ।
 भ्रष्टाणो ह्युपनयान्निजशीले दार्ढ्यमेव स मधुर्भधुराङ्गाः ॥ ९२ ॥
 सद्गुरोश्चरणभारविबोद्धुः पावनं विदधिरे स्ववराङ्गम् ।
 प्रत्यहं भजन-वन्दनकृत्यैः श्रद्धयैव सुदृशोऽङ्कशारागाः ॥ ९३ ॥
 आचर्क्य समयप्रतिपत्तेरङ्गचालनपटुः परमार्थम् ।
 गोरसान्मथनिकामतिरुचैस्तत्क्षणेन गुरुदर्शनचारुः ॥ ९४ ॥
 स्पष्टमार्गमधिगत्य धनस्य पुष्टयेऽस्य भवनेऽथ चने वा ।
 रक्षकोऽपि निवसन्नसुभाजोऽपालयत् खलमुदस्य दयार्द्रः ॥ ९५ ॥
 सर्वथाऽप्यशिवबुद्धिनिषेधः स्त्रीयधर्मविधिघन्यवसायैः ।
 आहतः पुरजनेन दयायाः स्योदयाय हृदयेऽभिनिवेशात् ॥ ९६ ॥
 रेजुद्वन्तकरा नगरान्तःसंचरिष्णुवरदानि महेभाः ।
 गर्जितैः प्रसृमरैरदसीयैस्तर्ज्यते जलधरोऽप्यतिपीरैः ॥ ९७ ॥

आतपः प्रववृते शुभकार्यमात्मनां समुपदेष्टुमिवैष्टम् ।

सिद्धसाधनधिपः पुरलोकास्तद्व्रताय परमोधममीयुः ॥ १८ ॥

काललब्धिवशतः परमार्थप्राप्तिरित्यलसदेहिमतार्थम् ।

सज्जनास्तमवमलय कृतार्थं स्वं व्यधुर्जपतपोव्रतयोगैः ॥ १९ ॥

देहिनां प्रतिहतं भुवि जाड्यं स्वार्थसाधनमहोद्यमयुक्त्या ।

व्याहृतेन किल बोधिकराणां स्थाप पापचरितं विनिवृत्तम् ॥ १०० ॥

सौरगौरमहसि प्रतिपन्ने गौरवं स नगरे प्रचकार ।

देशरूपमतिदेशरूपः श्रीगुरोरिति निदेशनरेशः ॥ १०१ ॥

[इति प्रातःकालविधेयधर्माचरणयोर्द्वैतया वर्णनम्]

तत्र स्रोत्सवतया चतुरोऽयं तान् व्यतीत्य चतुरोऽपि च मासान् ।

पूर्वदिग्बिजयसाध्यनियुक्तस्तत्पुरोऽथ पुरतः प्रचचाल ॥ १०२ ॥

अध्वनि ध्वनितजैनविधानः कापथप्रमथनप्रणिधानः ।

भक्ष्यचेतसि महोदयदायि नन्दयन् सुकृतधाम जगाम ॥ १०३ ॥

उग्रसेनपुरमुग्रमहिम्ना तस्य दर्शनसमुत्सुकलोकम् ।

आगमश्रुतिरसाद् धृतरागमुल्लालस कमलाऽऽकरयुक्त्या ॥ १०४ ॥

अर्गलापुरमनर्गलतेजोनिस्सपद्मयहुरन्नसमूहैः ।

स्वर्गराजनगरस्यवार्त्तास्वर्गलाकरणमेव विभाति ॥ १०५ ॥

सर्वतो जनपदैर्निजसारं प्रेक्ष्यते शकटपूरणयाऽस्मिन् ।

प्रेक्ष्यकानिव विशिष्य धिसुपा काञ्चनैश्च धरिभर्त्सि पुरं तान् ॥ १०६ ॥

मण्डनं सकलदिग्युवतीनां स्वःपुरस्य दृढसौहृदपात्रम् ।

संगमस्थलमिदं कमलानां सर्वदेवनगरं प्रतिभाति ॥ १०७ ॥

राजराजनगरं नगरन्ध्राण्यध्युवास कृन्किन्नरवासम् ।

शोभया जितमनेन पुरेणाऽऽष्टापदैः प्रतिपदं निभृतेन ॥ १०८ ॥

या दशास्यनगरस्य पुराणां द्वापरे परिणते सुपमाऽऽसीत् ।

यादसाऽस्य नगरस्य पुराणामंशुजालजलधेः सहशी सा ॥ १०९ ॥

यन्महे सकलभादिविशेषः प्रेक्ष्यते स तु न भोगिनगर्याम् ।

यन्महेशकलभादिविशेषस्तन्निमित्तमधिपः स हि तस्याः ॥ ११० ॥

द्रव्यभावधनवासनयार्थैः श्रावकैः परिचितं पुरमेतत् ।

द्रव्यभावधनवासनयार्थैस्तत्सतो न हृदतो विरमेत् ॥ १११ ॥

आस्तिकाः सुकृतिकृत्यविविक्ताः सेविताः स्वसुरताशयभावाः ।

आस्तिकासुकृतिकृत्यविविक्ता सेविता स्वसुरताशयभावाः ॥ ११२ ॥

पूर्ववर्णितपुरं हि यदीया वर्णिकेव हृदि भाति कवीनाम् ।

तत्पुरस्य तु चिरस्य सदस्यः कः प्रपद्यति न वृत्तविशेषम् ॥ ११३ ॥

यत्पुरन्दरपुरं यपुरन्तः पुष्करं करकरम्बितमाघात् ।

तत्पुरस्त्रपितमेव पुरोऽस्याः सौष्ठवग्रममिवाचितुमेव ॥ ११४ ॥

सुन्दरं यदि पुरन्दरधाम स्यादितंस्तदिह शून्यपदे किम् ।
 तत्प्रजा अपि च मन्दरभृशृत्कन्दरेषु कृतमन्दिररागाः ॥ ११५ ॥
 विन्नमादिव पुरेक्षणजन्यान्निश्चला हि संकलाचयवेपु ।
 पुत्रिकाकपटतोऽप्सरसस्तन्निर्निमेषनयना इह तस्युः ॥ ११६ ॥
 राजधानि सुवनेऽपि महत्त्वं तत्त्वतः प्रभवति स्म कुतस्त्वम् ।
 शङ्कयेऽतिविगतं नगरेऽस्मिन् वीक्षणेन नृपवासवधान्नाम् ॥ १०७ ॥
 कौशिकः स खलु कौशिक एव यन्नृपस्य महसा सहसाऽऽसीत् ।
 प्राप्य जीवति कथञ्चन भिक्षुर्दक्षिणां प्रतिदिनं यमराजः ॥ ११८ ॥
 तन्निवासनगरस्य मयूखारोपमर्हति कदाऽपि न पूषा ।
 स्पृष्ट्वैतं किञ्च सुराशनयूषा गोपयःप्रभृतिपेयविभूषा ॥ ११९ ॥

[इति आगरानगरवर्णनम्]

दर्शयन्ति फलदा इह धीजं मार्गणानुपवने पुरयाद्याः ।
 शिक्षिताः पुरजनादिव दानं गौरवाय सुलघोरपि वक्तुम् ॥ १२० ॥
 दन्नहे लघुफलानि गुरुत्वे लाघवेऽपि भवतां गुरुदानम् ।
 उन्नमय्य विनमन्ति तदस्यान् पादपा इति धिया किञ्च पौरान् ॥ १२१ ॥
 वीरुयस्तनुतरा अपि दस्युः काश्चनाप्यतिमहान्ति फलानि ।
 तद्गुणेन शिरसाऽपि रसालास्ताः परं निदधते फलभाजः ॥ १२२ ॥
 शिक्षिताः क्षितिरुहः पुरलोकाद् दानधर्ममिव वाञ्छन्वन्त्याः ।
 उचतां ययुरतः सुमनोभिः शोभिताः परिवृता गुरुपात्रैः ॥ १२३ ॥
 दानशौण्डचरिते किल पद्मालम्बनं विदधते वनतालाः ।
 सर्वतोऽप्युपवनं क्षितिजानां तन्महोच्चशिरसो रसपूर्णाः ॥ १२४ ॥
 पक्षिणामिव स्नेन वनालीरक्षिणां सवहुमानमन्यु ।
 दक्षिणां प्रददते फलपुष्पैः पक्षिणां कृतमुदस्तरयस्ते ॥ १२५ ॥
 उच्छ्रिता इव दिवस्तरुवर्गं जेतुमीहितफलार्पणशक्त्या ।
 शाखिनोऽर्धनिवहे स्फुटरागाः पल्लवैरुपवनेषु विरेजुः ॥ १२६ ॥
 ते द्रुमा अपि च विद्रुमभासः पल्लवैर्धृतविपल्लवभावाः ।
 नीरसं पदमिताः सरसत्वान्मोदमादधुरतो मधुयोगे ॥ १२७ ॥
 भोजनेषु सुहृदां विपिनान्तस्ते जनेषु मिलितेषु यथेच्छम् ।
 मोदकार्पणकलामुपलभ्य शाखिनोऽपि वष्टुषुः फलराजिम् ॥ १२८ ॥

[इति उपवनवर्णनम्]

भृग्दामुपवनेषु महत्त्वं पात्रसंगतिरसे पदुशाखाः ।
 धीक्ष्य दानरुचिरुचतयैव स्पृष्ट्वेय वष्टुधे धनंभाजाम् ॥ १२९ ॥
 यत्र सौम्यशिवरेषु धरांशोर्वाजिनः स्वलनशङ्कितयोधैः ।
 उत्सृष्टिव्यसनिनः प्रशालान्तर्लङ्घयन्ति समुत्थं शुचि मासे ॥ १३० ॥

उद्विलल्लिपुरिव स्वरथस्य चक्रमेकममरोदहिमांशुः ।

वाजिसप्तकमुदीर्य्य घलेन यानमुष्य नगरस्य समीपे ॥ १३१ ॥

हर्म्यमूर्ध्नि विरहार्त्तवधुभी राक्षि राहुरुचिसंस्करणाय ।

उज्झितो मृगमदस्य विलेपस्तेन नीलवपुपोऽर्कतुरङ्गाः ॥ १३२ ॥

5 यत्र तुङ्गग्रहशृङ्गनिविष्टसुन्दरीक्षणभवस्मरतापात् ।

पाति दक्षिणदिशं मलये चुरुत्तरां (?) हिमगिरिस्थितयेऽर्कः ॥ १३३ ॥

यत्र वाहनमृगान् मृगनाभेराग्रहाय कृतगीतवधुभ्यः ।

रक्षितुं कथमपीह तमिन्दुर्धत्तवान् द्विजप इत्यभिघां स्वाम् ॥ १३४ ॥

आलया ध्वजपटोद्धटनेनामध्रपन्ति जलदानिव दूरात् ।

10 उद्यते बहुजने वितरीतुं यत्र दानकरणाध्ययनाय ॥ १३५ ॥

दातृभिर्जलधरा इव धारायन्त्रवेदमसुकृताः सुकृताऽऽद्यैः ।

नर्मदा इव सदा जलमार्गैस्संनिपत्य विल्ललन्ति पुरस्तात् ॥ १३६ ॥

चान्द्ररत्नविगलज्जलवेण्या यत्र पौरनिलया घनरूपाः ।

प्रस्फुरन्ति चपलाश्चपलाक्ष्यस्तेषु सांप्रतमितो घनरूपाः ॥ १३७ ॥

15 यत्र वेदममणिघोरणिभासा पीनतामुपनतां परिपन्ति ।

ज्योतिषां वसतयो भ्रमिभावस्पष्टनष्टरुचयोऽपि तथैव ॥ १३८ ॥

निःसपत्नरविरत्नगणेभ्यो निस्सरद्धनघनञ्जययोगात् ।

जात्यमीपदपि नात्र नराणां तेन तेजसि न संशयलेशः ॥ १३९ ॥

[इति आगरानगरनागरभवनवर्णनम्]

20 निर्जिता जलमुचः शुचिदानाभ्यासतः शतश एव महेश्वरैः ।

विद्युतां शुतिभरस्य घघूर्नां तर्जनेऽङ्गमहसो न विकल्पः ॥ १४० ॥

निश्चयः प्रतिगृहं कमलायाः सर्वतोऽपि पुरुपोत्तमलामः ।

चित्रमत्र मधुमित्रनिवासे नो मनागपि रतिप्रतिपत्त्या ॥ १४१ ॥

उद्भ्रसत्सुमनसामिह वृन्दैः सौरभातिशयकार्यनिपुक्तैः ।

25 योषशास्त्रिनिरनुस्यलवृत्त्या धर्मकामविभयः परिभ्राज्यः ॥ १४२ ॥

मण्डलं जपति रत्नकराणां यत्र निस्तुलकलापरिपूर्णम् ।

मार्गसंगमघृतामृतयोगं पुष्टयेऽङ्गजमहोदपलक्ष्म्याः ॥ १४३ ॥

यत्र वैभ्रमणमप्रिधिभाजां शुद्धपुण्यजनमण्डलराजाम् ।

प्रान्मपूर्वदुरितं परितं द्राण दिव्यमोहमुपगीतमघत्त ॥ १४४ ॥

30 भोगिनः प्रतिपदं विलसन्त्यन्योऽन्यसौष्टदनुषो विद्युवास्ते ।

भूषणं परुषपौरुषभाजां तत्रगत्रयमयं पुरमेतत् ॥ १४५ ॥

ईश्वरा षणुषि कामविकल्पैः पार्यतीं निद्रपते हृदयृत्तिम् ।

पा पिनाकमुपमापिपमा सा तैः ध्रिता प्रतिदिनं गुणयोगात् ॥ १४६ ॥

लक्ष्मणा बलभृतश्च सुमित्रानन्दना यिनयिनः सहस्रामाः ।

35 सञ्जना हि नियसन्ति ततोऽस्यां नो कलिः कल्पते किल वृत्तिम् ॥ १४७ ॥

आस्तिकाय सुविमर्शनदक्षा आस्तिका यतिकुलस्यसपक्षाः ।
नास्तिकानपि रयाद् विजयन्ते नास्तिका नयरुचिस्तदमीपाम् ॥ १४८ ॥

सौरभावनिचितैर्वहुशाखा विस्तृतैर्विविधपात्रसरागैः ।
आगमेषु विदितैर्वहुसङ्घिर्यत्र भान्ति भवनानि वनानि ॥ १४९ ॥

रम्भाभिः परिशीलितं मृगदशां दम्भाचिरं भावना-
हेतुः केतुशतैः शतक्रतुपुरं जेतुं श्रियाऽभ्युद्यतम् ।

वीक्ष्यैतन्नगरप्रपातजलधौ लङ्काकलङ्कासवद्
लीना किं नगरन्ध्रमध्यमलका माधुर्यवैधुर्यतः ॥ १५० ॥

सुरैः शासनपाकशासनमिह प्राप्तं विमृश्याऽऽदरात्
पौरा गौरवहेतवे समुदिताः सर्वेऽभिजगमुस्तदा ।

तेन श्रीजयवाहिनीव समभूदुत्साहिनी भूपितै-
राजद्वाजिगजेन्द्रराजिविबुधस्त्रैः प्रसादोदयात् ॥ १५१ ॥

इति श्रीदिविजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते
नगरवर्णनो नाम दशमः सर्गः ॥

॥ श्रीस्तु भुस्तुते वस्तुतः ॥

5

10

15

एकादशः सर्गः ।

अथ जिनपथं तथ्यैः पथ्यैर्वचोभिरिहोन्नयन्
 कथमपि नृणां मिथ्यामोहं विमध्य समर्थधीः ।
 सपदि सुहृशां द्वेषा चक्रे महोदयसाधन-
 मयमतिशये सौरस्फारप्रभावविभावसोः ॥ १ ॥
 असमतमसां नाशादाशाम्बरस्थितिरुज्झिता
 ग्रहकरगणैः पद्मिन्योऽपि प्रयोधसुधामधुः ।
 सदसि रसिकश्चक्रे वक्रैतरः समयक्रियां
 रुचितमुचितं विश्वस्यान्तःसितच्छदमण्डलम् ॥ २ ॥
 भणितमभवद् व्याहारस्य प्रियं त्रिजगत्प्रभोः
 सहृदयजनोन्निद्रीभावः सुमागधभापया ।
 भवपरिणतात्नाद्यप्राकट्यतः स्वत एव सा
 जगति जनता धृतिं मत्वा विरागदशामगात् ॥ ३ ॥
 ललितगतयो मुक्ता स्याणुं घना भवनाङ्गणे
 प्रययुरमलां पातुं तीर्थेश्वरेरितगोसुधाम् ।
 प्रकटितमहाकर्पात् तर्पाद् युता वरसौरभै-
 स्तपसि महिपीरूपा नायैः प्रपीनपयोधराः ॥ ४ ॥
 प्रवमुपनते श्रित्वा मार्गं कलाधरमण्डले
 दिशमवसरजानां मुख्ये परं जनबल्लभाम् ।
 अनियततमां मत्वा तत्त्वाद् वसुप्रभुतां जना
 इह सुमनसः सर्वं दानोद्यता यतिमूहिरे ॥ ५ ॥
 उदयिनि गयां भारे स्फारे प्रभाकरसूचिते
 मुचनचलये मार्गामार्गप्रकाशमुपेयुपि ।
 सुकृतपटुतां सभ्या लभ्यां गुरोः परिचर्यया
 ममयनिपुणाः कारंकारं गुणाऽऽश्रयतां ययुः ॥ ६ ॥
 मनसिजरसं सर्वं मत्याऽवमल्य हृदयता
 मनमिजरसं भट्या विश्वेऽनुभाव्य सदाऽनुगाम् ।
 कमलसहृशां येनोद्धृतिं विधाय विषोधिनीम्
 कमलसहृशां सङ्गं मुक्त्वा न धर्ममशिथियन् ॥ ७ ॥
 धरणियलये सौरज्योतिर्भरैर्हृदरागता
 भृशामुदयिनी जज्ञे प्राज्ञे ततो जिनपूजने ।
 विपममगमच्छोपं दोषाकरस्य विजृम्भितं
 निपिरजहताहेतुमार्गप्रचारनिवारणात् ॥ ८ ॥

कतिपयदिनस्थित्याऽऽदेशप्रभुः सुमनःप्रियः
क्षणकरणतः सर्वानीतिं व्युदस्य सदस्यतः ।
जिनमतमतः शिक्षाकल्पादिनाद्भुतमुन्नयन्
विनयिनयनाऽऽनन्दी बन्दीडितः शुशुभेतमाम् ॥ ९ ॥

[इति आगरानगरविजयवर्णनम्]

मधु मधुरिमप्रागल्भ्येन भ्रमद्भिरलिव्रजै-
र्विजयसमयप्रज्ञप्त्येवाभिनीतजयाऽऽरचैः ।
स विभुरचलशुन्नः-पुर्वा जयश्रियमुद्बहन्
विविधनिनदद्वाद्यैः सद्यः समं कृतमङ्गलः ॥ १० ॥
अवसरवशात् प्राप्तं सौरं महः समहामह-
महमहमिकावेशादेशादिवैक्ष्य रवेः सुता ।
चपलकलिकाहस्तैः शीपं विवोदुमिवोल्लसद्
वहनमुचितं तस्यादेशप्रभोः पुरतो ददौ ॥ ११ ॥
पुरजनवधूस्तानैः पानैः परोपकृतौ पटोः
कथमिव गतिर्नैर्चैर्नूनं ममेति पुरो गुरोः ।
तरणितनया प्रष्टुं पादप्रसादमवाप्य किं
नमनमनसा भक्तेस्तवोल्ललास विलासिनी ॥ १२ ॥
जडपरिचयाज्जाग्रत्तेजोनिधेर्दुहितुर्मम
द्विजजनघनस्तानोद्भूतान्मलादिव कालिमा ।
भवतु सहसा घूरे दूरे क्रमाग्युजसंगमा-
दिति रसभराद् वीचीहस्तैर्नर्त्त पुरोऽस्य सा ॥ १३ ॥
हरिरिह पुरा गम्यां रम्यां चिरं चकमे रसाद्
विपयविवशस्तद्देहस्य द्युतिः स्तुतिभाजनम् ।
दृढतरयद्गुप्रीत्याऽद्यापि व्यमोधि न साऽनया
तदयमुदयत्यन्तनीरं परं नवनीलिमा ॥ १४ ॥
सुरपुररिषू कामं कामोदयेन सरिद्वरा-
मभिललपतुस्ताभ्यां रेमेऽनयांऽहिशिरःस्यया ।
उपपतिसदृग् वेपाद् द्वेषाऽभिसारिकया ततो
द्वितयमभवत् कालन्येकाऽपरा हरशेखरा ॥ १५ ॥
गुणपरिणता वेणी वैणीदशो वसुधाकृते-
स्तपनतनया हंसोत्तंसप्रस्तूनविदर्भिता ।
रमणविपयप्राधीण्यं किं न दीपयति स्म सा
पुलिनजघनद्वैतं वेगफामात् स्पृशती सती ॥ १६ ॥

उभयतटयोर्हंसश्रेणी गरुडलचामरै-
 र्जनितविभ्रुताऽस्तोकैः कोकैरलङ्करणान्विताः ।
 मिलदलिलपयोजन्मप्रेक्षाविचक्षणचक्षुषी
 विबुधमनसां व्यामोहायोद्दयतेव रवेः सुता ॥ १७ ॥
 तटपरिसरस्नानक्रीडापराम्बुजलोचना
 चलनकटकाऽऽरावैर्वादे जिता वरटाङ्गजाः ।
 तृणामिव विशं भोज्यव्याजान्मुदा दधते मुखे
 कृतवसतयोऽमुष्यां चर्यां स्त्रिया इव शिक्षितुम् ॥ १८ ॥
 मदकललद्रामा कामाशयानुगपक्षिणां
 विशकवलनैः संभोगार्थं कृतोद्वलनैः शनैः ।
 रसपरिणतिस्तस्यां वश्यां करोति मृगीदृशं
 सपदि पदिकाः पार्श्वं तेन त्यजन्ति न कामुकाः ॥ १९ ॥
 विहगमिधुनक्रीडावीक्षावशादिव सत्त्वरा-
 न्तरपरिगतान् शैलान् मुञ्चत्यगम्यधिया रयात् ।
 जलनिधिमधिप्राप्तुं खेरस्सराऽऽशयनोदिता
 दिनकरसुता घान्ती लोकैर्व्यलोकि रसोद्भुरा ॥ २० ॥

[इति यमुनानदीवर्णनम्]

खयमपि तदादेशाधीशोऽध्यरुक्षदरुक्षधी-
 र्वहनमचिरात् प्राप्तुं पारं जयी विजयान्वितः ।
 ललितयुवतीगीतैः सूरैर्यशोभरदर्भिभतै-
 र्निगदितमहामाङ्गल्पश्रीः सरिचरितोन्मनाः ॥ २१ ॥
 सरसनयनप्रेक्षापादप्रसादतटस्थता-
 हृदयधरणैः संभाव्यैनां हसत्कमलाननाम् ।
 पुरमथ पुरः प्रादक्षिण्यात् प्रविश्य यथेप्सितं
 विजयविधिनाऽऽदेशाध्यक्षस्तदा मुमुदेतराम् ॥ २२ ॥
 परिकरयुतः प्राप्तं पारं विलोक्य तमञ्जसा
 गगनजलधेः पारं लेभे सहस्ररुचिः समम् ।
 विमलमनसां नैव न्याय्या निशाचरता सता-
 मिति घृतमतिः खस्मिस्तस्मिन् विमृश्य सुवृत्तताम् ॥ २३ ॥
 मदननृपतिः सज्जीचक्रेऽश्विनीप्रभवश्रुतिं
 मदपरिणतेः पुद्गागानां यशापलमप्रतः ।
 द्विजपतिपुरस्काराद् दोषाशनैर्ध्रुवचारुणी
 रुचिपरिचयो नृणामासीत् ततः सुदृशां मतः ॥ २४ ॥

गतवति रथे भानोस्तस्मिन् क्षणे विशारारुतां
 स्वलनकरणाद् वारुण्याशाधिपानवशाद् गिरौ ।
 समुचितमतो लोके जज्ञे रथाङ्गविघटनं
 कलकलरवस्तदुःखेनाऽऽकुले नु वयःकुले ॥ २५ ॥
 सपदि विरहभ्रान्त्या स्त्रीभिः समं तरुमाश्रिते
 द्विजवरगणे तत्स्पशोत्थाद् रसान्मिलितेक्षणे ।
 द्विजपतिरपि छायां पायान्मदारुणदीधितिः
 स्मरपरवशो दिग्गारीषु श्रुवं करमक्षिपत् ॥ २६ ॥
 स्मरविलसितं राजन्येवं विमृश्य रसादिव
 समयचतुराः कामिन्योऽपि प्रियाऽऽलयमाययुः ।
 प्रकटितरसाऽऽश्लेषं वेपं विधाय मनोभुवो
 भुवनवलये राज्यस्यैकातपन्नवलोदयात् ॥ २७ ॥
 उपहितमिव द्वन्द्वधाधनं विचिन्त्य मनस्विनाऽ-
 ध्रियत हृदये प्रोत्साहश्रीस्तदा सुरताशये ।
 करसरसिजप्राप्तां रम्भामिवाग्बुजलोचनां
 समुदितरसोल्लासात् सद्योऽनुकूलयितुं धिया ॥ २८ ॥
 मतिमनुनयन्ननं प्राणप्रिया चरणाग्रहे
 सरसवचनोद्गारं धीरः पिबन्नधरामृतम् ।
 हृदयनिहितं मानं चूर्णीचकार स कञ्चुके
 दृढतरकरक्षेपाद् भूमीपरिग्रहमण्डले ॥ २९ ॥
 ललितवपुपैकान्ते कान्ते स्वकाननचुम्बिनि
 पुलककलिकोन्मेषाऽऽश्लेषादिवैक्यमुपेयुपी ।
 स्मरशरभरोद्भेदान्मूर्च्छांश्छुधावयवा निशि
 चतुररमणी कस्यावश्यं न वदयमघान्मनः ? ॥ ३० ॥
 चिरविरहजं दुःखं प्रत्यादिदेश निदेशकृद्
 विविधवचनन्यासैर्हासैर्विलासकरः प्रियः ।
 सपदि हृदये तन्वावेष्टुं वधूरवधूतभी-
 स्तत इव लघुर्लम्बा कण्ठे चिरं वुमुजेऽमुना ॥ ३१ ॥
 कुसुमशयनादुच्चैर्नीत्वा घृता भुजयोर्युगे
 मुदमुदवहद् भार्या विश्वाम्रियौरवललिता ।
 प्रणयविषया भूपामाल्यादिके विगलत्यपि
 न हि गणयति त्यागी रांगी कदापि वसुच्ययम् ॥ ३२ ॥

दृढतरगुणग्राहेऽन्योऽन्यं जने विपमेषु भू-
समरसहिते विद्वे सिद्धे ततस्त्रिजगज्जये ।
प्रतिगृहमधुर्दीपाद् द्वीपाधिपोत्सवसंभव-
त्तिलकललितं तारास्ताराक्षताचरणं दिवि ॥ ३३ ॥

जगति स गुणग्रामा रामा प्रसाधितकुन्तला
सजलजलरूपमालाधाना समाश्रितकौशला ।
रुचितविपया मध्ये क्षामा लसन्मधुराधरा
सहृदयजनद्वन्द्वक्रीडारसै रुरुचे तदा ॥ ३४ ॥

रहसि हसितां सद्यो ब्राह्मीं प्रपद्य तथा सह
प्रणयनिपुणः स्मारं स्मारं प्रयाणमनारतम् ।

विविधकरणाभोगाल्लभ्यं सभासुरताश्रमः
समयविधिनाऽऽदेशस्वामी भजन् वुवुधे सुखम् ॥ ३५ ॥

प्रवचनमहामातृस्थानानुजीविनि बल्लभाऽ-
नवरतसुखैर्दिग्यांत्रायै जने विहिताऽऽदरः ।

कतिपयदिनान्यस्मिन् नीत्वा पुरे स पुरोऽचलद्
घलमविरलं पुष्पान् मोहमहारविहारधीः ॥ ३६ ॥

[इति संप्रयोगमात्रवर्णनम्]

परिणतगजः साक्षादुचैः सुमेरुहर्निश-
मतिबलवतां नैवोल्लङ्घ्यः समाहितलक्षणः ।

गणपतिमनोऽभीष्टस्तस्य प्रयाणपुरस्सरः
समभवद्दलं गर्जन् मेघानुगामिकृचिस्ततः ॥ ३७ ॥

भुवि निहितदृग् जीवाघाताद् दिग्मधरमण्डले
ध्वनिजनितभीर्दुर्वादानामयं युवराजधीः ।

रविरिय पुरः पूर्वाचारप्रवृत्तिधरो यमौ
घलभरसहः संख्योऽसंख्योपदेशविधौ पटुः ॥ ३८ ॥

क्वचन विपमस्यानं मत्वाऽत्यजद् बहुधा वनं
क्वचन समतारागं नृणां विचार्य बहुस्थितिः ।

क्वचन वचनादेशाद् देशाधिपानपि मोदयन्
विदितसमयो धैर्यान्मेरुर्जगाम पुरःस्फुरन् ॥ ३९ ॥

करपरिगता सौरीयस्य प्रभा विशदस्थिते-
रूपनतगणोत्पत्तिर्भूयःकलाधिकलाऽऽशयः ।

स दिनविपयां शुद्धिं राज्ञो गमागमसंभ्रतां
मनसि विमृशन् स्पष्टीचक्रे समाननसाधनम् ॥ ४० ॥

परणपटुतायोगाद् देशांस्तदेवमनेकशो
विपयधिजयी न्यस्यंस्तत्रं यशीकुरते सः सः ।

- मथितकुपथः सर्वा पूर्वाऽवनीमवनीपति-
 प्रतिममहसा पुण्यां मार्गोदयादभिनन्दयन् ॥ ४१ ॥
- पुरमथ पुरः पौरैर्गौरैर्यज्ञोभिरलोभिभिः
 परिसरसरद्गङ्गासंगादिवाऽऽश्रितमध्वनि ।
 सुभगमगमन्नाम्ना घाम्ना प्रयागमनुत्तरं 5
- मुदितमनसाऽऽदेशाधीशः प्रभोः प्रभयाऽभयः ॥ ४२ ॥
 त्रिदशसरितोदीच्यां चञ्चत्तरङ्गपटाञ्चलैः
 प्रणयकलया संभोगान्ते श्रमापगमे कृते ।
 पुरि निवसतां यूनां नृत्यात् तरङ्गकरैर्मुदे
 भवति तरणेः पुत्री भ्रातुः प्रियां दिशमास्थिता ॥ ४३ ॥ 10
- उभयभुजयोः स्थाने यस्याः पुरः संरितौ लस-
 द्बलयकलया वीचीलक्षैः प्रपञ्चितकौशले ।
 शिरसि बहते प्राकारोऽपि स्फुरन्मुकुटश्रियं
 ननु तनुभृतस्तस्या वदयात्मनो कुरुते न किम् ? ॥ ४४ ॥ -
- अलघुसदनैर्पत्रेभ्यानां कृताम्बरलम्बनै- 15
 रुपगतरवेस्तापान्नैव क्षणं जनतासुखम् ।
 इति कृतमतिर्वेधा द्वेषा सरिच्चलितोच्चूल-
 द्विमलसलिलैः शैल्यं तस्यां विधापयति स्वयम् ॥ ४५ ॥
- दिवि सुरपुरं यन्माधुर्याद् विचार्य पराजितं
 भुवि नरवपुदैवैः स्थानं कृतं रुचिराजितम् । 20
- प्रणयवशतस्तेपामेपाऽन्वगादिव निम्नगा
 तदिह तरवः क्रीडोद्याने वसुर्मरुतामगाः ॥ ४६ ॥
- सकलहरितां मध्यं मेध्यक्रियाऽध्ववसायतः
 समजनि पुरी तीर्थं व्यर्थाकृताखिलपातका ।
- ऋषभचरणप्रत्यासत्तया विवेकपरात्मनां 25
 तुलयति न तदिदया लङ्काऽलकाऽप्यनया नयात् ॥ ४७ ॥
- नगरपटले घाम्नां सीम्ना पुरं नृपुरन्दर-
 प्रतिममभितो लङ्कातङ्काऽलकादिनिपेवितम् ।
 तदिह यमुना-गङ्गे सङ्गे प्रकीर्णकवैभवं
 समनुभवतदच्छत्रे साले विचालमुपस्थिते ॥ ४८ ॥ 30
- जिनदिनकरश्रेयस्तेजः प्रसृत्त्वरमद्भृतं
 पुरि सुमनसां हृत्पद्मानां विधोयनतः श्रुतैः ।
 परिणमयताऽऽदेशेशेन क्रमात् तटमीयुपा
 सुरसरिदपि स्पृष्ट्या दिष्ट्याऽचिरादुपतुष्टुवे ॥ ४९ ॥

॥ अथ गङ्गाऽष्टकं यथा—

दीक्षायाः समयेऽभ्यपेचि विबुधाधीशैर्जिनेष्वादिमो
नाभेयो भगवान् पयोभिरमलैर्दुग्धाम्बुधेरुद्धृतैः ।

तद्वारा मधुराऽधरातलमलञ्चक्रेऽथ शक्रेडिता

सा गङ्गा जगतां मलापहतये विभ्राजतेऽद्याप्यसौ ॥ ५० ॥

ईशानेन्द्रः शिरसि वहते तत्प्रवाहं जिनेन्द्रो-

र्भक्त्या ब्रह्माऽधिपतिरपि च स्वात्मपावित्र्यहेतुम् ।

हस्ते नीराऽऽचमनविलसद्गाजने संनिधत्ते

देवाः सेवारसपरवशा एवमस्याः प्रशस्याः ॥ ५१ ॥

येनास्याः पयसोऽधिपानवशतो राजाऽधिराजो बला-

ज्जेता बाहुवली बभूव भरतं भूवल्लभो वा न कः ? ।

सर्वज्ञेन परं व्रतं निदधता श्रीशम्भुनोर्बैर्धृता

सौभाग्येन सुमङ्गलाप्रणयिना गङ्गा सुनन्दा ततः ॥ ५२ ॥

सिद्धास्त्वज्जलपानतः कति यतिस्वाभाव्यभक्त्याऽऽशयाः

नो विद्यामनघद्यप्यललितां प्रापुर्न बुद्ध्याः कति ? ।

गङ्गे ! शुभ्रतरङ्गसङ्गसुभगे ! श्रीपार्श्वविश्वेशितु-

र्वालये स्नानविधानपावनवने नैर्मल्यमापादय ॥ ५३ ॥

उद्धृताधिकुशस्थलक्षितिभृतः प्राक्का वरीतुं स्वयं

काशीशाङ्गमुवं रसैः शुचितरैर्नाम्ना प्रभावर्द्धिभा ।

गाङ्गेयैकविभूषणा सुचरितैर्नाना पुनाना जग-

धैर्मलपाय सरस्वतीप्रियपदं ब्रह्मक्रियाणामियम् ॥ ५४ ॥

गाङ्गं साङ्गं हरतु दुरितस्तम्भमम्भः समस्तं

न्यस्तं स्वाङ्गे सुभगभगवद्भक्तिभाजां परं नः ।

विद्यानयाश्रयमतिरयात् पूरयत्वन्तराय-

च्छेदाद् वेदादिय दिवसकृत् तुल्यकैवल्यसिद्धयै ॥ ५५ ॥

गङ्गासंगाद् विमलपयसा स्वात्मशुद्धिं विधत्तां

धीरे तीरेऽश्रमरमणतो यातु मे ध्यातुरंहः ।

स्पष्टश्वेतच्छदपदमदस्तह्यह्यामहार्य-

ब्रह्मस्थानैर्भवतु कमलै राजहंसोचितायाम् ॥ ५६ ॥

त्वत्तीरे वसतस्त्वदम्बु पियतस्त्वद्भानमाध्यायतः

शुभ्रत्वं तव पश्यतः सुरधुनि ! श्वभ्रात् समुद्धारकम् ।

पङ्कं दर्शनतोऽचिराद् यिनयतः स्नात्रेण गात्रेऽर्हतः

संतापं हरतः प्रपान्ति दिवसाः पुण्यात्मनां भास्वतः ॥ ५७ ॥

देयानामभिपिञ्चने तव जलं स्वर्गं सुरैर्नीपते

सारस्यं च मुदेऽभ्युदेति वचसां पानाद् बुधानामपि ।

सिद्धानां तटिनि । स्फुटं विघटयस्यंहोषटामुत्कटाम्
विश्वायां स्वयमव्ययं सुमनसां दातुं प्रवाहस्त्वयम् ॥ ५८ ॥

राजद्राजमरालपङ्क्तिवलयैस्त्वद्वीचिहस्तैः सदाऽऽ-
श्लेषो मे सरसोऽस्तु घक्त्रकमला लोके न जाग्रन् मुदः ।

नित्यानन्दनसंपदः प्रतिपदं भूयासुराश्वन्मदैः

कोकानां निनदैः पदैश्च विशदैर्गङ्गेऽनुपङ्गे हितैः ॥ ५९ ॥

दर्शनात् स्पर्शानात्राहो हरसे हर ! सेचति ।

विमलैः कमलैः कस्य गङ्गे ! त्वं गेयवीचिभिः ॥ ६० ॥

[इति गङ्गाऽष्टकम्]

गङ्गा महाभोगरसप्रसङ्गात् स्निग्धान्तरङ्गा घृतकान्तरङ्गा ।

सादेशभर्त्रा चलवीचिहस्ताभिनन्दितैव भुवि चन्दमाना ॥ ६१ ॥

पत्रालिलालियमियं पयोजैः प्रकाशयन्ती नवविट्टुमाऽऽख्या ।

सरस्वतीं सूर्यसुतां सर्षीं खां रयान्मिलन्ती ददृशोऽमुनाऽपि ॥ ६२ ॥

[अथ त्रिवेण्या अष्टकम्]

श्रीमन्नाभितनूजवार्पिकतपःपूर्तां परं पारणा

श्रेयांसेन रसालनिर्मलरसैर्घारा यलात् कारिता ।

सिन्धुः सैव सरस्वती त्रिपथगा दिव्यामृता सारतः

अद्वालुप्रमदाश्रुकज्जलजलैस्तत्रार्कजाऽप्यापतत् ॥ ६३ ॥

सेयं त्रिवेणी प्रससार सारं सारस्वतं शाश्वतरूपतेजः ।

त्रिवर्णसंसृष्टिनिसृष्टभावं प्रोद्गावयन्ती भुवने दिदीपे ॥ ६४ ॥

समवसरणयोगे नाभिभूर्भर्तृसूनोरसुरसुरवृनाथैरागतैरागतैव्यात् ।

कृतमकृतकभक्त्या पूजनं तत्र नानास्थलजलजलवाहात् प्रादुरासीत् त्रिवेणी ॥ ६५ ॥

प्रकटतरजटाभिर्विसितस्येव लक्ष्म्या जिननिकटवटद्रोर्दुग्धवर्षण गङ्गा ।

इह द्युसृणरसेन ब्रह्मजाऽऽमोदमाद्यद्भ्रमरयुवतिराजी सूर्यजासंनियोगः ॥ ६६ ॥

काली कालन्दिकाऽऽख्या सलिलबलयितैर्दिव्यगङ्गाप्रसंगा-

त्रैर्मल्यं सानुरागं जगति विदधती मिश्रसारस्वताम्भा ।

पुष्पस्रक्कसंनियोगाद् घवलिमकलिता रक्तसूत्रानुपक्ता

वेणी वैणीहशोऽसौ प्रभवतु सुरतानन्दहेतुस्त्रिवेणी ॥ ६७ ॥

कृष्णा कृष्णावताराऽऽश्रमरमणवशाद् देहभासाऽर्कपुत्री

सूत्राच्छक्तिर्व्यनक्ति त्रिभुवनभविनां भावनां वैष्णवीयम् ।

ब्राह्मी शक्तिः सरस्वत्यमलजलभरे शोणभावं दधाना

शैवी शक्तिः सुराणां सरिदरिकरिभीहारिणी वा विवेश ॥ ६८ ॥

सुधा श्रवन्ती वसुधातलेऽसौ सुधामुजां सिन्धुरिति प्रतीमः ।

रागादिवागाद् भुजगीव पातुं तां नागलोकाद् यमुनाभ्रमेण ॥ ६९ ॥

विषं तद्वीर्यं किमिवापहन्तुं सरस्वतीर्यं विधिना नियुक्ता ।
जज्ञे त्रिवेणी त्रितयाऽऽश्रयेण त्रिया जयन्ती सुरवैजयन्तीः ॥ ७० ॥
उत्पत्ति-व्यय-संस्थितित्रयमयी तीर्थंशितुर्वाह्मयी
भूता गौर्जगतां त्रयीं रसवशादामोदयन्ती ध्रुवम् ।
द्वेषा तापमपाकरोतु भविनां भास्वत्रिवेणीपदाद्
वेदानां त्रितयीव धोघनघवं सा व्यञ्जयन्ती नृणाम् ॥ ७१ ॥

[इति त्रिवेणीवर्णनम्]

भद्रिका विषयदुर्गममार्गं मार्गयन्नध निसर्गमहौजाः ।
प्राचलत् स गुणरोपवलेन दूरतोऽपहृतकण्टकवर्गः ॥ ७२ ॥
शुद्धतन्मभिवास्य समञ्चं संपदा प्रतिपदं चतुरङ्गम् ।
श्रीनियोगनृपतिः प्रचचाल कौशले कृतमुग्धः समितीनाम् ॥ ७३ ॥
अध्यनि घ्यनितदिग्विजयश्रीः प्रध्वरेऽध्वरकृतां स कृतान्तः ।
ईश्वरः स्वरसतः परशकल्या जग्मिवान् निहतमारविकारः ॥ ७४ ॥
प्रासयन्नसहनान् गहनान्तः कापि चापगुणकर्षणधैर्यात् ।
स क्षणेन विपमाऽऽगमयन्धं भेदयन् नयनसौष्टवमाघात् ॥ ७५ ॥
पूर्वमार्गविशदीकरणेन दुष्णपच्यपकृताऽऽचरणेन ।
उग्रयन् स्वसमयं नययृत्त्याऽऽदेशराद् सुमनास्स ररञ्ज ॥ ७६ ॥
श्रेणियद्वमणिराशिभासितां चिग्रगन्धिदातपन्नयासिताम् ।
चान्द्रनिर्घरणवारिणा सितां स क्रमाच्छिद्यपुरीमवापताम् ॥ ७७ ॥
अहमहमिक्रयाऽयं गौरवैः पौरवर्गैरजनि जनितपूजस्तत्र सुश्रामधामा ।
पुरि दुरितविनाशात् पार्श्वस्यैजभास्वञ्जननजननतायामुद्यनः स्तोतुमेवम् ॥ ७८ ॥

[अथ श्रीपार्श्वजन्मस्थानवाराणसीतीर्थवर्णनम्]

पुरी सुरीणामपि माधुरीणामेवा विशोपाद् घुरि वर्णनीया ।
याणारसी यत्र रसी वशी च जनो नियासी सुहृदां विलासी ॥ ७९ ॥
श्रीपार्श्वमाम्बानुदियाप यस्यां प्राच्यामियान्तस्तमसां विभेदी ।
तथित्तमथापि कविर्युधध फलाघरोऽप्यभ्युदयी समग्रः ॥ ८० ॥
द्विजाधिराजः सकलः फलद्वं पिभार्त्तं मेपोक्षसपादिभोगात् ।
निमञ्जनोन्मञ्जनतस्तद्रम्य गद्गाप्रसद्गादपि वृद्धिहानी ॥ ८१ ॥
नूनं नियासोऽपि सुरेश्वरम्य पुत्रोक्तयं हृतेऽत्र सर्वम् ।
तद्देशेऽन्त्या सविशोपपात्रा प्रतिम्यलं संपन्ति हृदयेऽप्याम् ॥ ८२ ॥
महोदयोऽप्यां नियसञ्जनम्य प्रतीयने साभ्ररसंगनिध ।
शियानुगमोऽहंनि पार्श्वरूपे पुरी तद्वेषा जियसत्तिधाना ॥ ८३ ॥
गाहं पयः मद्रिहितं यदप्यां पीयूषपरं कुम्भे विदूरम् ।
आपम्य योगाद्भृताविनाशः परम्य जाष्टोऽग्निमुचास्सुरास्ते ॥ ८४ ॥

सुधाशनानां जडिमा न याति न लेखशालां यदमी त्यजन्ति । -

किमेवमाश्चय सुपर्वलोकः पुर्याममुष्यां विदधे स्वमोकः ॥ ८५ ॥

श्रीपार्श्वप्रभुणा स्वजन्मनि पुरा प्रेम्णा सुरा भाविता-

स्ते सर्वे किमुपाययुर्भगवतो मत्वाऽवतारं पुरे ।

तेनाऽऽनन्दमयी पुरी समवसद् वाणारसी मङ्गल-

नित्याऽऽलोकविकाशिका शिवपदं नाञ्जाऽप्यसौ काशिका ॥ ८६ ॥

यस्यां महेभ्यनिलया दिवि वृद्धिमीयुस्सौवर्णशैलशिखरालिजिगीपयेव ।

पद्मावलम्बनकृतः खलु वैजयन्तीद्याजान्नवाम्बरमणीरमणीयभासः ॥ ८७ ॥

सर्वे सुपर्वसुहिता त्रिविधा नगर्यां पर्यायमेव तु नृणामनृणं न्यवात्सुः ।

सौधश्रिया तदनुरागवशाद् विमाना मानातिगा सुवभ्युर्भ्युदर्शनीयाः ॥ ८८ ॥

देवाऽऽगमादनु ननु द्युरे कियन्तः शेषा विशेषरुचयो मरुतां विमानाः ।

आलोकितुं किमिति यत्र नृणां निवासा उच्चैरियासव इति प्रविभ्रान्ति शृङ्गैः ॥ ८९ ॥

दिव्यां रुचिं निदधिरे दधिरेणुगौरामन्तर्वसज्जनतथारुचिनिश्चयेन ।

इभ्याऽऽलया निजशिरःस्थितकेतुहस्तैरामन्नयन्त इव मार्गणवर्गमस्याम् ॥ ९० ॥

यस्यां परं जनसुखं बहुधर्मराज्यं निष्कम्पसंपदपि वैश्रमणानुभावात् ।

पेन्त्री स्थितिर्धनवतां द्विविधा तदत्र युक्ता दिगीशवरमन्ननिमन्त्रणाऽभूत् ॥ ९१ ॥

यत्राऽऽपतन्ति सदनानि सुधाशनानां ज्योतिर्भमादिव दिवः परिवस्तुमैक्ष्य ।

शृङ्गैर्महेभ्यनिलया अधरश्रियां वो नात्रावकाश इति वक्तुमिवोद्भ्रजन्ति ॥ ९२ ॥

नैपुण्यपुण्यधनवज्जनरूपसंपद् भूदेवरूपनियताऽऽश्रयणेन यस्याः ।

स्पष्टाचतुष्टयसुवर्णदशाऽवसायात् तुल्याऽलका भवति किंपुरुषाऽऽश्रिताः नो ॥ ९३ ॥ २०

उच्चैर्धनानि मनसा सममादधानाः प्रात्रेषु यत्र पुरुषा विभवप्रधानाः ।

मन्ये तदुचगतिसंगतिहेतवे स्वं तेषां गृहाणि पुपुषुर्दिवि वर्द्धमानम् ॥ ९४ ॥

पौरस्त्रियो निशितमस्त्रमिव स्मरस्य नृणां वशीकरणकर्मणि सावधानम् ।

यासां स्वरूपविजयेऽप्सरसां प्रियत्वं युक्तं सुरालयगतस्य सुराधिपस्य ॥ ९५ ॥

जाड्यस्पृशा जलरुहा यदिवेन्दुना नो वक्त्रं सकर्णविधिना तुलयेद् वधूनाम् ।

वैवर्ण्यमभ्युदयते द्वितयेऽप्यमुष्मिन् येन क्षणेन सुधियां स्फुटमीक्षणेन ॥ ९६ ॥

पन्नालिशालिचरितैः परितोऽपि पद्मे साम्यं विधेयमधुना मधुपायिपूर्णेन ।

तन्नास्ति वस्तुविधया वनिताऽऽननानां यैर्निर्जिताऽधररुचाऽस्य सुपल्लवश्रीः ॥ ९७ ॥

रामाभिरामवदनैर्मदनैपुणेन स्त्रीयोपमापदविलोपविधिव्यघायि ।

साधर्म्यपङ्क्तिषु ततो नवधिन्दुरिन्दुद्वैवैर्न्यवेशि दिवि शून्यपदेऽरुणोऽपि ॥ ९८ ॥

वर्ण्यः सुराधिपसभासु सभासुरश्रीरिन्दुर्मदक्षतिरमुष्य विशिष्य कार्या ।

नार्यानैरिति गृहैर्वधुषे नगर्यां द्रष्टुं परस्परकृतामिव वादचर्याम् ॥ ९९ ॥

मुक्ता परव्यसनमभ्यसनं नराणां

शास्त्रस्य स्पृष्टमशनं वसनं यथेष्टम् ।

पुर्यां विमृश्य निलयां घनिनां विमाना-

नुर्यान्ति शंसितुमिव प्रभया समानान् ॥ १०० ॥

उच्चत्वमेपु विपमेपु रसादिवास्यां वश्येपु दिग्गुवतिवक्त्रनिरीक्षणेन ।

अन्योऽन्यमुबलितकेतुकरेणसंज्ञाप्रज्ञापकेषु भवनेषु विद्वृतायाः ॥ १०१ ॥

5 मुख्यं सुमेरुशिखरैः सममस्ति सख्यं धाम्नां पुरे कुमुद्वान्धवसाधुधाम्नाम् ।
निर्णायते तदिदमद्भुतदानशौण्डिकल्पद्रुकल्पपुरुषोत्तमसन्निधानात् ॥ १०२ ॥
नाहृष्टदृष्टरुगनिष्टगरिष्टरिष्टदुष्टामरादिजनितः परितापलेशः ।

पुर्यां तद्गुणमहसा विहितोऽपि तापो मा भूद्वितीय ववृधे जनसौधवृन्दैः ॥ १०३ ॥

सिद्धिद्विधाऽपि नगरेऽङ्गभृतां सुसाधा वाधा न काचन वने भवनेऽवने वा ।

10 विश्वत्रयेऽपि महती बहतीह वृद्धिं ख्यातिर्न तद्गृहमहोदयविस्मयः स्यात् ॥ १०४ ॥

दध्रे जनैर्गिरिवरस्य चिरस्य धैर्यं लक्ष्मीः पुनर्विपणिभिर्मणिभिः प्रपूर्णैः ।

गोत्राऽऽश्रयश्च सचिवैरवशेष एष नूनं महेश्वरगृहैः परिवृद्धिवेषः ॥ १०५ ॥

ऊर्ध्वं दिवि स्थितिभृतोऽपि सुरानुरागादागासुका सुवि पुरे सुरभासुरेऽस्मिन् ।

देवालयाः खलु महेश्वरनिवासमूर्त्यां तेषां तथापि स तथोच्चगतिस्वभावः ॥ १०६ ॥

15 उल्लङ्घ्य खेचरगणान् भगनेऽभ्ययास्यन् नूनं महेश्वरगृहाणि महान्ति शृङ्गैः ।

पादावनम्रशिरसा यदि नागलोकस्तेषां विलम्बकरणं भुवि नाग्रहीष्यत् ॥ १०७ ॥

पुण्यात्मनां परिचयान्नगरी गरीयःपुण्यैर्द्युलोकजयिनी जयनीतिपात्रम् ।

नृणां महोदयविधिं सहसाऽभिधत्तेऽसौ धैर्यधुर्यमणिनिर्मिततुङ्गसौधैः ॥ १०८ ॥

[इति श्रीवाणारसीनगर-नागर-भवनवर्णनम् ।]

20 तन्नाभिनम्य जिनपार्श्व-सुपार्श्वदेवतीर्थद्वयं सविजयं नमयन्ननन्नान् ।

श्रीजैनशासनजयं नगरे नियोगी शक्तयोदघोपपदयं हृदयं दयायाः ॥ १०९ ॥

अध्वान्तरेऽप्यसुतरां सुतरां तरङ्गैर्गङ्गां व्यतीत्य कृतमार्गबहुप्रयत्नः ।

गच्छन्नतुच्छमुनिगच्छविधेयवृत्त्याऽऽदेशप्रभुर्भुवि वनानि मुदाऽऽल्लोके ॥ ११० ॥

अथ उपवनवर्णनम्, यथा-

25 उपवनपवनश्रीसौरभानुष्णभावैर्मनसि मनसिजस्य प्रादुरासीद् विकारः ।

तमथ कथमपि खं शृङ्गमार्गप्रपन्नं समयरसिकवृत्त्याऽऽवेत्य स द्रागरौत्सीत् ॥ १११ ॥

अनवधिविधियोधानिर्विरोधप्रयोधात् सहृदयहृदयेऽन्तर्नन्दयन् न्यायधर्मम् ।

अपथमथनकर्मा संकथाभिः सुधर्माऽधिपतिरुपवनान्तः श्रान्तभावेऽध्युवास ॥ ११२ ॥

स्फुरति मरुति मन्दे तस्य खेदं विभेद किशलयवलयानां चालनैः काननाली ।

30 परभृतभृतकस्तत् साधुवादं जगाद भ्रमरमुखरचन्द्रिस्तोत्रपाठानुसारी ॥ ११३ ॥

सुतरस्य ह्यामी रेजुस्त्वैर्विशाला बहुदलफलभारैर्नम्रसर्वाङ्गशालाः ।

उपवनसहकाराः स्पष्टपुष्पप्रकाराः परिणतसुरसार्थाऽऽमोदितक्षमापसार्थाः ॥ ११४ ॥

फनकयटितमौलिर्मञ्जरीभिर्वभासे प्रसृमरघट्टवर्णाभ्रामरै रत्नपूर्णैः ।

सकलतरुद्वलेषु प्राज्यसाम्राज्यशंसी रुचिररुचिनिसर्गस्यूतचूताकरस्य ॥ ११५ ॥

- घनतरतरुशाखाच्छादनात् काननेषु न तरणिकिरणानां कापि संक्षेपश्लेशः ।
घन इव वनभूमौ संनिविष्टस्तदीयप्रकटकपटवृत्त्या विश्वविभ्रान्तिखिन्नः ॥ ११६ ॥
- प्रमदवनविशोकाशोकवृक्षेष्वधस्तान्मधुरंमधुपददेशोद्भिन्नकन्दर्पसेना ।
जगति विजयलब्ध्या गीयमानाऽलिवृन्दैर्युवतिजनमनःस्यं मानभारं जहार ॥ ११७ ॥
- भवति पटुरसूर्ध्वपश्यता राजदारेष्विति चतुरवचोभिः पूर्वभूचञ्चलाक्षी । 5
शुरुतरतरुराज्या संवृणोतीव सर्वां तनुमनुपदगङ्गासङ्गमादेव साध्वी ॥ ११८ ॥
- त्रिकरणहृदशक्त्या मातुरापन्नितार्या तनयविनयवृत्तिः सङ्गिरेवं प्रधार्या ।
व्यपहृत इति भूमेर्भूमिजैः पूर्वगोत्राचरणचणामनोभिः सूर्यजन्योऽभितापः ॥ ११९ ॥
- वनमिह बहुरम्भाऽऽरम्भसम्भावनीयं
द्विजनिवहपरीताशोकलोकार्चनीयम् । 10
भवनमपि च तादृक् पूर्वदेशे निवेशे
भवति विभवसाम्ये प्रायशः संनियोगः ॥ १२० ॥
- बहुसुमनसां स्मेरीभावः पुरेषु यथोत्सवे
प्रभवति वयोयोग्यस्तालाकरः सुधियां मुदे ।
भजति सरसामालीं प्राप्याङ्गनारमणाऽऽदरं 15
पथि विचरता तेनोद्याने तथा ददशे स्थितिः ॥ १२१ ॥
- ललितमसकृत् क्रीडाऽऽरामे कपर्णे वृषाकपेः
कचिदपि न वै तालस्तालः परं धृतगौरवः ।
शुकपरिचयः पाठे नृणां नवांशुकसंचयः
प्रभुदिततयाऽऽदेशेन व्यलोकि महौजसा ॥ १२२ ॥ 20
- सुरतरुचिता वाटीपाटी स्त्रियाः कचपद्धतेः
सुरतरुचिताऽऽदेशे तस्याद्भुतं समजीजनत् ।
नवकुलरुचिप्रीत्येभ्यानां मिथो जनभोजनं
नवकुलरुचिप्रौढोद्याने पुनर्न महोत्सवम् ॥ १२३ ॥
- पुरि भटजनः सर्वो गर्वाङ्गुरो धृतकशुक- 25
स्तत इव बधूचर्गः पौरः पराकृतकञ्जुकः ।
उपवनगतौ तेनापायि स्फुरत् कलिका लता
कचिदुपनता दैवाङ्गैवावनेः कलिकालता ॥ १२४ ॥
- (दृढतरकुचप्रौढत्वेनावरीतुमशक्यतां
प्रथयितुमिव स्पष्टीकुर्वन्न तद्गुणसंगतिम् ॥ १२४ ॥) 30
- [इति वा उत्तरार्द्धपाठः ।]
- स घनविषयं स्थाने स्थित्या यथा वसुपापिनां
सवनविषयं स्थाने गृह्णन् मनो वसुपापिनाम् ।
प्रसवकलिकालाऽऽस्यं पश्यन् कचिद् भ्रमरोचितं
पथि न कलिकालाऽऽस्यं कश्चिन्नरं भ्रमरोचितम् ॥ १२५ ॥ 35

श्रीफलैरविरलैर्भुवनानि नित्यमुत्सवहितानि वनानि ।
तानि वीक्ष्य कृतसंवननानि तुष्टुवे स जनुभृञ्जननानि ॥ १२६ ॥
पूर्वं श्रीजिनवीरधीरचरितं दुर्गापसर्गादिकं

ध्यायं ध्यायमुपायतः स्थिरलमास्तद्विस्मयाऽऽत्वादतः ।

खं पुष्पोयमवाकिरन्ति तरवस्तेऽद्यापि तीर्थस्यले
स्मारं स्मारममी समीरकपटात् किं घूर्णयन्तः शिरः ॥ १२७ ॥
कचनवननिकुञ्जे प्रत्ययी प्राप्तरूपैः ।

स्वयमिह समुपेत्याऽऽशिश्निषे देशभूपैः ।

अविकृतकृतहस्तैर्नीयमानः पुंरस्तात्
समितिसहितवाचाऽऽद्देशराजः प्रगल्भः ॥ १२८ ॥

[इति पूर्वदेशमार्गवनवर्णनम् ।]

सुवर्णसावर्ण्यरुचिः सरोमुवां गलत्परागैररुणांशुपांशुभिः ।
तेनोल्ललङ्घेऽथ सुवर्णवालुका सरिद्धरिष्टैः करिभिः परिस्तुता ॥ १२९ ॥
देवदृष्यशकलं पुराऽर्हतः स्कन्धतः शतमखेन धारितम् ।

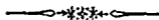
संपपात जनपातकच्छिदे तद् दधार जलधारयेव सा ॥ १३० ॥
तमसि तरणिकल्पः कल्पविशिर्विकल्पः कृतसुकृतविनोदः प्राप्ततीर्थप्रमोदः ।
मनसि निहितवीरस्तीरमस्यां प्रपदे पटुवहनयलेनोत्तीर्य वेणीं सवीर्यः ॥ १३१ ॥
कचनवचनभङ्ग्याऽऽरोग्ययोग्यप्रयत्नः करणकरनियुक्तान् घोषयन् घोषलोकान् ।
विदितविषयशुद्धिस्तेजसाऽऽद्देशराजः प्रमुदितनृपचक्रः शकलक्ष्म्यां रराज ॥ १३२ ॥
कतिपयविषयाणां निग्रहं विग्रहेण पिदधदधिकयोधिस्तोऽधिकारेऽधिरूढः ।
पतिनृपतिरथापायापजापोदयंश्रीरथिरिव दिवसाऽऽख्ये पत्तनं पूर्वभूम्याः ॥ १३३ ॥

मत्या तत्त्वविदस्तद्रागममिह श्रद्धाधनाः साधना-
न्यानीपोचतुरङ्गपुङ्गवगजादीनि स्वयं तैः समम् ।

मौढाऽहम्परपूर्वमभ्ययुरतिप्रीता विनीताऽऽशयाः
पूर्वापत्तनवासिनः प्रशामिनः श्रीधिप्रभान्दये ॥ १३४ ॥

इति भीमिगुविजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायमीमेघविजयगणिविरचिते
षट्पथीकलिते पूर्वदिग्प्रयागवन-भयन-नगरमार्गवर्णनो
नाम एकादशः सर्गः ॥

॥ भीः ॥ छः ॥ कल्याणवह्निः पत्तनयती भवतु ॥

द्वादशः सर्गः ।

आनन्दमैदुरतया दुरितैर्दुरन्तैर्मुक्तेन तेन गुरुणा गुरुणाऽऽदरेण ।

संयुज्य पूज्यविधिना सुदशस्तदेष्या अन्तःपुरं तमथ निन्युरमन्युमान्यम् ॥ १ ॥

गर्जत्सु वाद्यनिबहेषु चलन् समित्याऽऽदेशप्रभुः प्रभुतयाऽन्वितपार्श्वनाथम् ।

चैत्ये समेले सह सङ्घजनेन वृत्तैस्तुष्टाव तुष्टमनसा परपुष्टभावात् ॥ २ ॥

खस्तिश्रियः प्रणयपात्रममात्रशक्तिश्चिन्तामणिर्दिनमणिर्जिनपार्श्वरूपः ।

यस्यां सदाऽभ्युदयवान् भुवनावभासी सा पूर्वदिग् विजयतां जयताण्डवेन ॥ ३ ॥

फुल्लत्फणीश्वरफणामणिशोणरोचिरुचीयमानमसमानममानमाह ।

यस्य प्रभोः शिरसि सेवकसेन्यभूतेर्नित्यं महोदयमिह द्विविधं प्रसङ्ग ॥ ४ ॥

प्राच्यामिवाभ्युदयिनो जिनपार्श्वमूर्त्तां भक्त्यैव वक्ष्यमनसः शशिमुखयखेटाः ।

वक्त्रं शशीधरफणामणिकैतवेन भौमादयो दिनकरः कनकातपत्रम् ॥ ५ ॥

येन प्रबोधविभवः कमलाकराणामुत्पाद्यते द्युतिभरेण तमो विभिय ।

स्फुल्लत्फणामणिरुवाऽरुणिमाऽनुभावश्चिन्तामणिर्दिनमणिस्तदयं प्रतीतः ॥ ६ ॥

सच्चक्रवालमपि मोदयति स्वभासाऽभ्यासात् करोति भुवने जडताविनाशम् ।

नास्तं प्रयाति सुमनस्तु कृतावबोधस्तेनेश ! एव विजयी भुवने दिनेशः ॥ ७ ॥

यः पूर्वगोत्रविशदीकरणे पटीयान् राज्ञे हितं वसु ददाति सदाऽतिशायी ।

कर्त्ता प्रभावविभवेन जगत्प्रभाऽऽह्वं पार्श्वात् ततो न हि परः परमार्थभास्वान् ॥ ८ ॥

ख्यातिं यतः समभजद् भुवनेऽश्वसेनाह्वानः क्षमापतिरतिस्पृहणीयतेजाः ।

यद्वा मयाऽप्यधिगता सुगुणैः प्रशंसा प्राच्या स किं न सविता सविता विभूत्याः ॥ ९ ॥

पूर्वाहरिञ्जननतः सकलादितेय-

ध्येया बभूव नयभूवरवर्णनीया ।

काश्या प्रकाश्य निजरूपमतः स भास्वान्

पार्श्वाऽख्यया विजयते जयतेजसाऽर्च्यः ॥ १० ॥

यस्य प्रभा प्रियतमाऽऽयतमानसस्य राजन्यजन्यमहिताऽवहितानुरागे ।

मुक्त्वा परं जनपदं सहचारचारुस्तस्मिन्निहार्हति किमर्हति नार्करूपम् ॥ ११ ॥

भोगीन्द्रनिर्मितसहस्रफणामणीनां रोचिश्चयैर्धवलयन् धलयं धरण्याः ।

क्षुद्रप्रहादिललितं हरते समग्रं तस्मिन् सहस्ररुचितानुचिता कथं स्यात् ॥ १२ ॥

यस्योत्तरायनमपि प्रकटं मुजङ्गं च्छत्राऽऽश्रये प्रतपतस्तपसाऽऽतपेन ।

तद्दक्षिणायनमहो कलिक्ण्डतीर्थं साम्योदघेस्तरणिसाम्यममुष्य मुख्यम् ॥ १३ ॥

सूर्यः पुष्ये जनने सति मासि पौषे धान्नां सहस्रमधिकृत्य जिनस्य सेवाम् ।

नूनं तदूनमभवन्न कदाऽपि तस्य युक्तस्ततो मुधि सहस्ररुचिर्जिनोऽपि ॥ १४ ॥

दोषाकृतिर्विनिहता वपुषांशुपोपात् शोषाय वा प्रकटितं भुवि पङ्कराशेः ।
 पद्भोदयं प्रणयता प्रणयेन येन चित्रं न तत्रं वरतेजसि चित्रभानोः ॥ १५ ॥
 पूर्वोदयं निदधता विधिनाऽधिभिन्नं मित्रं विधाय ससृजे भुवनोपकारः ।
 पार्श्वेन विश्वविभुना कमठप्रतिष्ठा प्रान्तं प्रकाश्य धरणीधरसंनियोगम् ॥ १६ ॥
 5 यः पद्मिनीहृदयमध्यगतोऽपि कान्त्या तत्याज राजमहितो न सुवृत्तभावम् ।
 कृत्वाऽस्तपप्रकटनं घटयन्नवन्यां पादप्रसादमुदितं भरतप्रदेशम् ॥ १७ ॥
 पार्श्वं न मुञ्चति कदाऽपि कविर्वेदीयं प्रीत्या पुरस्सरतया जनदर्शनीयः ।
 तद्बद्बुधोऽप्यनुगतावपि तौ प्रभावात् प्राप्नोदयाविव ततः शुचिसंचयेन ॥ १८ ॥
 10 उच्चैर्गिरः स्तुतिपदं जगदुर्न भोगा यस्याऽऽगमे भुवि सपक्षतयाऽतिदक्षाः ।
 गावः पुनर्दिशि दिशि प्रसृता रसौघश्रुत्या प्रियाः सुमनसां रुचिवर्द्धनेन ॥ १९ ॥
 सर्वस्य वदयकरणे निपुणा गुणाढ्याः प्रादुर्बभूवुरिह बोधिकरस्य वाचः ।
 उज्जागरः सकलनागरनागलोको यद्दर्शने स्फुरति साधयति स्वमर्थम् ॥ २० ॥
 यस्याङ्गकान्तिचिभवेन विसर्पतैव द्रुपांऽपि कौशिककृतः परिसर्पति स्म ।
 निद्राणतामनुवभूव परं कुबेलास्यानं सरोऽभिगमनीयमभूज्जनानाम् ॥ २१ ॥
 15 विश्वप्रभाविह विवेश विधेर्निदेशात् सूत्रप्रभाऽरुणतयाऽभ्युदयप्रसक्ता ।
 तेनाऽधरो धरति रागधुरं विशिष्य शेषः प्रभाकृति ततः सित एव वेपः ॥ २२ ॥
 सौम्या रुचिर्मुखसरोरुहितीर्थभर्तुर्वप्रातपत्ररचनासु महेन्द्रलक्ष्मीः ।
 मुक्तालतासु नवधिष्ण्यकलाविलासः शीपं फणामणिगणे तरणिप्रकाशः ॥ २३ ॥
 20 सिंहासने समुपधिद्य गवां विलासैर्विश्वं विभासयति विश्वविभौ जिनेशे ।
 व्यर्धीभवंस्तदिह निर्मलधर्मचक्रमूर्त्या पुरः स्फुरति भृत्य इवोष्णकान्तिः ॥ २४ ॥
 नैकः प्रकाशनपटुस्तरणिल्लिलोक्या न द्वादशापि विधिनावधिनाऽवगत्य ।
 चक्रेऽस्य मूर्ध्नि फणिसप्तकमुत्फणासु पार्श्वस्य सप्तभुवनप्रतिभासनाय ॥ २५ ॥
 ज्योतिर्भरे प्रसृमरे भगवान् स सूर्यद्वीपाधिपप्रतिकृतिः कृतिनां विभाति ।
 जातिः सहस्रमहसां मणिभित्तिपिम्बश्रीचुम्बनेन कुन्ते गुरुपादसेवाम् ॥ २६ ॥
 25 रविद्वीपाधीशः प्रसुरिह विनिर्णीयत इतः
 शतस्तोमैः स्तुत्यः प्रतिदिनमयं नाम शतशः ।
 जिनः पार्श्वश्चिन्तामणिरिति मनोऽभीष्टकरणाद्
 भुवि रूपातः प्रातर्मम विपयतां यातु स नतेः ॥ २७ ॥
 स्तुत्येति पार्श्वतरणि तरणि भवान्पेर्वाञ्छासुरद्वुकरणि सरणि शिवस्य ।
 30 धर्माश्रये स्थितिमघाघतुरोऽपि मासानासाय पुष्पसमयं भगवन्निपोमी ॥ २८ ॥
 उधैःसभामिव दिवः प्रसरत्सुधर्माऽऽरूपातां स साधुयसतेः शिखरे प्रपद्य ।
 तत्रैक्ष्माऽणिलपुरः सुपमां स्वभासाऽऽदेशप्रसुरिभुवनेऽपि निदर्शनीयाम् ॥ २९ ॥
 यत्रोमुद्गधिहारहारिललितैर्मानाद् विमाना दिवः
 प्रच्युत्य प्रतिपत्तये धनयतां सौमश्रिया शिश्रिपुः ।

तच्चिह्नं तु गवाक्षलक्षेविलसदूर्भानुरूपपङ्कना-
 प्रेक्षाभिः सहसाऽनिमेषनयना देवा इवामी जनाः ॥ ३० ॥
 यत्रोच्चैस्तरचैलकेतुचलनैस्त्रस्ता इवेतस्ततो
 भ्राम्यन्तोऽपि मृगादयः प्रियतमा राज्ञः श्रमं नेवति ।
 नक्षत्राप्यत एव ता ग्रहगणग्राहेण रात्रिचरा 5
 मेपोक्षायतराशिभिर्हृदतरं वद्धा सुधारश्मिना ॥ ३१ ॥
 यस्मिन्निभ्यजनालयैर्नु विजिता देवालयो व्योमनि
 भ्राम्यन्ति स्र सविस्त्रयास्तदनुगाः सूर्यादिखेदा अपि ।
 स्वर्णं स्वर्णगिरेर्जिघृक्षव इवोन्नीय स्वकीयान् करान्
 क्षीणाक्षीणतयैव राज्ञि विदितं दारिद्र्यमेपां ततः ॥ ३२ ॥ 10
 सौधानां किरणैः पराजिततयाऽप्यावश्यकाभ्यागमा-
 न्नक्षत्राणि समागतान्यपि समुत्तम्य स्वहस्तं मदात् ।
 न स्यातुं प्रभवन्ति तेन पुरतोऽश्विन्याः प्रचारे निशि
 राज्ञः सार्धमपि लजन्ति न मनाक् शून्यस्थलस्यान्यहो ! ॥ ३३ ॥
 मुख्यं सौख्यममुष्य सौधवसने मत्वा सुरैरुज्जिताः 15
 किं तेषां निलयाः परिभ्रममधुर्निस्सारयोगादिव ।
 निःश्रीका इव नीरसायनरता नित्यं तमःसंगता
 नक्षत्रोपधिना कचिन्मृगाशिरःस्थानेन शून्यास्ततः ॥ ३४ ॥
 यत्रोत्तुङ्गनिवासशृङ्गनिवहव्यासङ्गसङ्घर्षत-
 स्ताराणां सकलाऽप्यहारि सुपमा रौद्राकृतिस्ताखतः । 20
 उद्वृत्तैव हि कृत्तिकाशतभियकसङ्घेऽपि तल्लोहिता-
 ङ्गस्याहर्निश विक्रियापरिणतिर्व्याहृन्पते नान्यतः ॥ ३५ ॥
 सेवायै जिनराजराजतलसचैलमजस्यानिशं
 देवा यत्र पुरे सुरेशमहिते पौरच्छलादाययुः ।
 तच्छेषः प्रतिभासते निशि कविः काणः कलङ्की शशी 25
 वक्रः पङ्कुरयोऽशनिः स नियतं स्वर्गं निवासी जनः ॥ ३६ ॥
 यद्नेहालिमहामहोभिरभितो विस्तारिभिस्तारका-
 धीशः पाण्डुरितः कलङ्कविकलश्चित्राय यावद् भवेत् ।
 तावत् तुङ्गगवाक्षसङ्गतवधूरास्योपमासंभ्रम-
 च्छेदायैव सुखेन तं वितनुते नूनं तथैवाङ्गनात् ॥ ३७ ॥ 30
 प्रातर्भानुरयं तथाद्युतिभरैरेन विभ्राजते
 श्रीरत्नाकरतोऽप्युपेत्य विवसुः कोपारुणः स्वात्मनि ।
 संस्थाने करचालनादिहृ नृणां स्पष्टान् मणीनां गणान्
 मन्ये प्रातरुचिः करोति भुवनप्रोद्गासनं सोऽचिरात् ॥ ३८ ॥

यस्मिन्निर्यसनः परं सुवसनः श्रद्धाऽतिशायी जनः
सौघर्मस्थितिलक्षणं समुचितं तस्मिन्नेहो । पत्तने ॥ ५५ ॥

विश्वाऽऽखण्डलमण्डलीमनुनयन् शोभाघनैः साधनै-
र्निःसामान्यवदान्यतादिसुगुणैर्यत्राऽऽस्तिकानां गणः ।

5 तत्रैश्वर्यकथां सदाऽप्यवितथां गङ्गाऽश्रयात् कुर्वति
सत्यः श्रीनगरेऽस्ति वर्णनविधिर्दिव्योऽभिनव्यश्रिया ॥ ५६ ॥

तत्र व्यतीत्य चतुरश्रतुरोऽपि मासानुद्बोधियोधिनि जने जिनधर्मदार्वाम् ।
कुर्वन् विमोहयलमुच्छलितच्छलेन वेगाज्जिगाय मुनियोगिनियोगिनागः ॥ ५७ ॥

10 प्रास्यापयद् विदिशि ह्य्यमुजो मुजौजाः पांदातिचारयलमस्खलितं खलैः सः ।
सम्पग् मुहूर्त्तसमये समये प्रसिद्धं सम्मेततीर्थमथ नन्तुमनावनान्तः ॥ ५८ ॥

शुद्धाऽऽशयः स्वयमपि क्रमतश्चाल वाचालयन् जयरवैर्दशदिक्कदम्बम् ।
निर्वासयन् जनपदादनपप्रवृत्तिं कृत्वोपदेश-विनिवेशविधेः प्रबन्धम् ॥ ५९ ॥

15 सैवानुरागपरभक्तिरनेन धार्या स्मृतियश्च मनसा गुरुगौतमीया ।
शालेयसंवरपरिक्रमणेन मार्गमभ्यस्यता मुवि कृतोऽविक्रानः प्रयत्नः ॥ ६० ॥

कृत्वा विशिष्य समितिं यचसा ररञ्ज स प्राकृतप्रतिपदस्थितिमादधानम् ।
भूपालवर्गमपवर्गनिर्गारागाचर्यापरीपहसुहः सहसाऽध्वचारी ॥ ६१ ॥

अर्हद्विहारमयनाद् विविधोपहारप्राप्तां विहारनगरीं क्रमतो जगाम ।
सहामसायुचरितैर्भुवि गीपमानैरादेशभूपतिरतिप्रतिपन्नधैर्यैः ॥ ६२ ॥

20 तत्रापि चैत्यनमनान्न मनाग् विपण्णः स्तोतुं स्वतः प्रवृत्ते जिनभास्वतोऽर्चाम् ।
प्रत्यक्षतः क्षततमस्तमपार्श्वनाम्नः सर्वार्पसाधनविधेर्जिततीवघाम्नः ॥ ६३ ॥

स्वस्तिश्रियां निवसनस्यलमाननाञ्जमञ्जं जिगाय कलयैव सदोदयेन ।
पस्य प्रभोः कमठदर्पहरस्य कामं कामप्रयाभरहरस्य मनोहरस्य ॥ ६४ ॥

25 स्वस्तिश्रियाः सुभगसंगतशोणवासस्तुल्या स्फुरन्ति परितः खलु यस्य भासः ।
उद्यत्कणामणिमुयः किल भूर्भुवःस्वःस्थामी स कामितमुदे शिवधामगामी ॥ ६५ ॥

स्वस्तिश्रियां करणमाभरणं त्रिलोक्या अर्हन्निनेन्द्रभगवत्प्रभुनामधेयः ।
शातार्पजातपटुयोपमद्रावदानस्तातः स सातविधयेऽस्तु सतां कृपातः ॥ ६६ ॥

स्वस्तिश्रियां समुद्रपोऽभ्युदयेन यस्य प्रादुर्भयत्यविलडुर्भयसंनिरोदुः ।
अग्नमतो विदधतः प्रकटोपदेशज्यास्या महेन्द्रदिशामाश्रयतः प्रभाभिः ॥ ६७ ॥

30 यद्दर्शनं मुवि यिनदपति शौर्यचर्या तत्र्यानि पदपनि परिग्रहमोक्षपक्षे ।
लोकः शिषाय नमति प्रतिपद्वेत्ताधिन्तामणिर्दिनमणिप्रकृतिस्स जीयात् ॥ ६८ ॥

पाणेन्मलेऽप्य नियतः कमलापुपङ्कः पादोपयोगजनितग्निजगत्प्रकाशः ।
पार्श्वेभ्य तस्य समताऽभिमताऽहिमांशोरत्यद्गुणं पदिद् देहभृतां न तापः ॥ ६९ ॥

अर्हन्महः गृह्ययेऽभ्युदयेन रम्यं सन्मानसाऽभ्युजयिषोपकरं निदध्मः ।
प्रोक्षामकामतमसां हि यिरामहेतुर्पामाश्वसेनश्रुपतिप्रतिमाऽप्यनन्दि ॥ ७० ॥

स्युः संपदः प्रतिपदं विपदं निहत्स्य राज्यं विराजिगजवाजिशताङ्गराजि ।
 सत्संगतिर्गतिरपि द्युसदां महेज्या यस्य प्रभाव-विभवानुभवाज्जनानाम् ॥ ७१ ॥
 नूनं सहस्रगुसहस्रमहः प्रसेह्य संपिण्ड्य शुद्धविधिना विधिना व्यघ्रायि ।
 तेजोभरः सकलपातकसंनिपातव्याघातेहृज्जिनपतेः परमाश्वसेनेः ॥ ७२ ॥
 यो वारुणीं न चकमे न तथोत्तराशां तद्वज्र दण्डधरदिग्गमनं कदाचित् ।
 सोऽपूर्वभानुरिव पूर्वदिशं प्रपन्नः पार्श्वः सदाऽभ्युदयवानिति नात्र चित्रम् ॥ ७३ ॥
 यस्य प्रभा सहचरी गिरिसानुरागा बालातपप्रकरणान्महिता महीशैः ।
 दूरीचकार भुवने जडिमाऽभिमानं त्यक्त्वा पराश्रयतयाऽङ्गभृतां नितान्तम् ॥ ७४ ॥
 त्रयी येनोद्गीर्णा समवसरणे यस्य पुरतोऽ-
 ह्यः श्रेणीरम्या वियति दधते दृल्यललितम् ।
 यतः पद्मोल्लासो भवति नियतस्तं धनकरं
 नमामः श्रीपूर्वोदयिनमथ पार्श्वं दिनकरम् ॥ ७५ ॥
 स्तुत्वा जिनं प्रतिजनं विहिताऽतिभक्त्याऽऽदेशप्रभुर्नगरमैक्षत शस्त्रदक्षः ।
 साक्षात् तदीयसुपमा सुखमानिनाय चेतस्ततः स्तुतिमिमामचिराद्बुवाच ॥ ७६ ॥
 यत्र चित्ररचना वचनानां गोचरात् पटुधियामतिशोते ।
 वेदमनां धनवतां सुरलोके लाघवं विदधतां विभवेन ॥ ७७ ॥
 मानवाऽऽश्रयभवाश्शिवसिद्धिर्जायते दिवमतीत्य समस्ताम् ।
 इत्येवेल किमु पौरगृहाणि तुङ्गतामधिगतानि विशिष्य ॥ ७८ ॥
 अत्र कायमपहाय विवस्त्री भोगभाग् भवति वस्त्रमिवाङ्गी ।
 यात्वतः सहतनुर्मनुजन्मेऽतीव यत्र भवनेष्वतिवृद्धिः ॥ ७९ ॥
 भास्करोपलवलैर्जनिताग्नेस्तापतो न जडिमा शिशिरेऽपि ।
 स्पर्द्धया शशिमणिक्शरदम्भः संभवान्नहि शुचावपि तापः ॥ ८० ॥
 उद्यतद्युतिमता हिमवृत्तिर्नादधते भुवनमत्र विकाश्य ।
 सौधपङ्क्तिरदसीयशरण्या जायते तपसि चान्द्रपयोभिः ॥ ८१ ॥
 सान्द्रचान्द्रविगलज्जलधारा धौतशुद्धकलयौतसवर्णा ।
 साङ्गाङ्गपयसा ह्यभिपिक्तं पुण्यमेव कुरुते परलोकम् ॥ ८२ ॥
 निर्दहद्भिरगुरुदुमसारैर्वान्तधूमकृतमण्डलयोगात् ।
 आतपत्रमिव यत्र धभासे राजतां प्रकटयन् नगराणाम् ॥ ८३ ॥
 यन्नयद्दशशिरन्नपयोभिर्जन्यते यदभिपेकविवेकः ।
 बालसूर्यमहसा सहसा स्यात् सांप्रतं बहलचन्दनचर्चा ॥ ८४ ॥
 केतनैर्धनिकेतनलक्ष्मीचेतनैः पुरपुरन्दरमूर्त्तैः ।
 सा प्रकीर्णकला सकलाऽपि द्दर्पतेऽपचनभूपवनेन ॥ ८५ ॥
 भ्रूभृतां भवनपङ्क्तिनिवेशः पेशलश्रियमघादिह मौलैः ।
 तत्र रत्नशुवि विम्बिततारामालया भवति मौक्तिकमाला ॥ ८६ ॥

5

10

15

20

25

30

सौधादङ्कुरितैः करच्यतिकरैः स्वस्वामिनां कामिनी-
 लोकस्याऽऽननसौहृदेन शशिनः काष्ण्यं निहन्तुं रयात् ।
 यावन्नर्मलता क्रियेत सुचिरं तावत् तदीयाऽऽनना-
 म्भोजप्रेक्षणलज्जयेव स पुनः स्पष्टं कलङ्की विधुः ॥ ३९ ॥
 उच्चैस्त्वेन महौकसां घनवतां ग्रीष्मेऽपि यत् केतनै-
 र्वायुव्यञ्जनयाऽक्रियन्त हरयस्तीक्ष्णश्रुतेः सुस्थिताः ।
 तेनामी हरितत्विपाऽत्र परितः स्वर्णाचलं भ्रामुका
 विस्मरस्मरतोऽश्विनीमनुगता धावन्ति तत्कामुकाः ॥ ४० ॥
 नक्षत्राणि कथं व्रजन्ति परमं पारं वियत्रीरधेः
 प्राप्यं पादसहस्रधारिहरिणा वेगेन सप्तार्धताम् ।
 पुर्षामिभ्यमहौकसां पथि न चेदालम्बनं सुन्दरं
 हासाभ्यासविलासलालसवधूप्रेमाभिलापेक्षणैः ॥ ४१ ॥
 प्रोचैर्गन्तुमिवोत्सुकैर्जनशृङ्खला जेतुकामैर्दिवोऽ-
 म्याहृतेव किमश्विनी प्रतिपदं रत्नाङ्गणे धिम्बिता ।
 भीतस्तचरिताद् विशिष्य सकलः स्वलोक एवापतद्
 ज्योतिः संक्रमणच्छलेन पदयोस्तेषां स्फुरत्तेजसाम् ॥ ४२ ॥
 स्वलोकं प्रभयाऽधरं विदधता नक्षत्रधिम्बोपधे-
 स्तेनोदस्त इव ध्वजव्रजतनुर्हस्तः प्रशस्तः श्रिया ।
 सौधानां निवहेन शुद्धरुचिना तत्रेन्दुसूर्यद्वयं
 ग्रीडाकन्दुकचारुचित्रचरितं धत्तेऽप्रमत्तेङ्गितैः ॥ ४३ ॥
 स्फीर्ति सातिशयां धिमृश्य हरिणा यत्रेभ्यलोकौकसां
 नित्यं स्वर्गविद्यातिनीं प्रविदधे विघ्नाय तारास्थितिः ।
 तेषामुच्छ्रितकेतनैः प्रचलितैः संश्रुष्य दूरीकृता-
 स्ता अस्ताचलगण्डशैललुलिता गच्छन्ति विच्छाद्यताम् ॥ ४४ ॥
 सौधानामभिवर्द्धनेऽन्तरगतास्तारावतारा अपि
 व्याधुयन्त कृतान्तरायकतया मूर्द्धन्यधन्यध्वजैः ।
 तेनामी प्रतिभान्ति चञ्चलतया वाद्वैस्तरङ्गा इव
 नासृपाऽभ्यवसायिनामिह भवेत् कुत्राऽपि नित्या स्थितिः ॥ ४५ ॥
 सौधानां निकरैर्महोत्ततिधैर्दण्डैरिहाघ्नकपै-
 र्गत्यातादिविपद्रुमा पितरणैः स्पन्दिष्णवः स्वाधिपैः ।
 तन्मूलं स्फुटमेव दूरपतितं चिघ्रा-विशाखा तथा
 यत्राणि प्रतिभान्ति कान्तिविलसत्तारावतारश्रिया ॥ ४६ ॥

अत्युच्चैस्तरचैत्यमूर्द्धनि लसत् सिंहप्रसङ्गात्तमः
 सिंही सूनुमसूत राहुर्मसितं प्राहुस्तमन्वीक्षकाः ।
 अन्तःसंगतपुत्रिका जनसुखाम्भोजन्मलक्ष्मीभर-
 स्पर्द्धिष्णोः शशिनोऽनुवाहनशशव्यादित्सुमसिन् पुरे ॥ ४७ ॥
 अश्विन्यः प्रतिवेश्म विसयपदं ब्राह्मीप्रवृत्तिः परा
 चारोऽप्याहितमङ्गलः श्रुतिरुचिः स्पष्टा बुधैः संगतिः ।
 सूरः पूर्णकलाधरश्च सकलो लोकः कवित्वाश्रय-
 स्तज्ज्योतिर्गणभासुरेऽत्र नगरे न्याय्या गुरोरादितिः ॥ ४८ ॥
 मा द्राक्षीन्नगरीजनः परिजनं रम्भादिकं स्वःपते-
 स्तुङ्गत्वेन निजौकसामिति धृतान्तर्जालिका वेधसा ।
 ताराणामवतारणेन सहसा तां नागरे जागरे
 वायुर्वदित्सुखाद्यदृष्टविभवात् प्रातर्विदूरेऽकरोत् ॥ ४९ ॥
 अस्माकं सुहृदः क्षमाधरवरास्तुङ्गश्रिया तान् द्विपन्
 इन्द्रः कीदृगितीश्वराश्रयगणं वर्द्धिष्णुमालोकितुम् ।
 यौर्मत्वाऽतिचलाचलग्रहमिपादुचैः श्रुतिश्चाश्वयुग-
 वृत्त्याऽस्ताद्रिदरीर्विहस्तकलया सद्यो भजत्यन्वहम् ॥ ५० ॥
 अत्युच्चैः श्रुतिसंपदामृषिरुचिव्यासङ्गतः प्रस्फुटं
 ब्राह्मीनिर्मलताञ्जुपां दृढतया सन्मार्गमासेदुपात् ।
 आदित्यद्युतिशालिनामिह भवेत् किं ज्योतिषां विभ्रमः
 पातो चास्तगिरौ पुरोन्नतगृहैः पादाः स्वलेयुर्न चेत् ॥ ५१ ॥
 ज्योतिर्हृद्यभुजां कुतो दिवि भवेत् चक्रेऽतिचारेऽथवा
 गत्या मार्गविमुक्तिरत्र महसां राज्ञः प्रसारेऽप्यहो ॥
 अत्युच्चैस्तरसौधमूर्ध्नि विलसद्भोल्लेक्षणावेक्षणा-
 दस्यां चेन्नहि विभ्रमः प्रसरति द्वेषा प्रभाऽऽच्छादनात् ॥ ५२ ॥
 सन्मार्गं गुरोर्महोदयदशायुक्ताऽऽलयानां जने
 क्षेत्रज्ञे बहुधान्यवृद्धिधरणप्रौढिः प्रसिद्धाऽऽगमे ।
 सर्वाऽऽशासु फलाऽऽल्यता क्षितिभृतां सारस्यमावश्यकं
 नृणां कामनयाऽऽदरेण फलितं साभोगभोगश्रियाम् ॥ ५३ ॥
 इभ्यानां गुरुद्वैवतं प्रियतरं चित्ते सचेता जनः
 सर्वोऽप्यश्वयुगेन साऽऽभरणिता बाहुल्यमोजखिनाम् ।
 नेत्राभीप्सितसंगतिर्द्विजपतिः प्राभाकरिं वा रुचिं
 धत्ते तत्र पुरे न चित्रविषये ज्योतिर्महत्त्वं गुरौ ॥ ५४ ॥
 कान्तः शान्तविधेर्निशान्तममलखान्तः खसिद्धान्तविद्
 न शान्तः फचिदर्थसाधनकृतौ श्रान्तो न सत्कर्मणि ।

यस्मिन्नित्यसनः परं सुवसनः अद्वांसतिशायी जनः
सौधर्मस्थितिलक्षणं समुचितं तस्मिन्नहो ! पत्तने ॥ ५५ ॥

विश्वाऽऽखण्डलमण्डलीमनुनयन् शोभाधनैः साधनै-
निःसामान्यवदान्यतादिसुगुणैर्धत्राऽऽस्तिकानां गणः ।

तत्रैश्वर्यकथां सदाऽप्यवितथां गङ्गाऽऽश्रयात् कुर्वति
सत्यः श्रीनगरेऽस्ति वर्णनविधिर्दिव्योऽभिनव्यश्रिया ॥ ५६ ॥

तत्र व्यतीत्य चतुरश्रतुरोऽपि मासानुद्बोधियोधिनि जने जिनधर्मदार्ढ्यम् ।
कुर्वन् विमोहबलमुच्छलितच्छलेन वेगाज्जिगाय मुनियोगिनियोगिनागः ॥ ५७ ॥

प्रास्यापयद् विदिशि हृष्यमुजो भुजौजाः पांदातिचारयलमस्खलितं खलैः सः ।
सम्यग् मुहूर्त्तसमये समये प्रसिद्धं सम्भेततीर्थमथ नन्तुमना वनान्तः ॥ ५८ ॥

शुद्धाऽऽशयः स्वयमपि क्रमतश्चाल वाचालयन् जपरवैर्दशदिककदम्बम् ।
निर्वासयन् जनपदादनयप्रवृत्तिं कृत्वोपदेश-विनिवेशविधेः प्रबन्धम् ॥ ५९ ॥

सैवानुरागपरभक्तिरनेन धार्या सार्या स्मृतिश्च मनसा गुरुगौतमीया ।
शालेयसंवरपरिक्रमणेन मार्गमभ्यस्यता भुवि कृतोऽधिकृतः प्रयत्नः ॥ ६० ॥

कृत्वा विशिष्य समितिं वचसा ररञ्ज स प्राकृतप्रतिपदस्थितिमादधानम् ।
भूपालवर्गमपवर्गनिसर्गरागावर्यापरीपहसुहः सहसाऽध्वचारी ॥ ६१ ॥

अर्हद्विहारभवनाद् विविधोपहारभासां विहारनगरीं क्रमतो जगाम ।
सङ्ग्रामसायुचरितैर्भुवि गीयमानैरादेशभूपतिरतिप्रतिपन्नधैर्यैः ॥ ६२ ॥

तत्रापि चैत्यनमनाम्न मनाम् विपण्णः स्तोतुं स्वतः प्रवृत्ते जिनभास्वतोऽर्चाम् ।
प्रत्यक्षतः क्षततमस्तमपार्श्वनाम्नः सर्वार्थसाधनविधेर्जिततीव्रघाम्नः ॥ ६३ ॥

स्वस्तिधियां नियसनस्यलमाननाञ्जमञ्जं जिगाप कलयैव सदोदयेन ।
यस्य प्रभोः कमठदर्पहरस्य कामं कामप्रथाभरहरस्य मनोहरस्य ॥ ६४ ॥

स्वस्तिधियाः सुभगसंगतशोणयासस्तुल्या स्फुरन्ति परितः खलु यस्य भासः ।
उद्यत्फणामणिसुवः किल मूर्धुयःस्वःस्वामी स कामितमुदे शिवधामगामी ॥ ६५ ॥

स्वस्तिधियां करणमाभरणं त्रिलोक्या अर्हज्जिनेन्द्रभगवत्प्रमुनामधेयः ।
ज्ञातार्थजातपटुपोषसदायदातस्तातः स सातविधयेऽस्तु सतां कृपातः ॥ ६६ ॥

स्वस्तिधियां समुदयोऽभ्युदयेन यस्य प्रादुर्भवत्यखिलदुर्भवसंनिरोद्धुः ।
अश्वमतो विदधतः प्रकटोपदेशचयास्या महेन्द्रदिशमाश्रयतः प्रभाभिः ॥ ६७ ॥

यद्दर्शने भुवि विनश्यति शौर्यचर्या तत्रयानि पश्यति परिग्रहमोक्षपक्षे ।
लोकः त्रियाय नमति प्रतिपद्वेषेताधिन्तामणिर्दिनमणिप्रकृतिस्स जीयात् ॥ ६८ ॥

पाणेस्तलेऽस्य नियतः कमलानुपद्गः पादोपयोगजनितस्त्रिजगत्प्रकाशः ।
पार्श्वस्य तस्य समताऽभिमताऽहिमांशोरत्यद्भुतं यद्विद् देहभृतां न तापः ॥ ६९ ॥

अर्हन्महः स्वाहृदयेऽभ्युदयेन रम्यं सन्मानसाऽभ्युजयिष्येयकरं निदध्मः ।
प्रोद्गामकामतमसां हि पिरामहेतुर्यामाश्वसेनहृपनिप्रतिभाऽभ्यनन्दि ॥ ७० ॥

स्युः संपदः प्रतिपदं विपदं निहृत्य राज्यं विराजिगजवाजिशताङ्गराजि ।
 सत्संगतिर्गतिरपि द्युसदां भहेज्या यस्य प्रभाव-विभवानुभवाज्जनानाम् ॥ ७१ ॥
 नूनं सहस्रगुसहस्रमहः प्रसह्य संपिण्ड्य शुद्धविधिना विधिना व्यधायि ।
 तेजोभरः सकलपातकसंनिपातव्याघातेहृज्जिनपतेः परमाश्वसेनेः ॥ ७२ ॥
 यो वारुणीं न चकमे न तथोत्तराशां तद्ब्रह्म दण्डधरदिग्गमनं कदाचित् ।
 सोऽपूर्वभानुरिव पूर्वदिशं प्रपन्नः पार्श्वः सदाऽभ्युदयवानिति नात्र चित्रम् ॥ ७३ ॥
 यस्य प्रभा सहचरी गिरिसानुरागा बालातपप्रकरणान्महिता महीशैः ।
 दूरीचकार भुवने जडिमाऽभिमानं त्यक्त्वा पराश्रयतयाऽङ्गभृतां नितान्तम् ॥ ७४ ॥

त्रयी येनोद्गीर्णा समवसरणे यस्य पुरतोऽ-

हयः श्रेणीरम्या विपति दधते नृत्यललितम् ।

यतः पद्मोल्लासो भवति नियतस्तं धनकरं

नमामः श्रीपूर्वोदयिनमथ पार्श्वं दिनकरम् ॥ ७५ ॥

स्तुत्वा जिनं प्रतिजनं विहिताऽतिभक्त्याऽऽदेशप्रभुर्नगरमैक्षत शस्त्रदक्षः ।
 साक्षात् तदीयसुपमा सुखमानिनाय चेतस्ततः स्तुतिमिमामचिरादुवाच ॥ ७६ ॥

यत्र चित्ररचना वचनानां गोचरात् पटुधियामतिशेते ।
 वेदमनां धनवतां सुरलोके लाघवं विदधतां विभवेन ॥ ७७ ॥
 मानवाऽऽश्रयभवाच्चशिवसिद्धिर्जायते दिवमतीत्य समस्ताम् ।
 इत्यवेत्य किमु पौरगृहाणि तुङ्गतामधिगतानि विशिष्य ॥ ७८ ॥
 अत्र कायमपहाय विवस्त्री भोगभाग् भवति यस्त्रमिवाङ्गी ।
 यात्वतः सहतनुर्मनुजन्मेऽतीव यत्र भवनेष्वतिवृद्धिः ॥ ७९ ॥
 भास्करोपलदलैर्जनिताग्नेस्तापतो न जडिमा शिशिरेऽपि ।
 स्पर्द्धया शशिमणिक्षरदम्भः संभवान्नहि शुचावपि तापः ॥ ८० ॥

उच्यतद्युतिमता हिमवृत्तिर्नादपते भुवनमत्र विकाश्य ।
 सौधपङ्क्तिरदसीयशरण्या जायते तपसि चान्द्रपयोभिः ॥ ८१ ॥

सान्द्रचान्द्रविगलज्जलधारा धौतशुद्धकलधौतसवर्णा ।
 साङ्गाङ्गपयसा ह्यभिपिक्तं पुण्यमेव कुरुते परलोकम् ॥ ८२ ॥
 निर्दहद्भिरगुरुद्रुमसारैर्वान्तधूमकृतमण्डलयोगात् ।
 आतपन्नमिव यत्र वभासे राजतां प्रकटयन् नगराणाम् ॥ ८३ ॥
 यन्नयद्दशशिरन्नपयोभिर्जन्यते यदभिपेकविवेकः ।

बालसूर्यमहसा सहसा स्यात् सांप्रतं बहलचन्दनचर्चा ॥ ८४ ॥

केतनैर्धनिनिकेतनलक्ष्मीचेतनैः पुरपुरन्दरमूर्त्तैः ।

सा प्रकीर्णकला सकलाऽपि ददर्शतेऽपचनभूपवनेन ॥ ८५ ॥

भूभृतां भवनपङ्क्तिनिवेशः पेशलश्रियमघादिह मौलेः ।

तत्र रत्नशुवि विम्बिततारामालया भवति मौक्तिकमाला ॥ ८६ ॥

अद्भ्या परिणतः स्यन एव तत्त्वविद्वचनभावितचेताः ।
 अक्षनामिह सदाऽऽर्हतवर्गो दक्षतां वहति तत्त्वविमर्शो ॥ ८७ ॥
 चेनसा वहति कञ्चन रत्याऽऽशाम्बरीं स्थितिमलीनविद्योषः ।
 तस्य न व्ययद्वहतिष्वनुरागो निश्चितः शिवपदेऽपि निवासः ॥ ८८ ॥
 पात्रसंगतिभृतः सुमनोभिः शोभितां दधति काञ्चन वृत्तिम् ।
 आधिका इह लता इव दिव्या मोहनाय खलु वैश्रमणानाम् ॥ ८९ ॥
 पद्ममानविमुनिर्घृतिघात्रः सूपदेशरमणाच्छ्रुतनाम्नः ।
 संभवन्ति वनिनास्तदपापाः केऽपि सन्ति पुरुषा न च पापाः ॥ ९० ॥

प्रायोधयद् घृतविहारविहारकर्मा-

ऽऽद्रेशाधिपोऽप्यवनता जनताः समस्ताः ।

स्थित्वा दिनानि कतिचिद् विहितोपचाराः

स्फारानुरागवनिता ध्यनितार्थसाराः ॥ ९१ ॥

पुण्यपुण्यकथनैरथ नैःस्त्रं सञ्जनस्य स निरस्य चिरस्य ।

स्पष्टनामुपगते शृपमार्गे प्रातरेव विजहार विहारात् ॥ ९२ ॥

तीर्थराजमभियन्द्रितुकामे प्रस्थिते दिनकरोऽभ्युदयेन ।

निस्तमस्त्यमुदयेन सहास्मिन्नाह साहस्यतामिह मुख्ये ॥ ९३ ॥

भानुमालिनि समीपुषि नृणां दृक्पयोरुहविकाशानि पूर्वम् ।

पूर्वदिक्पथविलम्बिनि शैले तारका कुसुमलिप्सुतयैव ॥ ९४ ॥

रत्नपङ्क्तिपतपालु हि रत्नं न्यायमेवमधिगम्य जगत्याः ।

संयुयोज सहसा दिनरत्ने तारकामणिगणः प्रणयेन ॥ ९५ ॥

स्पर्द्धाऽप्यहरितां समवेक्ष्य तारकाऽऽभरणभारमिवैन्द्री ।

दिक्प्रथराज्यमदजातरुपेयाऽऽज्ञाग्नसूर्यनयनं समयत् ॥ ९६ ॥

तैजसामतिशयं न सहन्ते हन्त । केऽपि घलिनोऽन्यंजनस्य ।

आचक्ये तदमर्षसनर्पस्तारका करयन्नि विवस्वान् ॥ ९७ ॥

उच्यते शुक्तिभरेऽहिमरदमेस्तारकेक्षणनिमीलनमासीत् ।

लज्जया सकलदिग्गुयतीनामिन्दुना सह विलासयनीनाम् ॥ ९८ ॥

मन्द्रतामुपपयौ विषमेपुश्चिग्रमग्र यिजयिन्यपि रागे ।

तारकेक्षणपदाक्षयिमोक्षान्मह्यु दिग्गुयतिभिश्च विरेमे ॥ ९९ ॥

करूपयत्तमकरोत्तनु तारासंकरणे सह चन्द्रिकपैव ।

पालभानुरत एव तद्रीपज्योनिषां न विषयेऽभ्युतलेदाः ॥ १०० ॥

ध्यानशो नु तमसा निषिटेन सार्थतो भुवनमस्त्वियेकम् ।

विष्णुपद्ममुदिनं रविरूपं तद्दिनाशनकृते ह्यनुरूपम् ॥ १०१ ॥

विश्वनोऽप्यपिपिषा इव तारा रेजिरे दिपि यथाम्बलचारा ।

केयनापगमजद्गमरूपेऽभ्युदने दिनकरेऽस्त्रामपुष्पाः ॥ १०२ ॥

मृकतामुदवहद् यदुलूकोऽप्यत्रिहृगजरुविरापं विरामम् ।

मन्दतां खलु बृहस्पतिरागात् तत्सिताभयरुचिः समुदीतः ॥ १०३ ॥

ल्याजिता जगति मैथुनवृत्तिर्दिव्यकर्मणि नृणामनुयोगः ।

कारितो भगवता प्रभयैवाध्वाऽप्यदर्शि भुवि नाभिभुवेव ॥ १०४ ॥

लक्षदक्षजनभाजिनि वादे निर्जिते न हि दिवाऽपि निवादे ।

निष्करेऽपि करसङ्करपूर्णे सोऽध्युवास नगरे सविलासः ॥ १०५ ॥

लौकिकस्तदितरोऽपि च मार्गः सूत्रतश्चलति सार्थवलेन ।

आहतः प्रथमतो वृषभाद्यैः सर्वदर्शिपरपारगतैस्तैः ॥ १०६ ॥

इत्यवेत्य हृदि चैत्यनिर्नसुनिश्चयात् स वृषभप्रभुयोगम् ।

सार्थमुख्यमवलम्ब्य शिवाय शैलशालिनि पथि प्रचचाल ॥ १०७ ॥

दुष्णैर्यैरविनयं प्रतिपन्नैर्भीमदुर्गविषयप्रतिबद्धैः ।

स्खल्यमानगतिरध्वनि नीचैर्नातिचारमतिरेप बभूव ॥ १०८ ॥

वाङ्मेषयनिवहैः सपरीतः प्रीतनिर्भयमना वनमध्ये ।

नैगमानुसरणेन रणेन निर्जितारिरचलद् चलशाली ॥ १०९ ॥

पार्वतीं श्रियमसावुपभुञ्जन् निर्ययौ गिरिशताऽऽक्रमणेन ।

पृष्ठतश्च पुरतः सहभद्रौ दुर्गमोक्षपथलीनमनस्कः ॥ ११० ॥

केवलादुपनता उपदेशात् पार्वतीयमनुजा ननु जाल्याः ।

तेन केचन कृताः सुकृतार्था दर्शने विषमवाणजंयेन ॥ १११ ॥

विक्रमी क्रमपरिक्रमनीत्या तीर्थराजगिरिपार्श्वमुपेत्य ।

तस्थिवानकपटः पटकुट्यां प्रस्फुटं सितपटः स नियोगी ॥ ११२ ॥

श्रीसंकेतनिकेतनं गिरिवरः सम्मेतनामा जिनै-

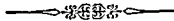
र्निर्वाणेन पवित्रितः परिचितः श्रीशक्रचक्राऽऽगमैः ।

तं संप्राप्तमहोदयश्रियमयं प्रीत्या नियोगीशिता

दर्शं दर्शमिह स्वमेव मनसा मेने पुनस्तादृशम् ॥ ११३ ॥

इति श्रीदिग्विजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिविरचिते उदयश्रीकलिते

पूर्वापत्तनविहारनगरश्रीचिन्तामणिपार्श्वप्रभुस्तुतिवर्णननामा द्वादसः सर्गः ॥

त्रयोदशः सर्गः ।

अथ श्रीसम्मेताचलतीर्थराजवर्णनम् ।

मुक्ताचलाद् घटमुवाऽऽचरिता पवित्रीभृता हरिद् विमलशैलवलात् प्रतीची ।
पुण्योत्तरा कङ्कुवसौ स्फुटिकाचलेन सम्मेदतीर्थगिरिणा गुरुणा दिगैन्द्री ॥ १ ॥

उच्चैर्वरारकखरैर्नखरप्रमाणै रेजे गिरिः स्वशिखरैरखरैः कचिच्च ।
रूप्यान् कपिद्वचलितैर्वलितैश्च तिर्यग् हेम्ना तथा कपिशताकुलितैर्द्विधाऽपि ॥ २ ॥

आपूरयन् दशदिशोऽपवनप्रसून-
श्रेणीगलत्परिमलैरमलैर्गिरीशः ।

दुर्गाऽऽश्रयेण फणिनां गणिनां वरेण्यैः

सेव्योऽस्य किं न महिमा स हिमाद्रिभाव्यः ॥ ३ ॥

उत्फुल्लमल्लितरुभिः कृतशेखरश्रीर्वेणुध्वनिध्वनितगोपवधुविलासः ।
नृत्यत्कलापिकुलपक्षरुचा विचित्रश्चित्राय सैप पुरुषोत्तमजैश्चरित्रैः ॥ ४ ॥

उच्चाभरप्रसुतयाऽद्भुतया स साधुर्माधुर्यधुर्यरसनिर्झरणैर्नितान्तम् ।
सान्द्रद्रुमावलिकृताऽऽतपवारणेन भ्रूमृत्पदं तदुचितं रुचितं विशेषैः ॥ ५ ॥

आपूर्यमाणविवरैर्मरुता स वंशैरापाद्य बाद्यगणनादमिहाऽदरेण ।

चारुप्रकारसहकारलताः स तालं सर्वत्र नर्त्तयति तीर्थसमर्थतायै ॥ ६ ॥

शशुञ्जयस्फुटिकभूधरैरेवताद्रिसम्मेदकार्बुदगिरिप्रमुखैश्च दुर्गैः ।

सार्धत्रिकं विजयते भरते प्रसिद्धमेकातपत्रमिहमाहृतधर्मराज्यम् ॥ ७ ॥

एकस्य निर्घृतिपदं यदि तीर्थभक्तुः स्यादुज्जयन्त इति लोकहिताय नाम्ना ।

विंशाऽऽहृता मयि महोदयलब्धिधामसम्मेदकस्तदुचितः किल वैजयन्तः ॥ ८ ॥

पञ्चापि मेरुगिरयः किल पञ्चतीर्थोऽऽकृत्या स्थिता भरतवर्षजमध्यखण्डे ।

धैर्यक्रियां समुपदेष्टुमिवाधिमैत्र्या वेलाबलोच्छलितनीरनिधेर्जडस्य ॥ ९ ॥

सर्वाङ्गपुण्यभरलिप्सुतया सुरेशस्तीर्थशजन्मसमये कृतपञ्चरूपः ।

तच्छिक्षयेव कलयौतगिरिस्तथाऽस्थ्यात् श्रीपञ्चतीर्थतनुभिर्ननु भिन्नपापः ॥ १० ॥

अस्मिन् गिरावधिगते जिनभावेनेन पुण्यस्य विंशतिविशोपपलं फलं स्यात् ।

आवेदितुं किमिति विंशतिशुद्धभङ्गीमङ्गीचकार शिवकारणमेप शैलः ॥ ११ ॥

दानं फलैरविरलैः कलयन् नगानां तीव्राऽऽतपात् कृततपा इव साक्षमालः ।

शैलाश्रयेण घटयन् पङ्कघातुदाह्यं श्रीभूधरो धरति किं न गिरीशलीलाम् ॥ १२ ॥

प्रख्यापयद्गिरिव काञ्चनसिद्धिबीधीमभ्युद्यतैः सशिखरैः समहोपधीकैः ।

प्रीत्या गतागतकरैरमरैर्निषेव्यः किं स्यान्न निर्घृतिपदं विविधाऽऽगमार्थैः ॥ १३ ॥

योगैरनेकफलदैर्विहितैःसिद्धिर्गम्यो न जातु करिभिर्हरिभिर्वलाऽऽह्यैः ।

ध्यापश्रिय स्थिरतया किमपि स्वरूपं स ब्रह्मलीनमनसां न कथं निरीक्ष्यः ॥ १४ ॥

जन्माभिपेकपयसाऽस्मि पवित्रितो धैराजीवितं भवतु तत्सविधे स्थितिर्मे ।
देवाद्रिरिव्यवगमात् कृतपञ्चमूर्तिः, श्रीतीर्थपञ्चकमिपाद् भरतेऽध्यवात्सीत् ॥ १५ ॥

तीर्थङ्करा हि परिनिर्वृतिमीयुरस्मिन् शैल्यं ततः कनकचैत्यवति प्रसिद्धाः ।
भावं विभावयति नित्यपयोद्वृष्टिः सृष्टिं विनाऽन्नपटलस्य किमद्रिमूर्तिः ? ॥ १६ ॥

जन्मोत्सवेऽहमभवं भगवन्निपेवी कल्याणके जिनपनिर्वृतिजेऽपि ताह्व । 5
भूयासमित्यभिनिविष्टमनास्सुमेरुः सम्मेदशैलवपुषा भरते समेतः ॥ १७ ॥

प्रोत्साहयन् पथि नदानवदातिगत्याऽहट्टप्रपातहृतपातकसन्निपातः ।
वादित्रचित्ररवसंभवपूर्वमद्रिं धीर्योद्भटैः सह भटैरभजन्नियोगी ॥ १८ ॥

आरुह्य गुह्यकशतैः कृतसन्निधानंस्तं तीर्थशैलमनुशीलितशालिशैलः ।
लीलावती जननिगीतयशा वचन्दे सङ्घेन चैत्यमनघेन समं समञ्ची ॥ १९ ॥ 10

अभ्यर्च्य चन्दनसिताभ्रककुङ्कुमायैर्माद्यन्मनोरथपथप्रतिपन्नसिद्ध्या ।
जाग्रत्प्रभावजिनभावनयाऽविलम्बं स न्यस्तविम्बनयनः स्तुतिमाततान ॥ २० ॥

जयति भगवाञ्श्रीनाभेयप्रमुर्जगदीश्वर-

स्त्रिभुवनमहासाम्राज्यश्रीवशीकरणं परम् ।
कनकरुचिकृतं सर्वाऽऽशासु स्वभासुरदीप्तिभि- 15
रभिनवरविध्वान्तध्वंसश्रियां समुपाश्रयः ॥ २१ ॥

भजत रजतश्माभृत्पीठे तमासनभासिनं
शिवमिव जना दुर्गाकारस्फुरद्गिरिभूषितम् ।
स्फुटतरजटाभारस्फारत्विपादविजित्वरं
श्रमणगणभृत्पूज्यं सिद्धं शिवालयसंगतम् ॥ २२ ॥ 20

विजयमनिशं देयान्नाम्ना जिनोऽजितयार्चितः
परमपदभाक् शर्मं चाप्तौ दुर्मैरतिविद्भुमे ।
विजयिविजयासूनुर्ननं सुवर्णसवर्णभा-
स्त्रिजगति परं साम्यं मूर्त्यान्तरं परिभावयन् ॥ २३ ॥

कमनदमनः सौभाग्येन ध्रुवं जनरञ्जन- 25
स्त्रिदशवनिताभावोल्लासी प्रमुर्ननु शम्भवः ।
सकलकलया शुद्धः सिद्धः सम्मेतगिरौ गुरु-
शुंरुखि दिवः शास्ताशास्ताः प्रपूरयतां हि नः ॥ २४ ॥

अनुदिनमयं भूयाद् भूलै जिनो ह्यभिनन्दनः
समितिमतिमान् मानी मानं जयन्नयिशाश्वतः । 30
विवुधललनालालित्वेनाप्यविक्रियमानसः
शिरसि रसिकः सिद्धेः सिद्धः समेतमहीभृतः ॥ २५ ॥

उदयशिखरि श्रीमन्मौलौ यथा दिवसप्रमु-
र्भवति कमलाऽऽनन्दी घन्दीकृतप्रमुनाऽद्भुतः ।

सुमतिं भगवाँस्तद्वच्छैले समेत्य समेतके
 समगमदयं शैवं रूपं शिवाय स नः सना ॥ २६ ॥
 दिशतु दिशदां पद्मां प्रद्वामभः प्रभुरार्हतीं
 गिरिशिरसि यः सिद्धावस्थाञ्चलम्बितविम्बभाक् ।
 5 दधदिव दृढं मूर्त्तं मूर्त्तौ विमुक्तिनितम्बिनी
 हृदयनिहितं रागं सद्योऽभ्युदितरविच्छविः ॥ २७ ॥
 विपद्यनिजच्छेदः पार्श्वं सुपार्श्वजिनेश्वरः
 स्वतनुमहसां भारैस्तारैर्जितोऽग्रदिनेश्वरः ।
 जगति जपताद् यस्यावदपं स्तुतीस्त्रिदशेश्वरः
 10 प्रमुदितमना भक्त्याऽऽसक्तः करोति विकल्परः ॥ २८ ॥
 कुवलयमुदे चन्द्रश्चन्द्रप्रभः प्रभयाऽऽभयः
 शशधरसुधासारस्फारप्रकाशियशोभयः ।
 मनसि लसितं शुक्लध्यानं बहिः प्रथयन्निव
 शिव इव सितः शैवं दैवं प्रकाशयतां मयि ॥ २९ ॥
 15 सुविधिरधिकं श्रेयः पुष्पात्वनुष्णरुचिप्रभः
 स भवनमुमाप्रज्ञादीनां विधेः सविधे स्थितेः ।
 निरयधिसुखस्यानं दानं ददद् भुवि वार्षिकं
 सपदि भगवान् यो दारिद्र्यं जहार कृपादृशा ॥ ३० ॥
 मनसि यचसि स्वाङ्गे शैल्यं परं कथयन्नथ
 20 शिवपथरथः सेव्यो भव्यैः कृतार्थमनोरथः ।
 दशमभगवान् गीतः प्रीतैः सुरैर्जिनशीतलः
 सफलयतु मे वारं वारं मनीषितमञ्जसा ॥ ३१ ॥
 उपशमवधूप्रेयान् श्रेयान् जिनोऽञ्जनवर्जितः
 शिवनवरमाऽऽश्लेषी मौलौ समेतमहागिरेः ।
 25 दनुजमनुजैः पूज्यो नाम्ना ह्यनन्तचतुष्टयी
 परिणतमयी भावं धेयान्मपीहितपूरणः ॥ ३२ ॥
 षसुपरिवृत्तश्रेया मेघा दधातु मनसिनां
 जिनपतिरतिप्रीत्या पूज्यः सुरैर्वसुपूज्यभूः ।
 शिव इव जने नित्यं मृत्युं जयन् विजयप्रदः
 30 शिवपरिणतेश्वम्पाऽकम्पापरैरपुनाद् यकः ॥ ३३ ॥
 विमलभगवान् पुष्पान्मुर्यां सुखध्रियमाश्रयः
 प्रशमयिनयादीनां दीनाङ्घ्रिनां कमलाऽऽकरः ।
 फरणविजयी दाता भक्ताऽऽत्मनां नृपसंपदः
 पद्मसलिलजन्यासाच्छैलं समेतमिहोद्ययन् ॥ ३४ ॥

जनयतु सुखाऽऽनन्त्यं नित्यं जिनोऽवृजिनोऽङ्गिनां
शिवपदमिति ध्यानाच्छैलं समेतमुपेयुषाम् ।

शिवमनुनयन् नाम्नाऽनन्तः सतां विपमेत्वपि
नदनघटनाकौशल्येनार्चितस्त्रिदशैरपि ॥ ३६ ॥

हृदयकमले श्रद्धाभाजां जिनो रमतां मतां
रतिमनुनयन् दिष्ट्याऽभीष्टप्रधानविधानतः ।

उपवनघटारम्ये सम्यक् समेतगिरौ शिवं
समधिगतवान् धर्मः शर्मश्रियाः समुपाश्रयः ॥ ३६ ॥

अशिवनिवहे शान्तिः कान्तिर्भृशं जगतीमुवा-
मरिपरिभवे श्रान्तिः क्षान्तिः परस्परसङ्गरे ।

शुवि भगवतो यस्यावश्यं बभूव जनुर्दिने
दिशतु स शिवं सिद्धः शान्तिः समेतनगोत्तमे ॥ ३७ ॥

अतिशयरमापात्रं गात्रं यदीयमदीप्यत
शिखरिणि ययौ यो निर्वाणं समेदकसंज्ञिते ।

तदनुभजनासक्ते व्यक्ते देधन्मधुरश्रियं
स जयतु जिनः काकुत्स्थारूपस्तथाऽपरकुन्धुवाक् ॥ ३८ ॥

शमरसपयोराशिर्नूनं विकाशि(सि)तसन्मना
अरजिनवरः कुर्याद् धुर्या महोदयसंगतिम् ।

विजितसमरः कर्माणीनां भरेऽपि स सङ्गरः
करपरिकरव्यासाद्वासाऽऽश्रयीकृतभास्करः ॥ ३९ ॥

सुकृतविलसद्गुह्यीफुल्लक्रियासु पयोधरः
करिहरिभयव्यापत्पल्लीविनाशनुपोद्भुरः ।

दिशतु भगवान् मल्लिर्मल्लीप्रसूनलसद्यशाः
रसपरवशा मुक्तिप्राणप्रियासुरतेर्दशाः ॥ ४० ॥

यदुकुलनभोभाखान् मूषान्मुद्रे मुनिसुव्रतः
क्षपितदुरितस्त्रीत्रैर्भूरिन्नतैर्धनभूधनः ।

अमृतसमये मूर्द्धन्यद्रेः संमेतवरस्य यः
स्थिरतरतनुर्वैद्ध्यस्य श्रियं चिरमाश्रयत् ॥ ४१ ॥

दमितविपयः खेष्टं दद्यादवचविभेदनः
प्रशमितजगदोपः श्रीमान् नमिर्जिनपुङ्गवः ।

परमपदवीलाभे यस्याऽचलस्थलमन्यमूत्
सुरसमुदये वेदीभावं समेतमहाहयम् ॥ ४२ ॥

विजयकमलां यस्याऽऽदेशाल्लौ कमलापतिः
परिणयमिपाद् राजीमत्या विवोधविषायिनः ।

जयतु स शिवानन्दी योगीश्वरः परंभूतिमानं
यदुकुलरविर्नेमिः सिद्धिं गतः खलु रैवते ॥ ४३ ॥

पार्श्वः शाश्वतयोधनेन भगवान् भास्वानिवाभ्युद्यतः
शैलेऽप्या शिवमाप तापरहितः शैले समेताभिधे ।

तीर्थं तत् प्रथितं मुनीन्द्रकथितं जातं सुजातं नृणां
पुण्यायेव महोदयाय सुदृशां योगाय भोगाय च ॥ ४४ ॥

माहात्म्यं निजगाद यस्य भगवाँस्तीर्थस्य तीर्थङ्करः
सिद्धार्थक्षितिपाङ्गजः शिवपुरीसार्थस्य वै पार्थिवः ।

श्रीपापापुरि सिद्धिमाक स जयताच्छैलः समेतश्चिरं
छत्रीभूत इव क्षमातलललल्लक्ष्म्याः प्रभासंभृतः ॥ ४५ ॥

स्यित्वा दिनानि कतिचित् तदुपलयायां कुर्वन् मरुत्करिवापिसमर्थभक्तिम् ।
निर्णाय शुद्धवृषभप्रसुमार्गनीतिं भीतिं विमुच्य पुनरावृत्ते स धीमान् ॥ ४६ ॥

भूभृत्प्रकम्पनरतिः कटकधिवासेः कूटस्थितिं पथि निरस्य जने खलुचपा ।
घृत्वाऽथवा नरवरान् स यत्नं नवादाख्यानं विशिष्टनगरं स समाप दिष्ट्या ॥ ४७ ॥

तीर्थाभिषेकान्नयलाद् भरते दधानः सामान्यमन्यनिजयोर्विजयोऽर्जितश्रीः ।
सान्द्रद्रुमाद्रिनिवहाद् परिहाराजगाम सूरः स सूर इव वार्दलचारुदृन्दात् ॥ ४८ ॥

निर्माय निर्मलयशा बहुसङ्घमक्तेरत्यादरं गतदरः संद्रीनियासे ।
पीरार्हतोऽपि परिनिर्वृतिभूप्रदेशे पादद्वयीनमनतः प्रमदं प्रपेदे ॥ ४९ ॥

सारं सुरासुरनिखातसरः प्रतीर्य पारंगतः सरभसां बहुष्याहुवीर्यः ।
सं तीर्णदुस्तरमवार्णयमेव भेने सेनेश्वरः स्वरसभाश्वरशाश्वतश्रीः ॥ ५० ॥

अन्नवर्षणं गणपतिः परितः परीतं वैभाररत्नविपुलोदयहेमशैलैः ।
संमाप्य राजगृहसीमि स तीर्थभक्तस्तीर्थाधिनायमुनिसुव्रतमाननाम ॥ ५१ ॥

उल्लासिपन्नयनमण्डनकुण्डनीरैर्निलोष्णतामनुभवेप्रयनीविभागे ।
पीराधिषेकान्नयलाद् भरते दधानः सामान्यमन्यनिजयोर्विजयोऽर्जितश्रीः ।
श्रीशालिभद्रमवनेोत्तमप्रसौधैर्षोऽथैस्तथा गुणशिलावनजातयोधैः ॥ ५२ ॥

अद्यापि यत्र जिनशासनराज्यमेकच्छत्रं पवित्रमनसां प्रतिभाति चित्रम् ॥ ५३ ॥
प्यालोक्ष्य राजगृहनामपुरं त्रिलोक्ष्यां दूरस्थिता अपि जिनैः कथिताः पदार्थाः ।

साक्षात्कृता इय कपि द्रष्टवन्ति पादं पुंसां भवन्ति च तत्रः खलु ते कृतार्थाः ॥ ५४ ॥
शाङ्गापुरं पुरत एव महत्तदीयं गत्वा नियोगपतिरर्थितवीरमूर्तिः ।

नामैपपैत्यगृहमेव कृतप्रणामस्तथाज मानममलं समलङ्कनाद् ॥ ५५ ॥
नत्येन्द्रभूतिपद्रयोः मदपोदपथीर्षुगमं पदे विमलकेवलपोषसिद्धेः ।

श्रीगीतमोत्तमगुप्तिपिम्परत्तं तुष्टाय भायवशतः शतशुद्धवृत्तैः ॥ ५६ ॥
राजनां गणपतिः सुरराजां चन्द्रनीपगणः शुभमूर्तिः ।

परपुरस्सरतपाऽनुगतैव शाश्वती विजयभृद्गणधमीः ॥ ५७ ॥

मन्द्रगर्जितकलाऽपि यदीया देशनादिविषया गुरुरेवं ।
 मङ्गलाय भवति श्रुतिमार्गसंगता व्यसनवारणकर्मा ॥ ५८ ॥
 साधुसिन्धुरमुखस्य निनादश्चलिकादिपदभूर्गणभर्तुः ।
 सागरान् विजयते स विशेधैरङ्गसाधनमयैः शुभवृत्त्या ॥ ५९ ॥
 दुर्द्धरान्तररिपोर्विजयोऽस्मान्निश्चितः समितिशूरनराणाम् । 5
 पूर्वसाधुगणभृद्गजराजां बृंहितं महितमेव महीन्द्रैः ॥ ६० ॥
 कालिकाङ्गजमतिर्वमति स मानमाश्रयति संगतिरागम् ।
 सिन्धुजा गणपतेर्ध्वनितेनाप्यूर्मिकाप्रणयिनीच रसेन ॥ ६१ ॥
 गन्धहस्तिललितान्यतिशेते यः प्रवृत्तिनिहितप्रभयैव ।
 तेन कश्चरणगौरवरीत्या स्पर्द्धते गणभृताऽनिभृताऽऽत्मा ॥ ६२ ॥ 10
 सिंहजघनिधरप्रतिशब्दं यो जिगाय हृद्धार्यवचोभिः ।
 सर्वतोऽभ्युदितपद्महागोनिर्व्यवायविधिसाधननिष्ठः ॥ ६३ ॥
 यः करेऽतिशयभृन्महिमानं मानधैरभिमतं निदधाति ।
 विश्रुतः श्रुतिधरेषु गुरुत्वे भद्रजातिकलभाधिकृताङ्गः ॥ ६४ ॥
 आनने स्फुरति यस्य महेभाऽऽकार एव सुभगो ध्वनिसौम्यः । 15
 मानसे परिणताऽऽकृतियुक्तिः साहसाय निहिताऽप्यसुभाजाम् ॥ ६५ ॥
 पार्श्वमेव सततं धरते यस्तेजसां विहितविघ्नविनाशम् ।
 वर्धमानवरशासनमुच्चैः स्पष्टयन् नयनमङ्गलकारी ॥ ६६ ॥
 सामजन्म नियतं चदनेऽस्य सौष्ठवं सकललोकहिताय ।
 निश्चितैव समरोचितलक्ष्मीर्भासतेऽनुपदवृत्तविधाने ॥ ६७ ॥ 20
 दुर्द्धिजिह्ववशातः सकलोव्यां निश्चिताऽऽदरभृता विलवृत्त्या ।
 यद् विशुद्धचरणद्वयभाजा स्वीयते बहुसुखेन वृषेण ॥ ६८ ॥
 यो द्विभातनयप्रभुवीरख्यातिमत्र निदधे पदवृत्त्या ।
 ब्रह्मचारिविधिवान्धवधर्मा पोषयन् जगति काश्चनसिद्धिम् ॥ ६९ ॥
 याऽङ्गजास्य रुचिराशु जिगाय शुद्धधौतकलधौतविभासम् । 25
 चित्रभानुशरणं प्रतिपन्नं प्राकृतयाऽभ्युदयने सुवि शुद्धैः ॥ ७० ॥
 दृष्टतास्य न शिवाङ्गनिवेशात् कापि वस्तुनि परे परमार्थात् ।
 ब्रह्मणां परिचितेऽप्युचिता तच्छाम्भवी प्रतिकृतिर्गणनाथे ॥ ७१ ॥
 आनने प्रसरति स्फुटमेव दानवृत्तिरतिशापितयाऽस्य ।
 सेव्यते प्रतिदिनं नृपनागैः पार्श्वमुल्लसितशाश्वतबुद्धैः ॥ ७२ ॥ 30
 सर्वदैव परमोदकभावो मानसेऽभिरमते गणभर्तुः ।
 पीनदीर्घयुगधाहुसमृद्धेरादिमङ्गलमिह प्रणिधानम् ॥ ७३ ॥
 स्याप्यते सुकृतकर्मसुसिद्धैः यः पुरः सुरवरैरपि नाम्ना ।
 लब्धिरूपपयसां भरतोऽन्विधरेप कस्य गणभृत् नमस्य ॥ ७४ ॥

जीयते यदमुना यमुनाभितेजसाद्गनिहितेन हितेन ।

श्रीसुदर्शनभृताऽप्यनुगम्ये सम्यगेव गणभृत्पदमस्मिन् ॥ ७५ ॥

ब्रह्मणादिमतया प्रथितोऽपि न्यस्यतेऽन्यपद एव कुमारः ।

येन सायुचरणेन स वृद्धः ख्यातिमान् असुरदुर्गजयेन ॥ ७६ ॥

५ स्थूलभद्रवदनेन धरायां प्रापि निर्मलयशः शशलक्ष्म्या ।

द्राग यथासमयमर्थविज्ञेयसाधनेन शुचिशीलघनेन ॥ ७७ ॥

याञ्छितार्थकरणेन सुरद्रोरप्यथः स्थितिकृता गणराजा ।

भिक्षयो विभयभोगविलासं निन्यरे सुमनसामभिमान्याः ॥ ७८ ॥

सा चिनायकमुपेत्य शिवश्रीर्जायते नवसुधाऽज्ञानसौख्यम् ।

१० एतमेव घनलब्धिसमेतं निश्चयाद् गणपतिं प्रणिदंभः ॥ ७९ ॥

येऽसिन्दूरमुपादयुर्मयुरिमा निलं गवां यान् पुनः

शिआयातिशयेन यैश्च सुपमा संपादिता वैभवे ।

येभ्यो दानमहोहितं च विहितं देवैः सदेवानुगैः

१५ येभ्यो ब्रह्मरुचिः सतां समुचिता जज्ञे व्यवायव्ययात् ॥ ८० ॥

येपामद्गमहोदयः प्रतिपदं सिद्धिः स्वहस्ते परा

शुद्धानेकपता मुग्धे परिणता येषु स्थिरा श्रीर्वरात् ।

सर्वाऽऽशापरिपूरकैर्गणधरैः प्राप्तप्रतिष्ठैरिति

२० तैर्पायां प्रमुभिः स्वचेतसि शिशौ भक्ते कृपा शाश्वती ॥ ८१ ॥

यैर्नेन्द्रमूर्तिरपमित्युपलक्षितोऽपि तेषामपि त्वमिह साधयसे हृदीष्टम् ।

२५ दत्तेन्द्रमूर्तिपदमुत्तमगौतमेशः मूर्ध्ने युषेऽपि महतां समदष्टिरेव ॥ ८२ ॥

स्तुन्याऽऽदिमं गणधरं बहुधोपलब्ध्याऽऽद्देशप्रभुः पुनरमुष्य स देशभाजम् ।

मूर्तिं सुधर्मगणमर्ह्युदीक्ष्य साक्षात् पूजापुरस्सरमदःस्तुतिमप्युवाच ॥ ८३ ॥

यदीयकीर्तिः प्रससार गौरी गौरीकृताऽशेषपदार्थरूपा ।

भूपालमौलिष्यपि माल्यवेपाऽऽश्रयेण नित्याऽऽहृतसौमनस्या ॥ ८४ ॥

३० गौरीमुग्धे पागं घृतशुद्धयर्णापासस्यकान्तिस्तत एव गौरी ।

गौरीपदाःश्रीस्तत एव देहे भासा स गौरीमय एव देवः ॥ ८५ ॥

गौरीगुरोश्चापि महेश्वरस्य विमुच्य पार्श्वं गुणरागयदया ।

नास्य प्रमोहस्तिति सप्रिधानं गौरी तु देवी सुधिपां निर्धानम् ॥ ८६ ॥

गौर्पाः कुतः स्याद् सुधि गौरयासिर्न गौरयं संनिधिमेत्यसौ चेत् ।

३५ स्याद् भारती नात्र कृतायतारा न भारती अप्यनया तदाप्ये ॥ ८७ ॥

अश्रायमाचार्यरयिं प्रपद्य मनामनामाऽलमताऽन्यतार्थम् ।

परोपकारादिपरिण्युण्यैक्षकार पुण्यं स्वमिहोपमुच्य ॥ ८८ ॥

प्रागल्भ्यमभ्यस्यति भाग्यलभ्यं पिस्तारमन्यत्र सुपात्रभाषैः ।

निपाय मूर्धं गुरुपादमूले परप्रयोगप्रतिभाऽनुहृते ॥ ८९ ॥

माधुर्यमेपासुचितं सुवृत्तप्रवृत्तिभाजां गुरुराजराजम् ।
 मनोवचःकायनिकाययोगात् त्रैलोक्यतः पिण्डितमेकदेशे ॥ ९० ॥
 धैर्यस्थितेरक्षयसेवधैर्यः स्वर्णाचलं चालयति स्म वादे ।
 प्रदक्षिणा लक्षणतस्ततोऽमी ग्रहास्तमारुध्य दिवि भ्रमन्ति ॥ ९१ ॥
 शोभातिलोभादिवं सद्गुणानां यः संग्रही कार्शुकवत् सुवंश्यः ।
 सौरस्य जाग्रन्महसो निदानं शुद्धोपजापं तनुतेऽवदानम् ॥ ९२ ॥
 यदङ्गरेगत्तरदीप्तिजालैर्जितप्रवालैरभितो विशालैः ।
 कृते सुवर्णस्य रुचामवर्णे बह्वौ द्वियाऽह्वाय तदा विवेश ॥ ९३ ॥
 व्रतेन गौरी रमणस्वभावं द्रुधो द्विजाधीशकलामलीके ।
 गौरीगुरोः कान्तिमघश्चकार गणेश्वरः स्त्रीपयशाःप्रशस्त्या ॥ ९४ ॥
 जीपादयं श्रीगणभृत् सुधर्मा धत्कीर्त्तिगानेन सभा सुधर्मा ।
 मनोवचःकायमलं निरस्य सदस्यलोकं कुरुते स्वद्वयम् ॥ ९५ ॥
 त्वं सात्त्विकत्वेन विधिस्वरूपं प्राकाशयः श्रीपुरुषोत्तमोऽपि ।
 मत्स्याऽवमत्याऽखिलमन्युभावं विभयि विश्वानि शिवालुरागी ॥ ९६ ॥
 गणाग्रणीस्त्वं जिनवर्धमानपदस्य भूपाकरणेन पूषा ।
 द्विधाऽपि पूर्वातिशये समाशाभरप्रकाशाद् वपुषाऽपि धत्से ॥ ९७ ॥
 त्वं पञ्चमोऽपि प्रथमः परम्परागणेशिनां विश्वपरोपकारिणाम् ।
 दृष्टोऽथ दृष्ट्या धवलस्वभावतस्तद्ग्रहानतः स्वः प्रभुणा सदानतः ॥ ९८ ॥
 एवं श्रीजिनशासनोन्नतिमघाद् यात्रापवित्राशयाऽऽ-
 देशेशो ह्युपदेशपेशलतया मोहव्यपोहं सृजन् ।
 नुन्नः पत्तनवासिनागरजनैः श्रीवर्धमानोद्भव-
 स्थानं तीर्थमथ प्रणन्तुमधिरादभ्युद्यतः संघतः ॥ ९९ ॥
 प्राप्ते क्षत्रियकुण्डनाम्नि नगरे कृत्वोपवासं तदाऽऽ-
 देशस्य प्रसुरासमागधमहातीर्थेशवन्धकमः ।
 चक्री वाचलदुर्गमार्गं विपयान्तश्चारचारुः पुनः
 श्रीवीरप्रतिपत्तिनिश्चितमना रजे शुभे राजितः ॥ १०० ॥
 यत् सेव्यते तु मधुराख्यपुरं सुरार्च्यं तीर्थं जिनेन्द्रजननाज्जननाथवर्षम् ।
 तेनाऽऽश्रितेह मधुरा मधुराज्यभेद्ना जज्ञे मिया समधुरा मरुतां पुरस्य ॥ १०१ ॥
 एवं देवनिषेवणं प्रणयिना सर्वाऽपि पूर्वा हरित्
 तीर्थानामभिवन्दनेन सुदृशा संभाविता तेन सा ।
 संप्राप्तेन महौदपत्रियमहो पुण्यैरगण्यैस्त-
 श्चातुर्मास्यविधानतः पुनरपि श्रीपत्तनान्तस्थितम् ॥ १०२ ॥
 इति श्रीदिविजयनाम्नि महाकाव्ये महोपाध्यायश्रीमेषविजयगणिविरचिते उद्ययश्रीसंकलिते
 श्रीतीर्थराजगिरिश्रीगौतमस्वामिश्रीसुधर्मस्वामिस्तुतिवर्णने नाम प्रयोदशः सर्गः ॥

परिशिष्टम् ।

महोपाध्यायश्रीमेघविजयगणिरचितं श्रीतपगच्छपट्टावलीसूत्रवृत्त्यनुसन्धानम् ।

ॐ वीतरागाय नमः ।

5 अथ प्राक्तनपट्टावलीसूत्रान्तसंहितगाथात्रयन्याख्या यथा-

श्रीविजयसेणसूरी पट्टे गुणसद्विभे सुगुणसद्विभे ।

वाए साहिसहाए जेण द्रविओ स जिणधम्मो ॥ १ ॥

सिरि त्ति-श्रीमज्जगुहविहदयारि-महाराजाधिराजपातिसाहिश्रीअकच्चरप्रबोधकारि-श्रीहीरविजयसूरि-
पट्टे एकोनपट्टितमे श्रीविजयसेनसूरिभैगवान् जज्ञे । किंविशिष्टः ? 'सुगुणसद्विभे' सुगुणैः श्रेष्ठः-गुणाः स्वभावजा
10 ज्ञानादयो विभावजा औदार्यादयस्त्रैरतिशयेन प्रशस्तो वर्णनीयः । येन स्वामिना वादे उपस्थिते श्रीसाहिसभायां
स जगत्प्रसिद्धो जिनधर्मः प्रमाणयुक्त्या साधितोऽर्हतां शासनं च स्थापितम् ।

तस्य च प्रभोर्विक्रमान् १६०४ वर्षे नारदपुर्यां वृद्धोपकेशशास्त्रीययोगोत्रभृत् सा० कमा वट्टार्या
कोडिमा, तयोर्गृहे जन्म । सं० १६१३ वर्षे मात्रा पित्रा च सह श्रीविजयदानसूरिहस्ते श्रीहीरविजयसूरिनिश्रया
दीक्षा । सं० १६२६ पण्यासपदम्, सं० १६२८ वर्षे फाल्गुणसितसप्तम्यां श्रीअहम्मदावादानगरे उपाध्याय-
15 पददानपूर्वकं आचार्यपदम् । सं० १६५२ वर्षे भाद्रसितैकादश्यां तिथौ भट्टारकपदम् । ते च श्रीगुरुवो भट्टा-
रकत्वं विधातिवर्षाणि प्रपाल्य श्रीस्तम्भतीर्थे सं० १६७१ वर्षे ज्येष्ठशुक्लैकादश्यां स्वर्गमलञ्चक्रुः । एतच्चरितं
विस्तारतो विजयप्रशस्तिकाव्याद् वेद्यम् । किञ्चिद्विहृत्यते-

श्रीगुरुभिः सं० १६३२ वर्षे चांपानेरदुर्गे समहोत्सवमनेकाहैत्प्रतिमाशतानां प्रतिष्ठा कृता । तथा सूरति-
वन्दिरे श्रीचिन्तामणिप्रमुत्तानेकसभ्यभट्टसमक्षं श्रीभूषणनामा दिगम्बराचार्यो निर्जितः । तथा 'नमो दुर्वा-
20 रागादि' इत्यस्य श्रीयोगशास्त्राद्युल्लेखस्य सप्तशतान्यथाः सूत्रावल्यादिग्रन्थाश्च कृताः । राजनगरे श्रीरत्नखाना-
ऽऽख्यनवावपर्षदि जैनधर्मन्यवस्थापनेन जयश्रीरलङ्कृता । तत्रैव च श्रीविद्याविजयनाम्ना स्वपदयोग्यं शिष्यं
प्रप्राज्य श्रीसाहिधदेकारिता प्रतिष्ठा चक्रे । ततो गन्धार्त्तवन्दिरे सा० इन्द्रजीकारितां प्रतिष्ठां श्रीवीरस्य कृत्वा
स्तम्भतीर्थे श्रीधनाहैकारितां प्रतिष्ठां विधाय श्रीसूर्यस्तत्रैव चतुर्मासी चक्रुः ।

अत्रान्तरे श्रीहीरविजयसूरिषु विद्यमानेष्वपि एषां श्रीसूरीणां गुणातिशयाऽऽरुणेनादुत्कण्ठाभाजः पाति-
25 साहिश्रीअकच्चरसम्राजः श्रीसूरीन् लाभपुरे आकार्ये श्रीहीरसूरीधरकुशलभ्रमपूर्वं धर्मवातां पप्रच्छुः । तत्र
गुरुवचश्चायुयैरञ्जिता मुख्यशिष्यकृताष्टावपानदर्शनाश्चमत्कृताः साहिपादाः श्रीगुरुणां बहुगौरवं चक्रुः । तथा
केनचिद् भट्टेन 'अमी जैना जगदीश्वरं सूर्यं गङ्गां च न मन्यन्ते' इत्युक्ते श्रीसाहिसमक्षे पञ्चशतभट्टैः साहै
श्रीगुरुभिर्विवादः प्रारभे ।

यं शेषाः समुपासते शिव इति ब्रह्मेति वेदान्तिनो बौद्धा बुद्ध इति प्रमाणपटवः कमेति मीमांसकाः ।

30 अर्हन्त्रित्यय जैनशासनरताः कर्चेति नैयायिकाः सोऽयं वो विदधातु वाञ्छितफलं त्रैलोक्यनाथो हरिः ॥ १ ॥

इति श्रीहनुमन्नाटकोक्तेन । तथा—

अधाम धाम धामेदं वयमेव स्वचेतसि । यस्याऽस्तव्यसने प्राप्ते लज्जामो भोजनोदके ॥ २ ॥

तथा गङ्गोदकं विना नास्माकं देवप्रतिष्ठा स्यात् । इत्यादियुक्तिभिस्तदा भट्टा विजिताखेन श्रीसाहिपादा-
स्सप्रसादाः श्रीगुरुणां काळीसरस्वती इति विरुदं दत्तवन्तः । गो-वृषे-मैहिप-मैहिपीवैध-मृतद्रव्याऽऽदान-
वैधरोध-निषेधरूपपङ्कजलपस्फुरन्मानं श्रीसाहिभिर्देत्वा लामपुरेऽस्यामहेण चतुर्मासिकद्वयं श्रीगुरुणां कारितम्, 5
ततः श्रीहीरविजयसूरिभिरवाधावशाद् विजयसेनमुखानिर्ग्रामनामिच्छद्भिरकारिताः । श्रीसाहिपादानाष्टच्छब्
श्रीसूरयश्चतुर्मासिकमध्येऽपि चलन्तः पट्टननगरं प्रापुः । तदा सं० १६५२ वर्षे भाद्रसितैकादश्यां प्रातर्जातं
श्रीहीरसुरीश्वरस्वर्गमनं ध्रुत्वा तत्रैव तस्युः, भट्टारकत्वेन सुसुहृत्तं समहोत्सवं श्रीगुरुपट्टमलञ्चकुः । ततः क्रमेण
श्रीगुरुभिः स्तम्भतीर्थे राजिआ-वजिआऽऽख्यकारितां श्रीचिन्तामणिपार्श्वविम्बप्रतिष्ठां कृत्वा सं० १६५४ वर्षे
ब्रह्ममदावादे भूमध्यानिर्गतश्रीविजयचिन्तामणिपार्श्वविम्बस्य शकन्दरपुरे स्थापना चक्रे, तथाऽहम्मदपुरे सा० 10
मोटाकारिता तथा सा० लहुयाऽऽख्यकारिता च प्रतिष्ठा विदधे । समये च लाडोलिप्रामे सूरिमन्त्रध्यानं विधाय
श्रीस्तम्भतीर्थे श्रीविजयदेवसूरीणां सूरिपदं दत्त्वा पत्तननगरे तेषां गणानुतां नन्दि श्रीगुरवः कृतवन्तः, तत्र च
पञ्चसप्तत्याद्यङ्गुलहस्तप्रतिमानां पदप्रतिष्ठाञ्च । तदा सङ्घपतिहेमराजसङ्घो मरुस्थलीतः श्रीशमुञ्जयतीर्थयात्रार्थं
प्रजन्, सप्तशताश्ववारकटकद्वयदशशतशकटसंयुक्तः श्रीगुरुस्तत्राभ्येत्य वन्दितवान्, स्वर्गपुत्राभिरचितवाञ्छ ।
तदक्षेणाद् राजनगरवास्तव्य-सा० सुराऽऽख्यः श्रीगुरुपदेशेन मार्गे प्रतिप्राद्गृहं महमुदिकालंभनिकां कुर्वन् 15
श्रीअर्जुदाचल-श्रीराणपुरादितीर्थेषु मरुदेशेऽनेकनगरसङ्घेन समं तीर्थयात्रां विधाय निर्विघ्नं प्रत्यागत्य श्रीगुरुन्
ननाम । तद्वत्सरे श्राद्धैलक्षमहमुदिकाव्ययञ्चक्रे । तदनु श्रीगुरवो राजधान्यपुरे प्रतिष्ठाद्वयम्, पुनः स्तम्भतीर्थे
प्रतिष्ठात्रयम्, गन्धारवन्दिरे प्रतिष्ठाद्वयं विधाय सुराप्रदेशे विजङ्घुः । तत्र चतुर्मासकत्रयं प्रतिष्ठादकं श्रीसिद्धाचल-
श्रीगिरनारप्रमुखमहातीर्थयात्रास्तत्रत्यसङ्घेन सह कृतवन्तः । ततो हल्लारदेशे नवानगरे चतुर्मासीं विधाय
तदेषपति, जामराजोऽपि धर्मोपदेशैः श्रीगुरुभिः प्रमोदितः । इत्येवं नानादेशविहारैः भूतलं पवित्रयन्तः श्रीगुर- 20
वोऽनेकजीवान् प्रत्यवुचन्, पञ्चासजिनप्रतिष्ठाञ्चकुः । अष्टौ वाचकंपदानि, सार्धशतं पण्डितपदानि ददुः ।
द्विसहस्रयतिपरिवृताः सर्वाः श्रीहीरविजयसूरय इति विरुदं विभ्राणाः श्रीविजयसेनसूरयः प्रवचनं वह्नि वर्षाणि
प्रभावयामासुः ।

प्रान्ते च विजयदेवसूरीश्वरान् विश्वलनगरे च सङ्घाऽऽप्रहात् समनुज्ञाप्य स्वयं श्रीस्तम्भतीर्थे सर्वातिचारं-
लोचनपूर्वं कृतानशनाः समाधिना सं० १६७१ वर्षे ज्येष्ठसितैकादश्यां श्रीगुरवः स्वर्गमलञ्चकुः । तत्राऽद्यापि 25
वहुवित्तव्ययेन सङ्घकारितं स्तूपं जयतीति गायार्थः ॥ १ ॥

तप्पट्टे सूरसंमो सङ्घितमो विजयदेवसूरिगुरु ।
साहिजहांगीरेणं महातवस्ति चि बद्ध...हो...॥ २ ॥

तप्पट्टे इति-तप्पट्टे प्रकाशकत्वात् सूर्यसमः तपस्तेजसा पृथीतमः श्रीविजयदेवसूरिनाम्ना गुरुर्भूय ।
किविशिष्टः ? साहिना पातिसाहिना श्रीअकव्चरभूपालजन्मना श्रीजहांगीरेण महातपा इति छतनामा इत्येने- 80
नाऽऽख्य सुरेः तपःप्राधान्यं व्यक्षितम् । अनेकज्ञः पष्ठाष्टमादिभिः विशतिस्थानकायुल्लटपञ्चरणान् यावज्जीव-

मुपवासाऽऽचान्द-निर्विकृतिक-स्नानभक्तपानरूपनित्यतपःकरणान् तस्य च प्रमोर्विक्रमात् सं० १६३४ वर्षे ईदरदुर्गे वृष्टोपवेश-ओलतवालगोत्रस्य सान्ध्या तद्भार्या रूपा, तयोर्गुदे जन्म । सं० १६४३ वर्षे जनन्या सह क्षीवा । सं० १६५५ वर्षे पण्डितपदम् । सं० १६५६ वर्षे वैशाखशुक्लपक्षां उपाध्यायपदपूर्वमाचार्यपदम् । सं० १६७१ वर्षे भट्टारकपदम् । सं० १७१३ वर्षे श्रीऊनानगरे आपाददेवशयनैकादश्यां प्रातःकालेऽष्टमभक्तेन 5 स्वर्गप्राप्तिः । तत्र स्तूपं भणशाली-रायचन्द्रकारितं श्रीहीरगुरोर्मुख्यरूपपार्थे समुद्रतीरेऽस्ति । तस्य भगवतो द्वितीयस्वर्गोत्तरदिशि देवत्वेनावतरणम् । इष्टदेवेन निजाराधकानामुक्तं श्रद्धेयमेव । यतो नाम्ना देवः सर्वत्र नृ-देवमान्यः । प्रकृत्याऽपि देवपट्टादशोदियु देवाऽऽराधकः देवसांनिध्यवान् । अतस्तदुक्तस्य युक्तत्वात् । अत एव देवशयनैकादश्यां देववेलायां स्वर्गतिरिति ।

एतच्चरितं सरत्तरमतीय-श्रीवाचनाचार्य-श्रीवह्मभक्त-विजयदेवमाहात्म्यकाव्यात् तथा मत्कृतमायसमस्यारूप-

10 देवानन्दकाव्याद् ज्ञेयम् । समासत्त्वेवम्-

श्रीमतामेतेषां गुरुणां स्वरिपदोत्सवे स्तम्भतीर्थेऽनेकदेश-भाम-नगरसङ्घाऽऽह्वानेन सप्तशतीमुनिपरिदुतान् विजयसेनसूरीन् बहुषा विज्ञप्य स्वदेशमनि द्विधाऽपि विमानश्रियं दधाने सुपर्वशोभाभासुरे-प्रचण्डमण्डपाडम्बरेण विचित्रराजवादित्रनिर्घोषैर्नभसि गर्जति सति सर्वसङ्घभोजनपरिधापनादिभिः श्रीमहानामश्रेष्ठिना स्वभासुसोमा-न्वितेन दशसहस्ररूप्यकव्ययेन महती प्रभावना चक्रे । सुसुहृत्तं श्रीगुरुभिः स्वरिपदं प्रदाय श्रीविजयदेवस्वरिरिति 15 नाम संदधे । तदा पुनस्तदुत्सवनिमित्तमेवाष्टसहस्ररूप्यकव्ययेन ठक्कर-कीकाऽऽख्येन प्रतिष्ठा कारिता पुनश्चैषां सं० १६५८ वर्षे परीक्षकसहस्रवीरेण पञ्चसहस्रमहमुदिकान्ययेन कृतोत्सवपत्तने गणानुज्ञानन्दिमहो महाभ्र-जज्ञे । तथा श्रीविजयदेवस्वरिभिः प्रतिष्ठाद्वयं राजनगरे, प्रतिष्ठाचतुष्टयं पत्तने, प्रतिष्ठात्रयं स्तम्भतीर्थे सातिशय-महोत्सवपूर्व चक्रे ।

इडादुर्गे च कल्याणमहाराजप्रयोधनात् उत्सवमाख्यितान् भट्टान् पं० श्रीपद्मसांगरेणगणितानामाऽऽज्ञादितेन 20 जापयित्वा राजाऽऽमहात् तत्र चतुर्मासी चक्रे । तदा च तत्रत्यगिरिशिरसि प्रसूयदेशात् श्रीरूपभदेवविम्बं नवीनपैलोद्वारपूर्वं शार्ङ्गेनीपद्रे महदाडम्बरेण प्रतिष्ठायां श्रीगुरुभ्य एव प्रतिष्ठाप्य स्थापयामास ।

अत्रान्तरे सं० १६७३ वर्षे कतिचिदुपाध्यायैः संभूय कतिचिद्वेदान् स्वायत्तीकृत्य फाभहनुक्या स्वकी-यमतं प्रादुष्टतम् । सन्मतवासिते च स्वकीये मांयं द्वे सा० देवचन्द्रेण स्तम्भतीर्थेवाख्येन मूर्त्वा देवीभूतेन सन्मतप्राद्वेजेनवारायां पापाणवृत्त्या संतर्क्य 'अहं भयलोभेत्ता देवचन्द्रः सप्तदशभिर्देवैः श्रीविजयदेवसूरीणां 25 सांनिध्यं कुर्वाणोऽस्मि, तद्भवतीभ्यामप्ययमेव पारस्व्यांऽऽगतः श्रीगुरुः सेव्यः' इत्युक्त्वा श्रीगुरुमके कृते इत्यद्वेदेवसांनिध्यादनेकशो लोकाः कुमवानि परितल्युः ।

तथा घोषाऽऽख्यनन्दिरपालज्य-सा० सोमजीनान्ना स्वकुटुम्बं पूर्वं घर्माद् भ्रष्टं देवीभूय प्रागुक्तवत् प्रमोष्य श्रीगुरोर्भक्तं चक्रे । तद्विशयश्रवणान्महाराज-श्रीजहांगीरपातिसाहिः श्रीसूरीन् सपट्टमानमाचार्यं श्रीमण्डपाचले श्रीगुरुभिः समं घर्मेप्रभोदिधार्तां विदधे । तदा सुधासमानदेशनाप्रवणेन तपस्वेजोमयमूर्त्तिदर्शनेन भृशं हृष्टः 30 श्रीसाहिराजोऽयं गुरुर्महातपा इति विरुदं दधयान् । तदनुष्ठम्भयशोपादाः श्रीस्वरिपादाः श्रीसाहिना स्वयमनु-ष्ठापितस्वरिपददक्षिणीभवहापापपादनादिभिः श्रीचन्द्रपालादिसप्तदशमाहैः सोरसवं प्रतिपदं सुवर्णमुद्राणां मुकुटनभेषु क्रियमाणेषु भट्ट-पारणादिमार्गानां मार्गं घाटच्छिकदानेन सहस्रंमुपाश्रये पादावधारणं चक्रे ।

किं बहुना ! श्रीजिनप्रवचनप्रासादे कलशाऽऽरोपणमिदमद्भुतं प्रासीसत् । ततो गुर्जरत्रां पवित्रीकृत्य सुराष्ट्रादेशे
द्वीपवन्दिते फिरङ्गीपातिसाहिप्रदत्तव्याख्यानानुशापूर्वं चतुर्मासकद्वयम्, हल्लारदेशे तद्देशस्यामित्यनुरोवेन कतिचि-
दिनावस्थानं च कृत्वा स्वन्मतीर्थे चतुर्मासकं तस्थुः । अत्रान्तरे उपाध्यायपाक्षिकैः सागरपाक्षिकैश्च त्रियमाणं
जनव्युद्गाहमेवैक्य श्रीसायल्यां श्रीगुरवो ध्यानं विदधुः । मासत्रयं ध्यानेनाधिकप्रशुद्धपामानः परेषां द्रष्टुमपि
दुष्प्रेक्षासत्रैव प्रतिष्ठाद्वयं चतुर्मासी कृत्वा इलाहुर्ये प्रतिष्ठात्रयं सङ्घेन समं तद्देशतीर्थयात्रां कृत्वा क्रमेण आरासणे 5
मूलनायकप्रतिष्ठां चक्रुः । कालान्तरे च इलाहुर्येऽभ्येत्य सासहजुक्त्वमहोत्सवेन सं० १६८१ वर्षे वेशात्-
सितपट्टयां श्रीविजयसिंहसूरीन् यौवराज्येऽस्थापयत् । तदा तद्देशभूषेण रणमहचोकीनामकं गिरिष्टम् गुरुपदेशा-
न्नव्यचैत्यस्थापनाय सहस्र्य प्रसादीकृतम् । ततः सीरोहां चतुर्मासककरणान्तु जावालकपुरे समागत्य श्रीगुरुराजाः
सादहीमामे गीतार्थाननुज्ञाप्य छुम्पाकपाक्षिकान् श्रीउदयपुरे राणाश्रीकर्णसिंहसमक्षं सभायां वादपूर्वं निरुत्तरान्
कारयामासुः । ततः श्रीतपागच्छप्रौढिर्महती धभूव । तत्र च योधपुराधीश्वर-श्रीगजासिंहराजस्य मुख्यमान्य- 10
श्रीजयमहनाम्ना जालोरदुर्गे प्रतिष्ठात्रयमन्तराऽन्तरा चतुर्मासकत्रयं श्रीगुरूणामत्यामहेण कारयित्वा स्वर्णगिरी चैलं
स्कारितं प्रतिष्ठापयामास ।

सं०-१६८४ वर्षे सहस्रशो रूप्यकव्ययेन श्रीविजयसिंहसूरीणां गणानुष्ठानन्दिमहोत्सवं कारितः । तदनु
मेढतानगरे प्रतिष्ठाद्वयं विधाय वन्धनगरे चतुर्मासीस्थितान् श्रीगुरून् धृत्वा वन्माहात्म्यध्वजणेन तुष्टो राणा-
श्रीजगत्सिंहजीनामा श्रीवरकाणकपाधेयात्रार्थाऽऽगतानां लोकानां पोपदशम्यां शुल्कमोचनं चक्रे । पारणयां च 15
त्परितमेव स्वप्रधानज्ञाल-श्रीकल्याणजीकस्य सन्मुखप्रेषणेन श्रीगुरून् दशनोत्कण्ठया चाऽऽजुहाव ।

ततः श्रीगुरुरादाः स्वमणोरामे प्रतिष्ठाद्वयम्, देवकुले चैकप्रतिष्ठाम्, ततो नाहीमामे चापाटपुरे चेति
प्रतिष्ठापञ्चकं कृत्वा श्रीउदयपुरे राणाजी[सहित]सहामहाचतुर्मासी विदधुस्तदा गुरुपदेशाद् राणाश्रीजगत्सिंहजी-
नाम्ना चतुरो जल्पाः प्रपन्नाः । तद् यथा -

[१] अद्यप्रभृति पीछोला-उदयसागरनामसरोद्वये मीनमहणजालनिषेधः । 20

[२] राज्याभिषेकदिने गुरुघारे जीवाऽमारिः कार्यो ।

[३] जन्ममासे भाद्रपदे च जीषहिंसा न कार्या ।

[४] मचिन्ददुर्गे श्रीकुम्भारणाकारितजिनचैलोद्वाट्य कार्यः । ततोऽत्यन्तं धीजिनशासनोप्रतिजंते ।

तदनुक्रमेण गुर्जरघरायां द्वि-त्रीणि वर्षाणि विहृत्य सुराष्ट्रादेशेन तरिसिद्धापल-रैवतकादितीर्थयात्रां महाय-
गमनेन कुर्वाणाः परमगुरवः प्रतिष्ठात्रयं चतुर्मासीद्वयं च कृत्वा हल्लारदेशे नयानगरे तद्देशेऽश्वरलाभ्याभियान- 25
जामप्रतियोधनेन चतुर्मासी कृतवन्तः ।

अत्रान्तरे दक्षिणप्रदेशे कन्नडदेशे भीर्षीजापुरादिनगरसङ्घेन भीपूष्पपादानामानयनविशतप्रे प्रेषिता मद्देश्या
मादी चतुरानाम्नी श्रीगुरून् वयन्दे । प्रतिष्ठां चैत्रं महोत्सवेन कारयामास । वर्षेचतुष्टयं यत्र भीगुरवो विदरन्ति
सा यत्र तन्मन्विषयाय ।

ततो दाक्षिणात्यसहायामहत् पुनर्गुर्जराप्रायामभ्येत्य कतिचिद्वर्षाणि तत्र स्थित्वा दक्षिणदेशं विनिर्दाप्यः 30
भद्रपादाः सूरतिवन्दिरे समहोत्सवं समाजगुः ।

तत्र च सं० १६८७ चत्सरे समुत्पन्नसागरमतवासितैः श्राद्धैः स्वमतस्य श्रीगुरुमुखात् सत्यमिदमिति कथनाय बहुद्वन्द्वव्ययेन नीरमोजाऽऽख्यमूर्धं स्ववशीकृत्य स्वपाक्षिकगीतार्थानाहूय वादः प्रारब्धः । श्रीगुरुमिरपि सागरमतेप्ररूपणा उसूत्रवान्न सत्येति प्रामाणिकरूपेदि राजसमश्रं गीतार्थाननुज्ञाप्य चादेन सागरपाक्षिकास्तिरस्कारयाञ्चक्रिरे । ततो लब्धजयवादाः- श्रीगुरुवादाः सप्रसादाऽवनिनायकेन सम्मानिताः परे च परामर्धं प्रापिता इति ।

ततो दक्षिणदेशे विद्वत्बन्तः, तत्र वीजापुरेऽन्तरा, चतुर्मासकचतुष्टयीं चक्रुः । श्रीगुरुपादतपोमाहात्म्यप्रसरदशःपरिमलानुभवेन तत्रत्यपातिसाहि-श्रीद्वन्द्वसाहिर्देशेनोत्सुकः श्रीगुरुनाहूय सवहुमानं धर्मस्वरूपं पप्रच्छ । ततः श्रीगुरुणां वचःपीयूषमासाद्य मायन्मना यावद् गुरुस्थिति गोवधनिषेधं प्रपन्नवान्, जिनप्रवचनमानन्दमेतुर् रसाविमायाति स्म ।

10 पारणायं च-वीजापुरायनेकनगरसङ्घेनान्वीयमानाः श्रीगुरवः पयोधितदतिकटस्य-श्रीकरहेडपार्श्वनाथ-श्रीकलिकुण्डपार्श्वनाथादितीर्थयात्रां कुर्वाणालक्ष्मणराजप्रभृतीन् लोकान् धर्मं स्थापयाञ्चक्रुः ।

ततश्चात्ररङ्गावादनगरे चतुर्मासकमेकं सोरसवं विधाय रानदेशे वहानपुरे चतुर्मासकद्वयं सान्तरं चक्रुः । ततः प्रचल्य सङ्घेन सह श्रीअन्तरीकपार्श्व-श्रीमाणिक्यस्वामितीर्थयात्रां सृजन्तस्त्रिलिङ्गदेशे गलकुण्डप्रलासन्न-भाग्यनगरे पातिसाहि-श्रीकुतुबसाहिना सङ्घत्य तत्सभायां तेलङ्गमठान् वादे विजित्य जैनधर्मव्यवस्थापनया 15 श्रीपातिसाहिं प्रमोदितवन्तस्त्रशानुज्ञाश्च तत्राहृत्यविमानामनेकासां प्रतिष्ठां चक्रुः । एवं च विविधोत्सवैः प्रतिपदं राजप्रबोधादिना सर्वत्र दक्षिणमण्डले विद्वत्प्रतिष्ठासप्तकं चतुर्मासकसप्तकं च कृत्वा श्रीमजिन-शासनमयं तन्मण्डलं विदधुः ।

वीजापुरे सा० देवचन्द्रेण प्रथमं प्रतिष्ठा कारिता । तत्र षोडशसहस्ररूप्यकव्ययश्चक्रे । द्वितीयस्थां प्रतिष्ठायामष्टसहस्रीरूप्यकव्ययश्चक्रे । तत्र पं० श्रीवीरविजयानां सं० १७०१ वर्षे पन्थासपदं ददुः । दक्षिण- 20 मण्डले च सार्वण्यशीतिपण्डितपदानि, एकमुपाध्यायपदं च प्रसादितवन्तः । ततः पुनः सङ्घाऽऽप्रहाद् गूर्जरात्रां श्रीगुरवः पवित्रीचक्रुः ।

इतश्च श्रीविजयसिंहसूर्योऽपि गुर्वाक्षया मरु-मेधात-मेदपाडादौ विद्वत्स्य राणाश्रीजगत्सिंहजीनामानं प्रबोध्य विशेषतो जीवदयामु देशस्थितजैनतीर्थेषु सप्तदशमेदपूजाकरणोपदेशादिभिश्च दृष्टीकृत्य श्रीजिनधर्मं प्रभावयन्तः श्रीमरुदेशे एकां प्रतिष्ठां मेडतानगरे आगरावास्तव्यपातिसाहिर्दशव्ययहारिमुख्य-सा० हीरानन्दभार्यया आविका- 25 मनीन्धिमिधानत्रया कारितां निर्माय श्रीकृष्णदुर्गे राटोडवंशीय-श्रीरूपसिंहमहाराजस्य महामात्य-श्रीरायचन्द्र-नाम्नाऽप्यप्रहादचतुर्मासकं चक्रुः । तत्पारणके सहस्रशो रूप्यकव्ययेन भक्तिना कारितप्रतिष्ठायां बहूनि विम्बानि जिनानां महोत्सवेन प्रत्यतिष्ठपन् ।

तत्रैवाऽऽहगपुरादागतेन श्रीमहेन्द्रदास-मन्त्रिश्रीमुग्गाऽऽह्वयेन बहुवित्तव्ययपूर्वं सुवर्गमुद्राचीदिना महोरसवेन श्रीगुरयो बन्दिताः । ततः क्रमान्मात्स्यपुर-सुन्दी-चत(व)लेरपार्श्वप्रमुखतीर्थयात्रां संघेन सह कुर्वन्तः 30 श्रीजयतारणनगरे चतुर्मासी विधाय श्रीसर्गगिरी यात्रां कृत्वा क्रमात् श्रीअहम्मदावादनगरे श्रीगुरुन् नेमुः ।

तैः महिताः श्रीपरमगुरवः सं० १७०५ वर्षे इत्यादुर्गे पत्तनवासव्य-श्रा० श्रीबन्त्या कारितां प्रतिष्ठां विदधुः । तत्र चतुःपट्टिविबुधेन्द्रान् देवसूर्य इय स्थापयामासुः । क्रमेण पत्तन-राजनगरादिषु चतुर्मासकरूपेण लोकाननुगृह्य सम्मतीर्थे चतुर्मासां तस्युः ।

श्रीविजयसिंहसूरीणां सं० १६४४-वर्षे जन्म, सं० १६५४ प्रतम्, सं० १६७२ वाचकपदम्, सं०-१६८१ सुरिपदम् । ते सूरयः परमक्षमापात्रं यावज्जीवं गुर्वाज्ञाराधका विवेकायनेकगुणोदघयोऽष्टाविंशति-वर्षाणि सुरिपदं प्रपाल्य, सर्वातिचारालोचनपूर्वमनशनेन सं० १७०८ वर्षे अहम्मदायादपार्श्वस्थनवीनपुरे आपादसितद्वितीयायां श्रीविजयसिंहमूरयः स्वर्जमुः ।

तत्तश्रवणाद् अस्मिं दुःखार्ताः परमगुरवोऽपि संसारानित्यतां विमृश्य क्रमाद् विगतशोका वभूवुः ।

एषां च श्रीगुरुणां तपस्तेजसा देवकृतसान्निध्येन च निरन्तरायतया भूयांसस्तीर्थयात्रासङ्घाः साहम्बराः श्रीशुक्लयादितीयेषु जीर्णोद्धारश्च जाताः । देवसान्निध्यं चैषां स्फुटमेव मण्डपाचलप्रस्थाने कमाऽऽख्यपरमारस्य भूतार्चस्य लोकानां मारणात् पित्रा निगदितस्य श्रीगुरुवासक्षेपेण सजीभयनात्, एवं राजनगरवास्तव्यवणिक्-पुत्रोऽपि सप्तवर्षाणि प्राग्मथिलः सोऽपि, तथा मेढतानगरे सा०धानाऽऽख्यश्रेत्रपालादिप्रित्तश्च वासक्षेपात् प्रादुर्बभूव । एवं चैते भगवन्तः स्वविहारेण गूर्जरात्रा-सुराष्ट्र-हल्लार-मरु मेदपाट-छाट-दक्षिणदेशेषु धर्मधीजानि 10 वपन्तः तद्देशसुभिक्षादिभवनेन स्फुटतरयुगप्रधानातिशयाः शुद्धाशयाश्चिरं भरतमुवि प्रवचनं प्रभावयामासुः । समये च निजायुःशेषं वर्षचतुष्टयं ज्ञात्वा सं० १७१० वर्षे स्वपट्टे श्रीवैज्ञानसितदशम्यां श्रीविजयप्रभसूरीन् स्थापयामासुः । तद्व्यतिकारस्वनन्तरमेव वक्ष्यते -

“सिरिविजयदेवपट्टे पढमं जाओ गुरु विजयसीहो ।

सग्गणए तम्मि गुरु पट्टे विजयप्पहो सूरी” ॥ १ ॥ इति गार्थः ।

तप्पट्टंबुजपहकरसरिसो हरिसेण दरिसणिज्जमुहो ।

इगसट्टियमोऽणुवमो विजयप्पहणाम गच्छगुरु ॥ ३ ॥

व्याख्या - तप्पट्टंबुज इति - तस्य श्रीविजयदेवगुरोः पट्टलक्षणेऽम्बुजे प्रकाशकत्वात् प्रभाकरः सूर्यः, तत्सदृशस्तुल्यः । एकोत्तरपट्टितमः श्रीविजयप्रभनामा गच्छगुरुर्भगवान् सूरिर्विजयवान् । किंविशिष्टः ? हरिसेण-इषेण दर्शनीयमुखः । इत्यनेनास्य नित्यप्रसन्नता ख्यापिता । तथा चास्य भगवतो भाग्यविरसृजितस्य 20 नित्योदयत्वं प्रेक्षान्तरत्वं च ध्वन्यते । कृपाक्षिकानां प्रत्यर्थिनां मनसाऽप्येतस्य गुरोरहितचिन्तकानां स्वत एव नाशात् ; घनस्याभ्युदये शरभानामिव । यद्वा हरिः कृष्णः सेनायां यस्य स हरिसेनो देवानामिन्द्रः ।

“सेनाचरीभवदिभाननदानवारिवासेन यस्य जनितासुरमी रणश्रीः” इति नेपथीयकाव्यवचनात् । एवं हरिश्चन्द्रस्य तुरग-गजाद्यर्थं हरिसेना नृपाः । अहीनार्थं धरणेन्द्राद्या नागकुमारा ग्राह्याः । तेषामपि दर्शनीयं मुखं यस्य स तथा । इत्यत्रार्थे त्रिजगद्गन्धत्वं भगवतो दर्शितम् । पुनः किंविशिष्टम् ? अनुपमोऽणुल्यः । 25 एतेनास्य सूरैः सर्वसूरिभ्यो धैर्यैर्दार्यै-गाम्भीर्यै-सौभाग्यता-निस्तन्द्रता-पाण्डित्य-क्षमादिगुणानामधिकत्वात् ज्ञाप्यते ।

अस्य च प्रभोः सं० १६७७ वर्षे माघसित-एकादश्यां श्रीकच्छदेशे श्रीमनोहरपुरे शुद्धोपकेशवंश-घोषा-गोत्रभृत् सा० सिवगण-भार्याभानुमतीगृहे जन्म । सं० १६८६ वर्षे दीक्षा । सं० १७०१ वर्षे पन्यासपदम् । सं० १७१० वर्षे आचार्यपदम् । सं० १७१३ वर्षे भट्टारकपदम् । ते चामी श्रीगुरुपादाः साम्प्रतमपि प्रत्यक्ष-लक्ष्यलक्षप्रभावा नितरां ज्ञानाभ्यास-पुस्तकशोधन-अनेकमन्यजनविधोषनविधिविक्रियासम्पन्नसो हुस्तपतपन-30 निजीर्थमाणतमसो गच्छस्य स्मरण-वारणादिविधाभिरधिकश्रियं पुण्यन्तः सत्यसन्धाः कल्पान्नेऽप्येतिचलयाचः स्वप्रतिपन्नगच्छगीतार्थसङ्घाभ्युदयदायिनो विजयन्ते । एतेषां महिमाऽतिमहान्, न फारुष्येन वर्णयितुं शक्यः । यथाऽपि किञ्चिदुच्यते -

एकस्मिन् समये परमगुरुतपागच्छाधिपाः श्रीविजयदेवसूरयः स्वामिनो जिनशासनपट्टपरम्पराप्रवाहं प्रवर्धयितुं श्रीसूरिमन्त्रेण ध्यानं चक्रुः; यदस्मदमे कः शासनाधिनाथो भविष्यतीति । तदा च प्रवर्धमानतपःपूर्वकजपावधानाऽऽकृष्टो मन्त्राधिपराजाधिप्रायको देवोऽभ्येत्य नमस्कृत्वा विश्रुतवान्—“स्वामिन्! अद्यापि शासनाधिनाथो न दीक्षाऽपि प्रवृत्ता, भगवतामपि युष्माकं चिरायुष्कता, तत् किमनया चिन्त्याऽधुना? समये 5 स्वल्पेनाऽपि तपसाऽहं स्मरणीयः, तदैवाऽऽगल्य वक्ष्यामि” इत्युक्त्वा सुरस्त्रिरोबभूव ।

कालान्तरे च स्वकीयपट्टे श्रीजिनशासनस्वामिस्थापनाऽवसरं निभाल्य श्रीगन्धपुरे गत्वा श्रीगुरुभिर्घ्यातं प्रारभे । तदा तत्क्षणादेव मन्त्राधिप्रायको देवः समेत्य निवेदितवान्—“हे स्वामिनः! पण्डितः श्रीवीरविजयनामा सौभाग्यनिधिः विधामहोदधिः निरुपधिः चारित्रगुणानामवधिः, अजिह्वप्रद्विधिः विधिरिय सा... भुवनोपकारकः, केशव इव पुरुषोत्तमः, नरकान्तकृत्य कुमोदकः, शिव इव महाव्रती, कामासहनो दक्षजातिस्निग्धः, 10 त्रिदशगुरुरिव निर्मलमतिः, सुमनसामप्रणीरसौ स्वपट्टे स्थाप्यः, यतोऽस्यामे महिमा हि मानाधिको भावी” इत्युक्त्वा देवे तिरोभूते श्रीगुरुभिः गाम्भीर्यशालिभिः जनप्रत्ययनाथ बहिः शङ्कनगवेषणादावपि देवोक्तानुवादे दृढीभूते सति राजनगरात् त्वरिताभ्यागत-सा ० रत्न-प्रमुखा राजनगरीयसहामहेण श्रीस्वन्मतीर्थ-श्रीपचन-श्रीसूरति-चन्द्रप्रमुखानेकदेश-माम-नगरसमक्षं श्रीमहावीरस्वामिसातिशयमूर्तेः पुरः पत्रिकाविडोक्तनाऽऽनन्दितसकल-लोके श्रीगन्धारवन्दिरे विक्रमात् सं ० १७१० वर्षे वैशाखसित्तदशम्यां श्रृगवासरे पुण्यनक्षत्रे सुमुहूर्ते रत्नकुच- 15 मण्डपाऽखण्डशोभादिदृक्ष्येवाभ्यागतेषु सुकानिकरदम्भान्नक्षत्रपक्षेषु पाद्यमानविधिषाऽऽतोऽद्योद्यम्यरेण गर्जयत्यम्बरे दृष्टमानसु दुर्जनमनःशकटिकास्त्रिधुषटिकासु रसेनाऽऽपूर्यमाणसु सर्वसङ्गप्रमोदतटिकास्त्रिधुषटिकासु प्रसरद्यशोभिरिव पुष्पप्रकरैराकीर्णं भूवलये श्रीवीरपट्टाधिपत्यस्थापनायेव श्रीवीरजिनभवनाऽऽसन्नदेशे मण्डपेऽभ्यागत्य पं ० श्रीवीरविजयाः श्रीविजयदेवसूरिभिः स्वपट्टे स्थापयाम्भक्तिरे । तदा साधुश्रीअरुणनाभः सुतेन श्रीवर्द्धमानसंज्ञेन स्वमातृसाहिबदेवीसहितेन प्रतिगृहं सरूप्यमुद्रस्वालिकालम्भनिका चतुर्विधसङ्घवस्त्रपरिधाप- 20 नादिना भूरिद्रव्यव्ययेन महानुत्सवश्चक्रे । श्रीगुरुणा स्वयं चिन्तितम्, श्लोपदेशेन उ ० श्रीकमलविजयगणिभिर्हा-पिताचार्यपदं प्रदाय ‘श्रीविजयप्रभसूरिः’ इति नाम निर्ममे ।

विजयी जगद्गाराथो यशस्वी च प्रभाववान् । भगवन्नाथवर्णैस्त्वन्नाम्नाऽमूद् विजयप्रभः ॥ १ ॥

तदनु श्रीगुरुः श्रीविजयप्रभसूरिणा सह सूरतिवन्दिरे एकं चातुर्मासकं विधाय, श्रीराजनगरे चातुर्मासी

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

। तत्पारणायं सहस्रमुख्य-सा ० सुरापुर-सा ० घनजीनाम्ना विहाय श्रीगुरुणां चन्दनकमहोत्सवः प्रारभे ।

भावप्रतिबिम्बनाद् इपंग
कनकगिरिरिव,
रिद्धे ।

तदा सा० श्रीधनजीनाम्नाऽष्टसहस्रमहामूदिकानां यशोवीजानामिव प्रभावना चक्रे, सर्वसङ्घपरिधापनिका च । ततश्चैकं चतुर्मासकं अहम्मदपुरे विधाय श्रीपरमगुरुभिः सहैव श्रीविजयप्रभसूरिः..... युगादिदेवयात्रायां द्वीपवास्तव्यमणसालीयसा० रायचन्द्रप्रमुखसङ्घेन सह.....नालोच्य सुराष्ट्रसङ्घाप्रहेण श्रीउन्नतपुरमलञ्चके ।

क्रमेण देवशयनैकादश्यां.....श्रीविजयप्रभसूरिभिः कृतनिर्यामनाविधयः श्रीविजयदेवसूरयः 5 स्वर्जगुः । ततः श्रीवीरनिर्घृते श्रीगौतमस्वामीव श्रीपरमगुरौ स्वर्गतेऽत्यन्तदुःखाऽऽवेशात् श्रीविजयप्रभसूरिपि कतिचिद् दिनानि विमनस्कतया निन्ये ।

तदनु चतुर्विधसङ्घाप्रहेण संसारस्वभावमनुभाव्य विगतदोकाः सुमुहूर्त्ते श्रीविजयप्रभसूरिपादाः भट्टारक-पदोद्भूतश्रीभाप्राम्भारभासुराः श्रीगुरुपट्टं विभूषयामासुः । तद्दिन एव शिवपुरीदेशे यतीनां विहारस्य प्राग् वर्षद्वयं यावन्निषेधस्य मुक्तलता जाता, तद्वर्धनिका आगता । तद्वर्षे च श्रीद्वीपवास्तव्यसा० नेमिदासनाम्नाऽष्ट- 10 सहस्रमहामूदिकाव्ययेन श्रीगुरुन् सार्धमादाय श्रीशत्रुञ्जयतीर्थयात्रासङ्घो महान् चक्रे ।

एवं श्रीगुरुभिः सुराष्ट्रायां चतुर्मासदशकं चक्रे । तदभावात् सं० १७१५, सं० १७१७, सं० १७२० वर्षसत्कात्रयोऽपि दुष्कालाः सुराष्ट्रदेशे न प्रसारमापुः । तच्चिह्नं तु जीर्णदुर्गादिभ्यो गूर्जरात्रायां धान्यागमनं प्रतीतमेव । सं० १७२३ वर्षे घोषावन्दिरे श्रीजसूनाश्रया कारिताऽनेकजिनप्रतिमानां श्रीसूरिभिः प्रतिष्ठा चक्रे ।

एषु च गुरुषु विपक्षभावमावहन्तः केचिद् घालिशः स्वत एव लोकापवादविद्विष्विता अधुना दृश्यन्ते । 15 ततः श्रीअहम्मदवादानगरसङ्घाप्रहेण श्रीगुरवो गूर्जरात्रायामाजगमुः । तदभावाद्दोकाणां सुभिक्षेण महान् हर्षं बभूव । इत्यादि परमर्षाणामेषां महिमा प्रकट एव । तेन निश्चीयते, एतदाज्ञावर्तित्वमेव उभययः।ऽपि शिवाय ।

सिरिविजयरयणसूरिपमुहेर्हि णेगसाहुवगोर्हि ।

परिकलिआ पुहविअले सूरिवरा दिन्तु मे भद्वं ॥ ४ ॥

श्रीगूर्जर-मरु-मालव-मेदपाट-मेवात-कच्छ-द्वह्वार-सुराष्ट्र-दक्षिणादिदेशेषु श्रीगुरुतपस्तेजसा साम्प्रवं 20 परमर्षाणां निरन्तरं जायन्त इति ।

सोऽयं वीरपरम्पराप्रणयिनीप्राणप्रियः सत्क्रियः, जीयात् श्रीतपगच्छवः सुरवैरैः संसेव्यमानक्रमः ।

नाम्ना वीर इति क्षमाधरवरप्रोत्रीतनृत्यक्रियः, प्रत्यक्षं विजयप्रभो गणपतिः श्रीवर्द्धमानप्रभः ॥ १ ॥

श्रीवीरतीर्थान्तिकलञ्चराज्यः श्रीवर्द्धमानेन कृतोत्सवधीः ।

देवाभियुक्तोऽभिधयाऽपि वीरः श्रीवीरतीर्थे गुरुरेव जीयात् ॥ २ ॥

25

श्रीविजयप्रभसूरैरुपासकः श्रीकृपादिविजयानाम् । विदुषां शिष्यो मेघः सम्बन्धमिमं लिखेत् मुदा ॥ ३ ॥

॥ इति श्रीपट्टावलिसूत्रोपरिक्षिप्तागाथात्रयविवरणं सम्पूर्णम् ॥

दिग्विजयमहाकाव्यान्तर्गतविशेषनाम्ना सूचिः ।

[अकाराद्यक्षरानुक्रमेण]

अकवर [सम्राट्]	३०, ३१, १३४, १३५	उद्योतनसुरि	२९	खानखाना [नवाब]	१३४
अक्षपाद् [आचार्य]	५९	उद्ययसागर [तटाक]	१३७	खानदेश [देश]	१३८
अखड [श्रावक]	१४०	उद्यतपुर [आगरा]	१४१	गद्दा [नदी]	१५, १८, १०९, ११०, १११
अचलगिरि [तीर्थ]	४४	उषाध्याय [पद]	१३८	गजसिंह [नृप]	१३७
अजितदेवसूरि	२९	ऊना [नगर]	१३६	गन्धपुर [गन्धार]	१४०
अतिश्रीता [नदी]	८	पेरावत [क्षेत्र]	१३	गन्धार बन्दिर [नगर]	१३४, १३५, १४०
अन्तरिकापार्थ [तीर्थ]	१३८	ओछतवाल [गोत्र]	१३६	गलकुण्ड [,,]	१३८
अपावपुः [तीर्थ]	२७	औरहावाद [नगर]	१३८	गिरिनार [तीर्थ]	१३५
अभिनवनगर	३३	कचल [देश]	१३९, १४१	गुणशिला [वन]	१३०
अमरचन्द्र [श्रावक]	३५	कचल [,,]	१३७	गुनरात्रा [देश]	१३७
अगलापुर [आगरा]	१००	कमलविजय [गण्डि]	१४०	गुंजर [,,]	३२, ३५, १३७, १४१
अर्जुनगिरि [तीर्थ]	१२६	कमा [श्रावक]	१३४, १३९	गुंजरना [,,]	१३७
अर्जुनाचल [,,]	१३५	करदेवापार्थ [तीर्थ]	३४, १३८	गुंजरना [,,]	१३८, १३९, १४१
अवरङ्गपुर [नगर]	३३	कर्णसिंह [राणा]	१३७	गौतम	६, ५७
अहमदावाद [,,]	३२, ३५, १३४, १३८, १३९, १४१	कलिकुण्डपार्थ [तीर्थ]	३४, ११७, १३८	धनोपपुर [घोषा]	३९
अहम्मदपुर [,,]	१३५, १४१	कलिन्दकन्यका [नदी]	९८	घोषा [नगर]	१३६, १४१
अहिमदावाद [,,]	३९	कल्याणजी [मन्त्री]	१३७	घोषा [गोत्र]	१३४, १३९
आगरा [,,]	१३८	कल्याणमछ [नृप]	१३६	चत(व)लेरपार्थ [तीर्थ]	१३८
आघाटपुर [ग्राम]	१३७	कालन्दिका [नदी]	१११	चतुरा [श्राविका]	३४, १३७
आरासग [तीर्थ]	१३७	कालन्दी [,,]	१०५	चतुरिका [चतुरा]	३३
आनन्दविमलसुरि	३०	कालीसरस्वती [विरद]	१३५	चन्द्र [मच्छ]	२९
आर्यमहागिरि	२८	काशि [काशी]	८३	चन्द्रपाल [श्रावक]	१३६
आर्यसुहृन्दी	२८	काशिका [,,]	११३	चन्द्रसुरि	२८
आङ्गपुर [नगर]	१३८	काशी [नगरी]	११०, ११७	चंपानेर [नगर]	१३४
हन्द्रजी [श्रावक]	१३४	काशी [श्रावक]	१३६	जगचन्द्रसुरि	२९
हन्द्रदिक्षसुरि	२८	कुतुबसहि [पातसाह]	१३८	जगत्सिंह [राणा]	३२, ३७, १३८
हन्द्रभूति	६, १३२	कुम्भ [राणा]	१३७	जम्द [गणधर]	२८
हृंरदुर्ग	१३६	कुसास्थल [देश]	१३०	जम्द [वृक्ष]	१३
हृंदउसाहि [पातसाह]	१३८	कृपाविजय [मुनि]	१४१	जम्दूद्रीव	८, १२, ९०
हृंलादुर्ग	१३६, १३८, १३९	कृष्णदुर्ग	१३८	जयवाराणो [तीर्थ]	१३८
उमसेनपुर [आगरा]	१००	केलास [पर्वत]	१९	जयदेव [सुरि]	२८
उमयन्न [तीर्थ]	१३६	कोरिमा [श्राविका]	१३४	जयानन्दसुरि	२९
उत्तरउद [क्षेत्र]	१३	कोदाला [देश]	१७	जसू [श्राविका]	१४१
उदयनगर	४४, ४६, ५४	क्षत्रियकुण्ड [नगर]	१३३	जहांगीर [सम्राट्]	१३५, १३६
उदयनगरीपीस [नृप]	५८	खटगपुर	५२	जाबालकपुर	१३७
उदयपुर	५२, १३७	खमणोर [ग्राम]	१३७	जाम [नृप]	१३७
		खरतर [मच्छ]	१३६	जासन्धर [देश]	९०

काशोर [दुर्ग]	१३७	पद्मसागरगणि	१३६	मानसुक्त [स्मृति]	२८
कीर्णदुर्ग [तीर्थ]	१४१	परमार [जाति]	१३९	मानदेव [स्मृति]	२८, २९
जीव [धावक]	५१	मण्डुसूरि	२९	मीरमोज [वृष]	१३८
जीवा [जीव]	४४, ५६	मयोतनसूरि	२८	मुनिचन्द्रसूरि	२९
जात [वंश]	२०	पंन्यास [पद]	१३८	मुनिचन्द्ररसूरि	३०
झाला [जाति]	१३७	प्रभव [गणधर]	२८	मेघ [ग्रन्थकार]	४१, ८३, १४१
टकर [गोत्र]	१३६	प्रमास [नगर]	४४	मेघता [नगर]	१३७, १३८, १३९
तपगच्छ	१४१	प्रयाग [तीर्थ]	१०९	मेदपाट [देश]	३२, १३८, १३९, १४१
उपागच्छ	१३७, १४०	पातिसाहि [जहांगीर]	९६, ९९	मेदिनीपुर-री [नगरी]	५६, ९१
उपगण	३०, ३२, ४४, ९३	पातिसाहिसुर [आगरा]	९५	मेघ [पर्वत]	१५
तिलिङ्ग [देश]	३४, १३८	पातिसाहिसदन	९८	मेवाल [देश]	१३८, १४१
तैलङ्ग [भट]	१३८	पापापुः [अगापापुः]	१३०	यडुकुल [वंश]	१२५, १३०
दक्ष [जाति]	१४०	पीछोला [तटाक]	१३७	यमुना [नदी]	१०९, १११
दक्षिण [देश]	१४१	फिरङ्गीपातिसाहि	१३७	यशोदेवसूरि	२९
दक्षिणामण्डल [,,]	३६, १३८, १३९	घहानपुर [नगर]	३४, १३८	यशोभद्रसूरि	२८, २९
दगास्यपुरी [नगरी]	९७, १००	धल [भद्र]	१५	योगशास्त्र [ग्रन्थ]	१३४
दिग्बिजय [काव्य]	८	चाडुबली	११०	योगपुर [नगर]	१३७
दिग्बसूरि	२८	चुन्दी [नगर]	१३८	रणमल्लचोकी	१३७
द्वीप [नगर]	३७, १३७, १४१	भद्रबाहु [पूर्वधर]	२८	रत्न [धावक]	१४०
देवकुल [क्षेत्र]	१३	भरत [क्षेत्र]	१४, १५, १६, ९०, ११८, १२६, १२७, १२९	रत्नदीक्षरसूरि	३०
देवचन्द्र [धावक]	३४, ३५, १३६, १३८	भरत [चक्रवर्ती]	१९, ११०	रत्नसातु [पर्वत]	१२
देवमुन्दरसूरि	२९	भणशाली [गोत्र]	१३६, १४१	रम्यरु [क्षेत्र]	१३
देवसूरि	२९, ३५	भाग्यपुरी [नगर]	३५	रविग्रमसूरि	२९
देवानन्द [स्मृति]	२९	भाग्यनगर [भाग्यपुरी]	१३८	राठौट [वंश]	१३८
देवानन्द [काव्य]	१३६	मानुमती [धाविष्य]	१३९	राजगृह [नगरी]	७, १३०
देवेन्द्रसूरि	२९	भूपग [आचार्य]	१३४	राजधान्य [नगर]	१३५
धनञ्जी [धावक]	१४०, १४१	भोटा [धावक]	१३५	राजनगर [अहमदाबाद]	१३५, १३६, १३८, १४०
धनाह [धाविष्य]	१३४	मचिन्द [दुर्ग]	१३७	रात्रिभा [धावक]	१३५
धर्मयोगसूरि	२९	मणिरत्नसूरि	२९	रागपुर [तीर्थ]	१३५
धाना [क्षेत्रपाल]	१३९	मण्डपाचल [तीर्थ]	१३६, १३९	रायचन्द्र [धावक]	१३६, १४१
नटीपद [नगर]	१३६	मथुरा [नगरी]	१३३	रायचन्द्र [महामाल]	१३८
नरासिंहसूरि	२९	मनीर [धाविष्य]	१३८	रविम [पर्वत]	१३
नर्मदा [नदी]	१०२	मनोहरपुर [नगर]	१३९	रूपसिंह [वृत्र]	१३८
नवादा [नगर]	१३०	मठ [देश]	३३, ५६, ५८, १३५, १३८, १३९, १४१	रूप्यादि [पर्वत]	१४
नवानगर	१३५, १३७	मठ [धावक]	१३६	रूप्यादि [पर्वत]	१४
नवीनपुर	१३९	मठय [पर्वत]	१३९, १४०	रिपत-क [,,]	१३६, १३७, १३७
नारदपुरी [नगरी]	१३४	मठ [धावक]	१३६	रुद्रमीमागारसूरि	३०
नारायणपुर [नगर]	५६	महातया [विद्वत्]	१३५, १३६	रुद्रुदिमादि	१३
नादीपुर-माम	४६, १३७	महोदास [धावक]	१३८	रुद्रुया [धावक]	१३५
निपथ [पर्वत]	११	माचममला [ग्रन्थ]	१३६	रुद्रपुरी	४३
नील [,,]	११	मानिक्यस्वामी [तीर्थ]	१३८	राधा [वृत्र]	१३७
नैवरीय [काव्य]	१३९	मालव [देश]	१४१	राभापुरी	३१
परिहत् [पद]	१३८	मास्यपुर [नगर]	५६, १३८		
पञ्चन, पञ्चन [नगर]	४१, ११६, १२२, १३३, १३५, १३६, १३८, १४०				

छाट [देश]	१३९	धीरसूरि	२८	सुधर्मा [गणपतर]	२८, १३२, १३३
छाटीठि [ग्राम]	१३५	शुद्धदेवसूरि	२८	सुनन्दा	११०
छामपुर [नगर]	१३४, १३५	शुद्धोपकेन [शाखा]	१३४, १३९, १३९	सुप्रभु [प्रतिभ] द [सूरि]	२८
छग्याक [पर्व]	१३७	वैतात्र्य [पर्वत]	१४	सुमतिस्वरि	३०
बज्र	१३२	वैभार [,,]	१३०	सुमङ्गला	११०
बज्रसूरि	२८	वाकन्दरपुर [नगर]	१३५	सुमेरु	८, ९, ११
बज्रसेन	२८	वाङ्मेश्वर [तीर्थ]	४०, ४३, ७०, ७१, ८०, ८४	सुराहा [देश]	३२, ३३, ३५, १३५, १३७, १३९, १४१
बजीभा [भावक]	१३५	वायुअय [तीर्थ]	१२९, १३५, १३९, १४१	सुवर्णशैल [तीर्थ]	९०
बभ्यनगर	१३७	वाचस्पत्यसूरि	२८	सुवर्णाचल [सुवर्णशैल]	९१
बरकाणक [तीर्थ]	१३७	वास्तुमन्त्र	१३०	सुरसिद्ध [सूरि]	२८
बद्धमान [भावक]	१४०, १४१	वासिरी [पर्वत]	१४	सुरतिष्ठन्दिप [नगर]	१३४, १३७, १४०
बल्लभ [उपाध्याय]	१३९	शिबपुरी [सीरोही]	९७, ७१, १४१	सुरा [भावक]	१३५, १४०
बागाडभूपति	५२	शिबपुर [,,]	८२	सूर्यसूत्रा [यमुना]	१११
बागडभण्डल	५२	श्रीला [नदी]	८	सोम [भावक]	१३९
बागारसी [तीर्थ]	११२, ११३	श्रीवन्ती [आविष्का]	१३८	सोमंजी [,,]	१३९
बादगपुर [नगर]	९७	श्रेयांस	१११	सोमतिष्ठकसूरि	२९
बिक्रमभूपति	९७	सद्गामसाधु	१३२	सोमप्रभसूरि	२९
बिक्रमसूरि	२९	सद्गामपुर	५९	सोमसुन्दरसूरि	३०
बिजयदानसूरि	३०, १३४	समुद्रसूरि	२९	सौवर्णगिरि [तीर्थ]	८९
बिजयदेवमाहात्म्य [काव्य]	१३९	सम्भूतिविजय	२८	शम्भुतीर्थ	१३४, १३५, १३६, १३७, १३८, १४०
बिजयदेवसूरि	३१, १३५, १३९, १३९, १४०, १४१	सन्मैत्रतीर्थ-गिरि	१२२, १२५, १३०	श्यूलमन्त्र [सूरि]	२८, १३२
बिजयप्रभसूरि, } ३५, ३७, १३९, १४०, बिजयप्रह } १४१		सरस्वती [नदी]	१८, १११, ११२	श्यामकृतिपुर	४३
बिजयप्रतापिकाव्य [ग्रंथ]	१३४	सर्वदेवसूरि-प्रथम	२९	स्वर्णगिरि	१३७, १३८
बिजयवानसूरि	५८	सखाइ हीरविजयसूरि	१३५	हनुमन्नाटक [ग्रन्थ]	१३५
बिजयसिद्धसूरि	२९, ३२, ३३, १३७, १३८, १३९	सहजू [भावक]	१३७	हरिवर्ष [क्षेत्र]	१३
बिजयसेनसूरि	३१, ३९, १३४, १३५, १३९	सागर [गच्छ]	१३७, १३८	हछार [देश]	१३५, १३७, १३९, १४१
बिदेहवर्ष [क्षेत्र]	११	सादही [ग्राम]	१३७	हिमगिरि	९८, १०२
बिद्यापुर [बीजापुर]	३३, ३४, ३५	साङ्गिपरा [आविष्क]	१३६	हिमबार [हिमगिरि]	१४, ९९
बिद्याविजय	१३४	साक्षर [भावक]	१३७	हिमशैल [,,]	९८
बिबुधप्रभसूरि	२९	सामन्वमन्त्र [सूरि]	२८	हिमाद्रि [,,]	१३६
बिमलगिरि [तीर्थ]	३३, ३८	साहिबदे-देवी [आविष्का]	१३४, १४०	हीरगुफ [सूरि]	१३९
बिमलसिन्धरी [,,]	३९	सिद्धाचल [तीर्थ]	१३५, १३७	हीरविजयसूरि	३०, ३९, १३४, १३५
बिमलचन्द्रसूरि	२९	सिन्धु [नदी]	१४	हीरसौभाग्य [काव्य]	३०
बिषाड [नगर]	१३५	सिन्धुगण [भावक]	१३९	हीरामन्द [भावक]	१३८
बिहार [नगर]	१२२, १२४	सिंहगिरि [सूरि]	२८	हेमराज [संघर्ष]	१३५
बीजापुर [नगर]	१३७, १३८	सीरोही [नगर]	१३७	हेमविमलसूरि	३०
बीरविजय [विजयप्रभसूरि]	३५, १३४, १४०	सुकावली [ग्रन्थ]	१३४	हेमन्त [क्षेत्र]	१५
		सुगुण [मन्थी]	१३८	हेरणक [,,]	१५

